KEMÂL SÜLKER

Türkiyede Sendikacılık

Sendika kültürü

Serisi No. 1

TÜRKİYEDE SENDİKACILIK

No. 1

KEMAL SÜLKER

TÜRKİYEDE SENDİKACILIK

1955
İSTANBUL

ÖNSÖZ

TÜRKİYEDE sendikacılık hareketlerinin ilk tezahürlerinden itibaren bugüne kadar geçen safhalarının tarihini yazmak, işçi sınıfına çok şeyler kazandıracaktır. Fakat böyle bir eserin meydana getirilmesi kolay olmıyacaktır: Kaynaklar dağınık, eski vesikaların nerede kaldığı meçhûldür. Esasen bu sahadaki yorucu mesaiyi göze alacak aydın sayısı da üçü beşi geçmiyecek kadar azdır. Zaten böyle bir çalışma mahsûlünün yayınlanıp umumî efkâra arzını güçleştiren şartlar da eksik değildir. Bu bakımlardan "Türkiyede Sendikacılık" adlı kitabımızın bu boşluğu kısmen olsun doldurması için bir kısım meselelere dokunulmamış ve bazı hâdiselere temasla yetinilmiştir.

BU KİTAPTA, memleketimizdeki işçi teşkilâtlanma hareketleri ana hatları ile gösterilmekte, bellibaşlı teşekküller hakkında bilgi verilmektedir. İşçi ve işveren sendikaları hakkındaki kanunun neşrini takibeden devre, kitabın üzerinde durduğu mevzuun esasını teşkil etmektedir. Bu bakımdan daha önceki teşkilâtlanma hareketleri kısa hatlarla kitaba alınmıştır. Böylece Türkiyedeki işçi teşkilâtlanması mazisi ve haliyle bir arada okurlara sunulmaktadır.

HAKLARINI müdafaa etmek ve yeni haklar kazanmak için işçi sınıfına düşen ilk iş, teşkilâtlanmaktır. Bu eser, bu büyük sınıfın XIX. Asırdan bu yana nasıl derlenip toparlanmak istediğini, sesini duyurabilmek için nasıl birleştiğini göstermeğe çalışmaktadır.

Eksiklerimizin ve hatalarımızın bağışlanması, başlıca dileğimizdir.

1.1.1955, İstanbul

Kemal SÜLKER

BİRİNCİ KISIM

İlk Teşkilâtlanma Hareketleri

I

Sanayi inkılâbı sonunda işçi sınıfının doğuşu

TÜRKİYEDE işçi sınıfının doğuşu ve işçilerin teşkilâtlaaması, XIX. Asrın ilk yarısına rastlar. Zira Türkiyenin sanayi hayatına kavuşmasının uzun bir mazisi yoktur. Asırlarca ziraat memleketi karakteri taşıyan Osmanlı İmparatorluğunda el sanayii ve feodal istihsal sistemi hüküm sürerken İngilterede sanayi inkılâbı başlamış (1771 1825), makineler icadedilmiş, fabrikalar kurulmuş, buhar motörlerinin yapılması ve geliştirilmesi madencilikteki terakkilere yol açmış, birbirini takibeden icadlar iktisadî sahada tesirlerini göstermişti. Şehir komünlerinin derebeylerle mücadelesinde kapitalistler, büyük endüstrinin doğması ile de işçi sınıfı tarih sahnesine çıkmışlardı. Ücretli fabrika işçiliğinin İngilterede doğması, tesirlerini bütün Avrupa memleketlerinde göstermişti. Bunun neticesi olarak, büyük toprak sahibi asilzadeler yerlerini burjuvaziye terketmişti. Endüstri ile birlikte ticaret de gelişmiş ve pazarlar aranmağa başlanmıştı. Sanayi mamûlleri ve gıda maddeleri ihracatı, gelişen sanayi memleketleri için hayatî ehemmiyeti haiz bir mesele halini almıştı.

OSMANLI İmparatorluğu ise asırlarca ülkeler zaptetme ile vakit geçirdiğinden, ancak harb ihtiyaçlarını karşılayacak sanayii küçük ölçüde tesis etmişti. Donanmaya ehemmiyet verdiği için Gelibolu'da bir tersane vücuda getirilmiş, İstanbulun Fethini müteakip de

tersane Kasımpaşaya nakledilmiş, silâh, mühimmat ve kimya sanayii (barutçuluk) kurulmuş, deri sanayii gelişmiş, sarraciye iş kolu önem kazanmış, dokumacılık ve halıcılık ilerlemişti. İmparatorluğun ricat devrinde ve Damat İbrahim Paşa zamanında matbaacılık kurulmuş, çini imalâthaneleri açılmış, yeni kumaş fabrikaları meydana getirilmiş, Yalovada bir kâğıt fabrikası faaliyete geçirilmişti.

FAKAT Osmanlı padişah ve hükûmet adamlarının sefahetleri memleketin gittikçe küçülmesine, gerilemesine yol açmış, Belgrad Muahedesini (1739) müteakip Fransız kapitülâsyonları kökleşmiş, Fransanın ticarî menfaatleri katolik müesseselerinin ve din adamlarının imtiyazlarını arttırmıştı. İgiltere ve Fransa pazarlar bulmak için istilâlara başlarken, Osmanlı İmparatorluğunu da iktisaden boyunduruğu altına almaya çalışmış, Alman emperyalizmi de bunlardan geri kalmamıştı. Her bakımdan zayıf duruma düşen imparatorluk sanayi inkılâbının neticeleri ile karşılaşınca büyük sarsıntı geçirmişti. Halk da her gün biraz daha yerli ve yabancı toprak ağaları ve sermayedarların iktisadî esareti altına girmiş, fakirliğe ve sefalete dûçar olmuş, iş bulamıyanlar ve topraklarını kaybedenler idhalât merkezleri haline gelen sahil şehirlerine göç etmişti.

Polisi ilgilendiren işçi hareketleri

OSMANLI ülkesinde tatbik edilen geri vergi sistemi huzursuzluğu arttırmış, mültezim ve muhsil denilen memurlar halka zulüm yapmıştır. Vergi borçlarının mahsûlle ödenmesi sırasındaki birçok haksızlıklar, adaletsizlikler ve zulümler karışıklık ve başkaldırmalara yol açmıştır. Bunlar da feodal istihsal sisteminde değişikliklere âmil olmuştur. Fakat hükûmet başkaldıranlara karşı ağır tedbirlere başvurmuş, polislere geniş salâhiyetler vermiştir. Bunu bize Polis Nizamındaki bir madde açıkça göstermiştir. Buna göre "amele ve işçi makulelerinin, cemiyetlerinin def ve izalesi ile ihtilâl

vukuunun önü kestirilmesi" lâzımdır (1).

BU DA gösteriyor ki, XIX. Asrın ilk yarısı sonlarında işçiler topluluk vücuda getirmişler, hattâ hep birlikte işlerini dahi terketmişlerdir. Zira aynı nizamname "işini gücünü terk ile mücerred tatili mesaihi ibad garezinde olan amele ve işçiler" den bahsetmektedir. Bununla beraber imparatorluğun yabancı devletlere borçlanıp gümrük istiklâlinden mahrum kalması sanayileşmenin gelişmesine engel olmuş ve işçi sınıfı da ancak fabrikaların çoğalması ile cemiyet kurma faaliyetlerine başlayabilmiştir. Sanayi müesseselerinin kurulması fikri, iktisadî çöküntüler kendini gösterdikçe kuvvetlenmiştir. 1864 te kurulan Islahı Sanayi Komisyonu raporunda "memaliki Osmaniyede sanayi bir hayli tedenniye gelerek, ahalinin ihtiyacatı âdiyelerinden olan eşyanın imali bile yedi âhare geçmiş olduğundan, bazı sanayii cedide tezgâhlarını işletmek için bir vapur makinesini havi olmak üzere imalâthaneler küşadı" tavsiye olunmuştur (2).

İşcilerle ilgili ilk cemiyetin durumu

YAPILAN araştırmalar, işçilerle ilgili bir cemiyetin 1871 de kurulan "Ameleperver Cemiyeti" olduğunu göstermiştir. Bu cemiyetten çok önce loncalar devrinde (3) "orta sandığı" veya "teavün sandığı" adları ile yardım teşekkülleri meydana getirilmişse de bunları işçi cemiyetleri şeklinde kabul etmeğe imkân yoktur. İlk işçi cemiyeti olarak faaliyet gösteren "Ameleperver Cemiyeti" ile Avrupadaki işçi teşekkülleri arasında geniş bir mesafe vardır (4).

---

1 — Türkiyede işçi sınıfının tarihi, Lütfü Erişçi, İstanbul,

2 — 1908 de ecnebi sermayesine karşı ilk kalkınmalar, Hüseyin Avni, İstanbul

3 — Bazı müelliflere göre loncalar "Ahi" teşkilâtına karşı XI. veya XII. asırlarda kurulmuş esnaf teşekkülleridir ve uzun zaman cemiyet hayatına hâkim olmuştur.

4 — İngiliz tredünyonlarının kuruluşu 1717, İtalyan sendikalarının

ENDÜSTRİNİN inkişafı ve sömürgecilik devrinin açılması sırasında devam eden buhranlar, yarı müstemleke olmağa yönelmiş Osmanlı İmparatorluğunda işçi sınıfını ezecek nizamı geliştirmiştir. Avrupada yeni sosyal şartlar karşısında Hegel, Darven, Marks gibi filozofların nazariyeleri geniş münakaşalara ve fikir hareketlerine yol açarken, Fransız kültürü tesiri altında kalan Osmanlılar arasında işçi haklarına, hürriyetlerine titizlik gösterenlerin varlığı da göze çarpmıştır. Ameleperver Cemiyeti idarecilerinin istifade ettiklerine şüphe olmayan yeni fikir cereyanları Avrupayı kaplarken bizde Kasımpaşa Tersaneleri işçileri ilk grevlerini yapmıştır (1872).

Tersane işçilerinin yaptığı ilk grev

TERSANEDE çalışan müslüman ve hıristiyan işçiler (5) aylardır ücretlerini alamamıştı. 600 kadar işçi padişaha dilekçe verip hallerini anlatmak için cuma namazını ve cuma selâmlığını bekledi (6). Durumu Sadrıâzama da bildirmek maksadiyle Babıâliye başvurdu. İşçilerin durumları feci idi. Gazeteye akseden mektuplarında yiyecek ekmekleri olmadığı, karılarının bir aydan beri dilendiği, birçok geceler yakacak mum bulamadıkları anlatılıyordu. Bu kötü ve sefil duruma son vermek içindir ki grev yapıyorlardı. İlk olarak Bahriye Dairesine başvurarak ücretlerinin ödenmesini istediler. Bu, netice vermedi. Bahriye Nazır Vekili, işlerini bırakan işçileri ikna için Tersaneye gitti, işe başlarlarsa paralarını alacaklarını söyledi. İna-

---

ise 1870 tarihindedir. Fransada 1791 de Le Chapelier Kanunu bütün teşekkülleri ortadan kaldırmıştır. Bununla beraber sendikalar 1884 e kadar gayri kanuni olarak faaliyet göstermişlerdir. Sendikalar Kanunu Fransada 25 Mart 1884 de yürürlüğe girmiştir.

5 — Sonraları birçok işçiler greve müncer olan talepleri arasında hıristiyan işçilerin çalıştırılmamasına da yer vermiştir. Tramvay işçileri (İstanbul) 6 Teşrinisani 1339 da: Terkos İşçileri (İstanbul) da aynı tarihlerde gayri müslim amelenin işden çıkarılmasını istemiştir. (Bk Türkiyede iş ihtilâflarının tarihçesi, Sedat Toydemir, İçtimai siyaset konferansları, 4. kitab, sayfa 54).

nan olmadı. Grevcilerin kararı kesindi: Ücretler ödenmeden işbaşı yapmak yok!

Grev, muvaffak oldu. Birkaç gün sonra işçiler yevmiyelerini aldılar.

İŞLETMELERDEKİ idaresizlik, yalnız Tersaneye has değildi. Beykoz Deri ve Kundura Fabrikasında da işçiler ücret alamıyordu. Onlar da grev yaptı. Bu şuurlu hareket, haklarının verilmesini kolaylaştırdı. Ancak, her haksızlık gören işçi topluluğu grev yapamıyordu. Ereğli Kömür Havzasında ağır iş şartları hüküm sürüyor, Demiryolları inşaatında iş müddeti tahammül hududunu aşıyor, sigara sanayiinde kâr haddini arttırma sistemi iş şartlarının ıslahını unutturuyor, halı işçilerinin haftalık ücreti düşük bir yevmiyeyi aşmıyordu. Yabancı şirketlerin menfaati, her şeyin üstünde idi (7). Fakat teşkilâtsızlık, işçileri toplu hareketlerden alıkoyuyordu.

Yabancılar gittikçe nüfuzlarını arttırdı

YABANCI sefirler, memleketlerinin nüfuzunu ve kendi sermayedarlarının menfaatini korurken Osmanlı işçilerinin sağlığını ve insaca yaşama haklarını düşünen hükûmet adamı görülmüyordu. Sanayi müesseseleri ihtiyaç duyuyor diye, sanayi mekteplerine yoksul çocuklar alınıyordu. Fabrikalarda staj gören bu çocuklar kendilerini bekleyen istikbalden habersizdi. Alman emperyalizminin Anadolu Demiryolu Şirketindeki işçileri nasıl ezdiği, helâya gidenlerin ücretlerinin kesildiği, inşaatta çalışanların işyerinde açıkta yatmağa mecbur tutulduğu, hastalanan işçilerin dahi çalışmağa zorlandığı, bunlara istirahat izni veren hekimlere ihtarda bulunulduğu

---

6 — Türkiyede İşçi sınıfı tarihi, Lütfü Erişçi, Tafsilât için bak: İşçi Hakkı gazetesi, İstanbul, sayı 9 (30 Ağustos 1951).

7 — Fazla tafsilât almak istiyenler Hüseyin Avninin "Bir yarım müstemleke oluş tarihi" adlı eserine başvurabilir.

(8), san'at mekteplerine alınanların meçhûlü idi.

Kömür işçilerinin
feci durumu

EREĞLİ civarında Köseağzı'nda Uzun Mehmet tarafından maden kömürünün bulunmasından sonra gelişen kömür havzası işçiliği (1829) hiç de mes'ut ve parlak bir durum göstermemiş, işçiler en ağır ve tehlikeli bir iş kolunda iptidaî bir hayat sürmekten dahi uzun müddet mahrum kalmıştır. Kömür havzası bir müddet Evkafı Şahane adına çalıştırılmış (1848), az sonra da İngiliz ve Rum sarrafların hâkim olduğu bir şirket, havzayı kira ile 17 yıl sömürmüştür.

İlk sıralar Ereğli civarındaki köylerde yaşıyanların zorla çalıştırıldığı kömür ocaklarında dayanılmaz iş şartları hüküm sürüyordu. Nihayet Madeni Hümayun Nazırı Dilâver Paşa, kömür işçilerinin feci durumunu düzeltmek istedi (1865). 100 maddelik ve sekiz fasıllık bir nizamname hazırladı. Bunda işçilerin nasıl tedarik edileceği, ücretlerin nasıl ödeneceği ve işçilerin nasıl çalıştırılacağı bazı esaslara bağlandı. Fakat bu kadarcık bir nizamı dahi Padişah lüzumlu bulmadı ve eski istismar sistemine devama karar verdi. Dilâver Paşa, nizamnamesini tasdik etmedi. Bunun üzerine de Kastamoniye bağlı 14 kazada yaşıyan köylüleri ayda 15 gün ocakta çalıştırmağı hedef tutan bu nizamname "Dilâver Paşa Nizamnamesi" adı ile tarihe karıştı.

KÖMÜR işçilerini, yabancı sermayedarlar da alabildiğine istismar ediyordu. Güneş doğunca işbaşı yapan işçiler gün batımından çok sonra bir kısmının pencereleri açık, bir kısmının penceresi bulunmayan barakalara giriyor, iş elbiseleri ile yatıyordu. Buraları "Modern bir çiftçinin hayvanlarını bile barındırmaktan içtinap e-

8 — Anadolu-Bağdad Demiryolları İdaresinin içyüzü, Dr. Arhengellos Gavril, İstanbul 1327

deceği penceresi dahi bulunmayan taşodalardı" (G. Kessler). Yemeklerini kendileri pişiriyor, esaslı hiçbir gıda alamıyordu. Karnı veya başı ağıran, sıtmaya tutulan veya nezle olanlar tedavi edilmiyor, randımanı düşürünce tahkir ediliyor, ücreti kesiliyor, hattâ dövülüyordu. Amele sevk memurları da, işçileri ayrı yönden istismar ediyordu. Zonguldakta teşekkül eden sanayi üzerine gelişen şehir, işçinin birkaç kuruşluk ücretine göz dikenlerin toplanmasına fırsat verdi.

Maden Nizamnamesinin neşrinden sonra (1869) kömür işçileri lehine bazı hükümler vazolundu ise de, kazada ölen işçilerin aileleri alacakları 400 lira tazminatı vermek istemiyenlerin manevî baskıları ile ezilerek ya birkaç liraya sulh olmak yolunu tutuyor, yahut mahkeme kapılarında sürünmemek için hakkından vazgeçiyordu.

Kömür işçilerinin yazıp okuma bilmemeleri, onların bu feci şartlara rağmen sendika kurarak haklarını aramalarına mâni oluyordu. Bu bakımdan Zonguldak ve Ereğlide çalışan işçilerin meslek teşekkülleri, uzun zaman çeşitli güçlükler yüzünden kurulamadı. Kurulanlar ise, süratle fonksiyonlarını ifa edemiyecek hale getirildi.

Siyasî ve meslekî cemiyetler bolluğu

MEMLEKETİN içinde bulunduğu ağır şartlar, siyasî ve meslekî toplanmaları icabettiriyordu. "İttihadı Osmanî" Cemiyeti, merkezini Parise naklettikten sonra (1889) işçiler de "Osmanlı Amele Cemiyeti" ni kurdular (1895). Cemiyet idarecileri Paristeki fikir hareketlerini takibediyor, hürriyet müdafiliği yapıyor, işçilerin ıztıraplarını dile getiriyordu. Tophanedeki fabrikalarda çalışanların âza olduğu bu cemiyet gizli faaliyetler de yapıyor, böylece mutlakiyet idaresine karşı halkı aydınlatmağa uğraşıyordu. Nihayet yakalandılar. Nezarete atıldılar, İşkence gördüler, sürgüne gönderildiler.

Durum vahim, kaynaşmalar ciddî, teşebbüsler dağınık, faaliyet-

ler karışık bir manzara arzediyordu. İkinci Abdülhamid, Meclisi Mebusanı feshetmiş, Babıâlinin nüfuzunu daraltmış, hürriyetleri yok etmiş, hafiyeliğe dayanan zulüm ve istibdad rejimini daha da şiddetlendirmişti. Padişahın tazyiki arttıkça — her zaman her rejimde görüldüğü gibi — gizli mukavemet teşekkülleri meydana gelmişti. Bunlarda işçiler de vazife almıştı. Artık işçi sınıfının kurtuluşu meselesi de bahis mevzuu idi. Zaten Avrupadaki fikirlerden istifade eden aydınlar Türkiyedeki sınıflardan bahsetmiye başlamışlardı. Bunlar arasında Prens Sabahattin başta geliyordu. Bizde bir siyasî parti nizamnâmesinde sınıf kelimesi, ilk defa bu zatın "Teşebbüsü Şahsî ve Ademi Merkeziyet Cemiyeti" kurmasiyle görüldü (Anamizamname Md. I).

Siyasî ve meslekî cemiyetler bollaşırken Hereke Fabrikası Sermakinisti Rıza Bey, "Selâmeti Umumiye Kulübü" nün kurucuları arasında yer aldı (1906 - 1907). Kulüp, sonraları "Osmanlı Demokrat Fırkası" adiyle çalıştı. Gaye; zulüm sistemine son vermekti. O günlerde vuku bulan tütün işçileri grevinin polis kuvvetleriyle bastırılıp grev idarecilerinin tevkifi bir hayli menfi tepki uyandırdı (1906). Herkes bu idare şeklinin değişmesi için elbirliği yapacak bir şuura sahip olmuştu. Tazyikle bastırılan grev, işçiler arasındaki uyanıklığı arttırdı.

Mutlakiyet idaresine karşı müşterek cephe

ZAMANLA hakikatleri anlayan kütleler, Padişahı meşrutî bir idare tesisine mecbur edecek hareketlerden çekinmedi. Böylece saltanat günlerinin sonu geldi. "Serbestçe taharriyat ve tetebbûlattan menolunan ulema ve hükemaya, miri memurları tarafından soyulan, işkence çeken, haksız vergiler altında ezilen, bir kuru ekmekten, bir avuç topraktan bile mahrum kalan köylülere, çiftçilere, emniyet ve hürriyetin yokluğundan nâşi işine gücüne devam edemiyen tacirlere, aç, çıplak sefalet içinde olan ve sonra da Padişahın emriyle

vatandaşları üzerine yürümeğe mecbur tutulan askerlere, hasılı devletin dehşetli bir tazyiki altında ezilen bütün milletlere" (9) Abdülhamid idaresinin devrilmesi için birleşme teklifi müsait karşılandı. Bu arzu etrafında birleşenler çoğaldı. 24 Temmuz 1908 de Padişah, istemiyerek de olsa, resmî tebliğ neşretti. "Kanunu Esasîye tevfikan Meclisi Umuminin içtimaa daveti için irade sadır olduğu" nu bildirdi. Kanunu Esasînin yürürlüğe girmesi ile toplanma ve cemiyet kurma hürriyeti meşru hale geldi.

İşçi kütlelerinin ayaklanması

HÜRRİYET, adalet, müsavat diye bağıran geniş halk yığınları sokaklara dökülürken "amele kütleleri de hakkını istemek, soyulmaktan kurtulmak için ayaklandı. Esasen buna müsait bir zemin vardı" (10). "Bağdad Demiryolları, memurin ve müstahdemin cemiyeti uhuvvetkârisi" derhal plânlı bir faaliyete karar verdi. Muhtelif işyerlerinde de öncüler faaliyete geçti. Hak aramak için grevler organize edilmeğe başlandı. Böylece muhtelif şehirlerde bir grev dalgası hüküm sürdü (13 Ağustos 1908 - 15 Eylûl 1908).

Grev yapan işçilerden bir kısmının yardım sandıkları, cemiyetleri ve sendikaları vardı (11). Şirketi Hayriyede çalışan deniz işçilerinin, Feshane ve Hereke fabrikalarında mensucat işçilerinin, Şark Demiryollarında çalışan işçi, müstahdem ve memurların kurdukları teşekküller bunlar arasında idi.

Tramvay işçileri, ücretlerinin arttırılması için o ayların ilk grevini ilân ettiler. İttihat ve Terakki Cemiyeti hâdiseye el koydu.

---

9 — Jön Türklerin ikinci kongre beyannamesinden (Bk: Türkiyede siyasî partiler, Tarık Z. Tunaya, İstanbul).

10 — 1908 de ecnebi sermayesine karşı ilk kalkınmalar, Hüseyin Avni,

11 — Zaptiye Nazırı Sami Paşa Şark Demiryollarının grevci işçilerinin sendikasına şu ihtarı göndermişti: "Geçen cuma günü saat altıdan başlayarak hizmetinizi terk ve tatil eylediniz.".

Münakalâtın sekteye uğramaması için şirkete tesir etti. Gündelikler maaşa çevrildi. Ayrıca, 70 kuruş zam sağlandı. İşçiler, Direktör Perdikaris'in de vazifesinden ayrılmasını ileri sürüyorlardı. Bu sağlanmadığı için de grev devam ediyordu (12). Selânikteki tütün ticarethanelerinde çalışan işçiler de, ücretlerinin arttırılmasını temin maksadiyle grev yaptı. Muvaffak oldu. Anadolu Demiryolları ve müstahdemleri greve teşebbüs ettilerse de Zaptiye Nazırının müdahalesi ile grev önlendi. Söylentiler, ileri sürülen taleplerin Fransız ve İsviçreli personel tarafından hazırlandığı, bu grevi sırf Alman idarecilerini müşkül mevkie düşürmek için el altından teşvik ettikleri merkezinde idi. Önlenen grev, 20 gün sonra patlak verdi. İşçiler, her şeyi göze almıştı. Ellerinde bayraklar, önlerinde mızıka bulunan gruplar, Kadıköy ve civarında tezahürat yaptılar. Hükûmet müdahale etti. İşçilerin bir kısım talepleri yerine getirildi. Bu işçiler greve son vermişlerken, bu defa Rumeli şömendöfer işçileri greve başladılar. Karar, bütün istasyonlara yayıldı. Bulgaristan şömendöfer işçileri ile Edirne işçileri greve katıldığı için daha da ehemmiyet kazandı. Grevci işçilerin murahhasları, şirket idarecileriyle görüşürken bazı taleplerinin kabul edileceğini öğrendiler. Bir kısım murahhaslar bu kararla yetinip grevden vazgeçmek temayülü gösterdiler. Anlaşma imza ettiler. Zaptiye Nezareti bunu fırsat bildi. Greve devam edeceklere, hiçbir şirkette iş verilmiyeceği tehdidi savuruldu (13). Grev haberleri, İzmirden de gelmeğe başladı. Tramvay işçi-

12 — Türkiyede iş ihtilâflarının tarihçesi, Sedat Toydemir, (Bu bahisteki grevler hakkında bu konferanstan ve Hüseyin Avnının 1908 de "Ecnebi sermayesine karşı ilk kalkınmalar" adlı kitabından istifade edilmiştir).

13 — Burada şu noktayı kaydetmek yerinde olur. Grevlerin Bulgaristan demiryollarına da sirayeti üzerine Bulgaristan, bir müddet evvel Osmanlı Hariciye Nazırının verdiği bir ziyafete Bulgar maslahatgüzarını davet etmemesinden de muğber olduğu için fırsat kaçırmadı. Askeri emniyeti temin edeceğini ileri sürerek Şarkî Rumelinde bulunan demiryoluna el koydu ve işletmeye başladı. Grev bitince ise iade etmedi. Sonraları diğer hâdiselerin tesiri ile Bulgaristan istiklâlini ilân etti.

leri, ücretlerinin arttırılması ve iş müddetinin 10 saate indirilmesi için işi bırakmışlardı. Aydın Demiryolu işçileri de, ücret zammı elde etmek maksadiyle grev yaptı. Bunu takiben sigara kâğıdı, havagazı, deri işçilerinin grevleri başladı. Sigara kâğıdı işçilerinin taleplerini desteklemek için reji tütün işçileri, sempati grevi ilân etti. Grevler her yerde ve her şehirde günün halline çalışılan meselelerini meydana çıkarmıştı. Fırın işçileri de grev yapınca, daha geniş kütleler işçi hakları ve dâvaları ile meşgul olmaya başladı. Gözleri açılan işçiler haklarını almak için müracaatta bulunuyor, red cevabı alınca işi terkediyordu. Orozdibak işçileri ve müstahdemleri de böyle yaptı. Tuğla harmanlarında çalışanlar da greve başvurdular. Matbaalarda yıpranan işçilere sıra gelmişti. Onlar da birleştiler ve grev kararı verdiler. Dikkati çeken hususlardan birisi, vapurlarda çalışan işçilerin grev sebebi olarak ileri sürdükleri teklifti. Bu işçiler, İdarei Mahsusa vapurlarının Bahriye Nezaretine bağlı kalmaktan kurtarılmasını istiyordu. Balya - Karaaydın Demiryolu işçilerinin grevi, Adana pamuk işçilerinin işleri terketmesi kadar ehemmiyet kazandı. Günler grevlerle geçiyor, yeni haberler hem hükûmeti, hem de işverenleri hak arayan işçilere karşı şiddetli harekt lere başvurmak için müşterek tedbir almağa sevkediyordu.

Grevler, asker ve polis kuvvetleriyle bastırıldı

İKTİDARDA bulunan İttihat ve Terakki Cemiyeti liderleri, işçilere karşı hiç de dost olmayan kimselerdi. İşbaşındakiler ecnebi sermayedarlarla işbirliği yapmağa devam ediyordu. Bu bakımdan "istibdad devri ile meşrutiyet devri arasındaki fark şu suretle gösterilebilir:

İstibdad devrinde, göğüsleri nişan dolu sakallı paşalar, Avrupa komisyoncuları ile ortaklık eden devlet adamları sahneden çekilmişler, yerlerine aynı münasebetleri devam ettiren yeni bir parti gelmişti. Bu parti de Avrupa sermayedarları ile beraber, fakir köylü,

amele ve halk tabakalarını istismar etmek yollarını tuttu" (14). Nitekim İttihat ve Terakki Cemiyeti Balya - Karaaydın grevine âmil olmuşken, az sonra grev yerine giden İttihat ve Terakki Cemiyeti mümessilî mahallî idare âmirleri ile birleşmiş, elinde baston grevcilerin üzerine yürümüştü (15).

Sendika kurma yasağı yeniden konuldu

İTTİHAT ve Terakki Hükûmeti, Alman sermayedarların isteği üzerine, Adliye Vekâletinde müşavirlik yapan Kont Ostrog'un teklif ettiği şekilde sendika kurma yasağını hükme bağladı (16). Tatili Eşgal Kanunu Muvakkati ilân edildi (25 Eylûl 1324 - 1908). Böylece cemiyet kurma hakkı ve grev yapma hürriyeti yasak edildi (Madde 8). 10 ay sonra Meclisi Mebusan, bu muvakkat kanunu kabul etti. Yalnız şurasını belirtmek icabeder ki, bu kanun Mecliste müzakere edilirken bazı mebuslar bu kanunun kime yaradığını çekinmeden açıkladı. Cemiyet kurma ve grev yapma hürriyetlerinin kaldırılmasının ecnebi sermayedarlara yaradığı bildirildi (17). Zaten matbuat da grev aleyhdarlığı yaparken, hep ecnebi şirketlerin menfaatlerini düşünüyorlardı. İkdam Gazetesi (16 Eylûl 1908) "Memleketimizde mevcut cesim sanayi, ecnebi sermayeleriyle vücuda gelmiştir. Demek ki grevler, dolayısiyle itibarı malîmiz üzerinde tesir icra eder, şirketlerin hisse senetleri düşer" demekten çekinmiyor, Ticaret Odası Gazetesi ise "yerli amelenin politika manevracılarına kolaylıkla kapılacakları derkâr bulunduğundan ecnebi ameleleri derecelerinde matalibatta bulunmaları gayri caizdir" diyerek Türk işçilerine ha-

---

14 — 1908 de ecnebi sermayesine karşı ilk kalkınmalar,

15 — Mehmet Ali Aynînin hatıraları, İstanbul

16 — Anadolu ve Bağdad Demiryolları İdaresinin içyüzü,

17 — Sadrıâzam Kâmil Paşa "Harekâtı askeriye ve hayatı iktisadiyeyi bir tehlikei nâgihaniye maruz bırakmamak için" kanunun neşredildiğini iddia ederken, bir mebus işçilerin Osmanlı tebasından olduğunu hatırlattı ve böylece ecnebi sermayedarların bu kanundan faydala-

karetten utanmıyordu (18).

İTTİHAT ve Terakki Cemiyeti, memleketin iktisadî durumunu düzeltmek için bir taraftan kooperatifçiliği teşvik etti. Yerli malı kullanılmasına çalıştı. Fabrikaların açılmasına ehemmiyet verir oldu. Uşakta, İzmitte ve diğer şehirlerde fabrikalar ve tersaneler kurulurken, hatipler işçilere geçimlerini sağlayacak sahalar açıldığını söylediler. Devam edegelen maişet darlığının giderilmesine çare arandığını bildirdiler. Sanayi mekteplerine muktedir muallim celbi pernsibine vardılar (19). "Amelelerle patronların" haklarını ve karşılıklı vazifelerini tâyin edecek kanunlar çıkarılmasını programlaştırdılar (20).

Partiler, gözlerini
işçi sınıfına dikti

CEREYAN eden hâdiseler üzerine ve memleket şartları yüzünden bütün siyasî partiler gözlerini işçi sınıfı üzerine çevirdi. "Fedakâranı Millet Cemiyeti" sanayi ve ticaretin terakkisi zaruretini kabul ettiğini bildirdi (Ananizamname Md.3)."Osmanlı Ahrar Fırkası" da, iç kaynaşmalar karşısında durumunu şöyle tâyin etti: "Terki eşgal (grev) ve buna mümasil halâtta havaici zaruriyei memleketin hükûmet tarafından temini cereyanı ve icabatı iktisadiye ve menafii umumiye ihlâl edilmemek şartiyle amelenin terfihi hâli ve amelelerle usta ve sermayedarânın hukuk ve vazaifi mütekabilelerinin tâyini marazında kanunlar vazı ve ticaret ve nafıa nezaretlerine merbut olmak üzere bir eşgali umumiye şubesi tesis ve memurini hükûmetin terki eşgal için sendikaar tesis edememeleri teklif edilecektir" (Program Md. 23, 1 Eylûl 1324 1908). 20 gün sonra İttahat ve

18 — Fazla tafsilât için Bk: 1908 de ecnebi sermayesine karşı ilk kalkınmalar.

19 — Osmanlı İttihad ve Terakki Cemiyetinin 1908 kongresinde 13 kararı arasında sanayi mekteplerine muallimler celbi de vardı.

20 — Ekim 1908 de ilân ettiği siyasî proğramındaki hüküm, Md. 13

Terakki Cemiyeti de kabul ettiği programında, işçilerin haklarına riayet edilmesi için kanunlar çıkarılacağını bildirirken köylülerin arazi sahibi olmaları sebeplerinin de araştırılacağı ve az bir faizle para bulmalarının kolaylaştırılacağını (Program Md; 14) vaadetti. Bu partinin işçi smfına karşı daha müsamahakâr davranan elemanları "Osmalı Demokrat Fırkası" nda toplamrken aralarında sermakinist Rıza Bey de vardı. Cins ve mezhep farkı gözetmeksizin her türlü tahakkümün kaldırılması, rençber, esnaf, işçi, köylü ve çalışkan diğer insanların haklarının korunmasını gaye edinen bu fırka "fabrika, taşocağı ve kumpanyalar ile sair erbabı mesainin işlediği yerlerde efradın sermayedarân tarafından dûçarı zulm ve teaddi edilmemesi için kumpanya ve sermayedarân işçiler ve esnaf ve amele heyetleri arasında teşebbüste" bulunmayı vaadetti (Program Md. 4). Ayrıca, işçilerden alınan vergilerin azaltılmasına çalışılacağını (Md. 5), sanayi mektepleri kuracağını (Md. 10), Arazi Kanununu milletin hâkimiyeti esasına göre değiştireceğini bildirdi (Md. 12).

Meslekî teşekküller yeniden canlandı

BU GİBİ prensip ve gayelere rağmen işçilerin haklarını himaye edecek kanunlar yayınlanmadı. İşçiler de teşkilâtlanmağa, menfaatlerini meslekî teşekküller vasıtasıyle müdafaaya ehemmiyet verdi.

1895 te "Osmanlı Amele Cemiyeti"ni kuranlardan bir kısmı bu defa da "Osmanlı Terakkii Sanayi Cemiyeti" ni teşkil ettiler. Matbaalarda çalışanlar "Mürettibini Osmaniye Cemiyeti" ni kurdular (1909). Bu sırada hamallar ve esnaf da muhtelif dernekler meydana getirdiler. Esasen esnafın teşkilâtlanması, Osmanlı İmparatorluğunun kuruluş devrinden başlar ve Ahiler Teşkilâtı bir ara isyanla iktidar mevkiini de işgal eder (21).

---

21 — Ahiler, İlhan Tarus.

İşçi ve esnaf teşekküllerinin meslektaşları namına istedikleri hakları İttihatçıların vermesi zihniyetleri bakımından mümkün değildi. Bu parti hükûmetinin hataları, muhalefeti Meclis içinde ve dışında birleştirdi. Muhalefet birleştikçe hükûmetin beceriksizlikleri arttı. 13 Nisan 1909 da (Bu tarih 31 Marta rastlar ve bugün, 31 Mart Vak'ası diye anılır.) Avcı taburları isyan edip Ayasofya meydanında toplandı, askerlere yeni iltihaklar oldu. Mektepli zabitler öldürüldü. Linç hâdiseleri oldu. Gazete idarehaneleri yağma edildi. Hareket Ordusu işe el koydu. İstanbul işgal edildi. Abdülhamid tahttan indirildi (27 Nisan 1909).

İşçi sınıfı üzerine
yeni baskılar başladı

31 MART Vak'asından sonra İstanbulda Örfi İdare ilân edilmesi işçi sınıfına yeniden baskılar yapılmasını kolaylaştırdı. Örfi İdare komutanlığı kütlelerin her türlü hareket serbestisini ihlâl etmişti. Bundan faydalanan Anadolu Demiryolları Şirketi gibi bazı teşekküller işçilerin grevle elde ettikleri teahhüdlerini bu defa yerine getirmemeğe başladı. Meşru müdafaa hakkı elinden alınan işçiler, tazyikin en ağırları altında inlemekteydiler. Hükûmetin Alman ve Avusturya bankalarından 7 milyon lira istikraz yapması yabancı şirketlerin istismarlarını daha kolayca devam ettirmelerine yol açtı. Hiçbir makam bunun önüne geçemiyordu.

Kendi vatandaşlarına karşı olduğu kadar, harice karşı da müsbet bir politika takib edemiyen liderlerin cemiyeti 1913 te memleketin biricik partisi halinde idi. İttihat ve Terakki cemiyeti 6. kongresini yaparken Almanya safında Birinci Dünya Harbine girmeğe hazırlanıyordu. İlk programındaki vaadlar hilafına bu defa "Divanı Harbi Örfî" nin teşkil tarzını ve muhakeme usûlünü programına geçirdi. Amele-Patron tâbiri unutuldu, teşviki sanayi kanununun bir an evvel yürürlüğe girmesi bahis mevzuu oldu. Örfi idare de, Cemiyetin elinde muhalifler ve şüphelendikleri topluluklar için mü-

kemmel bir vasıta idi. "Osmanlı Sosyalist Fırkası" kurulup işçi kütlelerinin harekete geçmelerini istemesi (22) sosyalist kulüplerinin ilgi uyandırması, harp hazırlıkları yapan hükûmeti sert hareketlere sevketti. Klüp ve parti kapatıldı. İdareciler Divanı harbe verildi (1910). Bu gibi davranışlar parti içinde de hoş karşılanmadı, bir kısım ittihatçılar "Ahali Fırkası" nı kurdular. Bu parti işçi sınıfına karşı şunu vaadetti: "Sermayedarân ile amelenin münasebatı mütekabilesi hakkındaki kanunun, amelenin hukuku esasiyesini bihakkın temin edebilecek bir hale ifrağı için tadili "(Md.9)temin edilecektir. Ayrıca programda, işçinin açık haklarını ayaklar altına alırcasına tertip edilen grev ve sendika yasağını koyan kanunun kaldırılmasını, bütün işçilerin haftada bir gün dinlenmesini, iş gününün sekiz saat olmasını, 14 yaşından küçük erkek, 16 yaşından küçük kızların işçilikten menini, bir "İşçi Nezareti"nin kurulmasını, bütün işçi sendikalarına manen ve maddeten yardım edilmesini temine çalışmaya söz verdi (1910) (23).

Bir federasyon kurma fikri ileri atıldı

GEREK Ahali Fırkasının gerekse Paris Şubesinin çalışmaları ve

---

22 — Bu parti neşriyata ehemmiyet verdi. İşçilerin birleşmesini hedef tutan heyecanlı makaleler, organlarında yer aldı. Kuruluş beyannamesinde sosyalizm şöyle anlatıldı: "Sosyalizm, günden güne daha feci, daha müşkül bir hale gelen cemiyetin aç ve sefil evlâtlarının refahiyetini düşünür. Sosyalizm mutlaka, adalete muğayir olan hâli hazır iktisadîyi tashih etmek ister. Osmanlı Sosyalist Fırkasının... kasdı esasiyesinden birincisi resmî proğramında beyan olunduğu üzere ekseriyeti azîmeyi teşkil eden fukarayı ahalî ve amele sınıfının muhafazai hukuk ve terfihi hayatı, ikincisi ise yine ayni makasidin daha ziyade teshili husûlü için tekmil yeryüzündeki işçilerle teşriki mesai ve tevhidi hareketleridir" (İştirâk gazetesi, 12 Eylûl 1326).

23 — Partinin Paris Şubesinin başında Dr. Refik Nevzad vardı. Paris şubesinin ıslâhat proğramında on madde halinde sıralanan işçilerle ilgili istekler hâlâ tahakkuk etmemiştir ve yıllardır sendikalı işçiler bu hakları ister dururlar.

diğer neşriyat işçiler arasında neler istenebileceğini bilenlerin artmasına ve sosyalizm hakkında malûmat sahibi olanların fazlalaşmasına yardım etti. "Amele İttihad Cemiyeti" mevcud sendikalarla bir federasyon teşkiline çalıştı.

Selânikte ise bir hayli ileri görüşlü işçiler birçok sendikalar kurmağa teşebbüs etti. Buna muvazi olarak resmî makamların işçi aleyhdarı faaliyetleri de genişledi. Selânik Valiliği, Dahiliye Nezaretine gönderdiği bir yazıda "Selânikte bilcümle amelenin sendikalar teşkilinin gittikçe tevessü ettiği... Tedricen sosyalizm fikir ve hayatının inkişafı ile ticareti mahalliyenin mahv olacağı... Bu itibarla ruhsat ilmuhaberi itasında terddüt edildiği... Ve nihayet ruhsatname verilmiş olan sendikaların men'i için bir Meclisi Vükelâ kararı alınması" (24) lüzumu belirtildi.

BÖYLE bir anlayışın hâkim olduğu bir devirde sendikacılık fazla bir inkişaf gösteremezdi. Nitekim sendikalara çalışma sahası bırakılmadı. Buna mukabil esnaf cemiyetlerine kurulma izni verildi. Ancak teşkilâtlanmak için zeminin müsaadesini arıyan uyanık işçiler Balkan Harbine tekaddüm eden dahilî karışıklıklarda hükûmetin zaafından faydalanarak 1912 yılının ilk aylarında yeniden sendikalar kurabildi (25). Fakat harbin başlaması ile her türlü teşkilâtlanma hareketleri hattâ Osmanlı Sosyalist Fırkasını yeniden faaliyete geçmesi bile akim kaldı.

---

24 — İşçi sınıfının tarihçesi.

25 — Sendika kuran işçiler şunlardı: terzi, şemsiyeci, döşemeci, mücellid, değirmenci, berber, bira fabrikası işçileri, eczacı, cibali reji işçisi.

II

Birinci Dünya Harbinin başlaması ve işçilerin vatanperverliği

İNGİLTERE, Almanya ve Fransada başlıyan iktisadî inkişaf ve sanayiin kuvvetlenmesi emperyalist devletleri birbirlerine karşı müstemleke ve pazar harbi açmağa imkân verdi. Birinci Dünya Harbi başladı (28 Haziran 1914). Osmanlı İmparatorluğunun idarecileri mevkiinde bulunan İttihat ve Terakki Fırkası Liderleri Almanya safında harbe girmeğee karar verdiler. Yenilgiler ve sonsuz facialardan, tükenmez ıztıraplardan sonra Mondros mütarekesi imza edildi (30 Teşrinievvel 1918). İmparatorluk inhilâl etti. İzmirin Yunanlılar tarafından işgali (16 Mayıs 1919) ve bunu takib eden acı günler Anadoluda bir kurtuluş hareketinin zaruretini şuur haline getirdi. "Müdafaai Hukuk Cemiyetleri" kuruldu, birleşti, halk kütleleri ve işçiler kurtuluş hareketi için can attılar, çalıştılar. Buna mukabil İstanbul hükûmetinin Dahiliye Nazırı Cemiyetler Kanununa ek kararnamelerle cemiyetlerin faaliyetlerini daraltti. Kuruluşlarını önlemeğe çalıştı (26). Buna rağmen birçok gizli cemiyetler ve açıktan faaliyet gösteren fırkalar kuruldu.

MÜTAREKE içinde faaliyette bulunan Sosyal Demokrat Fırkası, Anadoludaki kurtuluş hareketlerinin hazırlıklarından habersiz, işçi sınıfına şunları vadetti: Ziraî, sınaî, iktisadî sendikalar ve bütün işçi haklarının (bilhassa sermayedarlara karşı) müdafaası için Yardım Cemiyetleri kurmak. Sosyal Demokrat Parti işçileri sendikalar etrafında toplamağa gayret etti ise de başarı gösteremedi. Al-

26 — Türkiyede siyasî partiler, Tarık Z. Tuna,

manyada tahsil görmüş bazı gençler, büyük bir süratle Avrupada inkişaf eden sosyalist hareketlerin getirdiği fikirlerden ilham almış sendikaların birdenbire kuvvet ve alâka toplamasına şahid olmuş (27), Almanyadan teşkilâtçılık bilgileri edinmiş bir halde memlekete döndükten sonra "Türkiye İşçi ve Çiftçi Sosyalist Fırkası" nı kurdular. Parti, "İlmî Sosyalizm esaslarına göre Türkiye İşçi ve çiftçilerinin iktisadi hukuk ve menfaatlarını siyanet ve müdafaayı" gaye edinmişti. İşçi ve çiftçilerin kurtuluşunda memleketin düşman istilâsından halâs olmasının zaruretini müdrik olan parti, Büyük Millet Meclisine gönderdiği bir telgrafta "İstanbulun şuurlu işçileri, Türk işçi ve köylü ordularının bütün cihan proletaryasının müzaheret ve cihan emperyalizmine karşı kazandıkları zaferi kalblerinden alkışladıklarını", terakki yolunda yapılacak mücadelede emekçi sınıfının inkılâplarla sonuna kadar beraber olacağını, hakikî kurtuluşun müşterek istihsal ve mülkiyete dayanan içtimaî inkılâpla tahakkuk edeceğini bildirdi. Mebus seçimlerinde de üç aday gösterdi. Bunlardan birisi Tophane fabrikasından Süleyman Usta idi.

İşçiler cemiyetler kurarlarken
Partiler de işçilere yanaşıyordu

CEMİYETLER kurmağa müsait bir zemin bulan işçiler, haklarını korumak maksadiyle süratle teşkilâtlanmaya ve hattâ milletlerarası münasebetlere girmeğe başladılar. Anadolu Şömendöfer Amelesi Cemiyeti, Tramvay Şirketi Amelesi Cemiyeti, İşçi Derneği bunlar arasında idi. Deniz işçileriyle marangoz ve inşaat işçileri ise Beynelmilel İşçi İttihadına bağlı birer teşkilât vücuda getirmişlerdi. Meslekî menfaatlarını cemiyetlerde, siyasî hak ve hürriyetlerini partiler içinde tahakkuk ettirmeğe ve müdafaaya dikkat eden işçiler siyasî partilere karşı ilgisiz kalamıyorlardı. Bununla beraber hiçbir parti, işçilerin tam bir müzaheretini kazanamıyordu. Bu du-

27 — Almanyada 1914 de sendikaların bütün üye mikdarı 238000 civarında iken bu mikdar birdenbire 2.000.000 u bulmuştu.

rum karşısında İmalâtı Harbiye Umum Fabrikaları işçileri, şömendöferlerde çalışanlar, fes ve mensucat fabrikaları işçileri, deniz işçileri, ağaçlı madeni işçileri, deniz işçileri, bazı gazeteciler ve müesseselerde çalışan müstahdemler birleştiler "Osmanlı Amele Fırkası"m kurdular. Bu defa tramvay işçileri, dok işçileri "Türkiye Sosyalist Fırkası" etrafında toplandı ve Mesaî Fırkası ile mücadeleye girdi. 1919 seçimlerinde Mesaî Fırkasının mebus adayı Zeytinburnu Fabrikası ustalarından Numan, seçimi kazanınca Sosyalist Fırkası, bu ustanın aleyhinde neşriyata başladı. Kabahat olarak da Numan ustanın sosyalist olmadığı etrafa yayıldı. Halbuki Türkiye Sosyalist Partisinin lideri olan Hilmi "Birinci Cihan Harbinde galip İngiliz emperyalizminin parası ile mevcudiyetini muhafaza etmiş, sonra mütareke ilân edilir edilmez İstanbulda faaliyete geçmiş bulunan Hürriyet ve İtilâf Partisinin tertip ve yardımı ile bu işe girişmişti (28)". Bu parti o sıralarda yapılan Kazlıçeşme deri işçileri grevi ile, Kasımpaşa Tersane İşçileri grevlerini istismar etti. Sonra da tramvay işçilerinin grevini (10 Mayıs 1920) kendisi muvaffakiyete götürmüş gibi davrandı. İşçileri ve polisleri tahrik edip durdu.

MEVCUD işçi ve sosyalist partilerin gidişatını beğenmiyen bir kısım kömür müteahhitleri de bu defa "Amele Fırkası" nı kurdu. Ereğli Kömür Havzasında şubeler açmak istedi. Esaslı hiçbir faaliyet gösteremedi. Türkiye Sosyalist Fırkasının hareket tarzını beğenmiyen tramvay işçilerinden bir kısmı bu defa Müstakil Sosyalist Fırkasını kurdu. Bu parti de, herhangi bir başarı gösteremedi.

Büyük Millet Meclisi toplandıktan sonra işçiler ve partiler

BÜYÜK Millet Meclisi Ankarada toplandıktan sonra (23 Nisan 1920) Sovyetler Birliğinin ilk olarak Büyük Millet Meclisi Hükûmetini meşru tanıması ile başlayan "siyasî yakınlık Meclis içinde

28 — İşçi hakkı, sayı 17,

ve dışında komünist partileri kurulmasını intaç etti" (29). Müdafaai Hukukçular arasında sosyalizan maksatlara yer veren Yeşil Ordu teşkilâtı kurulmuştu. Bu teşkilât kısa bir müddet sonra dağılınca müntesiplerinden bilhassa imalâtı harbiye işçilerinin desteklediği Halk İştirakiyun Fırkası sonra da Komünist Fırkası kuruldu (30). Gerek bu partiler, gerekse bu partilere meyyal olsun, olmasın bütün işçiler Ankara hükûmetini desteklemekten çekinmedi ve bunu işgal kuvvetlerine rağmen grevler yapmak suretiyle gösterdi. Bu grevler arasında yine tramvay işçileri başta geliyordu.

GREVLERİN iyi idaresi için işçi teşekküllerinin birleşmesi lüzumu belirdi. "İşçi Derneği" birleşme fikrinin öncülüğünü yaptı. Birliği temin için bir konferans akdedildi (21 Temmuz 1922). Müretteblerin, inşaat, deniz ve marangoz işçilerinin temsilcileriyle Müstakil Sosyalist Fırkası İdarecilerinin iştirâk ettiği bu konferans üç celse yaptı. Herhangi bir müsbet netice elde edilemedi.

Buna rağmen grevler yapıldı ve bazı hallerde muvaffak oldu İstanbul tramvay işçileri "gayri müslim amelenin idareden ihracı" gibi hissî bir maddeyi de ihtiva eden altı maddelik bir istek listesiyle idarenin karşısına çıktı. İstekler reddedildi. Grev başladı. Şark şömendöferleri işçileri de 18 maddelik bir liste ile bazı haklar elde etmeğe kalktı. İstekler arasında "Ermeni komitelerine cebren iane toplayan hainlerin, fabrika duvarlarına Venizelosun resimlerini yapıştırıp "bunları Türklere öptüreceksiniz" diyen küstah memurların vazifelerinden uzaklaştırılması gibi hissî, yevmiyelere yüzde 30 zam yapılması gibi iktisadî olanlar vardı. Anlaşmaya varılamadı. Grev ilân edildi (19 Teşrinisani 1339 - 1924). Demiryolları Amele Cemiyeti, grevi idare etti. İşveren şirket, grevin komünistler tarafından ve onların tahrikiyle çıkarıldığını iddia etmek suretiyle hareketi baltalamağa çalıştı. İşçiler muvaffak oldu.

---

29 — Türkiyede siyasî partiler,

30 — Türkiyede işçi sınıfının tarihçesi,

Cumhuriyetin ilânı ve cemiyet kurma hürriyeti

İŞÇİ ve halk kütlelerinin fedakârlıklarından, Atatürk'ün de mükemmel idaresinden sonra nihayet Cumhuriyet ilân edildi (29 Ekim 1923). Cemiyet kurma hürriyeti 1924 Anayasası ile teminat altına alındı (Md. 70). 1325 (1909) tarihli Cemiyetler Kanunu da yürürlükte bırakıldı. Böylece cemiyetler ve teşkilât kurma bakımından yeni bir devre başladı. İlk olarak İstanbul Amele Birliği, İşçi Tesanüd ve teavün cemiyeti gibi teşekküller meydana getirildi (1923). Evvelce işçiler Derneğini kuranlar işçi teşekküllerinin birleşmesi için yeni gayretler sarfettilerse de, bir nizamname hazırlanmasına rağmen muvaffak olunamadı.

Halk Fırkası kurulmuş (23 Ekim 1923), sonradan Cumhuriyet Halk Fırkası (1924), dördüncü Büyük Kurultayda da Cumhuriyet Halk Partisi adını almıştı. Bu partinin işçilere karçı durumu programı ve cemiyetler kanunu hükümleri karşısında tâyin edilmiş bulunuyordu. Parti memleketin iktisaden nasıl kalkınacağını tesbit için bir iktisat kongresi topladı (İzmir 17 Şubat 1923). (31) Türkiye İktisat Kongresine işçi grupu da davet edildi. Ancak işçileri tam mânasiyle temsil edecek, bir heyeti kongreye gönderecek işçi teşekkülü yoktu. Zayıf bir kadro ile kongreye katılanların umumî heyetçe kabul edilen dilekleri arasında sendika kurma ve grev yapma hakkının tanınması, 1 Mayısın Türkiye işçileri bayramı olarak kanunlaşması, amele yerine işçi tâbirinin kullanılması da vardı (32). Kongreden sonra bir "Mesaî Kanunu" lâyihası hazırlandı (13 Ocak 1340 - 1924). Meclisin Ticaret Encümeni 120 maddelik ta-

---

31 — Mustafa Kemal Paşa kongreyi açarken "Bugün mevcud olan fabrikalarımızda ve daha çok olmasını temenni ettiğimiz fabrikalarımızda kendi amelemiz çalışmalıdır" demiş, yabancı işçilere kapılarımızı açmanın doğru olmıyacağına işaret etmişti.

32 — Kongrede işçilerin üzerinde durduğu meseleler hakkında bir fikir edinmek için İşçi Hakkı gazetesinin 3. sayısındaki makaleye müracaat edilebilir.

sarıyı 99 madde halinde yeniden hazırladı. İki lâyiha da, işçilerin teşkilâtlanmaları bakımından ileri hiçbir hüküm ihtiva etmiyordu.

Amele birlikleri ortaya çıkarıldı

BU DURUM karşısında İstanbuldaki işçi teşekkülleri her ne olursa olsun birleşip, haklarını aramak lüzumunu bir kere daha duydu. Türkiye İşçileri Dernekleri Birlikleri İttihadına bağlı olarak İstanbul işçi teşkilâtları heyeti müttehidesi'nin kurulmasına çalıştı. Bu sıralarda İstanbul Amele Birliği'nin tahrikleri, Ankara ve İstanbuldaki iki siyasî partinin kapatılıp idarecilerinin mahkemeye verilmesi sırasında bu birleşme teşebbüsü de tahakkuk etmedi. Buna mukabil İst. Amele Birliği, Türkiye ölçüsünde bir teşekkül haline getirilmek istendi. Zonguldak ve Balya - Karaaydın Amele Birliklerinin birleştirilmesiyle Türkiye Amele Birliği meydana getirildi. Ancak bu teşekkül, sonraları işleyemez hale geldi (1924). İnkılâpçı tarafları olan bir kısım işçiler, Türkiye Amele Birliğinin, Cumhuriyet Halk Partisine hizmetten başka bir şey düşünmeyen idarecilerinin tam aksine olarak müstakil bir işçi teşekkülünü Amele Teali Cemiyeti adiyle kurdular (33).

BU DEVREDEKİ işçi teşkilâtlanmaları ve faaliyetleri hakkında bir fikir vermek için şunları kaydedelim:

"1924 Eylülünde, Amele Teali Cemiyeti kuruluyordu. Bu sıralarda Türkiyede, çoğu yeniden teşkilâtlandırılmış "Tesanüd ve Teavün" ve bir kısmı da "erbabı mesai beyninde Müdafaai Hukuk Cemiyeti umdelerine istinaden tesisi muhadenet" maksadı güden işçi cemiyetleri şun-

33 — Amele Taali Cemiyeti yüzde yüz ileri ve inkılâpçı bir teşekkül olmamakla beraber 1923 de Heyeti Vekile kararı ile muvakkaten kapatıldı ise de sonradan faaliyete geçemedi. Bu cemiyet müntesiplerinden Üzeyir Kuran Sendikalar Kanununun neşrinden sonra Demir ve Madeni Eşya İşçileri Sendikasına girdi, başkanlığa yükseldi, İstanbul İşçi Partisi İkinci Başkanlığını deruhte etti ve kısa zamanda sendikalar arasında hitabeti, tenkidi ve açık sözlülüğü ile şöhret yaptı. Sonradan ilerde göreceğimiz hâdiseler yüzünden sendikadan istifa etti ve işyerinden çıkarıldı. Üzeyir Kurana genç işçiler "Üzeyir Baba" demektedirler.

lardı:

İstanbulda; Haliç Şirketi Amele Cemiyeti, Şark Şömendöferleri Müstahdemin Teavün Cemiyeti, Silâhdarağa Elektrik Fabrikası İşçileri Cemiyeti, İstanbul Umum Deniz ve Maden Kömürü Tahmil ve Tahliye İşçileri Cemiyeti, Derseadet ve Bilâdı Selâse İnşaatı Tarik Irgat ve Rençber Amele Cemiyeti, Tütün Fabrikası Amele İttihad Cemiyeti, İstanbul Tramvay Amelesi Cemiyeti, Mürettipler Cemiyeti, Anadolu Bağdad Şömendöferciler Cemiyeti,

İzmirde; Aydın Demiryolları İşçiler ve Memurlar Birliği, Mülteci ve Muhacirin Amele Cemiyeti, Tütün Amele Cemiyeti, Şömendöfer Fabrikası Amele Birliği, Tramvay İşçileri Cemiyeti, Liman, Vapur ve Kömür Amele Cemiyeti, Liman Rıhtım İdhalât ve İhracat Amele Cemiyeti, Müstakil Liman Vapur ve Amele Teavün Cemiyeti, İnşaat ve Madeni Mevad Amele Teavün Cemiyeti,

Edirnede; Türkiye İşçiler Birliği, Şark Şömendöferler Müstahdemin Teavün Cemiyeti,

Adanada; Amele Teali Cemiyeti.

Konyada; İşçiler Derneği,

Bursada; Yaprak Tütün Amele Cemiyeti,

Eskişehirde; Anadolu Bağdad Şömendöferciler Cemiyeti.

Müteakip aylar zarfında bu cemiyetlerin en faali olması gereken İstanbuldaki işçi cemiyetleri, Amele Teali Cemiyetinde, bazı gayret ve teşebbüsler istisna edilirse, Mesai Kanunu projesini pek az tadilâtla kabul eden bir toplantıdan başka (13 Şubat 1925) bir iş yapmıyorlardı (34).

Takriri Sükûn Kanunu karşısında işçiler

ESASLI hiçbir faaliyet göstermiyen bu dağınık ve birbirleriyle iç mücadelelerle yıpranan işçi cemiyetleri, Takriri Sükûn Kanunu ile yepyeni bir durumla karşılaştılar (4 Mart 1925).

Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasının hareketleri bu kanunla sona erdirildikten, Serbest Cumhuriyet Fırkası kendi isteğiyle, Ahali Fırkası da Vekiller Heyeti kararıyle feshedildikten sonra Türkiye Cumhuriyet Amele ve Çiftçi Partisinin de kurulmasına müsa-

34 — Türkiyede işçi sınıfının tarihçesi,

ade edilmedi (35). İşçiler, teşkilâtlanma yolunda çok büyük bir engelle karşılaşmış oluyorlardı. C. H. P. nin tek başına memleketi idare ettiği devirde hükûmete göre bütün siyasî, idarî, içtimaî, iktisadî, kültürel ve bunlara benzer teşekküllerin idarecileri, hattâ köy muhtarlarının adayları dahi parti müfettişleri tarafından tasvib edilmek icabederdi. Bu kanaatin hâkim olduğu ve tatbik edildiği yıllar boyunca işçi sınıfı da kendi hakikî meslek teşekküllerini meydana getiremedi ve kütle olarak sesini açıkça duyuramadı.

Esnaf Cemiyetlerinin kurulması ve sendikalar

C. H. P. sınıf şuurunun uyandırılmasına meydan verecek teşekküllerin varlığını ve yaşamasını istemiyordu. Bu bakımdan işçilerin sendikalar kurmasına müsaaed edilmezken "Ticaret, Sanayi ve Esnaf Odaları ile Ticaret Borsaları Kanununa müsteniden hazırlanan Esnaf Cemiyetleri Talimatnamesi, esnaf arasında meslekî cemiyetler teşkiline imkân vermiştir.

Bu kanuna dayanarak teşekkül eden esnaf cemiyetleri, sendika mahiyetinde değildir. Bu cemiyetler mesleğin teknik bakımdan gelişmesi, esnaf arasında vuku bulacak meslekî ihtilâfların halli, yardımlaşma imkânlarının temini, hükûmet emirlerinin esnafa tebliği gibi hususlara hizmet etmekte idi.

İşçilerin teşkilâtlanması kanunen yasak edilmiş ise de, yer yer bazı grev teşebbüslerinin yapıldığı görülür. İstanbul Tramvay işçileri tarafından 1922 - 1936 yılları arasında yapılan grev teşebbüsleri bu arada zikredilebilir. Bu hareketlerin neticesi olarak 1933 yılında Türk Ceza Kanununun 201. maddesinde yapılan bir tâdille, işçinin toplu olarak işi terketmeğe teşvik edilmesi ve işverenin işçileri toplu

35 — Bu parti komünist temayüllü addedildi ve faaliyetine müsaade edilmedi. Halbuki parti idarecilerinin ve programlarının komünistlikle alâkası yoktu. Sosyalizan karakterleri vardı (Bk: Türkiyede siyasî partiler, S: 638)

olarak işden çıkarması yasak edilmiştir" (36).

İŞ KANUNUNUN kabul edilmesi de (8 Haziran 1936), işçilere teşkilâtlanma hakkının tanınmasına imkân vermedi. Kanun grevi ve lokavtı yasak etti ise de, işverenlerin işçi çıkarmalarını önlemedi. Kanun, diktatörlük devrinin bütün karakterini taşıyordu. C. H. P. Genel Sekreteri Recep Peker, "Yeni İş Kanunu, sınıfçılık şuurunun doğmasına ve yaşamasına imkân verici hava bulutlarını silip süpürecektir. Bu kanunla, iş hayatında müvazene kurulacaktır" diyordu. Fakat İş Kanunu, daima işverenler lehine ağır basan maddelerin varlığı yüzünden iş hayatındaki müvazeneyi tesisten uzak kaldı. Bu hal mütemadi işçi şikâyetlerine yol açtı, hele Cemiyetler Kanununun değiştirilmesinden sonra işçiler ve işçi sendikaları her fırsatta İş Kanununun tenkidini yaptılar ve bu müvazenesizliği belirtip durdular (37). Sınıf şuurunun meydana gelmemesi için büyük gayretler sarfeden C. H. P., büyük işçi kütlelerinin bir arada bulunmasını önleyecek gayrı iktisadî bir sanayileşme programı takibden de çekinmedi

36 — Türkiyede sendika hareketleri, Muhaddere Gönenli, Çalışma Vekâleti dergisi, sayı 1.

37 — İş Kanununda "öyle maddeler vardır ki, işverenin iyi niyeti esas olarak kabul edilmiştir. Fakat bu iyi niyeti ekseriya nerede bulabilirsiniz? Yine öyle maddeler vardır ki, suiniyet sahibi olan işverene karşı ciddî müeyyedeler konulmamıştır. Kanunların bu gibi hükümleri tam bir şekilde tatbik edilse bile, işçilerimizin derdine deva olmasına imkân yoktur" (Gece Postası gazetesi, Hüsnü Akkoyunlu 8 Ekim 1949) İş kanunu neşredildiği tarihten itibaren 1952 Eylülüne kadar çıkarılması derpiş edilen bazı yönetmeliklerin bir an evvel hazırlanması için İstanbul İşçi Sendikaları Birliği birçok toplantılara başladı (29 Eylül 1952). Halk Partisi İktidardan düştükten sonra "Türkiye İşçi Haklarını Koruma Cemiyeti" Milletvekillerine hitaben neşrettiği beyannamede (Mayıs 1950) "İş Kanununun baştan başa değiştirilip ortadan kaldırılmasını" istedi, "İş Kanununun mahiyetleri bakımından 10 işçi çalıştıran iş yerlerine teşmil eden bu kanunun ikinci maddesi adalet ikiliği yaratmak gibi nahoş tesirler bırakıyor" du (1 Kasım 1949) v.s.

(38). Beş yıllık plânlarla (39) büyük endüstriyi kuran hükûmet, işçi meselesiyle ister istemez karşılaşmış oluyordu. "Yeni kurulan devlet fabrikalarına lâzım olan işçiler büyük nispeti itibariyle köylerden gelen, ziraî karakterde işçilerdi. Bu işçiler endüstri çalışmalarının istilzam ettiği çalışma usûllerine vâkıf olmadıkları gibi, gıda alma tarzları da, tamamiyle ziraatle meşgul olan köylü bünyesine göre ayarlanmıştı" (40). Buna rağmen, işçi sayısı artıyordu.

İzmirde işçilerin teşkilâtlandırılması

İŞÇİ sınıfını dilediği istikamete yöneltmek ve C. H. P. nin bir parçası haline getirmek gayesiyle İzmirde bir denemeye başvuruldu. Parti, işçileri dağınık cemiyetlerden ayırıp, bir büyük cemiyette toplamak kararını verdi. Aynı iş kolunda sayılan yedi amele cemiyetini "Deniz Amelesi Cemiyeti" adı altında topladı. Ayrıca, "İmtiyazlı Şirketler Memur ve Müstahdemin Birliği" vücuda getirildi. Fabrika işçilerini içine alacak bir de "Sanayi İşçileri Birliği" kuruldu. Tütün, matbaa, fırın işçileriyle şoförler de teşkilâtlandırıldı. Sonra da "İşçileri ve esnafı rejime her vecihle bağlı ve faydalı kıl-

38 — Zonguldak işçi meselesi, Orhan Tuna, Memleket tetkikleri konferansları İstanbul 1943 ve sanayi tesisat ve işletme vekâlet teşkilâtına ilâve hakkında raporlar, Ankara 1935,

39 — 1928-1933 beş yıllık plânda yün, keten, pamuk sanayii, demir, kömür ve müştakları bakır, kükürt, sellüloz, şişe cam ve kimya sanayiine ehemmiyet verildi, Kayseri konbinası (16 Eylül 1935) işletmeye açıldı. Ereğli konbinası (6 Nisan 1937) çalışmaya başladı. Nazilli Fabrikası (1937) kuruldu. Bakırköy Bez Fabrikası yenilendi (1934), Malatya Bez Fabrikası, İş Bankasının Yün-İş ve İpek-İş fabrikaları, Bursa Merinos Fabrikası, Karabük Demir ve Çelik Fabrikası, İzmit Sellüloz Fabrikası, Paşabahçe Şişe ve Cam Fabrikası (1935), Gülyağı Fabrikası Sümerbank ve İşbankası birinci beş yıllık plânı tahakkuk ettiren müesseselerdir.

40 — Türkiyede içtimaî siyaset meseleleri, Şafvettin Pınar, İçtimaî siyaset konferansları, 4. Kitap,

mak" gayesini güden "İşçi ve Esnaf Birliği" faaliyete geçirildi (1935).

11 Aralık 1934 de İzmir Valisi Gl. Kâzım Dirik'in neşrettiği beyanname, C. H. P. Hükûmetinin işçi ve esnaf teşekkülleri hakkındaki görüşünü izah etti:

"Ticaret ve Sanayi Odaları Kanununun 135, 136 ncı maddeleri ile 21.9.341 (1924) günlü Heyeti Vekile kararnamesi üzerine teşekkül eden Esnaf ve İşçi Cemiyetinin şekil ve idarelerinde bazı aksaklıklar görülmüştür. Sıhhî, içtimaî ve iktisadî gayeler üzerine teşekkül etmiş olan bu cemiyetleri daha canlı ve memlekete daha faydalı bir vaziyete sokabilmesi için her sınıf müessesede bütün esnaf ve işçiler aşağıda gösterilen kanunî ahkâma tamamen riayet etmeleri, aksi takdirde haklarında Ceza Kanununun 326 ncı maddesine göre kanunî takibat yapılacağını ehemmiyetle bildiririm" (41).

RİAYET edilecek hususlar, 6 maddede izah edildi. Bunlara göre; bütün esnaf ve işçinin cemiyetlere kaydedilmeleri ve hüviyet cüzdanı almaları mecburî idi. Ayrıca, cemiyetlere karşı taahhüt ettikleri vazifeleri ifa etmiyen işçi ve esnaf hakkında kanunî takibat yapılacaktı. 1 Ocak 1935 ten 1 Mart 1935 e kadar yeni hüviyet cüzdanı almıyanları çalıştıranlar cezaya çarptırılacaktı. İşçi ve esnafın cemiyetlere vermeği taahhüt ettiği aidat işveren tarafından ücret, maaş veya yevmiyeden kesilecekti. Cemiyet nizamnameleri, Cemiyetler Kanununun mütemmimi mahiyette olacaktı. Bu nizamnamelere işçi ve esnafın riayeti mecbuurî idi. Polis ve Belediye zabıtası, bu hükümlerin yerine getirilmesini ehemmiyetle takibedecekti.

İzmirde bilhassa büyük bir dikkatle takibedilen bu hususlar ve kurulan teşekküller, beklenen neticeyi vermedi. Beliren hoşnutsuzluklar, Türk Ceza Kanununun bazı maddelerinin ağırlaştırılmasını icabettirdi (42): İş Bürosu lâğvedilerek yerine İş Dairesi kaim oldu ve bu teşkilât, işçi hareketleriyle daha geniş ölçüde ilgilenmekle va-

41 — Mektupçuluk kalemi Umumî 59394, Hususi 1760 numaralıdır.

42 — 3038 sayılı kanunun 141. ve 142. maddeleri tadil edildi.

zifelendirildi (43). Bu arada Cemiyetler Kanununun değiştirilmesi de lüzumlu görüldü. Esasen "Medenî Kanunun cemiyetler hususunda fevkalâde liberal olan hükümleri de merkeziyetçi, otoriter ve tek partili bir hükûmet rejimi ile kabili telif değildi" (44).

Sınıf esasına dayanan cemiyet kurma yasağı

Medenî Kanunun cemiyetlerle ilgili hükümlerinin tatbikini imkânsızlaştıran Cemiyetler Kanunu neşredildi (1938). Artık ne sendika teşkili mümkün olacak, ne de sosyal sınıflardan bahsedilecekti. Kanunun 9. maddesinin H fıkrasında şöyle denilmekte idi:

"Aile, cemaat, ırk, cins ve sınıf esasına veya adına dayanan cemiyetler kurulamaz."

Diğer hükümlerinde ise, "Bir cemiyetin kurulması için hükûmetin müsaadesi olması lâzım geldiğini bildiriyor, cemiyet daimî olarak hükûmetin kontrolüne tâbi tutuluyor ve kapatılması hususunda hükûmete çok geniş salâhiyetler bahşediyordu. Yani bir cemiyet, doğumundan ölümüne kadar veya ajanlarının mürakabesine tâbi bulunuyordu. Böyle bir rejim içerisinde demokratik mânada sendika teşkili mümkün olamadıktan başka, esasen kanunun kendisi de sendika teşkiline mâni idi" (45).

---

43 — İş Kanunu neşredilmeden önce mevcud olan İş Bürosu, İktisad Vekâletine bağlı bir teşekküldü. Memleketin sanayileşmesi ile ilgili mevzuatı ve tasarıları hazırlıyacaktı. İş Kanunu tasarısını hazırladı. Bu kanunla İş Bürosu yerine İş Dairesi ihdas olunuyordu. İş Dairesi vazıh bir iş görecek statüye malik değildi. Nihayet 1939 da bu daireler Bölge İktisat Müdürlükleri haline getirildi. Sonradan Çalışma Vekâleti kurularak bu daireler kaldırıldı, Bölge Çalışma Müdürlükleri faaliyete geçti.

44 — Türk İş Hukuku, Ferit Hakkı Saymen,

45 — İçtimaî Siyaset konferansları, 1. Kitab, sayfa 86, Ferit Hakkı Saymen,

III

İkinci Cihan Harbi başladıktan sonra işçi sınıfının durumu

CEMİYETLER Kanununun ağır baskısı altında teşkilât kurma hürriyetinin yokluğu ile perişanlığı bir kat daha artan işçi sınıfı, İkinci Cihan Harbi başlayınca (1 Eylûl 1939) yeni fedakârlıklara icbar edildi.

Harb ekonomisinin tatbiki, istihsalin arttırılmasını zarurî kıldı. İş Kanunu, günlük mesaî müddetini 8 saat kabul etmişti (İş Kanunu Md. 35/a). Ancak bazı hallerde ve şartlarda daha fazla çalıştırılması da mümkündü (İş K. Md. 37, 38). Bu hükümlerden faydalanıldı ve ilk olarak Ereğli Kömür Havzasında mecburî iş mükellefiyeti yeniden konuldu (Resmî Gazete, sayı 4444). Bunu Devlet Demiryolları ve Limanları İdaresindeki işyerlerinde fazla mesaî yapılması kararı takibetti (Resmî Gazete, sayı 4457), İnhisarlar İdaresi, Darphane ve Damga Matbaası, her nevi iplik ve dokuma fabrika ve imalâthaneleriyle Sümerbanka bağlı bütün fabrikalar, Maarif Matbaası, Devlet Deniz Yolları ve Limanları İşletmeleri İdaresinin işyerlerinde günde üçer saat fazla çalışılması kararlaştırıldıktan sonra bu mesaî için munzam ücretlerin saat başına düşen miktarının yüzde 25 den yüzde 50 ye kadar yükseltilmesi suretiyle ödenmesi kararnameleri neşredildi (R. G. s. 4737 - 18 Şubat 1941). Fazla mesaî yaptırma ve mecburî çalışma gittikçe şümullendirildi (Kararname 2/17040, 2/20194, 3/1517, 3/1902, 3/2837, 3/4027 v.s.).

ÇEŞİTLİ mahzurları görülen bu kararnameler, çalışan sınıfın yeni yeni meselelerle karşılaşmasına yol açtı. İthalât ve ihracat güçlükleri karşısında işçiler makinelerin çalışabilmesi için hârikalar yaratacak buluşlar ve gayretler sarfetti. Çeşitli zaruretler kar-

sısmda işçi işveren münasebetlerinin başıboşluktan kurtarılması bir zaruret halini aldı. Milyonlarca sanayi işçisi (46), istismarın azamî ağırlığı altında eziliyordu. Geniş müstahsil kütlelerin bedbinlik içinde sefalete gömülmesi, çalışma meseleleriyle uğraşacak bir bakanlığın kurulması ve bu sınıfın ayakta tutunabilmesi çarelerinin araştırılmasını icabettirecek kadar önem kazandı.

Çalışma Bakanlığının kurulması kararlaştı

İKTİSAT Vekâletine bağlı "İş Dairesi", kifayetsiz ve verimsizdi. İşçilerin yaşayış ve çalışma şartları ile doğrudan doğruya meşgul olacak bir organizasyona duyulan ihtiyaç üzerine Meclise sunulan bir Cumhurbaşkanlığı tezkeresi (8 Haziran 1945) "çalışma hayatı ile ilgili işleri düzenleme, yürütme ve denetleme ile görevli olmak üzere" Çalışma Bakanlığının kurulmasını teklif etti. Bakanlığın kurulması kararlaştı. Bir taraftan iş hayatının tanzimi ve kontrolü bu Bakanlığa veriliyor, bir taraftan da demokrasi prensiplerini savunarak harb ilân eden müttefik devletlere sosyal ihtiyaçların karşılanmağa başlandığı intibaı verilmek isteniyordu. Ayrıca, "iş hayatında türlü hallere karşı ilgili Sigorta Kanunu hükümlerini uygulamak ve Çalışma Bakanlığına bağlı olmak üzere "İşçi Sigortaları Kurumu" vücuda getiriliyordu. Bu arada Cemiyetler Kanûnunun de-

---

46 — İş Kanunu 10 işçiden fazla işçi çalıştıran yerlere ve bu yerlerde çalışan işçilere şâmil olduğundan işçi sayısı istatistiklerde mevcuddan çok daha az gösterilmektedir. Üstelik İş Kanununa tâbi olmayan deniz işçileri, tarım ve hava işçileri de vardır. "Türkiyede emeğinin kira bedelinden başka geliri olmıyanların sayısı en az 12 milyondur" (Gün 22 Mayıs 1946 Esat Âdilin Makalesi), "21 Milyonu aşan vatandaşlarımızın en az altı milyonu bilfiil işçilik yapan insanlardır" (Türk-İş Muvakkat İcra Komitesi raporu, 1952) Halbuki resmî bir istatistiğe göre 1949 sonunda İş Kanununa tâbi işyerlerinde sanayide, ticarette, nakliye ve muvasalada, umumî idare hizmetlerinde ve serbest meslekte çalışanlar 340.891 olarak gösterilir.

ğiştirilmesi zarureti de iç ve dış tesirlerle kendini hissettiriyordu. İlk olarak C. H. P. Kurultayı bu zarureti kabul etti (47).

Cemiyetler Kanunu nihayet değiştirildi

CEMİYETLER Kanununu tâdil eden tasarı Mecliste kabul edildi ve cemiyet kurma yasağı kaldırıldı (10 Haziran 1946). Böylece sınıf esasına dayanan teşekküllerin kurulması mümkün oldu.

Cemiyet kurma hürriyetine kavuşanlar kısa bir müddet sonra bazı şahsiyetlerin siyasî partiler kurmakta olduğunu gördüler, sendika kurmanın faydaları hakkında nazarî bilgileri olan birçok işçiler faaliyete geçtiler ve sendikalar kurmak için geniş bir propaganda ve zemini yoklama kampanyasına giriştiler. Bir kısım muhalif politikacılar da siyasî partiler etrafında yeni yeni topluluklar meydana getirmek için taraftar toplamağa çalıştılar. Meslekî ve siyasî faaliyetler bir hayli arttı. Herkes, Cemiyetler Kanununun getirdiği imkânlardan faydalanmaya koştu.

Siyasî partiler karşısında işçi sınıfı ve sendikalar

MUHALEFET belirmiş (48), C. H. P. içindeki kımıldamalar şiddetini arttırmıştı (49). Nihayet Demokrat Parti kurulunca (7 Ocak 1946), işçiler evvelce şahsiyetleri hakkında fikir sahibi olduğu

---

47 — İsmet İnönünün, C.H.P. olağanüstü Kurultayındaki sözleri: "Partimizin proğramı, sınıf esası üzerine cemiyet kurulmasını men etmiştir. Bu maddenin kaldırılmasını teklik edeceksiniz. Biz kendi proğramımızda sınıf mücadelesini istemiyen ve sınıf menfaatları arasında ahenk arayan esasta kalacağız" (1946).

48 — Milli Kalkınma Partisi kurulmuştu (18 Temmuz 1945).

49 — C.H.P. Grupuna dörtlü bir önerge verilerek parti tüzüğü ve bazı kanunlarda değişiklik istenmişti (Haziran 1945). Bu hareket sonraları Demokrat Partinin kurulmasına yol açtı.

devlet ve politika adamlarının (50) başında bulunduğu parti safında yer aldılar, C. H. P. iktidarına karşı içlerinde biriken hisleri çok sert bir ifade ile açıklamağa başladılar. İşçilerin C. H. P. ye karşı muhalefeti D. P. saflarında birikip şekillenmeğe başlayınca siyasî partiler kurma hevesi genişledi (51). Fakat işçiler, bunlardan hiçbirini ciddiye almadı. Ancak Demokrat Partinin sosyal sınıflar realitesine karşı takındığı tavır, bazı elemanların işçileri hedef tutan bir parti kurmaya sevketti (52). Bunu, işçi ismini istismar etmek isteyen bazı partiler takibetti (53). Durumu kendi akideleri bakımından nazik ve tehlikeli bulan bazı eski politikacılar, yeni elemanlarla yeni bir parti kurdular (54).

BU PARTİLER, işçilerin karşısına çeşitli programlarla çıktı. İkinci Meşrutiyet devrindeki parti ve fikir bolluğunu andıran bir durum hasıl olmuştu. Demokrat Parti "içtimaî işbölümünün tabiî neticesi olarak çiftçilik, işçilik, tüccarlık, sanayicilik, avukatlık ve memurluk gibi, yurtdaşların teşkil ettikleri iş ve çalışma zümrelerinin karşılıklı münasebet ve menfaatlerinin, umumî menfaat çerçevesi içinde içtimaî adalet ve insanî tesanüd prensiplerine uygun olarak ahenkleştirilmesi lüzumuna ve imkânına inanıyor (D. P. Programı, Md. 6), işçilerin, çiftçilerin, tüccar ve sanayicilerin, serbest meslek mensuplarının, memur ve muallimlerin, yüksek öğretim talebesinin meslekî, içtimaî ve iktisadî maksatlarla cemiyetler, kooperatifler ve sendikalar kurmalarını gerekli buluyor, "meslek ve tesanüd teşekküllerinin manevî şahsiyet olarak her türlü siyasî tesir ve maksatlar dışında kalmaları şartiyle işçi sendikalarına grev hakkının tanınması fikrinde" (Md. 7) olduğunu açıklıyordu. İşçiler öte-

50 — Celâl Bayar, Adnan Menderes, Fuad Köprülü.

51 — Sosyal Adalet, Liberal Demokrat Çiftçi ve Köylü, Türk Sosyal Demokrat Partileri kuruldu. Üç ayda dört parti yeniden faaliyete geçti (28 Şubat 1946-26 Nisan 1946).

52 — Türkiye Sosyalist Partisi (14 Mayıs 1946).

53 — Türkiye Sosyalist İşçi Patisi, Türkiye İşçi ve Çiftçi Partisi.

54 — Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi (20 Haziran 1946).

den beri grev hakkının verilmesini istedikleri için, bu vaad yüzünden kütle halinde D. P. yi desteklemeğe başladı. D. P. ücretli tatiller, mezuniyetler, işçinin ve ailesinin maddî ve manevî refahını temin edecek bütün iktisadî ve teknik tedbirlerin alınacağını vaadediyordu (Md. 88). Sosyal Adalet Partisi, sosyalizm, adalet ve devletçilik prensiplerinin birleştirilmesine çalışacağını bildiriyor, Liberal Demokrat Parti, memurları en zavallı sınıf telâkki ediyor (Genel Tüzük Md. 22), İngiliz hayranlığını açıklayan Çiftçi ve Köylü Partisi (Program Md. 12) düşünce ve görüşlerinin iktidar partisi ile aynı olduğunu bildiriyor (Md. 3), Türk Sosyal Demokrat Partisi ise (55) "Memlekette vatandaşların ihtiyaçlarına göre sendika teşkili" ni lüzumlu buluyor (Md. 3/h), yardımlaşma derneklerinin kurulmasını da gaye ediniyordu. Türkiye Sosyalist Partisi ise "her türlü iktisadî ve içtimaî adaletsizliği ortadan kaldırarak emek ve kabiliyetleri değerlendirmek" gayesini güdüyordu (Program Md. 2). Ayrıca, bütün iş şubelerinde sendikalar ve birlikler meydana getirmeği, bu teşekküllere geniş çapta hak ve hürriyetler sağlamağı millî ve siyasî beraberliğin en sağlam müeyyidesi sayıyordu (Md. 44). Bu partinin programı ve liderinin hareket tarzı bazı çevrelerde beğenilmedi ve işçileri hedef tutan yeni partiler kuruldu. Bunu, geniş bir tepki uyandıran Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi takibetti (kuruluş tarihi 20 Haziran 1946). Bu parti "geniş halk yığınlarının gittikçe daha ziyade yoksullaşması sonucu doğuran iş gücünün sömürülmesini ortadan kaldırmak (Program Md. 2), halk yığınlarının kendi hayatî menfaatlerini korumak maksadiyle bizzat kuracakları sendikalar, sosyal ve kültürel cemiyetler, kulüpler etrafında teşkilâtlanmasını istiyor, toplanma, dernek, sendika, siyasî partiler kurma ve bu partilere girme, çıkma, grev yapma hakkı uğrunda mücadele yapmağı vaadediyor (Md. 4), emekçilerin sendikalarda teş-

55 — Sosyal Adalet Partisinin kurucuları arasında işçi olarak müretteb İhsan Temelveren ve karısı, muharrir olarak da Muharrem Zeki Kongunal, Türkiye Sosyal Demokrat Partisinin kurucuları arasında işçi olarak da Sadık Acarlı vardı.

kilâtlanmalarına fiilî yardımlarda bulunacağını bildiriyordu (Md. 9) (56).

İşçilerin teşkilâtlanmaları bakımından umumî durum

PARTİLERİN işçilere ve sendikalara karşı umumî durumları bu merkezde iken, meslekî teşekküller bakımından durum çok hareketli idi. Siyasî parti lider ve organları birinci plânda teşkilât meselesini ele almıştı. "Türk sendikalizminin gelişmesini destekleyecek bir siyasî parti kuruluncaya kadar hiç olmazsa" (57) şunlar yapılmalı idi:

Meslek teşekküllerine bağlanmak, bu teşekküllere serbest gelişme imkânları vermek, iş ve işçi mevzuatının koruyucu ve kurtarıcı mahiyet almasına çalışmak, devlet himayesinin de işçinin refah, kültür ve sağlığını gözeten ve arttıran bir karakter taşımasını sağlamak.

Ortaya çıkan partiler karşısında geniş işçi kütlelerinin hemen âza yazılmağa kalkışmadıkları dikkati çekiyor ve siyaset adamları da çeşitli meslekî teşekküller kurdurarak işçilerin dolayısile partilere bağlanmasını sağlamağa çalıştığı seziliyordu.

Bu sıralarda bir kısım meslekî teşekküller işçi sınıfını temsil edebilmek için meydana çıktı. Ayrıca bir de "Türkiye Cumhuriyeti İşçiler Derneği" nin kurulması için Vilâyete müracaat edildi (9 Temmuz 1946). Bu dernek sonradan "Türkiye İşçiler Derneği" olarak faaliyet gösterdi. Bu teşekkülün ve buna müvazi olarak kurulan diğer derneklerin meydana çıkması çeşitli teşkilâtlanmalara yol açtı, hız verdi. Maksat "Türkiye işçi sınıfını basmakalıp kandırma ve

---

56 — Bu parti 16 Aralık 1946 da Sıkıyönetim Komutanlığı kararı ile kapatıldı, idarecileri mahkûm oldu ve parti feshedildi.

57 — Gün, 27 Mart 1946, Esat Âdil,

yıldırma edebiyatına, vaadlara ve kendinden olmayanların düşmanca hesaplarına âlet olmaktan kurtarmak" tı (58). Bunun için de "İstanbul İşçi Sendikaları Birliği" kuruldu. Buna karşı da "Türkiye Deniz İşçileri Sendikası" meydana getirildi (25 Ağustos 1946). Bu hâdise, pek mühim telâkki edildi (59). Görünüşe göre Türkiye Sosyalist Partisi ile Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi, sendikaların teşkili bakımından birbirleriyle çetin mücadelelere girişti ve ayrı kanaatları telkine çalıştı. Bu hal, işçilerin teşkilâtlanma tarihi bakımından dikkate değer hususiyetler gösterdi.

TÜRKİYE Mensucat İşçileri Sendikası da kurulduktan sonra, Türkiye El İşçileri Sendikası, Türkiye İnşaat İşçileri Sendikası, İstanbul Tütün İşçileri Sendikası, İstanbul Madenî Eşya İşçileri Sendikası, Motörlü Kara Nakil Vasıtaları Sendikası, Ankara Unlu Maddeler İşçileri Sendikası teşekkül etti. Böylece bir tarafta Türkiye İşçiler Derneği, bir tarafta "Türkiye" kelimesi ile başlayan tek sendikalar, bir tarafta da bulunduğu şehrin adını taşıyan sendikalar ve mahallî sendikalar birlikleri birbirlerine karşı cephe almış oldu. İşçi sınıfı, bu dağınık anlayıştaki teşkilât karşısında daha çok, mahallî isimler alan sendikalara ilgi gösterdi.

Memleket ölçüsünde geniş bir teşkilâtlanma faaliyeti

HAZİRAN ve Temmuz 1946 ayları, yeniden canlanan sendikacılık hareketlerinin heyecanı ile geçti. Bu arada "gerçek şartları ve imkânları hiçe sayarak, daha ilk adımda, kendileri ile temas bile edilmemiş muazzam kütleleri içine alacak ve onlar adına söz söylemek cür'etinde bulunacak, memleket ölçüsünde merkezî teşkilâtlar

58 — Bize göre görüşler, İstanbul,

59 — Bu sendikanın kurulma hazırlığının o zamanlarda ne şekilde karşılandığını şu cümleler açıkça ifade eder: "26 Ağustos 1946 Türkiye tarihinde yeni bir yaprağın açılacağı gündür. Bu tarihî olay memleket bünyesinde olduğu kadar dünya göğsünde dahi arsı ulusal bir kıymet ifade eder" Gün, 21 Eylûl 1946.

kurmak hevesi" de görülmüyor değildi (60). İstanbulda kurulan sendikalara yenileri ilâve edilirken (Ayakkabı İşçileri Sendikası,, İnşaat İşçileri Sendikası, Şoförler Sendikası) kayıkçılar, mavnacılar, motorcular, dokumacılar, camcılar, matbaacılar, arabacılar, şekerciler de sendika kurmağa çalıştı. Sendika ve sendikalar birlikleri kurma, heyecanlı bir yarış halini aldı. İstanbul İşçi Sendikaları Birliğini takiben Kocaeli İşçi Sendikaları Birliği ve İzmir İşçi Sendikaları Birliği meydana getirildi. Sendika, birlik ve işçi kulübü kurma kampanyası bütün yurdu kapladı. Bunlardan bir kısmı şunlardır:

Samsun Tütün İşçileri Sendikası, Zonguldak Maden Kömür Havzası İşçileri Sendikası, İzmir İşçi Sendikaları Birliği, Adana Mensucat Sanayii İşçileri Sendikası, İstanbul İşçi Kulübü, İstanbul Basın Yayın Kafa ve Kol İşçileri Sendikası, İzmir Terziler Sendikası, Bakırköy Bez Fabrikası İşçileri Sendikası, Kocaeli Nakliye İşçileri Sendikası, İzmir Ayakkabı İşçileri Sendikası, Ankara Madenî İşler ve Makine İşçileri Sendikası, İzmir Mensucat Sanayii İşçileri Sendikası, İzmir Basın Yayın Kafa ve Kol İşçileri Sendikası, Ankara İnşaat İşçileri Sendikası, Eskişehir Serbest Sanayi İşçileri Sendikası, İzmir Müessese, Ticarethane ve Esnafları Müstahdemin Sendikası, Ankara Terziler Sendikası, İstanbul Tramvay, Elektrik İşçileri Sendikası, Türkiye Tekel İşçileri Sendikası.

SENDİKALAR, iki ayrı istikamette ve iki ayrı anlayış içinde kurulur ve gelişirken Türkiye İşçiler Derneği de birçok dernekler kurdu. Bunlar İstanbulda Dokuma İşçileri, Berber İşçileri, İnşaat İşçileri, Ayakkabı İşçileri, Tramvay Tünel İşçileri, Ankarada Un ve Unlu Maddeler İşçileri, Berber İşçileri, Garsonlar Dernekleri, Edirne, İzmir, Konya, Zonguldak, Eskişehirde kurulma hazırlıkları yapılmış muhtelif derneklerden ibaretti. Dikkati çeken nokta, dernek idarecilerinin Ankara ve Zonguldakta sendika kurma hazırlığında olan işçilere tesir edip teşekküllerinin adını dernek şeklinde değiştirmeğe muvaffak olmaları idi. Türkiye İşçiler Derneği, İstanbulda tütün ve deniz işçileri arasında pek muvaffak olamadı. Teşebbüse

60 — Sendika, 31 Ağustos 1946.

geçtikleri halde şoförler, madenî imalâthane ve teknisyenler, lâstik ve plâstik işçileri arasında sadece kurucu heyetler hazırlanabildi (61).

Birbirlerinden çok farklı istikametlerde gelişen bu işçi teşekkülleri, işçilerin karşısına ayrı ayrı meseleler ve teşkilât şemaları ile çıkıyordu. Tahakkukuna çalışılacak gayeler, bilhassa derneklerle sendikalar arasında çok farklı idi.

Türkiye İşçiler Derneğinin mahiyeti

Türkiye İşçiler Derneği (9 Temmuz 1946) "işçilerin maddi, manevî rahatlarını temine hizmet etmek ve işçilerin lâyık olduğu şerefi canlandırmak maksadı ile" (62) faaliyete geçince (63) Türkiye İşçi ve Çiftçi Partisi (64) bir toplantı yaparak (16 Temmuz 1946) durumu inceledi ve dernek kurucusunun parti ile olan alâkasını kesti (65). Türkiye İşçiler Derneği umumî bir teşekküldü. Son-

---

61 — Türkiye İşçiler Derneği Başkanı Salâhaddin Yorulmazoğlunun verdiği izahattan (2 Nisan 1954).

62 — "İşçi arkadaş!" diye başlıyan propaganda beyannamesinden.

63 — 9 Temmuz 1946 da gazetelere gönderilen ve kuruluş havadisini bildiren Salâhaddin Yorulmazoğlu, mektubunda Çalışma Bakanlığı ve aynı zamanda resmî, gayri resmî teşekküllerle işbirliği yapılacağını da kaydetti.

64 — Kurucuları arasında Salâhaddin Yorulmazoğlu da bulunuyordu (17.6.946).

65 — Mucib sebebleri parti kararında şöyle izah edildi: "Salâhaddin Yorulmazoğlunun Türkiye Cümhuriyeti İşçiler Derneği teşkili parti içinde parti demektir. Onun bu hareketi işçilerle, çiftçiler arasında ikilik doğurabilir... Arkadaşımızın bu hareketi, partimizin yüksek menfaatlarına aykırı ve partimiz nizamnamesine mugayir olduğundan dolayı kendisinin İşçi Çiftçi Partisi ile müttefikan verilen kararla alâkası kesilmiştir" (16.7.946) Genel Başkan Vekili Dr. Şükrü Tokay — Genel Başkan Vekili Ali Esenkova — Genel Sekreter Necmettin Dellorman — Merkez Murakıbı İbrahim Tokay — Veznedar Muhasebeci İrfan Nayal.

radan şubeler kuracaktı. Umumî merkeze bağlı olarak bütün vilâyetlerde dernek şubeleri teessüs ettirilecek, vilâyet merkez şubelerine kaza ve nahiyelerde teşekkül edecek olan işçi dernekleri bağlanacaktı (Nizamname Md. 4) Umumî heyet vilâyet merkez mümessillerinden teşekkül edecek, 4 senede bir Ağustos ayında toplanacak, vilâyet umumî heyetleri 2 senede bir kongre yapacaktı. Türkiye İşçiler Derneğinin Umumî İdare Heyeti 9 kişi olacaktı (66) Nizamnameye göre (Md. 53) ilk idare heyeti kurucular tarafından seçildi. Üye kaydına başlandı, dernekleri mevcut bulunmayan işçiler dernekleri kuruluncaya kadar Türkiye İşçileri Derneğine üye yazılacaktı.

Derneğin yapacağı
belli başlı işler

SİYASÎ partiler karşısında tarafsızlığını ilân eden Türkiye İşçiler Derneği (67) yapacağı işleri yedi maddede hülâsa etti:

1 — İşçilerin maddî ve manevî refahlarını temine hizmet etmek,

2 — İşçinin kanunî ve medenî haklarını temin, işçiler lehine kanunların inkişafına çalışmak,

---

66 — Türkiye İşçiler Derneği 14 Temmuz 1946 da ilk defa toplandı. Müteşebbis heyet, umumî idare heyeti seçimini yaptı. Başkanlığa Salâhattin Yorulmazoğlu, kâtipliğe Sabri Merdan, Veznedarlığa Nedim Kayıtmaz, Üyeliklere Mehmet Kadak, Nazmi Sökmen, Yusuf Oyur, Kâmil Güneyligil, yedek üyeliklere Ragıp Gürler, Mehmet Nişikli, Nuri Şenbalaban, İhsan Zeki Ersen, Rüştü Ünal getirildiler.

67 — Nizamnamedeki hitapta hiçbir siyasî maksat ve gaye güdülmediği yazılıyor, "birçok zamanlar bize rehber olmak ve menfaatlarımızı korumak maksadını güdenlerin biz işçileri bir takım siyasî ihtirasların tahakkuku için kullanmağa yeltendiklerini çok defa gördük ve öğrendik" deniliyordu.

Üye yazma davetnamesinde ise işçilere "bizi siyasî emel ve şahsî ihtiraslarına âlet etmek istiyenleri iyi tanı, bu gibi madrabazlar biz işçileri karanlık yollara, sonsuz maceralara âlet etmek istiyenlerdir, tavsiyesine yer veriliyordu.

3 — İşçilerin hayat seviyesini yükseltmek ve hayat pahalılığı ve geçim endeksleri nazara alınarak işçi ve ailesinin geçinebilmeleri için âdil bir ücret teminine çalışmak,

4 — İşçi ve ailesinin hastalık ve zaruret hallerinde yardımlarına koşmak,

5 — İşçiye meslekî ve medenî bilgiler öğretmek, kültür seviyesini yükseltmek için kurslar, kütüphaneler açmak,

6 — İşçi çocuklarının sefaletten kurtarılarak okutulmalarını temin, cemiyete faydalı birer eleman olarak yetiştirilmesini sağlamak,

7 — İşçiler için hastahane, bakımevleri, kooperatifler ayni zamanda İşçi tasarruf ve kredi sandıklarının açılmasını sağlamak(68).

DERNEK başkanı (69) ilk önceleri partilere karşı tarafsız ve müstakil hareket etmek istedi ise de bazı şahısların tesiri ve malî müzayaka Yönetim Kurulunun 2. oturumunda bir fahrî başkanlık ihdasına yol açtı (70), işçiler derneği bir şahsın gaye ve politikasına âlet olmaktan kurtulmadı (71). Bu teşekkülü ayakta tutabilmek

---

68 — Üye yazma davetnamesi. Bunda üç "müjde" de vardı. Hukuk bürosunun Kasımda işe başlıyacağı, yakında işçi ve ailesi için poliklinik muayenelerine başlanacağı, ucuz gıda maddesi verecek kooperatifin kurulmakta olduğu bildiriliyordu.

69 — Salâhaddin Yorulmazoğlu Konyalıdır, 1920 doğumludur, Lise 1. sınıftan ayrılmıştır. "Mesleğiniz nedir?" sorusunu şöyle cevaplandırmıştır: "İnşaat kalfası, otomobil tamircisi, sıvacı, betoncu,doğramacı, mobilyacı, elektrikçi, sabuncu, manifaturacı, son olarak temizleme tozu ithalâtçısı" (2.4.1954 deki hususi anketimize verilen cevap).

70 — Haydar Berkman "derneğin tekevvünü için gerekli gördüğü her tedbir ve teşebbüsü ittihaza salâhiyetli olarak fahrî başkanlığa getirilmiştir" (29 Temmuz 1946 kararı) Haydar Berkman Belediye kooperatifi müdürlüğü ve yağ imalâtçısı olarak çalışmış, geniş bir muhit yapmıştı. Mebus olmak istiyordu. Çıkardığı beyannamede o zamanlar işçi hak ve menfaatlarından hiç bahsetmemişti. C.H.P. ye yakınlık göstermiş, fakat yüz bulmamıştı (Sabahattin Selekin hususi konuşması). Sonraları Demokrat Parti safında C.H.P. ye çattı.

71 — Türkiye İşçiler Derneği kurucularından Nedim Kayıtmaz,

için de nizamnamesinde tadilat yapılması icab etti (Karar sayısı 5, 9 Ağustos 1946). Fahrî Başkanın daha aktif olabilmesi için de kendisine Genel Başkan unvanı verilmesi ve İdare Heyetine alınması kararlaştırıldı (Karar sayısı 6, 9 Ağustos 1946) (72). Bundan sonra bütün çalışmalar yeni genel başkanca tayin edilen şekilde sendikalara karşı olduğu kadar, kurucu başkana karşı da (73) cereyan etti.

DERNEĞE göre; yurda ve millî birliğe faydalı olan işçilere, yurdun kahraman iş ordusunun şerefli erleridir. Bu şeref millî sanata ve millî birliğe karşı bağlılıkla gösterilecekti. Her işçinin mesleğinde yüksek randımana doğru yapacağı hamleler, hem işçilerin, hem de memleketin menfaati icabıdır.

Haydar Berkmanla arkadaştı. Onun vasıtası ile derneğe prezanta edildi. Nedim Kayıtmaz idare heyeti üyelerine diyor ki: Birisi var. Mebus olmak istiyor. Bana bir tomar beyanname de verdi. Bu arkadaş paralı. Bizim de maddî durumumuz zaif. Bununla temas ettim. Bize yanaşmak istiyor. Biz de vaadederiz, sizi destekleriz deriz." Bunun üzerine bir heyet seçildi ve Suadiyedeki köşküne gidildi. Anlaşmağa varıldı. Haydar Berkman 1000 küsûr liralık eşya aldı. Kırtasiye mağazasına, mobilyacıya ve kuyumcuya borçlanarak bunları yaptı. Haydar Berkman İşçiler Derneğine başta Razi Yalkın olduğu halde üç kişi sokmuştur." (Nazmi Sökmenin hususî izahlarından). Türkiye İşçiler Derneği C.H.P. ye, parti olarak değil iktidarda olduğu için gizli eller tarafından hükûmete yaklaştırılmak istendi.

72 — Kararda şöyle denilmektedir: Haydar Berkmanın aslen fikir ve beden işçiliğinden yükselerek üstün bilgisine ve umumî birliğimizin ikbal ve istikbal hususunda mumaileyhin faaliyetine ve teşkilâtçılığına inanarak mumaileyhin idare heyetine alınmasına ve Birliğin hamî âzası olarak kaydedilmesine".

73 — Haydar Berkman, emirlere göre hareket edecek bir mizaçta olmayan Salâhaddin Yorulmazoğluna cephe aldı, bir cümlesi yüzünden tahkire uğramasını fırsat bildi ve onu teşkilâttan uzaklaştırmağa çalıştı.

Sendikalar arasında başlıyan fikir mücadelesi

DERNEĞİN durumu bu mahiyette ve idarecileri de birbirlerini rencide edip durur, haysiyet divanı faaliyete geçer ve ithamlar devam ederken "Türrkiye" diye başlıyan ve istihsal esasına müstenid sendikalar büyük bir faaliyet içinde idi. Bu tip sendikalara karşı da vilâyet, hatta mahalle adını alan yeni yeni sendikalar kuruldu. İkisinin adında da sosyalist sıfatı bulunan partilerin idarecileri ve nazariyecileri (74) gerek dernek ve benzeri teşekkülleri, gerekse sendikaları ayrı ayrı zaviyeden mütalea ediyordu.

Bir tarafa göre; "aydınlarımız tereddüt ve vesvese içindedirler. İçlerinden nazariye ve aksiyon üstadları yeter sayıda yetişmemektedir. Bir çoğunun yaptığı iş fısıltı kahramanlığıdır. Bir çoğu ise rahatından ve mevkiinden bir zerre fedakârlığa razı olmadığı halde aksiyon adamlarını çekiştirmek, sosyal mücadelelerin kirpiğini veya kaşını beğenmemek suretiyle büyük işler yapar görünmektedir" (75).

Karşı tarafa göre ise; "hiç bir vecihle Türkiye mikyasında sendika kurmak hevesine kapılmamalıdır ve bu şekilde sendika kurmak tavsiyesinde bulunanlardan da daima sakınmalıdır. Bu gibilerin maksatları ne olduğu malûmdur"(76).

BİR TARAFA göre; Türkiye İşçiler Derneği "tepeden inme despot bir zihniyet taşımakta ve bu suretle de demokrasi prensiplerine aykırı bir yol tutmaktadır. Nasıl ki örümceğin sineklerin haberi olmadan ağını onları tuzağa düşürdüğü gibi, bu teşekkülleri de tepeden inme kurup örümcek gibi içine sinerek sinek avlar gibi

---

74 — Türkiye Sosyalist Partisinin lideri Esat Âdil, Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisinin lideri Dr. Şefik Hüsnüdür. Mustafa Börklüce ve Ferit Kalmuk, sendikalar masalarında parti direktiflerine göre hizmet etmiştir.

75 — Gün, 21 Ağustos 1946, Esat Âdil.

76 Sendika, 7 Eylûl 1946.

sendika avlamak modern sendika kuruluş sistemi ile taban tabana zıddır" (77).

Karşı tarafa göre ise; "kısır kalmağa mahkûm teşebbüslerle saf havayı bulandırarak işçilerin gözünü korkutma manevralarına girişilmiştir. Böylece işçileri kolayca sendikalardan soğutmak, perde arkasından burjuvazi ajanları tarafından idare edilen, kukla teşekküller vasıtasiyle uyuşturmak kabil olacağına inananların saflığına şaşmamak elden gelmez.. Bu hareket tarzı açıkça gösteriyor ki 20 küsur yıldan beri milleti diledikleri gibi idare etmeğe çalışmış olanlar, bu müddet zarfında emekçi halkın kültür, sınıfî şuur ve içtimaî bilgi bakımlarından bütün tehditlere ve imkânsızlıklara rağmen ne derecelerde değişmiş ve olgunlaşmış olduğunun farkında bile olmamışlardır" (78).

Sendikalar üzerinde titizlikle durulur ve gelişmelerine çalışılırken bazı çevrelerde sendikaların meşru olup olmadığı münakaşa konusu oluyor ve hükûmetin noktai nazarının tesbiti isteniyordu. Nihayet Çalışma Bakanı sendikaların meşru birer teşekkül olduğunu açıkladı (79).

İşçi teşkilâtlarının kuruluş şekline dair mütalealar

SENDİKALARIN meşru birer teşekkül olduğu muhakkaktı. Fakat uzun zamandan beri sendika kurmamış bulunan yeni işçi nesilleri bu meslek teşekküllerini nasıl organize etmeli idi? İşte sosyalist partileri düşündüren mesele bu idi.

---

77 — Gün, 21 Ağustos 1946, Mustafa Börklüce.

78 — Sendika, 28 Eylûl 1946.

79 — Sadi Irmak verdiği demeçte diyordu ki: "Bizim nazarımızda kurulan sendikalar tamamen kanunî ve meşru teşekküllerdir. Kendilerinin memleketin yüksek menfaatlerine faydalı olmalarını candan, gönülden dilerim. Sendikalarla işbirliği etmeğe âmadeyiz. Bu teşekküllerin Bakanlığın gayelerine kıymetli hizmetler edeceğinden eminim" (12 Eylûl 1946).

Bir tarafa göre; memleketimizde yeniden kurulacak işçi teşkilâtlarını bir kere nazariye bakımından oportünizm, reformizm ve ekonomizm temayüllerinden korumak lâzımdır (80). Bir broşürde iddia edildiği gibi evvelâ işçi sendikaları, sonra siyasî partiler kurmamalı, bilakis "işçi sınıfının siyasî müdafaasını yapacak teşekküllerin daha evvel kurulması ve kuvvetlendirilmesi zaruridir. Çünkü bu siyasî teşekküller bütün işçi harekâtının stratejisini, taktiğini çizer, meddü cezrini tayin eder. Bu harekâta rehberlik edecek kadroyu yetiştirir".

Bu görüş başka bir organda daha etraflıca izah edildi (81). Asıl mesele teşkilâtın nasıl bir kademeleşme takib etmesi idi. Her ne kadar "işçi sınıfını meslek birlikleri, yani bütün milletlerin kullandıkları tabirle sendikalar halinde toplamanın ve teşkilâtlandırmanın demokratça bir yolu, inkilâpçı bir rolü var" sa da (82) bunun dışında bir metod ve yol takip edenlerin gayreti görülmekte idi. "Bu beynelmilel sendikacılık metodunun kendi millî ve içtimaî bünyemizin hususiyetleri de gözönünde tutulmak şartiyle tatbik şekli ancak şöyle olabilir.

1 — Sendika tabirini işçi meslek birlikleri için en uygun bir isim olarak kabul etmek ve bunun dışında işçiyi şaşırtıcı, parçalayıcı isimler altında teşkilâtlanma hevesinden vaz geçmek,

2 — Türkiyedeki bütün istihsal ve işletme şubelerini yekdiğerinden ayırd edip bu şubeleri katî olarak tesbit etmek,

3 — Aynı istihsal ve işletme şubesine bağlı bütün işçilerin meslek menfaatlerini temin etmek üzere Türkiye çapında sendikalar kurmak: (Meselâ Türkiye Mensucat İşçileri Sendikası, Türkiye Deniz İşçileri Sendikası gibi).

4 — Ayni istihsal ve işletme şubesinde çalışan fakat gördüğü iş bakımından ayrı bir meslek zümresine mensup olan işçileri de

---

80 — Türkiyede İşçi teşkilâtı nasıl kurulmalıdır? Hüsamettin Özdoğu, Gün 21 Eylül 1946.

81 — Sendikaların gaye ve ödevleri, Sendika, sayı 4, 21 Eylül 1946.

82 — Sendika düşmanları, Esat Âdil, Gün 6 Ekim 1946.

bulundukları istihsal veya işletme sendikasına bağlamak, (Meselâ bir dokuma fabrikasının marangozu veya elektrikçisi mensucat sendikasına bağlanmalıdır).

5 — Ayni istihsal ve işletme mevzuu üzerinde işçi toplulukları bulunan vilâyet ve kazaları tıpkı bir siyasî parti teşkilâtı gibi şubeler halinde Türkiye çapındaki bu sendikalara bağlamak,

6 — Türkiyenin istihsali ve işletme şubeleri sayısının hiç olmazsa yarısı kadar sendika kurulduktan sonra, bu sendikaların her birinin, kendi âzası arasında seçecekleri bilfarz onar murahhasın müşterek teşebbüsleri ile "Türkiye Sendikalar Federasyonu" adı altında bir federasyon meydana getirmek, bu federasyonun ana nizamnamesini tesbit ve federasyon müteşebbis icra komitesini seçmek,

7 — Bu suretle aşağıdan yukarıya meydana gelmiş sendikalar ve Sendikalar Federasyonunu daimîleştirmek için de tâyin edilecek asgarî bir müddet içinde her sendika kendi kongresini yapmalı, federasyon kongresi için murahhaslarını seçmelidir.

Sendika kongrelerince seçilmiş olan murahhasların iştirakiyle her iki yılda bir federasyon kongresi yapılmalı, federasyonun merkez icra komitesi seçilmelidir (83). Halbuki daha önce teşkilât meselesi başka türlü vazedilmiş ve daha geniş bir taraftar toplamıştı (84). Nasıl sendika kurulması lâzım geldiği şöyle anlatılıyordu:

"Sendikalar, tercihan işletme veya istihsal şubelerinde kurulmalıdır. Herhangi bir fabrikada iki ilâ üç yüz tutarında bir işçi topluluğu varsa derhal o fabrika ve işletmede bir sendika kurulmalıdır. Aynı şehir veya bölgede aynı sanayi şubesinden bir, iki, üç ve hatta dört sendika kurmak, bunları bir arada kurmaktan daha doğrudur. Gerek mücadele ve gerekse taktik bakımından bu suretle hareket et-

---

83 Ayni makale.

84 — İşçi Sendikaları Birliklerinin kurulacağı yerler: İstanbul, Eskişehir, Kocaeli, Bursa, Ege bölgesi (İzmir), Zonguldak ve havalisi Eskişehir, Ankara, Kayseri, Sivas, Malatya, Diyarbakır, Samsun Trabzon, Çukurova (Adana ve Havalisi).

mek zarureti vadır.

Başka memleketleri aynen kopya etmek mecburiyetinde değiliz. Bizim memleketimizin kendine mahsus hususiyetleri vardır. Bunları daima göz önünde tutacağız.

Bu şekil sendika kuruluş sistemi diyalektik sendika sistemidir ki bunun faydası çok büyüktür.

Bu mütalâalara dayanılarak çizilen şema ise teşkilât kademelerini izah ediyordu. Buna göre; evvelâ işçi sendikalarını kurmak lâzımdır. Bu sendikalar, işletme veya istihsal bölgeleri esasına göre teşkil edilecektir. Ayni bölge veya vilâyette kurulan sendikalar bir "İşçi Sendikaları Birliği" meydana getirecektir. Türkiyenin muhtelif yerlerindeki ayni istihsal şubesinde veya ayni iş kolundaki sendikaların işçi sendikaları federasyonları da olacaktır. Bu birlik ve federasyonlar Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonunu kuracaktır. Sendikaların ayrıca semtin veya işyerinin ehemmiyetine göre şubeleri veya mümessillikleri olacaktır.

O gün için 16 işçi sendikaları birliği ve 16 işçi sendikaları federasyonu düşünülmekte idi (85).

İşçi teşkilâtlanması ve İşçi Kulübünün gayeleri

UMUMÎ teşkilât meseleleri etrafındaki görüşler bu merkezde iken işçi sendikaları ve birlikleri arasına yeni bir teşekkül karıştı: İşçi Kulübü. Kulüp, İstanbul İşçi Sendikaları Birliğinin himayesinde

---

85 — İşçi Sendikaları Birliklerinin kurulacağı yerler: İstanbul, Trakya, Kocaeli, Bursa, Ege bölgesi (İzmir), Zonguldak ve havalisi, Eskişehir, Ankara, Kayseri, Sıvas, Malatya, Diyarbakır, Samsun, Trabzon, Çukurova (Adana ve havalisi).

İşçi Sendikaları Federasyonlarının kurulacağı iş kolları: Maden, maden sanayii, kömür, kereste ve orman sanayii, nakliye, şömendöfer elektrik, muhabere, inşaat, ziraat, mensucat, tütün, ayakkabı deri ve kösele, liman (tahmil ve tahliye, dok), basın ve yayın, deniz.

(Ananizamname Md. 1) gayri siyasi bir cemiyetti. İstanbulda mevcut bütün kol ve kafa emekçi kütleleri ve bunların aile efradı siyasî kanaatları ne olursa olsun din, milliyet ve ırk farkı gözetilmeksizin İşçi Kulübüne âza kaydolunabilecekti (Md. 4 a). Fakat işçi teşekkülleri arasına katılan bu kulüp geniş bir ilgi uyandırdığı halde hükûmet ve işveren çevrelerince iyi karşılanmadı. Öteden beri mevcud olan çeşitli eğlence kulüplerinin tamamen aksi bir gaye ile faaliyete geçen İşçi Kulübü getirdiği yeniliklere rağmen serbest bırakılmadı ve baskı altında tutuldu. Bu baskı hareketi bütün işçi sendikalarına ait idarî tutumun bir neticesi olarak nihayet Sıkıyönetim Komutanlığının kararıyle son şeklini gösterdi, sendikalar ve İşçi Kulübü tarihe karıştı.

Bütün teşkilâtlara rağmen
Seçme hakkını Bakanlık işçi
temsilcilerine bırakmadı

İŞÇİLERİN bariz teşkilâtlanma hareketlerine rağmen, hükûmetin bu yoldaki anlayışı tamamen totaliterdi. Bu, Milletlerarası Çalışma Konferansına gönderilecek işçi temsilcisinin tâyini işinde vazıh şekilde görüldü (86). Çalışma Bakanlığı ne sendikaların, ne

---

86 — Kanadada toplanan 29. Milletlerarası Çalışma Konferansına gitmek üzere Çalışma Bakanlığı, işçileri temsilen İzmir Amele Birliğinden Hüsnü Mereyi tâyin etti. Halbuki Milletlerarası Çalışma Teşkilâtı Anayasasının 3. maddesinin 1., 2., 3. fıkralarına göre konferans toplantısına üye memleketler iki hükûmet, bir işveren, bir işçi delegesi ile katılır. Her temsilci konferans gündemindeki her madde için iki teknik müşavir götürmek hakkını haizdir. İşçi ve işveren delegeler o memleketin temsil kabiliyeti en çok meslekî teşekküllerinin rızası ile tesbit edilir.

İşçi delege, Anayasaya göre seçilmemişse işveren temsilcileri oy kullanamaz. Bu bakımdan Montreal konferansına işçi delege tâyini işi münakaşa konusu oldu. Bu hal 1954 yılına kadar her konferans arefesi delege seçimi ve tâyini hususunda vekâletin takib ettiği yola muhalif

birliklerin, ne de kendisine yakın olması gereken derneklerin fikrini almadan kararını parti mülâhazaları ile verdi ve milletlerarası teşekküle katılması icabeden işçiyi tâyin etti.

Ortada programları, organizasyon şekilleri ve fikir temelleri birbirinden çok farklı işçi teşekkülleri olmakla beraber işçilerin alâka gösterdikleri topluluklar sendikalardı. Üye miktarları gittikçe çoğalıyor (87), işçi olmıyan aydınlar da sendikalarda vazife alıyor (88), bütün partiler de sendikaların siyasî partiler karşısında tarafsız kalmalarını istiyor (89), fakat partiler sendikalara ve derneklere çeşitli yollardan nüfuz ediyordu. Demokrat Parti liderleri bir taraftan sendikaları teşvik ederken (90), bir taraftan da memlekette sınıf meselesi diye birşeyin olmadığını iddia ediyor (91), fakat sendika-

---

olduklarını belirten işçi teşekkülleri tarafından çeşitli cepheleri ile tenkid edildi durdu. Hâtta 1954 konferansında Bakanlıkla Türk-İş arasında çetin bir ihtilâf belirdi.

87 — Türkiye Mensucat İşçileri Sendikası bir ayda 4500 üye kaydetti. Türkiye Tekel İşçileri Sendikasının açılış töreninde 2000 üye hazır bulundu.

88 — Türkiye Tekel İşçileri Sendikasının açılış töreninde Türkiye Demir ve Çelik Sanayii İşçileri Sendikası namına Başkan yüksek mühendis Burhan Oğuz konuşma yaptı (Kasım 1946).

89 — Türkiye Sosyalist Partisi lideri Esat Âdil "İşçi teşekkülleri birer meslek topluluklarıdır. Siyasî mahiyetleri yoktur... İşçi ferd olarak her vatandaş gibi siyasî ve medenî haklarını kullanır ve istediği siyasî partiye elbette girebilir. Ancak bir meslek birliği içinde ferd olarak siyaset yapmaması gerektir. İşte ana prensip budur." diyordu (Gün, 30 Kasım 1946). Türkiye Sosyalist Emekçi ve Çiftçi Partisinin liderlerinden İşçi Sendikaları Birliği Umumî kâtibi Ferit Kalmuk şu fikri belirtiyordu: "Sendikalar emekçilerin iktisadî hareketlerini idare eden teşekküller olmak itibarı ile umumî kaide olarak, mensupları diledikleri partilere girmekte serbesttirler. Fakat partiler... Siyasî savaş teşekkülleridir" (Sendika, 19 Ekim 1946).

90 — Celâl Bayar, "Biz sizin işçilerin saadetinizi istiyoruz. Ve bunun sendikalarla, cemiyetlerle temin olunabileceğine inanıyoruz" diyordu (Ekim 1946 İzmir Nutku).

91 — Fuad Köprülü de "Memleketimizde sınıf cereyanlarını icab ettirecek bir durum mevcut değildir" demekte idi (Ekim 1946).

ların parti himayesinde olması lüzumuna işarette bulunuyordu (92). Demokrat Partinin fikir adamları ise sendikaları "devlet içinde sendika", "devlet dışında sendika" ve "devlete karşı sendika" olarak gruplara ayırıyor (93), bu fikirler faşist korporasyonlarının müdafaası diye reddediliyordu (94). Muhakkak olan bir şey varsa işçi sendikaları ile çok yakından ilgilenen iktidar ve muhalefet partilerinin sendika mevzuunu bir esasa bağlamak için uğraşmakta olması idi. Lehde ve aleyhde olsa da fikirlerin belirtilmesi iyi istikballer hazırlıyordu.

İNGİLTEREDEN çok önce davet edilen iki mütehassıs da (95), hükûmete rapor verebilmek için işçi teşekkülleri ileri gelenleri ile görüşüyor, temayüllerini tesbite çalışıyordu (96). Çalışma Vekâleti, C.H.P. nin tesbit ettiği esaslara göre İşçi Sendikalarını kontrol altında tutmak istiyor, işçi sınfının kendi emekleri ile meydana getirdiği sendikaları mahzurlu buluyordu. Telkin edilmek istenen fikir şu idi:

"Sendikalizm, umumî olarak parlâmentolarla ve siyasî partilerle ilgilenmez... İhtilâlci sendikalizm, sınıf mücadelesini maksat edinen bir harekettir. Fakat sendikalizm, daha yaygın olan "ıslâhatçı" şeklinde ihtiyatlı ve itidalcidir. Bu itidalin en iyi örneğini de İsviçre sen-

92 — Celâl Bayar "Demokrat Partinin himayesinde, fakat işçilerin kendilerinin de bir teşkilâtları bulunmasını istiyoruz" dedi (Ekim 1946).

93 — Samed Ağaoğlu "Sınıf esası üzerine meslekî teşkilât" Vatan 27.9.46.

94 Sendika, 5 Ekim 1946 ve Gün, 13 Ekim 1946.

95 — Çalışma Vekâletinin kurulması üzerine İngiltereden iki mütehassıs celbedildi. Birisi H. Stevens, diğeri Ch. H. Lefebure (Ocak 1946).

96 İstanbul İşçi Sendikaları Birliği Genel Sekreteri Ferit Kalmuk Bölge Çalışma Müdürlüğünde İngiliz mütehassısla tanıştırılmış, kendisinden birkaç ay gibi kısa bir müddet içinde kurulan sendikalar hakkında uzun izahat istenmişti. Türkiye İşçiler Derneği Başkanı Yorulmazoğlu da İngilizlerle tanıştırılmış, sendikalarla dernekler arasındaki farkın mahiyeti öğrenilmek istenmişti. Yorulmazoğlu "Hiçbir farkımız yok, ileride birleşeceğimizi sanıyorum" demişti (S. Yorulmazoğlunun izahları).

dikalizmi vermektedir... Bu memleketin sendika birliği, sınıf mücadelesini kaldırmaktan başka, çatışan menfaatleri uzlaştırmasını ve zümre menfaatları üstünde kamu menfaatını sağlamağı da biliyor" (97).

İşçi teşekküllerini devlet kontrol altına almak istedi

SENDİKA hareketlerini kontrol altına almakta gecikmeyi doğru bulmayan Çalışma Vekâleti, görüşünü bir radyo konuşması ile açıkladı (98):

"İşçi meslek derneklerinin salim bir yolda gelişmelerini sağlamak üzere" hazırlanan tasarının hükûmete sunulduğu, tasarıya bu derneklerin siyasî cereyanlar dışında kalmalarını sağlıyacak hükümler konulduğu açıklandı. Bu radyo konuşması "sendikaların lâğvedileceği" tarzında haberlerin yayılmasına sebeb oldu (99). Derin akisler uyandırdı.

Sendikalar muhitindeki intiba şu oldu:

Göz kamaştırıcı sendika hareketi vakıasını frenlemek ve bir kanun çerçevesi içine almak ihtiyacından doğma bir teşebbüs karşısında bulunduğumuz anlaşılmaktadır" (100). "Halk Partisinin ve hükû-

---

97 — İtidalci bir sendikalizm örneği, Esat Tekeli, Çalışma Dergisi Nisan 1946.

98 — Çalışma Vekili Sadi Irmak, 18 Kasım 1946 da Ankara Radyosunda şunları bildirdi: "Meslek menfaatlarını tevzin ve işçi-işveren arasında çıkabilecek ihtilâfları önleme ve doğanları bertaraf etme hususunda devletin âdil bir nâzımlık rolü oynamasını esas sayarız. Kuruluşlarına müsaade edilmiş olan işçi ve işveren derneklerini devletin bu görevini üzerine alacak birlikler değil, yardımlaşmayı ve mesleklerinin gelişmesini sağlayacak teşekküller sayıyoruz."

99 — Cümhuriyet, 25 Kasım 1946 "Sendikalar tağvediliyor" başlıklı haber.

100 — Sendikaların resmen tanınmasına doğru, Sendika, 60 Kasım 1946.

metin serbest bir teşekkül olan sendikalara karşı bazı zorluklar ortaya sürmesi, diğer siyasî partiler üzerinde bir provokasyon yapmağa, onları da işçi teşekkülleri üzerinde müdahalelere sürüklemeğe matuf maksatlı bir hareket ise, bunun açık mânası serbest işçi teşkilâtlarının hareketini sakatlamak ve işçi kütlesini kendi siyasî mücadele kamplarında toplamak ve kendi maksatlarına göre istediği gibi kullanmak istemekten ibarettir" (101).

Hükûmetin kararı kesindi. Çalışma Vekili sendika kelimesinin kullanılmasını istemiyor, tasarıya işçi ve işveren meslek dernekleri ve dernek birlikleri hakkındaki kanun adını veriyordu. Bu tasarı hazırlanırken İngiliz mütehassısların tavsiyelerine uyulduğu da bildiriliyordu. Tasarı işçi sendikaları çevrelerinde şiddetle tenkid edilirken (102) bazı siyasî hâdiseler cereyan etti. Artık partilerin, sendikaların ve yayın vasıtalarının durumu nazikleşti. "Bu teşekküllerin hükûmetçe zararlı addedilen faaliyete giriştikleri veya bazı siyasî cereyanlara âlet olmak temayüllünü gösterdikleri iddia olundu. Hükûmet bunları kapattı" (103). Sıkıyönetim Komutanlığı emri ile sendikalar, İşçi Kulübü, iki siyasî parti kapatılıp mes'ulleri mahkemeye verildi, gazeteler de takibata maruz bırakıldı, tevkifler oldu. Herhangi bir takibata maruz kalmamasına rağmen Türkiye İşçiler Derneğinin de durumu na-

---

101 — Sendikaların gelişmesi mahzurlu mudur? Esat Âdil, Gün 30 Kasım 1946.

102 — "Doktorlar, doçentler, profesörler, ordinaryüsler neredesiniz? Memleketimizdeki antidemokratik kanunlar serisine bir yenisi katılmak üzeredir. Çalışma Bakanlığı tarafından hazırlanan "İşçi ve İşveren meslek dernekleri ve dernek birlikleri hakkındaki kanun tasarısını görmemiş olamazsınız. Bu tasarının insan hak ve hürriyetlerine aykırı hükümler taşıdığını, kendi hak ve hukuk anlayışımıza bile uymadığını hukuk mantığı, kanun tekniği bakımlarından dahi iler tutar yeri olmadığını da elbette farketmişsinizdir. Niçin susuyorsunuz?" Sendika, 14 Aralık 1946.

103 — Türkiye İşçi Sendikalarının karakteri, Ferit Hakkı Saymen içtimaî siyaset konferansları, Birinci kitab 1948. Kapatma kararı Sıkıyönetim Komutanlığınca verildi ve birçok tevkifler yapıldı.

zikleşti (104), işçiler korku ve endişeye kapıldılar (105). Nihayet dernekler de çalışmaz hale geldi (106). Ancak Sıkıyönetim Komutanlığının işçilerin teşkilâtlanma hareketine şiddetle sed çektiği bir sırada Türkiye İşçiler Derneği Genel Başkanlığı, Çalışma Bakanlığına bir telgraf çekerek (26 Aralık 1946) "İşçilere tam ve demokratik teşkilât hakkının verilmesi dolayısiyle" şükranlarını bildirdi, Bakanlıktan "kesin bir rehberlik" istedi. İşçi sınıfı, teşkilâtlanmak bakımından yeni bir devrin eşiğinde bulunuyordu (107).

ÇALIŞMA Vekâletinin hazırladığı dernek ve dernekler birlikleri hakkındaki kanun son şeklini almadan Vekâlet, Kuruluş Kanunu

---

104 — Türkiye İşçiler Derneği, 9 Aralık 1946 da yaptığı toplantıdan sonra ancak 11 Ocak 1947 de toplanabildi. Bu müddet içinde ise işçiler derneklerden istifa etmeğe başladı.

105 — Dernek Başkanı Salâhaddin Yorulmazoğlu Bölge çalışma Müdürüne şunları söylüyordu (ki bu sözlerin doğruluğu isbat edilemedi ve bu anarşist görüş kendi teşkilâtı tarafından benimsenmedi): "Siz işçinin hâleti ruhiyesini bilmiyorsunuz. Daha dün dolaştım. Diyorlar ki: sendikaları kapattılar, derneğin de bir şey yapacağı yok. Çalışma Müdürlüğü de, şimdiye kadar hakkınızı aramış ve korumuş değil. Fabrikalara gelen müfettişler ya cepleri şişkin, ya koltuğu dolu olarak çıkıyorlar. Biz herşeyden ümidimizi kestik. İyisi mi iki fabrikayı dinamitle uçurur, iki patronu gebertir ve icab ederse Karaköy Palası da (Bölge Çalışma Müdürlüğünün bulunduğu bina) uçurur, ondan sonra hakkımızı nasıl verirler". Bu sözler üzerine Yorulmazoğlu 10 Ocak 1947 de Emniyet Müdürlüğüne götürüldü. Sonra da başkanlıktan istifa etti.

106 — İdare Heyeti 2 Şubat 1947 de yaptığı toplantıda Umumi Heyeti fevkalâde toplantıya çağırmağa karar verdi. Bunu takiben, Yorulmazoğlu dernekten çıkarıldı, Haydar Berkman istifa etti. Sonra da ne dernek binası açıldı, ne kongre yapıldı. Böylece Türkiye İşçiler Derneği tarihe karıştı.

107 — Sendikalar, birlikler federasyonlar ve dernekler tarihe karışırken Çalışma Vekili Sadi Irmak İstanbulda bir "İşçi Sağlığını Koruma Derneği" kurmağa çalışıyordu. Nihayet dernek 29 Ocak 1947 de 32 fabrikatör, iş adamı, ve fabrika müdürünün iştirâkiyle kuruldu, hiç bir faaliyet göstermeden infisah etti.

çerçevesi içinde bazı işler yapıyor, ihtiyaçları karşılamağa çalışıyordu (108). Bu kısır faaliyet karşısında meslek teşekküllerinin birer tehakküm cihazı olmasından endişe ediliyor (109), sınıf menfaatlerinin korunması yolundaki faaliyetleri daraltmağa çalışıyordu (110).

İşçi ve işveren sendikaları hakkındaki kanunun karakteri

DEVLET karşısında İşçi Sendikalarının karakterini tâyin ve tesbit etmek zaruretini duyan hükûmet süratle faaliyete geçti. Çalışma Bakanının görüşüne göre; Türkiyede sendikaları devlet kurmaz ve devlet işletmez. Sendikalar mecburî değil, ihtiyarî teşekküllerdir (111). Bu ihtiyarî teşekkülleri bir nizama koymak için belirtilen esaslara dayanılarak millî teşekküllere uygun bir millî Sendikalar Kanunu (112) hazırlanıp Meclise sunuldu. Tasarı etrafında

---

108 — İşçi Sigortaları Kurumu da işe başladı (1 Temmuz 1946). Daha önce İş ve İşçi Bulma Kurumu faaliyete geçmişti (1 Mayıs 1946). Zonguldakta işçi pavyonu, Seyhanda işçi parkı, Konyada işçi poliklinği, İsparta ve Burdur hastahanelerinde işçi pavyonları, Mersinde işçi trahom dispanseri, Bursada işçi kreşi vücude getirildi. İş kazası, meslek hastalığı ve analık sigortası kuruldu.

109 — 1947 Devlet bütçesi müzakere edilirken Çalışma Vekili Sadi Irmak çalışma politikasının ana hatlarını çizerken "İşçi ve işveren teşekküllerini birer tahakküm ve ihkakı hak cihazı değil, mesleklerini hakkiyle temsil edecek uzviyetler haline gelirmek" istediğini belirtti.

110 — Bakan aynı beyanatında dedi ki: "Türk işçisinin hakları arasına, meslekî dernekler kurmak hakkı da katılmıştır. Bu teşekküllerin mesleklerinin yükseltilmesine, temsiline yardımlaşmağa hâdim olması ve yabancı ideoloji oyunlarının dışında hür ve millî duyğuya dayanan bir gelişmeye kavuşmalarını sağlıyacak bir kanun tasarısını huzurunuza sunmak üzereyiz."

111 — İşçi ve Devlet, Sadi Irmak, Çalışma Dergisi Aralık 1946.

112 — Başbakan Recep Pekerin radyo demecinden: "Millî telâkkilere aykırı zihniyetlerin tesiri altında tutulmak istenen işçi meslek teşekküllerini, işçilerimizin yurdsever duygularına ve millî ruha uygun esaslar üzerinde kurmağı temin için bir millî sendikalar kanunu tasarısı hazırladık ve Meclise sunduk." (Çalışma Dergisi Şubat 1947).

birçok mütalâalar serdedildi ve muhalefet partisi sözcüsü tasarıyı sempati ile karşıladıklarını ancak grev hakkının işçiye verilmesini istediklerini bildirdi ve grev hakkının müdafaasını yaptı (113). Çalışma Bakanı Sendikalar Kanunu münasebetiyle ileri sürülen mütalâaları cevaplandırırken Cemiyetler Kanununun değiştirilmesinden sonraki durumu tasvir ve tenkid etti (114), tasarının karakterini belirtti. Bundan sonra kurulacak sendikalar — Bakana göre — devletle beraber, âmme menfaati içinde zümrelerin menfaatlerini müdafaa eden hür sendikalardır. Meslekten olmıyanların sendikalar içine nüfuz etmeleri önlenmiştir. Sendikalar, gayrı siyasî birer teşekküldür. İç ve dış siyasetin ve siyasî cereyanların dışında tutulacaktır. Sendikalar, millî birer teşekküldür. Milliçilik memleketin hava gibi, su gibi muhtaç olduğu havaici zaruriyedendir. İşçilere grevi, işverenlere lokavtı yasak etmiştir. Çünkü gerek grev, gerek lokavt bir bakımdan bir sınıfın kendi vasıtası ile ihkakı hak etmesi demektir.

---

113 — Demokrat patililer grev hakkı üzerinde dururken, Çalışma Bakanı "Hiçbir gerçek Türk işçisi bizden grev hakkını taleb etmemiştir. Grevin bazı memleketlerde ne gibi maksatlara âlet edilmekte olduğu meydandadır." diyordu. Çalışma Bakanlığı yayınları, sayı 9, Önsöz

114 — Sadi Irmağın B.M.M.ndeki konuşması: "Bu gelişmeden az sonra, memleketimizin bir çok yerlerinde, ezcümle büyük şehirlerinde süratle başgösteren ve ilerliyen bir sendikalaşma hareketi karşısında bulunduk. Bu suretle kurulmuş olan işçi topluluklarının sayısı yüze yakveya cemiyet gibi muhtelif isimler aldı. Fakat görülüyor ki; hepsinde lağı. Bunların bir kısmı sendika unvanını aldı. Bir kısmı birlik, dernek veya cemiyet gibi muhtelif isimler aldı. Fakat görülüyor ki; hepsinde müşterek olan motif, mesleki ve sınıf menfaallerini müştereken temsil ihtiyacı idi. Bu ihtiyaç altında kurulan toplulukların az zaman sonra kısmen ödevlerinden uzaklaştıkları ve bizi yeniden bir nizam vermeğe mecbur ettikleri müşahid edildi. Şöyle ki; bunlardan bir kısmı kısa zamanda bu sınıf ile alâkası olmayan insanların müdahale ve tesirine maruz kaldı ve sendika reisi olarak bu meslek ve sınıfla siyasi ağitation haricinde bir itibarı olmayan insanların geldiğini gördük. Bir kısım cemiyetler ve salâhiyete dayanmadıkları halde bütün memlekete şâmil birliklermiş gibi karşımıza çıktılar. Yani memleketin muhtelif bölgelerinde bulunan meslekdaşlarının hiçbir mütalâalarını almadan bütün

Amele sınıfı sayısına, patron ise sermayesinin azametine güvenerek fikirlerini ve emellerini muhalif tarafa enpoze edecektir. Memleketimizde devletçi bir rejim olduğu için grevin memnuniyeti kaldırılmıyacaktır.

İşte bu prensiplere göre hazırlanan tasarı, ufak tefek tâdillerle kanunlaştı (20 Şubat 1947). Geçici maddeye göre "bu kanunu yayımlandığı tarihe kadar birinci maddede (115) yazılı amaçları gütmek üzere türlü adlar altında kurulmuş olan işçi ve işveren derneklerinin faaliyetlerine devam edebilmeleri için içtüzüklerini üç ay içinde bu kanun hükümlerine intibak ettirmeleri ve bunu faaliyette bulundukları yerin kaymakam veya valisine bildirmeleri şarttır."

Bu hükümlere uyularak, muhtelif şehirlerdeki teşekküller yeni kanuna uygun hale geldi (116). Çalışma Bakanı yurd gezisine çıktı, her gittiği yerde parti elemanları ile temaslar yaparak sendikalar teşkili mevzuunda hükûmetin görüşünü bildirdi.

İşçi ve İşveren Sendikaları Kanununun çıkması ile Türkiyede işçilerin teşkilâtlanma mücadelesi yeni bir devreye girdi ve çeşitli güçlükler kendini gösterdi. Bundan sonraki sayfalar, bu devrin teşkilâtlanma seyrini ve mücadelesini anlatmağa başlıyacaktır.

Türkiyede işçileri temsile kalktılar. Nihayet büyük ekseriyeti teşkilden vatanperver, devlete işbirliği etmeğe âmâde işçilerimiz Çalışma Bakanlığına başvurarak kesin rehberlik etmesini, devletin yardımını ve umumî bir direktif verilmesini istediler. Bu vaziyeti hürriyetçi, devletçi olan devletimizin, totaliter rejimlerde olduğu gibi, kendiliğinden sendika aranje etmesi ve onları bir nevi memurlar mahiyetinde lisanlarla idare etmesi asla bahis mevzuu olamazdı. Cemiyetler Kanununa ek bir kanun ile, memleketin o ihtiyacını karşılayacak özel bir kanun hazırlanması zarureti kendisini gösterdi".

115 — Birinci madde şudur: "Ayni iş kolunda veya bu iş kolu ile ilgili işlerde çalışanların yardımlaşmaları ve ortak menfaatlerini korumaları ve temsil etmeleri amaçları ile kendi aralarında kurabilecekleri dernekler işçi sendikalarıdır."

116 — Ereğli Kömür İşçileri Derneği, 14 bin işçisi ile sendika haline geldiği gün yapılan törende Çalışma Vekili yeni kanunun izahını yaptı (Nisan 1947).

İKİNCİ KISIM

Sendikalar Kanununun neşrinden sonra

Sendika kurma yasağından sendika kurma hürriyetine

SENDİKALAR Kanununun neşrinden sonraki devreyi tetkik etmeğe başlamadan evvel, Sendikalar Kanununun neşrinden önceki durumu hülâsatan hatırlamamız ve Sendikalar Kanununun mahiyetini mütalâa etmemiz lâzımdır sanırım. Kanunun neşrinden evvelki zamana ve mevzuata bir göz atalım:

İşçiler, uzun müddet sendika kurma hürriyetinden mahrum kalmıştı. Tatili Eşgal Kanununun (27 Temmuz 1335) 8. maddesi, "Umuma müteallik işler gören müesseselerde sendika teşkili memnudur" hükmünü vazetmişti. 11. maddesi ise, mevcut sendikaları da feshetmekte idi:

"Umuma müteallik bir hizmet ifa eden müesseselerde işbu kanunun neşrinden evvel gerek amele ve müstahdemin ve gerek sermayedar tarafından teşkil dilmiş bulunan sendikalar, işbu kanunun neşri ile mefsuhturlar."

Her ne kadar Medenî Kanunun yürürlüğe girmesi ile (1926), hiç olmazsa işçi yardımlaşma cemiyetlerinin kurulması sağlanabilecekti. Zira 53. maddesi siyasî, dinî, ilmî, bedîî, hayrî cemiyetlerle eğlence ve idman cemiyetleri ve asıl gayeleri iktisadî olmayan cemiyetlerin nizamnamelerinde cemiyet olarak teşekkül arzusunu izhar eder etmez şahsiyet kazanacaklarını bildiriyordu. Fakat işçi, yardım cemiyetleri sahasında fazla bir gelişme görülmedi ve bu cemiyetler hiçbir şekil ve suretle "sendika" ların yerini tutamadı.

3008 sayılı İş Kanunu (1936) da sendika kurulmasına imkân vermedi. Grev ve lokavt yasağının mevcudiyeti, kütle hareketlerini idare edecek işçi liderlerinin yetişmesini önledi ve umumi işçilik şuurunun teşekkülü geciktirildi. 1938 de yayınlanan Cemiyetler Kanunu

ise, sınıf esası üzerine cemiyet kurmayı kesin olarak yasak etti. Kanunun 9. maddesinin tâdilini takibeden sendikaların kapatılması hâdisesinden sonra 5018 sayılı İşçi ve İşveren Sendikaları ve Sendikalar Birlikleri Kanununun kabulü ile, çok uzun zamandan beri hüküm sürmüş olan sendika kurma yasağı kaldırılmış oldu (20 Şubat 1947).

İŞÇİLER, sendika kurma hürriyetine yeni bir anlayış içinde kavuşmuşlardı. Kanunun geçici maddesi, bu anlayışı ifade ediyordu:

"Bu kanunun yayımlandığı tarihe kadar 1. maddede yazılı amaçları gütmek üzere türlü adlar altında kurulmuş olan işçi ve işveren derneklerinin faaliyetlerine devam edebilmeleri için, tüzüklerini üç ay içinde bu kanun hükümlerine intibak ettirmeleri ve bunu faaliyette bulundukları yerin kaymakam veya valisine bildirmesi şarttır.

Kanun, kendiliklerinden kurulan sendikaların bu kanunun kaydettiği çerçeve içerisine giren bir faaliyet zemini üzerinde çalışmalarına müsaade ediyordu.

Sendikalar Kanununun, işçi kütlelerinin siyasî cereyanlara kapılmalarını önlemek ve hükûmetin murakabesi altında bulunmalarını sağlamak gayesiyle kabul edildiği Meclis müzakerelerinde sarahaten anlaşıldı. Bu arada milletlerarası taahhütleri yerine getirmek mecburiyeti de bu kanunun yayınlanmasında rol oynamamış değildi. Fakat asıl gaye, işçi hareketlerini ve teşkilâtlanma gayretlerini belli bir nizam içine almaktı.

Sendikalar Kanununun getirdiği hükümler

SENDİKALAR Kanununun getirdiği liberal hükümler olduğu kadar, hürriyeti kısıcı ve ağır hükümler de vardır. Görelim:

"Aynı iş kolunda veya bu iş kolu ile ilgili işlerde çalışanlar" kendi aralarında sendika kurabilirler. Bu hüküm hem işçiler, hem de işverenler için caridir. "Türlü işlerde çalışan işçiler, bu işlere ait sendikalardan birine veya birkaçına üye olabilirler." Aynı zamanda

"aynı iş kolunda birden ziyade sendikalar" da "kurulabilir".

Bu hükümler şunu ifade etmektedir:

Herhangi bir iş kolunda çalışıp da birbirinden farklı işler görenler aynı sendikaya girebilirler. Bilfarz bir mensucat fabrikasında çalışan bir tesviyeci veya aşçı, Mensucat Sendikasına yazılabilir. Bu tesviyeci Demir ve Madenî Eşya İşçileri Sendikasına, aşçı da Otel, Lokanta ve Eğlence Yerleri İşçileri Sendikasına da kaydedilebilir. Muhtelif mensucat fabrikalarında çalışanlar bir tek Mensucat İşçileri Sendikası kurabileceği gibi, ayrı ayrı sendikalar da teşkil edebilirler. Bir mensucat işçisinin aynı şehirdeki Mensucat İşçileri Sendikasından ikisine girmesi de mümkündür. Böylece çokluk sistemini vazeden kanun hem bir işçinin muhtelif mevsimlerde muhtelif iş kollarında çalışırken de haklarının sendika tarafından korunmasını mümkün kılmıştır, hem de bir iş kolunda hareket tarzları ve sendika işlerini yürütme anlayışları birbirinden farklı grupların topluluk halinde faaliyet göstermelerine, fikir ve kanaatlerin ayrı sendikalar halinde tezahürüne imkân vermiştir. Zira kanunun getirdiği hükümlerden birisi şudur:

"Sendikaların kurulması ihtiyarîdir. Hiçbir kimse herhangi bir sendikaya üye olmaya veya olmamaya ve yahut üyelikten çekilmeye veya çekilmemeye zorlanamaz."

Bu liberal hükümlere ve hükümlerin nazarî olarak tefsirine böyle olmasına rağmen tatbikat başka şekilde inkişaf etmektedir. Aynı iş kolunda bir şehirde birden fazla sendika kurulmasında işverenlerin, partilerin, sadece mevki peşinde koşanların tesirleri de görülmüş ve işçiler birbirlerine düşürülmüştür. Bütün ikinci sendikaların bu karakterde olduğunu iddia ve ispat etmek ise mümkün olamaz.

KABUL olunan bir başka hükme göre:

"İşçi sıfatı ile çalışmayan kimseler, işçi sendikalarına ve işveren sıfatında bulunmayanlar işveren sendikalarına üye olamazlar. Bu sıfatlarını devamlı surette kaybedenler sendikadan çıkarılırlar."

Bu suretle kanun muhtelit sendika tipini reddetmiş ve ortak menfaatlerin korunması için işçileri, sendikaları içinde mukabil tarafın tesir ve nüfuzundan kurtarma hedefini gütmüştür. Bir işçinin işçilik vasfını daimi surette kaybettiği zaman sendikasından ihraç edilmesi de aynı prensibin bir devamı olarak mütalea olunmuştur.

Kanunun kabulünde âmil olan başlıca nokta, 5. maddede ifade edilmiştir:

"İşçi ve İşveren Sendikaları, sendika olarak, siyasetle, siyasî propaganda ve siyasî yayın faaliyetleriyle iştigal edemezler (1) ve

1 — Sendikalar Kanununun müzakeresi sırasında Vedat Dicleli, Meclis'te şunları söylemişti: "İşçilerimiz ve işverenlerimizin münasebetlerini düzenlemezsek böyle dış cereyanlara imkân vermiş ve harici tesirlerle birçok tehlikelerin doğmasına zemin hazırlamış olacağız. Bizim kurmak istediğimiz sendikalar işçiyi siyasî cereyanlara âlet olmaktan kurtarmağı, işçilerin karşılıklı yardımlaşmasını istihdaf etmektedir.

İlk Çalışma Vekili Sadi Irmak da şunları bildirdi: "Meslekten olmıyanların ekseriya meşru olmıyan gayeleri için bu sendikalar içerisine nüfuz etmelerini önleyici bir hüküm koyduk: Bu teşekküller gayri siyasî ve mesleğin ve sınıfın yükselmesine matuf temsilî sendika olarak kabul etmekteyiz.. Mesleğe faydalı olacak teşekküllerin gayri siyasî oluşunda memleketin ve mesleğin büyük menfaatinin faydasına olduğuna kaniiz. Günlük iç ve dış siyasî cereyanlara âlet olan veya o siyasî cereyanların emrinde çalışan sendikaların hakikî gaye ve menfaatlerinden inhiraf ettikleri görülmüştür. Bu itibarla sendikaları bu siyasî cereyanların dışında tutmak, memleketimizin kamu menfaatleri bakımından faydalı olacağı mütalea edilmiş ve bu prensip, tasarının geçtiği her üç komisyonda tasviple karşılanmıştır."

Muhalefet liderlerinden Fuad Köprülü, aynı prensibi savunmuştur: "Her ne suretle olursa olsun siyasî gayelerin buraya (sendikaya) girmiyerek, bunların yalnız meslek menfaat ve tesanüdünü koruyacak bir meslek birliği mahiyetinde kalmasının nazarı itibara alınması, bu kanunun iştirâk ettiğimiz ve memnuniyetle karşıladığımız esaslarını teşkil ediyor."

Muammer Alakant'ın görüşü de: "Birtakım politikacıların bu teşekküllerin başına gelerek, onları tahrik ederek siyasî oyunlara âlet etmeleri tamamiyle yersiz olur" şeklindedir.

herhangi bir siyasî teşekkülün faaliyetlerine vasıta olamazlar" (2).

Kanunun bu kesin hükmüne rağmen bazı siyaset adamlarının sendikalara bir müddet nüfuz ettiği görülmüş, sonraları partilerin işçi büroları ve işçi komiteleri, sendika masaları kurmaları ve bir kısım sendika idarecilerinin partiler tarafından dirije edilmekte olduğu intibaını vermiştir. Bu siyasî müsamahanın hududu yok değildir. Kanunun âmir hükmü şudur:

"Sendikalar, millî teşekküllerdir. Milliyetçiliğe ve millî menfaatlere aykırı hareket edemezler" (3).

Yani beynelmilelci gayeler güdemez ve hükûmetin iç ve dış umumî politikasına karşı cephe alamaz, fikir beyan edemezler. Sendikaların devlet bütünlüğünü bozacak din, mezhep, tarikat, aile, cemaat, ırk gibi amaçları gütmeleri gayet yerinde olarak, yine y edilmiştir. Sendikaların milliyetçiliğe ve millî menfaatlere aykırı ha-

---

2 — Doçent Cahid Talası işçi yetiştirme seminerinde, İstanbulda verdiği derslerde bu mevzua şöyle temas ediyor: "Gerek "siyaset", gerek "millî menfaat" tâbirlerinin hududları kolayca tâyin edilemez. Her hâkim veya mahkeme bu tâbirleri dar veya geniş bir şekilde anlayarak mütecanis olmayan ve sendikalar nezdinde huzursuzluklar yaratan kararları verebilir. Bugün ekonomik, sosyal ve politik gibi tâbirlerin katî ve vazıh hudûdlarını çizmek ve göstermek kolay ve mümkün değildir. Meselâ hükûmetin ekonomik politikasını kendi menfaatlarına uygun görmiyerek bu politikaya karşı cephe alan sendikalar, siyaset yapıyor, iddiası ile peşâlâ mahkemeye verilip kapatılmak tehlikesine maruz kalabilirler."

3 — Prof. Ferit Hakkı Saymen bu hükmü tenkid ederek der ki: "Bu hükmün Sendikalar Kanununda yer almasına lüzum olmadığı iddia edilebilir. Zira Cemiyetler Kanununa da tâbi tutulmuş olan sendikalar hakkında Cemiyetler Kanununda buna dair hükümler zaten mevcuddur... Esasen Ceza Kanununda da bu hususa müteallik yasaklar ve müeyyideler mevcuddur (Md. 141). Binaenaleyh Sendikalar Kanunu mevcud bir kaideyi tekrarlamaktadır. Bununla beraber Sendikalar Kanununun çıkarılmasına âmil olan hâdiseler gözönünde bulundurulursa bu hükmün ne maksatla sevk edilmiş olduğu anlaşılır. (Türk İşçi Sendikalarının karakteri, içtimaî siyaset konferansları, birinci kitap).

reket edememleri hükmü, bu teşekküllerin milletlerarası teşekküllere iştirâk etmelerinin Bakanlar Kurulu kararına bağlı olduğu şartiyle beraber mütalâa edilince durum daha vazıhlaşır.

Sendikalar neler yapabileceklerdir?

KANUN, sendikaların hükmi şahsiyetini tanıdığı için bunlar da Medenî Kanun ve Cemiyetler Kanununun tüzel kişilere tanıdığı bütün haklardan faydalanmaktadırlar. Ayrıca, "sendika" vasfından gelen hususî hakları da vardır:

1 — Üyeleri adına genel sözleşmeler akdederler,
2 — İşçi ve işverenler arasındaki iş ihtilâflarında hakem kurullarına ve sair mercilere mütalea bildirir ve hal şekli hakkında istekte bulunurlar,
3 — İşverenler veya sendikaları ücreti rayiçten aşağı düşürme teşebbüsü ile birleştikleri hallerde toplulukla iş ihtilâfı çıkarabilirler,
4 — Hastalık, işsizlik, sakatlık ve ölüm halleri için yardımlaşma sandıkları kurar ve sigorta sözleşmeleri akdederler,
5 — Hak arayan üyelerine ve varislerine hizmet akdini ilgilendiren hususlarda hukukî yardımlarda bulunurlar, dâva açabilir ve husumete ehil olurlar,
6 — Sigrota Genel Kuruluna, İş ve İşçi Bulma Kurumu Danışma Kuruluna, Çalışma Meclisine temsilci gösterir ve gönderirler,
7 — Kurslar ve konferanslar tertip ederler,
8 — İstihsal, istihlâk, kredi ve yapı kooperatifleri kurarlar,
9 — Ticarî gayelerle olmamak şartiyle sağlık ve spor tesisleri kurar ve işletirler.

Sendikaların yapamıyacağı işler ve kapatılma tehdidi

SENDİKALARIN yapamıyacakları işler arasında siyasetle uğraşmak, siyasî partilere âlet olmak, millî menfaatlere aykırı hareket etmek, beynelmilel gayeler gütmek de vardır. Bu yasaklara riayet edilmediği, grev yapıldığı veya greve teşvik edildiği, gelirlerini tüzüklerinde gösterilen gayelere göre kullanmadıkları takdirde sendika hakkında kapatma kararı verilebilir. Mes'ulleri hakkında da gerekli cezalar hükmolunur. Sendikanın kapatılması kararlaştığı takdirde bu müddet üç aydan bir seneye kadar geçici olabileceği gibi, daimî kapatma da olabilir.

BU HÜKÜM, fazla otoriter görülmektedir. Zira kanuna göre (Md. 7/2) sorgu yargıcı veya mahkeme, soruşturma ve yargılamanın her safhasında hükümden önce dahi bu gibi sendikaların faaliyetlerini menedebilir; Cumhuriyet savcısı da mahkemeden veya yargıçtan kapatma kararı isteyebilir.

Bu hüküm, hukukçularca tenkide uğramaktadır. Tatbikat kanunun aksadığını, sendika hürriyetini zedelediğini ve geniş kitleleri sendikasız bıraktığını göstermiştir. Bir idarecinin hatasından dolayı sorumsuz üyelerin cezalandırılması modern hukuk prensiplerine ve liberal anlayışa aykırı düşmüştür. Sendikanın hükümden evvel faaliyetten menedilmesi, ceza dâvalarında sorgu hâkiminin tevkif kararına benzemektedir. Bambaşka mahiyette olan bu iki meselede aynı makama salâhiyet tanımak hem ihtisası aşmakta, hem de sendikanın temsil ettiği insan kütlesinin toplanma hürriyetini tahdid etmektelir. Yalnız sorgu yargıcı faaliyetten men'i istemekle kalmamakta, C. Savcıları da bu haktan faydalanmaktadır. Demek oluyor ki, hâdiseye göre ana karara kadar geçecek olan uzun veya kısa müddet esnasında sendika faaliyetten menedilebilir. Sorgu yargıcı veya mahkeme, faaliyetten menettiği sendikaların mallarını idare ve menfaatlerini koruyacak tedbirleri de birlikte tâyin edebilmektedir. Faaliyetten men kararı, esas hakkında verilecek hükümle kendiliğinden kalkmaktadır. Haklarında kapatma hükmü verilen sendikaların idare heyeti üyeleriyle bu fiillere teşebbüs veya iştirâk eden-

ler, bir yıl müddetle herhangi bir sendikaya âza yazılma hakkından mahrum bırakılmaktadır.

SENDİKA devamlı olarak kapatılmışsa, mallarını idare etmek ve menfaatlerini korumak için kayyum sıfatını haiz olmak üzere (Medenî K. Md. 377) bir veya üç kişi tâyin olunmaktadır. Hükmolunan sürenin sonunda yeniden seçilecek idare heyeti, sendika vazifelerini bu kayyumlardan devralmaktadır.

Böylece sendikaların faaliyetlerini mürakabe cihazı ikileşmektedir:

1 — Adlî mürakabe,

2 — İdarî mürakabe.

İdarî mürakabe de iki yönden mümkün olmaktadır.

A — Çalışma Vekâleti tarafından (Sendikalar K. Md. 11/2),

B — Valilik tarafından (Cemiyetler K. Md. 28, 29).

A — Çalışma Vekâleti, sendikaların her türlü muamelâtını kontrol yetkisini haizdir. Bu kontroller sırasında çalışma müfettişleri raporlar hazırlar, hem sendika idare heyetine, hem de bağlı olduğu makama raporlar verir. Bu suretle sendikanın gelir, giderleri, kararları, muhabereleri, üye durumu her zaman Çalışma Vekâletince görülebilir ve bunlar hakkında muamele yapılabilir.

B — İdarî makamlar, sendikaların feshi sırasında gerekli mürakabeyi yapabilmektedir. Diğer ahvalde dahi sendikanın defterleri ve muamelâtının her zaman hükûmet makamlarınca görülmesi mümkündür. Zabıta dahi, en büyük mülkiye âmirinden yazılı emir alarak sendikaların ikametgâhlarına girebilmektedir. Sendikalar ayrıca Emniyet Müdürlüğüne, idarecilerin açık hüviyetlerini bildirmeğe mecbur tutulmakta, bazı ahvalde faaliyet raporlarının suretlerini zabıta kuvvetlerine vermektedir.

Bu çeşit resmî makamların kontrolleri ve müdaheleleri hukukçularca tasvip edilmemektedir. Deniyor ki:

"Teftişler ve diğer murakabe şekilleri, teşekküllerin dahilî faaliyetleri hakkında ilgili makamları malûmattar kılmayı istihdaf

eylediği ölçüde, pekâlâ resmî makamlarca müdahale mahiyetini taşıyabilir ve bu o şekilde bir müdahale olabilir ki, milletlerarası tecrübelerin gösterdiği gibi meslekî teşekküllerin muhtariyetini tehlikeye düşürebilir ve bu gibi teşekküllerin zayıflamasına ve cesaretlerinin kırılmasına sebep teşkil edebilir. Bilhassa resmî makamlara bütün toplantılara iştirâk hakkını kullandıkları takdirde bu netice hasıl olabilir. Zira bu makamların huzurları, teşekküllerin hüviyetleri üzerinde bir baskı yapabilir ve faaliyetlerinin istikametlerini tâdil etmelerine sebep olabilir." (4).

Yeniden sendikalar kurmak için C. H. P. büro ihdas etti

İŞÇİ Sendikaları Kanunu neşredilmiş olmasına rağmen, işçiler arasında sendikalara karşı bir çekingenlik hâkimdi. Yeniden sendika kurma isteği duyulmuyor, sendika kelimesinden bahsedenlere şüpheli gözlerle bakılıyordu (5). Halbuki hükûmet, arzu ettiği bir nizam içinde işçileri teşkilâtlandırmakta menfaat görüyordu (6). İşçiler ise

---

4 — B.İ.T. Misyonunun hükûmetimize sunduğu rapor (sayfa 240).

5 — Tevkif edilip sorguya çekilen sendikacılarla kimlerin yakınlığı olduğu araştırılmakta, bazı kimseler de nerede ne konuşulduğunu hemen resmî makamlara ulaştırmakta idi. C.H.P. elemanları bu güçlüğü de yenmek istiyordu. Bir misâl: (Türk işçisi kendi bünyesi içinde ve dışında birçok düşmanlarla mücadele etmek zorunda bırakılıyor... Sendikalar kurulmadan evvel, alacağını isteyen, işine gelmiyen, hakkını arıyan, patrona kafa tutan işçiye komünistlik damgası vuruluyordu. Şimdi de sendika hareketlerine katılanlar komünist oluyor. Bu ne biçim mantıktır?.. Sun'î komünistler yaratmağa devam ettikçe temiz Türk işçisini çekingenlikten kurtarmağa imkân kalmıyacaktır. Sabahattin Selek, Hürbilek 24 Nisan 1948).

6 — Sadi Irmak "Biz o kanaatteyiz ki, ileri bir devlet vatandaşları zümre ve sınıfları kendi kaderlerine terk edemediği gibi kendi vasıtaları ile haklarını ihkak etmelerini de istemeyiz. İleri bir devlet anlayışına uygun olarak Türk devletinin sosyal hayatı nizamlamasını ta-

kendi iradeleri ile kurdukları teşkilât yüzünden olup bitenler karşısında şaşırmış, vaadlara ve teminatlara karşı güvenini kaybetmişti (7). Bu durum karşısında C. H. P. nin bizzat sendikalar kurmakta önayak olması icabediyordu. Galip demokrasi memleketlerinde meslekî teşkilât kurma hürriyeti ve sendikalar vardı. Diktatörlük idaresini maskelemek, muhalefet partilerinin hücum mevzuunu azaltmak, işçileri muhtemel gizli cemiyetler kurmaktan alakoymak için parti bir İşçi Bürosu ihdas etti (8). Bu büro açıktan açığa işçileri yeniden sendika kuramağa iknaa çalıştı. Bütün sendikalar için bir statü tipi hazırladı ve faaliyete geçildi (9). Partililer ve partiye sempatisi olanalar arasında ileri gelen işçiler seçildi. Sendika kurmağa ikna edildi. İstanbulda ilk sendikalar böylece teşekkül etmiş oldu.

Büro şefi kâh işçi dostu, kâh hükûmet mutemedi, kâh parti adamı olarak umumiyetle devlet fabrikalarında çalışan işçilerle temas yaptı. Sonra da bir yardımcı ile birlikte İstanbulda yeni yeni sendikalar kurdu. Bunlar 16 idi (10). Sendikaların parti tarafından

---

bil ve zarurî görüyoruz." "- Ereğli Kömür Havzası işçilerine hitaben verilen nutuk, Nisan 1947. Sadi Irmak" Türk Sendikalar Kanunu, Türk milletinin sosyal hayatına vermek kararında olduğu istikamette yarattığı hukuk manzumesi içinde mütalea edilecek bir eserdir "- Adana İplik ve Dokuma Fabrikaları İşçileri Sendikası kongresindeki hitabesi, Mayıs 1947."

7 — "Türk işçisinin kalkınması ve refaha kavuşması için mutlaka yapılması en önemli iş, sizce hangisidir?.. sorusuna matbaa işçisi Rıza Durak şu cevabı verdi:" "Kaybolan itimadı iade etmek." Hürbilek, sayı 12.

8 — İşçi Bürosunun Şefi Dr. Rebii Barkın, yardımcısı Sabahattin Selekti. Selek işçinin teşkilâtlanması dâvasında çok faal bir rol oynadı ve partinin zaman zaman hoşuna gitmeyen gayretleri ile sendikaların gelişmesine ve işçiler arası ihtilâfarı samimî isteklerle halle çalıştı.

9 — C.H.P. bunu o kadar tabiî sayıyordu ki, 1950 de yayınladığı bir propaganda beyannamesinde şöyle diyordu: İşçinin hakkını elde etmesi için sendikalar, birlikler ve iş mahkemeleri kurduk.

10 — İstanbulda kurulan ilk sendikalar şunlardı: 1 - Haliç Bölge-

kurulmasını işçi teşekkülleri de itiraftan çekinmedi (11). Partinin sendikalarla meşgul olan elemanları sendika yönetim kurulu toplatılarına katılıyor, neler yapacaklarını bildiriyor, kongrelerde söz alıyor ve işçileri idareye çalışıyordu.

C. H. P. Sendika kurulması için yardımlarda bulundu

SENDİKALARIN yeniden kurdurulması sırasında C. H. P. nin hem sendikaları kuranlardan bir kısmına, hem de sendikalara para yardımı yaptığı söylenir durur. Partinin kendi bütçesinlen kimlere ne mikdarda para verdiği açıklanmamış olmakla beraber her yıl 7 - 8 bin lira harcandığı söylenir. Bazı işçilerin para aldığı da bilinir. Para alma ve verme mevzuunda o zaman dahi bazı açıklamalarda bulunanlar görülmemiş değildir (12). Bugün resmen bilinen şey partinin, çalışma vekili vasıtası ile işçi ceza paralarından sendikalara yardımda bulunduğudur.

7 Mart 1947 tarihinden 28 Teşrinisani 1949 tarihine kadar ceza paralarından verilen mikdarın ve kimlere verildiğinin listesi aşağıdadır:

---

si Mensucat Sanayii İşçileri Sendikası, 2 - Bakırköy Mensucat İş. S., 3 - Paşabahçe Şişe ve Cam İş. S. 4 - Likör ve Kanyak İş. S. 5 - İst. Gıda Sanayii İş. S. 6 - İst. Deniz İş. S. 7 Fatih - Eminönü Mensucat İş. S. 8 - İst. Cibali Kutu Fabrikası İş. S. 9 - Paşabahçe İspirto Fabrikası İş. S. 10 - Tekel İst. Yaprak Tütün Bakım ve İşleme İşçileri Sendikası, 11 - Cibali Tütün ve Sigara Sanayii İş. S. 12 - Beyoğlu Mensucat İş. S. 13 - İst. Demir ve Madenî Eşya İş. S. 15 - Tekel İst. Bira Fabrikası İş. S. 16 - Eyüb - Haliç Mensucat İş. S.

11 — İstanbul İşçi Sendikaları Birliğinin 2. Genel Kuruluna sunulan raporda Dr. Rebii Barkının birçok hizmetlerinin görüldüğü tebarüz ettirildi.

12 — Bunu bir işçi sendikası başkanı şöyle anlatıyor: "5018 sayılı Sendikalar Kanunu B.M.M. nden çıktıktan birkaç gün sonra C.H.P. Milletvekillerinden Ahmet Ulus, Matbuat Teknisyenleri Cemiyetinin o za-

Para alan teşekkülün adı	Miktarı	Tarihi
Defterdar Fabrikası Gençlik Kulübü	2000	7/3/1947
Eyüp Mensucat İşçileri Sendikası	2000	6/6/1947
Beyoğlu Mensucat İşçileri Sendikası	1000	14/6/1947
Demir ve Madenî Eşya İşçileri Sendikası	5000	29/9/1947
Bakırköy Bez Fabrikası İşçileri Sendikası	500	29/9/1947
Gıda Sanayii İşçileri Sendikası	500	29/9/1947
Deniz İşçileri Sendikası	500	29/9/1947
İstanbul İşçi Sendikaları Birliği	1000	12/7/1947
İstanbul İşçi Sendikaları Birliğine	2000	17/1/1948
İstanbul İşçi Sendikaları Birliğine Nuri Killigil Fabrikasında kazaya uğrayan İşçilerin ailelerine yardım yapılması için	3000	12/3/1949
İşçi Sendikaları Birliğine	1000	9/4/1949
İstanbul İnşaat İşçileri Sendikasına	300	6/7/1949
İstanbul Lâstik İşçileri Sendikasına	300	6/7/1949
İstanbul Tekstil Sanayi İşçileri Sendikasına	500	28/11/1949
Yekûn	19.600 T.L.	

manki reisi Ali Geraliyi görerek cemiyetin vaziyetini soruyor, o da cevaben âzaların lâkaydisinden ve mâli vaziyetinin bozuk olduğundan bahsetmesi üzerine Ahmet Ulus, reisin koluna girerek doğruca C.H.P. İstanbul İl Merkezine götürerek orada İşçi Bürosu Başkanı Dr. Rebii Barkınla tanıştırıyor. Doktor cemiyet mevcudunun kaç kişiden ibaret olduğunu soruyor ve 200 üyenin çok az olduğunu, hiç olmazsa bunun şimdilik 500 kişiye iblâğı için propaganda yapılmasını ve bu işe muktezi paranın verileceğini ve bu hususta kendisi ile sık sık temas edilmesini söylüyor. Bir hafta sonra yapılan cemiyet kongresinde benim riyasete seçilmekliğim üzerine Ali Gerali bu meseleyi bana açıyor..." Vatan 1 Şubat 1950, Şeref Hivelin bir mektubu..

İlk hatıra gelen iş kolu:
Mensucat Sanayii

C. H. P. NİN en çok ehemmiyet verdiği işkolu mensucat sanayii idi. İstanbulda mensucat sanayiinin toplandığı semt Eyüb ve civarı idi. Sümerbank Defterdar Mensucat Fabrikası ise mevcut yünlü sanayi müesseselerinin en büyüğü idi. Parti bu fabrikadaki işçileri elde etmek ve bu yoldan mensucat sanayiinde çalışan işçilere hâkim olmak istedi. Bunun içindir ki ceza paraları (13) ilk olarak bu fabrika için harcandı. Muvaffak da olundu. Ancak mensucat işkolunda çalışanlar arasında şahsî kavgalar, sen ben mücadeleleri, nüfûz ihtilâfları derhal patlak verdi. Mensucat işçileri bu yüzden beş Mensucat Sendikasına dağıldı. Bu sendikalar arasındaki çeşitli ihtilâflar partinin İşçi Bürosu elemanlarının gayretleri ile çok kere önlenebildi. Büronun işçileri parçalanmaktan kurtarma gayretlerinin işçi sınıfına fayda sağladığı o vakit dahi görülmekte idi. Büro, mensucat işkolunda gerekli faaliyeti gösterdikten sonra yeni sendikalar teşkil ettirdi ve bir İşçi Sendikaları Birliği kurma faaliyetine girişti. Mensucat Sendikaları kuran işçiler bu sahada önayak oluyorlardı (14).

İstanbul İşçi Sendikaları
Birliği nasıl kuruldu?

C. H. P. İŞÇİ Bürosu Sendikalar Birliğinin kurulması fikrini ileri sürdüğü vakit bir kısım işçiler böyle bir teşekkülün henüz erken olduğunu ileri sürdü. Bütün işkollarında sendikalar faaliyete geçmeden böyle bir teşekkülün yaşamasının güç olacağı iddia edildi.

---

13 — İş Kanununun 30. maddesine göre işveren içyönetmelikle tasrih edilmiş sebebler yüzünden işçinin bir ayda üç gündeliği tutarı kadar kesintiler yapar. Bu paraların yıllık tutarı Şubat sonuna kadar Bakanlık emrine verilir ve işçiler buna ceza paraları derler.

14 — Mensucat işçilerinin kalabalık oluşu, bu iş kolunda nüfuzlu birçok işçilerin belirmesine yol açtı. İlk Sendikalar Birliği başkanlığına da bir mensucat fabrikası işçisi getirildi: Yaşar Tyidoğan.

İşçiler arasında yaratılan parti bağının zayıflığını bilenler, parti nüfuzu altında bırakılcak bir Sendikalar Birliğinin kurulması ile dağılmasının bir olacağını ileri sürüyorlardı. Ancak işçiler arasında herşeye rağmen parti alâkasından faydalanarak teşkilâtlanmak ve bu teşkilâtları yaşatmak ideali ile çırpmanların varlığı unutuluyordu. Bir kısım parti ileri gelenlerinin ise İşçi Bürosunda vazife alan bir elemanın bilinen gayesi hilâfına Birlik kurulmasında ısrar etmesi, parti nüfuzu dışında kalmasını bilen bir iki sendikadan önce birlik kurmak ve sendikaların kontrolünü tek elden idare edebilecek teşkilâtı meydana getirmekti. Nihayet "29 Şubat 1948 Pazar günü Halicin mütevazi bir köşesinde" Sendikalar Birliği kurmak için toplantı yapıldı. Bu toplantıya 17 sendikanın mümessilleri katıldı. Parti nüfuzundan uzak iki sendika (15) bu içtimalara katılmak istedi ise de C. H. P. nin çıkardığı menfi propagandalara kapılan birkaç işçinin muhalefeti üzerine bu istek kabul edilmedi. Toplantıyı iadre edenler "ideolojisini şüpheli addettikleri iki sendikayı birliğin kurucuları olan 16 milliyetçi sendika aralarına almamağı" kararlaştırdı (16).

Parti elemanlarının hoşlanmadığı sendikalar olduğu gibi Sendikalar Birliğinin bu şekilde kurulmasından memnun olmıyan sendikacılar da vardı. Nitekim Basın Teknisyenleri Sendikası (17) temsilcileri, Birliğinin kuruluş toplantılarında ileri sürülen muhtelif fikirleri kabul etmediler ve birliğe katılma kararı vermediler. Fakat Birlik, yalnız İstanbuldaki İşçi Sendikaları için değil, Türkiyedeki bütün işçi hareketlerini idare edecekmiş gibi geniş bir hüviyetle (18) 24 Mart 1948 de resmen kuruldu.

---

15 — İst. Tütün İşçileri Sendikası, İst. Mensucat İş. S.

16 — 17 Nisan 1948, Hürbilek.

17 — Bu sendika Mürettibin Cemiyeti hüviyetinden sendika haline inkilâbetmişti.

18 — Birliğin ana tüzüğünün 4. maddesi şöyle idi: İst. İşçi Sendikaları Birliğinin gayesi, üyesi bulunan sendikaların elbirliği ile ve ahenkdar bir tarzda çalışmalarını temin etmek, üyelerinin münferiden yapamadıkları teşebbüslerde bulunmak, yurdumuzun diğer sanayi bölgele

Sendikaların ve Sendikalar Birliğinin gayeleri

C. H. P. tarafından kurulan sendikaların ve Birliğin gayeleri Anatüzüklerinde tasrih edilmiş olmakla beraber Partinin üzerinde durduğu prensipler ve tahakkukuna gayret ettiği istekler vardı.

İşçi Bürosunun üzerinde durduğu prensip "istihsalin arttırılmasının sendikaların başlıca vazifesi" olduğunu kabul ettirmekti. Zaten sendikaların Anatüzüklerine bu yolda maddeler konulmuş, "önsöz" ler ve "amaç" lar bu hükmü belirtmek ve telkin etmek hedefini gütmüştü (19). Anatüzüklerde gaye şöylece kaydedilmişti:

"Sendikanın amacı, üyelerinin hak ve menfaatlerini korumak, mevcud kanunlar dairesinde iktisadî, içtimaî ve medeni seviyelerinin yükselmiesine çalışmak; üyeleri arasında tesanüd ve her türlü yardımlaşmayı sağlamak ve üyeleri mahkemeler, devlet daireleri ve özel ve tüzel kişiler nezdinde temsil etmek.

Bu makul ve tabii gayelerle kurulan sendikalar C. H. P. İşçi Bürosu elemanı tarafından çıkarılan bir gazete ile desteklendi (20). Sedikalara verilmek istenen istikamet resmî ifadesini bu gazetede buldu.

---

rinde de işçi sendikalarının kurulması için çalışmak ve bu sendikalarla üyeleri arasında irtibat, iyi münasebetler ve işbirliği temin etmektir.

19 — İst. Demir ve Madenî Eşya İşçileri Sendikasının matbu ilk tüzüğündeki (1947 Tan matbaası) önsözde şöyle denmektedir: "Bir milletin refahı, yaptığı istihsalin derecesi ile ölçülür. Çok istihsal elde etmek için de iş hayatının tanzimi gerektir. İş hayatının düzen içinde gelişmesinde sendikamızın da rolü olacaktır... Gayemiz, işverenlerle mücadele etmek değil, bol istihsal ve işçinin refahı yolunda onlarla işbirliği yapmaktır." İst. Gıda Sanayii İş. S. da şunları belirtmektedir: "Bizim hedefimiz çalışma şartının iyileşmesi sayesinde istihsalâtın arttırılması ve işçi ile işveren arasında sevgi, saygı ve samimî bir ahengin yaratılmasıdır. Bu amaca varırsak bizim hayat şartlarımız da değişecektir... İşçinin daha refahlı bir hale gelmesi de ancak istihsalin artması ile mümkündür. "Ana Tüzükteki amacımızdan, 1947 Rıza Koşkun Mat. Bir

Bütün çalışmalara rağmen işçiler sendikalara fazla bir alâka göstermedi. Bu alâkasızlığı gidermek için hemen bütün sendikalar işçilere taksitle yiyecek, giyecek yardımı yapma yolunu tuttu. Bu münferit ve mevzii çalışmalar da kâfi randıman alamadı. İşçinin geçim şartları güç , ücretler düşük (21), sosyal yardımlar tesirsizdi. Sendikaların ücret meselesini ele alması lâzımken "işçinin geçim dâvasında işçilere ve sendikalara düşen vazifeler" iki fikir halinde ortaya atıldı (22):

1 İyi ve hâlis gıda ve yakacak maddelerini istihsal pazarlarından çok ucuza mal etmek kabildir. Sonra mahrukatın yaz sonlarında toptan ve kuru olarak tedariki, sağ yağın Karstan, zeytinyağının Edremitten veya Ayvalıktan getirilmesi, kış için Erzurumdan kavurma, Ege kooperatiflerinden piyasa kapanacağı zaman harman sonu ve çok ucuza üzüm incir, Karadenizden fındık, daha içerlerden ceviz tedariki işçilerin geçimlerini yüzde 30, hattâ yüzde 40 nisbetinde ucuzlatacaktır.

2 — Sendikalar bulundukları bölgelerin endüstri gelişmelerini dikkatle takip ederek ihtiyaca göre kalifiye işçi hazırlayarak işçi ailelerini bugünün çok zor geçim seviyesine aile ferdlerine uygun

---

başka ilksöz: "Hayatı garanti altına alınmış ve endişesiz bir dimağ ile çalışan işçi istihsali arttırır, istihsalin yükselmesi ile de milli ekonomi gelişir ve bundan millet topyekûn müstefid olur. Fakat böyle bir gelişme, iş hayatının tanzimi ile mümkündür. İşte Bakırköy Mensucat İşçileri Sendikası Bu ilhamdan doğmuştur." Ana Tüzük 1947 R. K. matbaası.

Bu tez üzerinde ısrarla duruldu. 16 Ocak 1949 da Mensucat Sanayii İşçileri Sendikasının bir toplantısında Rebii Barkın hep bunu telkin etti.

20 — İşçinin, esnafın ve küçük sanatkârın gazetesi olan Hürbilek' in sahibi Dr. Rebii Barkın, yazı işleri müdürü Sabahattin Selek. Bu gazete sonradan İşçi Sendikaları Birliğine borçla devredildi.

21 — İşçinin kazancı o kadar düşük idi ki, sendikaya ayda 50 kuruş aidat veremiyordu (Hürbilek, sayı 1).

22 — Dr. Rebii Barkın, Hürbilek sayı 7.

işler bulmak sureti ile yaklaşmalarını sağlarlar.

Bu teklifleri ileri süren parti elemanı diyor ki:

İşçi ailelerinin geçim seviyelerinin münhasıran gündeliklerini arttırılması suretiyle düzeltilmesini beklemek doğru değildir.

Sendikalar bu mütalâaları pek ciddiye almıyor, işçinin teşkilâtlanmasını canı gönülden isteyen samimi sendika idarecileri herşeyden evvel bütün işçilerin sendika çatısı altında toplanmasına gayret ediyor, kalifiye işçi yetiştirilmesini devlete, pastırma, sucuk, kavurma, üzüm alış verişlerini ticaret erbabına bırakıyordu. İstanbul İşçi Sendikaları Birliğinin azınlıkta kalan bazı idarecileri yeni sendikaların kurulmasına, mensucat işkolunda çalışanlar arasındaki ihtilâfları halletmeye ehemmiyet veriyordu.

İşçi Sendikaları Birliğinin sendikalarla münasebetleri

İŞÇİ Sendikaları Birliği, üyesi bulunan sendikaların elbirliği ile ve ahenkdar bir şekilde çalışmalarını temin etmek gayesi ile kurulurken hazırlanan Anatüzük 48 madde idi. Kurucular arasında Basın Teknisyenleri Sendikasının adı da vardı. Anlaşmazlık olunca bu ad çıkarıldı. Anatüzüğe göre sendikası olan bir iş kolunda sonradan kurulmuş bir sendikanın birliğe kabulü için yönetim kurulu ve icabında haysiyet divanı tahkikat yapacaktır. Yönetim kurulunun üçte ikisi ekseriyetinin muvafakat kararı olmadıkça Birliğe yeni üye kabul edilmiyecektir (Md. 6). Birlik, üye sendikaların işçilere yapamadıkları hukuki yardımları sağlıyacak (Md. 9/e), hastalık, işsizlik, ve ölüm halleri için yardımlaşma sandıkları kuracak (Md. 9/D), işçilerin çalıştıkları yerlerinde mevcd tesislerden ve makinelerden daha iyi faydalanmaları ve ferdi randımanlarının arttırılması için işverenlerle veya sendikaları ile müzakere yapacak tekliflerde bulunacaktır (Md. 9/L).

Birliğin teşkilâtı şöyle tesbit edilmişti:

a) Genel Kurul, b) Yönetim Kurulu, c) Genel Sekreterlik,

d) Denetim Kurulu, e) Haysiyet Divanı, f) Üye Sendikalar, g) Birlik Memur ve Müstahdemleri.

Her sendika ilk 100 üyesi için 10 kişi, müteakib yüzer üye için birer kişiyi genel kurula gönderecek, yönetim kurulu 15 kişi olacak ve beş büro halinde çalışacaktır (23). Sekreterlik, teşkilât, hesap, meslekî faaliyet, sosyal faaliyet büroları birbirlerine yardım edecektir (Md. 29).

Genel sekreter, birliğin maaşlı memuru olacak, yönetim kurulunun emrinde çalışacak ve bütün yazı işlerini tedvir edecektir (Md. 30).

Birliğin sendikalarla münasebeti de şöyle düşünüldü:

"Her üye sendika, kendi Anatüzüğü hükümleri dairesinde müştereken çalışır. Üyelerin birlik kanalı ile yapmağa mecbur olduğu işler şunlardır:

a) Muayyen işçi veya işçileri, yahud belli işyerlerini ilgilendiren hususlardan gayrı bütün işçilere şâmil işler,

b) Başka teşekküllerle olan münasebetler,

c) Büyük Millet Meclisi ve bakanlıklar nezdinde yapılacak teşebbüsler,

d) İşveren sendikaları ile olan işler (Md. 37)."

Üye sendikalar, sendikadan istifa eden veya çıkarılan işçilerin künyelerini, ayrılma sebebleri ile birlikte en geç bir ay zarfında Birliğe bildirecekti (Md. 38). Üye sendikalar Birliğe senede 120 lira, ayrıca senelik aidat gelirleri üzerinden yüzde 5 aidat verecekti. "Birliğe karşı sevgi gösteren hayırsever kimselerin ve makamların bağışları" da kabul edilecekti.

Mensucat İşçilerinin birleştirilmesi işi

SENDİKALARLA ne şekilde bir münasebet kuracağını tâyin

23 — İşçilerin hep başkan olmak sevdası büroların ve büro başkanlarının ihdasını icabettirdi. Böylece beş kişi tatmin edilmiş oluyordu.

eden İşçi Sendikaları Birliği teşekkül edip faaliyete geçtikten sonra mensucat işçileri arasındaki dağınıklığı gidermeğe —C. H. P. işçi bürosu elemanı ile birlikte— çalıştı. İstanbulda beş Mensucat İşçi Sendikası kurulmuştu:

1 — Eyüb - Haliç Mensucat İşçileri Sendikası.
2 — Beyoğlu Mensucat İşçileri Sendikası.
3 — Haliç bölgesi Mensucat İşçileri Sendikası.
4 — Fatih - Eminönü Mensucat İşçileri Sendikası.
5 — Bakırköy Mensucat İşçileri Sendikası.

Mensucat işçilerinin bu dağınık manzarası, Defterdar Mensucat Fabrikasındaki işçilerden bir kısmının "Ağır Sanayi İşçileri Sendikası" kurması ile başlar (24). Fakat bu sendikanın kuruluşu kanuna ve realiteye uymadığı için bu sendika uzun ömürlü olmayınca mensucat işçileri ihtilâfı daha yaygın bir hal aldı.

Bu sendikaların birleştirilmesi ve idarecilerinin anlaşma yapması için birçok teşebbüsler ve toptantılar yapıldı. İlk birleşme teklifi Eyüb Haliç Sendikasından geldi (16 Mayıs 1948), ihzarî toplantıda sendikaların birleşmesinden ziyade "Mensucat İşçileri Birliğinin" kurulması fikri ileri sürüldü. İkinci bir toplantıda sendikaların birleştirilmesine ve kongrelerde genel kurullardan yetki alınmasına karar verildi (25). Buna rağmen birleşmede çıkan engeller

---

24 — Sendika kurucularından Yaşar İyidoğana cephe alanlar Eyüp - Haliç sendikasını kurdular (4 Nisan 1947). Bunu diğer sendikalar takibetti.

25 — Toplantıda verilen kararlar şunlardı: 1 - Yönetim kurulları sendikaları birleştirmek ve bir sendika vücuda getirmek hususunda hemfikirdirler. 2 - Birleşme Eylûl ayında yapılacak, kongrelerde tahakkuk edecektir. 3 - Birleşmeden doğacak tek sendikanın Anatüzüğünü hazırlamak için bir komisyon kurulacaktır. Bu komisyona her sendikadan bir kişi katılacaktır. Komisyon ilk toplantısını 13 Haziran 1947 de Eyüb sendikasında yapacaktır. 4 - Komisyonun yapacağı tüzük sendikalara gönderilecek, yönetim kurulları tasarıyı gözden geçirecektir. 5 - Sendika kongrelerinde birleşme kararı alındıktan sonra yapılacak büyük kongrede yeni sendikanın adı tesbit edilerek yönetim kuru-

üzerine bu defa Fatih Eminönü Sendikası binasında toplanıldı (Ağustos 1948). Beş sendikanın birleştirilmesi ile meydana getirilecek "İstanbul Mensucat Sanayii İşçileri Sendikası" nın Anatüzük tasarısı hazırlandı. Fakat bu toplantıya Eyüb - Haliç Sendikası iştirâk etmemişti. Sebeb olarak da yönetim kurulu üyelerinin fabrikada çalıştıkları ve işden ayrılamadıkları ileri sürüldü. Dört sendikanın vardığı prensip kararına göre sendikalar Eylûl 1948 kongrelerinde Anatüzük tasarısını kabul edecekler ve Ekim ayında da birleşip yeni sendikayı kuracaklardır.

Bu kararlara rağmen şahsî kaprisler, C. H. P. müdahalesine karşı başlayan itirazlar (26) bu birleşmeyi çok geciktirdi. Nihayet İstanbul Mensucat Sanayii İşçileri Sendikası adım alan Eyüp-Haliç Mensucat İşçileri Sendikası hariç, diğer dört Mensucat İşçi Sendikası "İstanbul Tekstil Sanayii İşçileri Sendikası" adı ile bir tek sendika etrafında toplanmağa muvaffak oldu (7 Ekim 1949). Böylece İstanbulda iki Mensucat İşçi Sendikası karşı karşıya geldi.

1 — İstanbul Mensucat Sanayii İşçileri Sendikası,

2 — İstanbul Tekstil Sanayii İşçileri Sendikası,

Bu iki sendikanın çalışma ve hareket tarzı birbirinden farklı; idareciler arasında yükselen işçilerin bilgi, tecrübe ve sendika anlayışlarına göre değişiyordu. Mensucat Sanayii İşçileri Sendikası açıktan açığa C. H. P. ye cephe aldı ve ilk devreler parti nüfuzunu sendikalardan uzaklaştıran biricik teşekkül vasfını tek başına muhafaza etti. Tekstil Sendikası ise, rakibini yenebilmek için C. H. P. İşçi Bürosu elemanlarının bilgisinden ve nüfuzundan faydalanmaktan çekinmedi. İstanbul İşçi Sendikaları Birliği ise bu iki kar-

---

lu seçilecektir. 6 - Bu karar İşçi Sendikaları Birliğine ve diğer sendikalara bildirilecektir.

26 — İşçi Sendikaları Birliğinin 5 Aralık 1948 kongresinde Sabahattin Selek'in kongre başkanı olmasına Mensucat Sanayii İşçileri Sendikası kütle halinde itiraz etti, delegelerden Hasan Tufan "Sendikaların ve Sendikalar Birliğinin C .H .P. ye âlet edilmesini istemiyoruz" diye bağırdı.

deş sendikanın çatışması karşısında C. H. P. yi iltizam eden Tekstilcilerle işbirliği yaptı ve bu yüzden Birlikle Mensucat Sanayii İşçileri arasındaki münasebetler gittikçe gerginleşti. Karşılıklı hücumlar, açık ve kapalı mücadelelerle aylar, seneler geçti (27). İki sendikanın birleşmesi ise nihayet 1951 de tahakkuk etti (21 Mayıs 1951). Kısa bir zaman sonra iç ihtilâflar tazelendi ve yeni parçalanmalar, yeni iç çekişmeler doğdu. Türkiye ölçüsünde mensucat işkolunda akisler uyandırdı ve menfi tesirleri müşahade edildi. Ortaya bir "ikinci sendikalar" meselesi çıktı (1954) (28).

Sendikaların ilk devresindeki görüşler ve işverenlerle olan münasebetler

İŞÇİ sendikalarının bir kısmı C. H. P. tarafından kurulmuş ve kontrol altına alınmış olduğu için (29), İşçi Sendikaları Birliği "hakların ancak Büyük Millet Meclisi ve hükûmet nezdinde uyandırılacak sempati ve emniyetle elde edilebileceği" nden başka bir hareket tarzı düşünmedi. Bu sempatiyi sağlamak için vapur gezintisi tertibetti (31 Temmuz 1948) (30) ve bu fikri sendikalara telkine, daha

---

27 — Sendikacılık bakımından dikkate değer safhalar arzeden bu münasebetleri ve diğer sendikacılık hareketlerini İSTANBUL SENDİKALARI adlı kitabımızda bütün tafsilâtı ile bildireceğiz.

28 — Bakırköy Kartaltepe Fabrikası İşçileri Sendikası (16.5.1953), Kalifiye Mensucat İşçileri Sendikası (28.1.954), Mensucat İşçileri Sendikası (5.8.954). Bu sendikayı kuranlardan mühim bir kısmı Tekstil Sendikasında sorumlu mevkilere getirilmişlerdi. Başkan Bahir Ersoyun C. H. P. listesinde bağımsız olarak adaylığını koyması bir kısım idarecilerin Bahir Ersoya cephe almasına yolaçtı. Esasen Ali Aygen ve Şaban Yıldız ile Adem Aktaş yeni bir hareketin öncüsü olmağa namzetlerdi.

29 — Sendikaların siyasete alet olduğu bir ara gazetelere de aksetti (9 Ağustos 1948 cumhuriyet) İşçi Sendikaları Birliği bir mektupla durumu aydınlatmak istedi. Bu mektupta şunlar kaydedildi "Sendika hükmî bir şahsiyet olduğu için siyasete karışması hakiki şahısların

önce vuku bulan bazı çıkışların (31) tekerrürüne mâni olmağa çalıştı.

Sendikalar ve birlik her ne kadar Partinin ve hükûmetin müzahereti ile kuruldu ise de işverenler sendikalara karşı derhal cephe aldı, sendika kuran, sendika propagandası yapan işçilerin derhal işlerine son verdi. Yalnız hususî işyerleri sahipleri değil, devlet fabrikaları müdürleri de sendikalara ve sendikalı işçilere cephe aldı. Bir kısım sendikacılar hemen işden atıldı (32).

İşverenler yeniden teşkilâtlanan ve "sendika" lar etrafında toplanan işçilerin bu birleşmesinden endişe ediyordu. Zira İş kanununun işçilere tanıdığı bazı haklar ötedenberi işverenler tarafından çiğneniyor, işçi istekleri yerine getirilmiyordu. Yeniden kurulan sendikaların ne de olsa bu çiğnenen hakları elde etmeğe çalışacağı, ye-

---

siyaset yapmasından çok daha güç ve bambaşkadır. Çünkü bir hükmi şahıs (sendika) birçok hakiki şahısların topluluğudur. Burada muhtelif siyasî içtihadlar mevcuddur. Siyasî partilerde olduğu gibi ona siyasi bir istikamet ve vecbe vermek hem pek güçtür, hem de verilse bile muvakkattır. Sendika yönetim kurulu tesadüfen aynı parti mensuplarından olabilir veya partinin gayreti ile bu vaziyet temin edilebilir. Bu yönetim kurulu nekadar isterse istesin partisinin sendikadan beklediğini yüzde yüz temin edemez. Propaganda yaparsa diğer partilere mensup üyelerin mukavemeti ile karşılaşır."

Dr. Rebii Barkının görüşü ise şöyledir: "İşçi teşekküllerinin kurulması ile uğraşan bazı şahısların şu veya bu partiye mensub olmasından sendikaların da o partilerin tesir ve tahakkümü altına gireceği gibi yanlış neticeler çıkarıyorlar" (4 Eylûl 1948 Hürbilek).

30 — Vapur gezintisinde Çalışma Bakanı Tahsin Bekir Balta, Ulaştırma Bakanı Kasım Gülek, eski bakanlardan Sadi Irmak, Rebii Barkın, Dr. Fahri Kurtuluş, Ali Rıza Arı da hazır bulunuyordu.

31 — Gıda Sanayii İşçileri Sendikası 2.2.1948 de bir beyanname neşrederek sendikalı işçilere baskı yapan işverenleri ve bu hâdiseler karşısında eşsiz kalan Bölge Çalışma Müdürlüğünü şiddetle itham etmişti.

32 — İstanbulda işten çıkarılan ilk Sendika Başkanı Yusuf Sidal (Demir madeni eşya) oldu. Yusuf Sidal Şakir Zümre fabrikasından çalışıyordu. Gayreti ve tok sözlülüğü ile tanılan Sidal sendikacılık hareketlerine sadece idealle bağlı sayılı sendikacılardan biri idi.

ni isteklerde bulunacağı ihtimali işverenlerden bir kısmını düşündürüyor, bu bakımdan da işçilerin teşkilâtlı bir varlık haline gelmemesine ehemmiyet veriyordu. Bunun için sendika idare heyetlerinde vazife alan işçilerin işyerlerinde arakdaşlarına sendikalara yazılmalarını tavsiye eden konuşmaları hoş karşılanmadı. Birçok işçiler gerek yemeklerin ıslâhı, gerekse iş elbiselerinin verilmesi gibi küçük ölçüdeki taleplerde bulunduğu için fabrikalardan çıkarıldı (33).

İŞVERENLER sendikaların lüzumsuzluğu üzerinde konuşmalar yapıyor, samimî işçiler ise sendikaların gerçekten işçi menfaatlerini müdafaa edecek bir teşekkül olduklarını söylüyor ve bu inançla işçilere telkinlerde bulunuyorlardı. Yavaş yavaş ücret düşüklüğü, sendikaların mevzuları arasına girmeğe başladı. Mevcut kanunlara göre ücretlerin arttırılması için başvurulacak yegâne yol, toplulukla iş ihtilâfı çıkarmaktı. İşverenler ise bunu önlemeğe çalışıyor, iş ihtilâfı çıkaranların işyerinden uzaklaştırılacağını söyleyip duruyordu. Bu sebepledir ki, Tahkim tüzüğü yürürlükte olmasına rağmen sendikalı işçiler kolay kolay toplulukla iş ihtilâfı çıkaramadılar. 1939 da yürürlüğe giren iş ihtilâflarını uzlaştırma ve tahkim nizamnamesi, esasen sendikaların toplulukla iş ihtilâfı çıkarma hakkını tanımıyordu (34). Bu yüzden işçiler, 1939 dan itibaren mümessil işçiler vasıtasiyle pek az iş ihtilâfı çıkarmışlardı. 1947 yılına kadar Yüksek Hakem Kuruluna sadece 7 iş ihtilâfı intikal etmişti. 1947 de ise sendikaların teşviki yüzünden mümessil işçiler Türkiye-

33 — İst. Gıda Sanayii İş. S. Güven Çeltik Fabrikasının sendikalı işçileri çıkarması üzerine hasıl olan durumu şöyle belirtir: Hâdise hileli bir lokavttan başka bir şey değildir. Maalesef Bölge Çalışma Müdürlüğüne bunu anlatamadık. İş hayatını tanzimle mükellef bulunan bu teşkilât birçok arkadaşlarımızın sendika uğruna kurban gitmesine seyirci kaldı. Kurbanların sayısı gittikçe artıyordu. Bu vaziyet karşısında işçiler sendikadan kaçmağa başladılar. Yeni üye kaydedemez olduk.

34 — Bu hak 5518 sayılı kanunla 1950 yılında sendikalara tanındı, tahkim nizamnamesi de daha sonra yeni bir şekil aldı.

de 7 iş ihtilâfı çıkardı. Esasen sendika idare heyetlerine seçilenlerden birçoğu işçi mümessili idi.

İşverenler, bilhassa İstanbulda gelişmekte olan ücret arttırılmasını ve içyönetmeliklerde tâdiller yapılmasını istihdaf eden ihtilâfları önlemeğe dikkat ettiler. 31. Çalışma Konferansına iştirâk etmek için Sanfransiskoya gönderilecek işçi ve işveren delegeleri seçimlerinden faydalandılar, işçiler nezdinde teşebbüse geçtiler.

Sanayi Odasının işçi - işveren münasebetleri ile ilgili çalışmaları

İSTANBUL Sanayi Birliğinden Türkiye adına Sanfransiskoya gidecek işveren, İşçi Sendikaları Birliği delegesine tekliflerde bulundu ve "iki teşekkülün müşterek çalışma sahaları olabileceği" kanaatini belirtti (35). Bunun üzerine Sendikalar Birliği, Sanayi Odasına bir mektup gönderdi ve toplulukla iş ihtilâfları çıkarılmadan önce müşterek bir heyetin iş ihtilâfını tetkikini istedi. Sanayi Odası, bu isteği derhal kabul etti. Üçü işveren, üçü işçi olmak üzere altı kişilik bir heyet kurulmasını istedi. "Uzlaştırma ve Hakem Kurulu" adı verilen bu teşekkül birkaç toplantı yaptı ve prensip kararları verdi.

Bu kararlar şunlardır:

1 — Sanayi Birliği, kendisine bağlı bütün işverenlere birer mektup yazacak, İşçi Sendikalarına karşı cephe almalarını tavsiye edecektir.

2 — Sanayi Birliğinin üyesi bulunan bütün işverenler işçi alırken, sendika mensuplarını tercih edeceklerdir.

---

35 — C. H. P. İşçi Bürosu da bundan memnundu. "Artık bu teşebbüsten sonra Sanayi Birliğinin hakikati bilinmeyen işverenlere işçi sendikalarının mahiyetini anlatacaklarından eminiz" Sabahattin Selek, 24 Temmuz 1948 Hürbilek.

3 — Uzlaştırma ve Hakem Kurulunun vereceği kararı iki taraf da kabul edecektir. Anlaşmaya varılmayan meseleler hakkında her iki taraf kanunî yollardan yürümekte, mahkemeye başvurmakta serbest olacaktır.

Bu prensiplere varılırken, İşçi Sendikaları Birliğine hâkim olan kanaat şu idi:

İşçi taleplerinin en iyi şekilde tahakkuku, işverenlerle anlaşmak suretiyle olur. İşverenlerle lüzumsuz yere mücadele etmek, onların yıkılmasına çalışmak fayda vermez. İstihsal arttırılmalı ki, işçiler refaha kavuşsun. Eğer işçi haklarına riayet etmiyen işverenler, sendikaları baltalarlarsa işçiler kanunî bütün haklarını kullanmalı, en sert hareketlerden bile çekinmemelidir. " Tâ ki o gibi işverenler, işçinin de bu memlekette insan gibi yaşamak hakkı olduğunu kabul etsinler."

İşçilerin bu görüşüne rağmen işverenlerin sendikaları yıldırma hareketleri eksilmedi, arttı. İşçi hakları, sendikaların zayıf olması ve kanunî imkânların yetersizliği yüzünden işverenler tarafından yerine getirilmedi.

O tarihlerden itibaren son zamanlara kadar işçiler hâlâ İş Kanununun tâdili ve işverenlere hapis cezası verilmesi, Çalışma Teşkilâtının haksızlık yapan işverenlere süratle ceza verdirilmesini temin edici bir mükemmeliyete getirilmesi için yazar, söyler ve sızlanırlar.

Memleketin her tarafında sendikalar yeniden canlanmağa başladı

İSTANBULDA sendikaların yeniden işçiler tarafından benimsenmesi, yurdun diğer illerinde de sendika kurma faaliyetinin canlanmasına yol açtı. 20 Şubat 1947 de Sendikalar Kanununun kabulünden itibaren 1948 yılı içinde Türkiyede 73 işçi sendikası, 4 işveren sendikası, 1 işçi Sendikaları Birliği kurulmuştu. "1948 yılında teşkilâta bağlanmış işçi sayısı 52.000 dir. Bunun umumî işçi sayısına nispeti % 8 dir. Bu yıla ait rakamlara göre, sendika hareketinin daha fazla İş Kanunu şümulüne giren işyerlerinde çalışan işçiler

arasında geliştiği görülür. Bu işçilerin % 22 si sendika üyesi bulunmaktadır" (36). Onbeş çalışma bölgesindeki sendikaların 1947 deki mevcudu bölgelere göre şöyle idi:

1947 yılında kurulup da 1954 yılına intikal eden İşçi Sendikaları şunlardır:

Ankara :

Matbuat Teknisyenleri Sendikası, Motorlu Taşıt ve Garaj İşçileri Sendikası,

Antalya :

Keçiborlu Kükürt Havzası Maden İşçileri Sendikası,

Bursa :

Tütün İşçileri Sendikası, Mensucat Sanayii İşçileri Sendikası, Gıda Sanayii İşçileri Sendikası,

Elâzığ

Sümerbank Malatya Pamuklu Sanayii Dokuma işçileri Sendikası,

Eskişehir :

Uşak Mensucat İşçileri Sendikası,

İstanbul :

Demir ve Madenî Eşya İşçileri Sendikası, Paşabahçe İspirto Fabrikası İşçileri Sendikası,, Tekel, Likör Kanyak Fabrikası İşçileri Sendikası, Yaprak Tütün Bakım ve İşletme İşçileri Sendikası, Bira Fabrikası İşçileri Sendikası, Tekel Kutu Fabrikası İşçileri Sendikası, Tütün ve Sigara Sanayii İşçileri Sendikası, Şişe ve Cam Fabrikası İşçileri Sendikası, Deri ve Kundura İşçileri Sendikası, Basın Teknisyenleri Sendikası, Gıda Sanayii İşçileri Sendikası,

İzmir :

Tütün İşçileri Sendikası, Mensucat İşçileri Sendikası,

Kayseri :

Kayseri Tekstil Sanayii İşçileri Sendikası,

Kocaeli :

İzmit Sellüloz Sanayii İşçileri Sendikası,

---

36 — Muhaddere Gönenli Çalışma Vekâleti Dergisi, sayı 1.

Samsun

Tekel Tütün İşçileri Sendikası, Tütün ve Sigara Sanayii İşçileri Sendikası,

Seyhan

Adana İnşaat İşçileri Sendikası, İskenderun Tahmil Tahliye İşçileri Sendikası,

Zonguldak

Maden İşçileri Sendikası,

Bu sendikaları kuranlardan bir kısmı, bilhassa Başkanlığa getirilen işçiler, çeşitli işveren tazyiklerine maruz kaldı. Sendikalar kuvvetlendikçe işverenler teşkilâtlanmağa, işveren sendikaları kurmağa ve işçi - işveren münasebetlerinin gerginleşmesine yol açan fevrî hareketlerde bulunmağa başladılar. 1948 yılında yalnız 4 işveren sendikası varken, bu mikdar gittikçe arttı.

İşçiler de boş durmadı ve sendikalarını kurmağa ehemmiyet verdi.

1948 yılında kurulup da bugüne kadar intikal eden sendikalar şunlardır:

Aydın :

Sümerbank Nazilli Basma Fabrikası Mensucat İşçileri Sendikası,

Balıkesir

Umum Şoför ve İşçileri Sendikası,

Eskişehir :

Şeker Fabrikası Sanayii İşçileri Sendikası, D. D. Y. Sanayii İşçileri Sendikası, Ekmek, Simit, Un ve Unlu Mamûlât İşçileri Sendikası,

İstanbul :

Tekirdağ Şarap Fabrikası İşçileri Sendikası, Tabak ve Deri İşçileri Sendikası, Otel, Lokanta İşçileri Sendikası, Makine Sanayii İşçileri Sendikası, Liman ve Dokları Gemi Sanayii İşçileri Sendikası,

İzmir :

Garsonlar Sendikası, Ekmek, Simit, Un ve Unlu Maddeler İşçi-

leri Sendikası, Geri Tütün Şirketi İşçileri Sendikası, Pamuklu Mensucat İşçileri Sendikası,

Konya :

Ereğli Erbez Mensucat İşçileri Sendikası,

1949 yılında kurulup da 1954 yılına kadar intikal eden sendikalar şunlardır:

Ankara :

Lokanta ve Eğlence yerleri İşçileri Sendikası, Ekmek, Simit, Un ve Unlu Maddeler İşçileri Sendikası,

Bursa :

Gemlik Viskos Sanayii İşçileri Sendikası,

Elâzığ

Malatya Tekel Tütün ve Sigara Sanayii İşçileri Sendikası,

İstanbul

Lâstik ve Kauçuk Sanayii İşçileri Sendikası, Yunus Çimento Fabrikası İşçileri Sendikası, Ekmek, Simit, Un ve Unlu Maddeler İşçileri Sendikası, Elektrik, Gaz ve Motorlu Taşıt İşçileri Sendikası,

Seyhan

Adana Çukurova Çırçır Fabrikası İşçileri Sendikası,

Sivas

D D. Y. Sanayii İşçileri Sendikası,

1950 yılında kurulup da hâlen faaliyette bulunan sendikalar şunlardır;

Ankara

Kundura İşçileri Sendikası, İnşaat ve İnşaat Malzemesi Usta ve İşçileri Sendikası, Makine ve Kimya Endüstrisi Kurumu Kırıkkale Fabrikası İşçileri Sendikası, Noter ve Büro İşçileri Sendikası, Mihanikî ve Kimya Sanayii İşçileri Sendikası, —

Aydın :

Aydın ve Havalisi İnşaat İşçileri Sendikası,

Bursa :

Lokanta, Otel ve Eğlence Yerleri İşçileri Sendikası,

Diyarbakır :

Tekel İşçi Fabrikası İşçileri Sendikası, Karayolları İşçileri Sendikası,

Elâzığ :

Bakır Madeni Maden İşçileri Sendikası, Motorlu Taşıt ve her nevi Yol, Yapı Ziraat Makineleri İşçileri Sendikası, Malatya Tekel Maşmüdürlüğü Bakımevleri İşçileri Sendikası,

Eskişehir :

Garp Linyitleri Tunçbilek Kömür Madeni İşçileri Sendikası.

Gaziantep :

Mensucat Sanayii İşçileri Sendikası,

İstanbul :

Çay ve Malzeme İşçileri Sendikası, Kibrit ve Ağaç Sanayii İşçileri Sendikası, Gemi Sanayii İşçileri Sendikası, Liman Tahmil Tahliye İşçileri Sendikası, Haydarpaşa Birinci İşletme İşçileri Sendikası, Türk Yapı İşçileri Sendikası, Çimento Endüstrisi İşçileri Sendikası, Tekstil ve Örme Sanayii İşçileri Sendikası, Yaprak Tütün El İşçileri Sendikası, Hafif Batı Musikisi Mensupları Sendikası,

İzmir :

Soma Garp Linyitleri İşletmesi İşçileri Sendikası, Matbuat Teknisyenleri Sendikası, Tekel Yaprak Tütün İşçileri Sendikası, Ege Bölgesi İnşaat İşçileri Sendikası, Un İşçileri Sendikası, Yağ Sanayii İşçileri Sendikası, Sürücüler Sendikası, İspirto ve Şarap Fabrikası İşçileri Sendikası,

Kocaeli :

Tekel Tütün İşçileri Sendikası, Hereke Yünlü ve Halı Dokuma Sanayii İşçileri Sendikası,

Konya :

Ekmek, Simit, Un ve Unlu Maddeler İşçileri Sendikası,

Samsun

Ayancık Orman ve Orman Sanayii İşçileri Sendikası, Turhal Şeker Sanayii İşçileri Sendikası, Tahmil Tahliye İşçileri Sendikası.

Seyhan Bölgesi :

Adana Tütün ve İspirtolu İçki Sanayii İşçileri Sendikası, Mersin Otel, Lokanta ve Eğlence Yerleri İşçileri Sendikası, Adana Lokanta, Otel ve Eğlence Yerleri İşçileri Sendikası,

Trabzon :

Murgul Bakır İşçileri Sendikası,

Zonguldak :

Karabürk Demir Çelik Sanayii İşçileri Sendikası, Filyos Ateş Tuğlası Sanayii Müessesesi İşçileri Sendikası,

1951 yılında kurulup da 1954 e intikal eden sendikalar şunlardır:

Ankara :

Elektrik, Havagazı ve Otobüs İşçileri Sendikası, Mensucat Dikim ve Kesim İşçileri Sendikası, Alemdağ Barut ve Patlayıcı Maddeler İşçileri Sendikası,

Antalya :

İsparta Yün Pamuklu Fabrika ve Halı Dokuma Sanayii İşçileri Sendikası,

Balıkesir :

Ayvalık Otel, Lokanta ve Eğlence Yerleri İşçileri Sendikası, Ayvalık Zeytinyağı Sanayii İşçileri Sendikası, Ayvalık Kara ve Deniz Nakliyatı Tahmil ve Tahliye İşçileri Sendikası, Yapıcı, Badanacı ve Betoncu İşçileri Sendikası, Bandırma Tekel Yaprak Tütün Bakım ve İşlemeevi İşçileri Sendikası, Borasit Madeni İşçileri Sendikası (Susurluk),

Bursa :

Deri Sanayii İşçileri Sendikası, Elektrik Motorlu Taşıt ve Tamir İşçileri Sendikası,

Diyarbakır :

Raman - Batman Akaryakıt İşçileri Sendikası,

Eskişehir :

Lokanta ve Eğlence Yerleri İşçileri Sendikası, Uşak Tabak İşçileri Sendikası, Uşak Şeker Sanayii İşçileri Sendikası, Hava Sanayii

İşçileri Sendikası,

Gaziantep :

Lokanta, Otel ve Eğlence Yerleri İşçileri Sendikası,

İstanbul :

Ağaç Sanayii İşçileri Sendikası, Türkiye Gemi Adamları İşçileri Sendikası, Çikolata ve Şekerli Sanayii İşçileri Sendikası, Nakliyat İşçileri Sendikası, Su İşçileri Sendikası, Haydarpaşa D. D. Yolları Tesellüm İşçileri Sendikası, Karaağaç Kurumları İşçileri Sendikası, Haller Sebze ve Meyve Taşıma İşçileri Sendikası,

İzmir

Tekel Çamaltı Tuzlası İşçileri Sendikası, Puvantörler Sendikası, Otel, Lokanta ve Eğlence Yerleri İşçileri Sendikası, Müstahdem ve Tezgâhtarlar Sendikası, Turgutlu Otel, Lokanta ve Eğlence Yerleri İşçileri Sendikası, Tekel İspirtolu İçkiler Sanayii İşçileri Sendikası, Hamam İşçileri Sendikası, İncir, Üzüm ve Kuru İşçileri Sendikası, Elektrik, Su, Havagazı, Otobüs, Troleybüs ve Tramvay İşçileri Sendikası,

Kayseri :

Mevsimlik İşler İşçileri Sendikası,

Kocaeli :

Donatım İşçileri Sendikası (Adapazarı),

Konya :

Otel, Lokanta ve Eğlence Yerleri İşçileri Sendikası,

Samsun :

Hür Tütün İşçileri Sendikası, Hür Tahmil Tahliye İşçileri Sendikası, Bafra Kereste Fabrikası İşçileri Sendikası, Bafra Tütün İşçileri Sendikası, Ayancık Madenî İşler ve Ağaç Sanayii İşçileri Sendikası,

Seyhan :

Adana Çukurova Matbuat Teknisyenleri Sendikası, İskenderun Lokanta, Otel ve Eğlence Yerleri İşçileri Sendikası, Çukurova Tarım İşçileri Sendikası, Çukuroca Nebatî Yağlar Sanayii İşçileri Sendikası, (Adana), Kırıkhan, Hatay Tarım Teknisyenleri Sendikası,

Antakya Otel, Lokanta ve Eğlence Yerleri İşçileri Sendikası, Hatay Bölgesi Çırçır Fabrikaları İşçileri Sendikası (Antakya),

Trabzon :

Akçaabat Tütün İşçileri Sendikası,

Zonguldak :

Karabük Demir Çelik İşçileri Sendikası,

1952 yılında kurulup da 1954 e intikal eden işçi sendikaları:

Ankara :

Ankara Bira Fabrikası İşçileri Sendikası, Gazeteciler Sendikası, Savunma Bakanlığı İşçileri Genel Sendikası,

Balıkesir :

Ekmek, Simit, Un ve Unlu Maddeler İşçileri Sendikası, Ayvalık Sabun İşçileri Sendikası,

Diyarbakır :

Lokanta, Gazino, Kahvehane ve Eğlence Yerleri Garson ve İşçileri Sendikası,

Edirne :

Alpullu Şeker Fabrikası Sanayii İşçileri Sendikası,

Elâzığ :

Şark Kromları İşçileri Sendikası (Guleman),

Eskişehir :

Toprak Sanayii İşçileri Sendikası, Türkiye Motorlu Ziraat İnşaat ve Motorlu Taşıt İşçileri Genel Sendikası,

Gaziantep :

Un ve Unlu Maddeler Sanayii İşçileri Sendikası, Tekel İşçi Fabrikası İşçileri Snedikası,

İstanbul

Silâhdarağa Av Fişeği İşçileri Sendikası, Türkiye Sümerbank İşçi Topluluğu ve Mensucat Sanayii Usta ve İşçileri Sendikası, Tekel Matbaa ve Kutu İşçileri Sendikası, Gazeteciler Sendikası, Haydarpaşa D. D. Y. Bölge Atölyesi Sanayii Revizörlük ve Kısım Taşıt İşçileri Sendikası, Film Sanayii ve Sinema İşçileri Sendikası, Bağırsak İşçileri Sendikası, Banka ve Büro İşçileri Sendikası,

İzmir

Turgutlu Un Maddeleri İşçileri Sendikası, Alsancak İskelesi Maden Kömür ve Hububat Yükleme Boşaltma İşçileri Sendikası,

Kocaeli :

İzmit Makine ve Teknik İşçileri Sendikası, Kocaeli Tütün İşçileri Sendikası, Hendek Tütün İşçileri Sendikası, Adapazarı D. D. Y. Sanayii İşçileri Sendikası, İzmit Sellüloz Sanayii Müessesesi Elektrosimi İşçileri Sendikası, Gölcük Deniz Fabrikaları İşçileri Sendikası,

Seyhan :

Adana Çukurova Un ve Unlu Maddeler İşçileri Sendikası, İçel Tarım İşçileri Sendikası, İskenderun İnşaat İşçileri Sendikası, Çukurova Makine Sanayii İşçileri Sendikası (Adana), Ceyhan Tarım İşçileri Sendikası, Antakya Hatay Tarım İşçileri Sendikası, Ceyhan Çırçır Fabrikaları İşçileri Sendikası, Tarsus Otel, Lokanta ve Eğlence Yerleri İşçileri Sendikası, İçel Ekmek, Simit, Un ve Unlu Maddeler İşçileri Sendikası (Mersin), İskenderun Un ve Unlu Maddeler İşçileri Sendikası, Adana Türk Nebati Yağ Fabrikası İşçileri Sendikası, Seyhan Demiryolu İşçileri Sendikası (Adana), Çukurova Tekstil Sanayii İşçileri Sendikası (Adana), Seyhan Çırçır Sanayii İşçileri Sendikası (Adana), Ceyhan İnşaat İşçileri Sendikası, Osmaniye İnşaat İşçileri Sendikası, Çukurova Elektrik İşçileri Sendikası, İçel Çırçır Fabrikası İşçileri Sendikası, Çukuorva Gıda Sanayii İşçileri Sendikası (Adana), Sümerbank ve Millî Mensucat Fabrikaları İşçileri Sendikası (Adana), Hatay Samandağı Tarım İşçileri Sendikası, Liman Atölyesi İşçileri Genel Sendikası (Mersin),

Sivas :

Divriği Maden İşçileri Sendikası,

Trabzon :

Rize Tekel Çay Fabrikası İşçileri Sendikası,

Zonguldak :

Çatalağzı Enerji İşçileri Sendikası,

1953 yılında kurulan işçi sendikaları da şunlardır :

Ankara :

Savunma İşçileri Genel Sendikası, Kahvehane ve Kıraathane İşçileri Sendikası, Umum Berber İşçileri Sendikası, Sinema Makinistleri ve Teknisyenleri Sendikası, Tekel Bira ve Üretim Ziraat İşçileri Sendikası,

Bursa :

Bursa Gazeteciler Sendikası, İnşaat ve Toprak Sanayii İşçileri Sendikası, Matbaa Teknisyen ve İşçileri Sendikası,

Diyarbakır :

Türkiye Raman Petrolleri İşçileri Sendikası, Bitlis Tütün ve Sigara Sanayii İşçileri Sendikası,

Elâzığ .

Nafıa İşçileri Sendikası,

Erzurum :

Fırın Un ve Unlu Maddeler İmal Eden İşyerleri Sendikası,

Eskişehir :

Uşak D. D. Yolları Deposu Genel İşçi Sendikası, Kütahya Toprak Sanayii İşçileri Sendikası, Matbuat Teknisyen İşçileri Sendikası, Demir Sanayii İşçileri Sendikası,

Gaziantep :

Elektrik, Su, Motor ve Motorlu Taşıt İşçileri Sendikası, İnşaat İşçileri Sendikası, Beton ve Sıva İşçileri Sendikası,

İstanbul :

Liman Anbarlama Kara İşçileri Sendikası, Denizciler Sendikası, M. M. V. Deniz Fabrikaları İşçileri Sendikası, Şişe ve Cam Sanayii Usta ve Ustabaşı Mensupları Sendikası, Bakırköy Kartaltepe Narin Mensucat Fabrikası İşçileri Sendikası, Enerji Sanayii İşçileri Sendikası, Yol ve Kanalizasyon İşçileri Sendikası, Türkiye Deniz Adamları Sendikası, Liman Anbarlama Kara İşçileri Sendikası, Yollar, Köprüler, Mecralar ve İmar Umum İnşaat İşçileri Sendikası,

İzmir :

Salihli Palamut İşçileri Sendikası, Ağaç Sanayii İşçileri Sendikası, Ege Bölgesi Belediye ve Kurumları İşçileri Sendikası, Taş İş-

çileri Sendikası, Kasap, Deri, Tabak ve Bağırsak Sanayii İşçileri Sendikası, Devlet Karayolları Sanayii İşçileri Sendikası, Gazeteciler Sendikası, Çimento Sanayii İşçileri Sendikası, İzmir Körfezi Deniz İşçileri Sendikası, Gazete Müvezzileri Sendikası,

Kayseri :

Askerî İşyerleri İşçileri Sendikası,

Kocaeli :

Adapazarı Yaprak Tütün ve Bakım İşleme İşçileri Sendikası, Adapazarı Askerî Ağır Bakım Fabrikası İşçileri Sendikası,

Konya :

Afyon İstihkâm Ana Tamir Fabrikası İstihkâm Motorlu İş Makineleri İşçileri Sendikası,

Samsun :

Ayancık Teknik İşçilik ve Kereste İmalâtı İşçileri Sendikası, Karayolları Yedinci Bölge İşçileri Sendikası, Çeltek Maden ve Maden Sanayii İşçileri Sendikası (Amasya), İnşaat İşçileri Sendikası, Erbaa Tütün İşçileri Genel Sendikası,

Seyhan :

Ceyhan Otel, Lokanta ve Eğlence Yerleri İşçileri Sendikası, İskenderun Akaryakıt İşçileri Sendikası, Mersin Tahmil Tahliye Liman ve Demiryol İşçileri Sendikası, İskenderun Çırçır ve Pamuklu Sanayii İşçileri Sendikası,

Sivas :

Trabzon :

Çimento Sanayii Müessesesi İşçileri Sendikası,

Tütün İşçileri Sendikası,

Zonguldak :

Taşköprü Kendir Sanayii İşçileri Sendikası,

1954 yılında kurulmuş sendikalar şunlardır:

Ankara :

Demiryolu İşçileri Sendikası, Ankara Bölgesi Bayındırlık ve Karayolları İşçileri Sendikası, Gazi Orman Çiftliği Tarım ve Sanayi İşçileri Sendikası, Kasvehane ve Kıraathane İşçileri Sendikası,

Antalya :

Burdur Şeker Fabrikası İşçileri Sendikası,

Aydın :

Nazilli ve Havalisi İnşaat İşçileri Sendikası, Basın Teknisyenleri Sendikası, Denizli ve Havalisi Mensucat Sanayii İşçileri Sendikası,

Bursa :

İnegöl Ağaç Sanayii İşçileri Sendikası, Tekstil Sanayii İşçileri Sendikası, Yaprak Tütün İşçileri Sendikası,

Diyarbakır :

Ziraî Donatım Kurumu İşçileri Sendikası, Mensucat İşçileri Sendikası, Ekmek, Simit, Un ve Unlu Maddeler İşçileri Sendikası, Motorlu Taşıt ve Her Nevi Makine Garaj İşçileri Sendikası, Bitlis İnhisarlar Yaprak Tütün El İşçileri Sendikası,

Edirne :

Yaprak Tütün Bakım ve İşleme Evleri İşçileri Sendikası, Kırklaeli Nafia ve Taşıt İşçileri Sendikası,

Elâzığ :

Elâzığ Bölgesi İnşaat İşçileri Sendikası, Keban Simli Kurşun İşçileri Sendikası, Malatya İnhisarlar Tütün Fabrikası İşçileri Sendikası, Malatya İnşaat İşçileri Sendikası, Malatya Gazino, Otel ve Emsali İşyerleri İşçileri Sendikası,

Eskişehir :

Eskişehir Bölgesi Nafia ve Karayolları İşçileri Sendikası,

Gaziantep :

Kilis Yapıcılar Sendikası, Gaziantep Matbuat ve Gazete Teknisyenleri Sendikası, D. D. Y. Karakamış Sanayii İşçileri Sendikası,

İstanbul :

M. M. V. İşçileri Sendikası, Kalifiye Mensucat İşçileri Sendikası, İnşaat İşçileri Sendikası, Deri, Kundura ve Seraciye İşçileri Sendikası, Karayolları İşçileri Sendikası, Tekirdağ Tekel ve Yaprak Tütün Bakımevi İşçileri Sendikası, Tekirdağ Bölgesi Umum İşçi ve İnşaat İşçileri Sendikası, Kontrplâk ve Ağaç Sanayii İşçileri Sendikası, Müstakil Gazeteciler Sendikası, Tuğla, Kiremit, Taş ve Kireç

Ocakları İşçileri Sendikası, Sıtma Savaş ve Hastahane İşçileri Sendikası, Lâstik İşçileri Sendikası, Tekirdağ İskele Tahmil Tahliye İşçileri Sendkası, Deniz Vastıalarını Koruma İşçileri Sendikası, Mensucat İşçileri Sendikası, Çikolata ve Şekerli Maddeler İşçileri Sendikası, Liman Yükleme Boşaltma Servisi Deniz İşçileri Sendikası, D. D. Y. 1. İşletme Sanayii Yol ve Taşıt İşçileri Sendikası, İnhisarlar Malzeme İşçileri Sendikası, Yaprak Tütün Sanayii İşçileri Sendikası, Film Teknisyenleri ve İşçileri Sendikası, Türkiye Yapı İşçileri Sendikası,

İzmir :

Akdeniz Bölgesi Yapı İşçileri Sendikası, Şekerli Sanayii İşçileri Sendikası, Tire Diren İşçileri Sendikası, Ege Tütün ve Müskirat Müteferrik İşçileri Sendikası, Manisa Garsonlar Sendikası, Manisa Bölgesi Yapı İşçileri Sendikası, Ödemiş Fırın İşçileri Sendikası, Şarap ve İspirtolu İçkiler İşçileri Sendikası, Ödemiş Tütün İşçileri Sendikası,

Kayseri :

Tekstil Sanayii Teknik Ustalar Sendikası,

Kocaeli :

Taşliman Aslan Çimento Sanayii Fabrikası İşçileri Sendikası, Garsonlar Sendikası,

Konya :

Ereğli İnşaat İşçileri Sendikası,

Samsun :

Bafra İnşaat Usta ve İşçileri Sendikası, Amasya İnşaat İşçileri Sendikası, Alaçam Tütün İşçileri Sendikası, Samsun İnhisarlar İşçileri Sendikası, Bafra Kundura İşçileri Sendikası,

Seyhan :

Ceyhan Un ve Unlu Maddeler İşçileri Sendikası, Adana Kasap ve Belediye Kanarası İşçileri Sendikası, Ceyhan Tahmil Tahliye ve Ağır İşçiler Sendikası, Ceyhan Aşçı, Kebapçı ve İstirahat Yerleri İşçileri Sendikası, Mersin Bölgesi Nafıa ve Karayolları İşçileri Sendikası, Seyhan Bölgesi Çırçır Fabrikası İşçileri Sendikası, İçel İnşaat ve Yağhboya İşçileri Sendikası (Mersin), Tarsus Pamuklu Mensu-

cat ve Sanayii İşçileri Sendikası, Ceyhan Motor ve Motorlu Vasıtalar İşçileri Sendikası,

Sivas :

Eti Demir Cevher ve Teknik İşçileri Kalkınma Sendikası Birliği (Divriği), Erbaa Tütün İşçi Sendikası, Karayolları 10. Bölge İşçileri Sendikası,

Zonguldak :

Türk Maden Başçavuşları Sendikası,

Bu sendikalardan bir kısmı mahallî birlikler ve iş kolu federasyonları kurduktan sonra, Türkiye işçilerini temsil etmek gayesiyle bir de konfederasyon kurulmasına karar verdiler ve bu kararlarını tahakkuk ettirdiler.

Mensucat işçileri arasında görülen mücadeleler ve yeni teşkilâtlanma hareketleri

TÜRKİYEDE işçilerin teşkilâtlanması bakımından geçirilen tecrübelerin neler olduğunu anlamak lâzımdır. Bizim, diğerlerine örnek olacak bir tipik misal vermek için İstanbuldaki mensucat işçileri arasındaki kaynaşmaları safha safha takibetmemiz gerekmektedir. Yalnız İstanbula has bir karakter taşımayan bu kurma, birleşme ve ayrılma hareketleri esaslı bir fikir temeline dayanmamakla beraber, bazı ahvalde particilik temayüllerinin sezilmesine imkân veren çıkışlarla başlamıştır. Şahsî didişmelerin yalnız İstanbula inhisar etmemesi (37), ilk zamanlardan itibaren işçilerin teşkilâtlanma kalkınmalarında muhtaç oldukları tecrübe ve sendika kültürüne pek fazla sahip olmadıklarını göstermektedir.

---

37 — Adanada, İzmirde, Bursada, Kayseride, Herekede de mensucat sendikaları idarecileri arasındaki şahsî ihtilâflar yeni yeni sendikalar kurulmasına yol açtı. Bu ayrılıklar mahallî Birliklerin parçalanmasına da âmil oldu. Bursa Sendikalar Birliği ihtilâf yüzünden mahkemeye düştü, İzmirde yeni bir teşekkül doğdu: Ege Federasyonu.

İstanbuldaki beş mensucat sendikasının dördünün birleştirilmesi, ileride tafsilâtını bildireceğimiz "İşsizliği protesto mitingi" yüzünden daha da zarurî bir hal almıştı. Evvelce adı Eyüp - Haliç Bölgesi Mensucat İşçileri Sendikası olan İstanbul Mensucat İşçileri Sendikası, Sendikalar Birliğinin muhalefetine rağmen hükûmetin iktisadî politikasını protesto mahiyetindeki mitingi yaptığı gün derhal harekete geçildi. İşçiler arasındaki anlaşmazlığı halletmek hem parti bakımından, hem de işçilerin öz menfaati bakımından zarurî idi. İki zaruret birleşince ihzarî temaslar 7 Ekim 1949 da neticesini verdi. Dört mensucat sendikası Tekstil Sanayii İşçileri Sendikası adı etrafında birleştiler.

Böylece İstanbulda iki mensucat Sendikası karşı karşıya kaldı:

1 — İstanbul Mensucat Sanayii İşçileri Sendikası,

2 — İstanbul Tekstil Sanayii İşçileri Sendikası.

Bu iki sendikadan birincisi, C. H. P. ye ve C. H. P. nin bir kolu olduğunu ileri sürdüğü İşçi Sendikaları Birliğine karşı gelmekte, muhalefet partileri ileri gelenleri tarafından teşvik görmekte idi. Bu bakımdan iki sendika idarecilerinin mücadelesi Sendikalar Birliğine de sirayet ediyordu.

Mensucat Sanayii İşçileri Sendikasına karşı İşçi Sendikaları Birliğinin görüşü

İŞÇİ Sendikaları Birliği, başlıyan ithamlar karşısında susmadı ve mücadeleyi kabul etti. Mensucat Sanayii İşçileri Sendikasına karşı Birliğin görüşü şöyle idi :

"Eyüp Mensucat İşçileri Sendikası adı ile kurulmuş olan bu sendika, ilk zamanlar hakikaten iyi çalışmış ve bini mütecaviz işçiyi bir çatı etrafında toplamıştı. Makûl ve dâvamızı müdrik arkadaşlarımızın İdare Heyetinde bulundukları o devrelerde bu sendika, işçiye faydalı olabiliyordu. Fakat bazı işçiler, sendikaya zamanla siyaset karıştırdılar ve sendika, işçi arasındki rağbet ve alâkasını kaybetti.

Sendikanın 1948 senesi kongresinde kendi yönetim kurulları üye sayısının 400 e düştüğünü açıkça ilân etmişti. Birliğimizin bundan evvelki kongresinde eski üye sayısına göre daha çok delege ile iştirâk etmek istemişler ve bu haksız iddiaları kongrece kabul edilmediği için kongreyi terketmişlerdi. Hiçbir suretle mazur gösterilmiyecek olan bu hareketlerini kısa zamanda daha fenaları takibetmiştir. Müteaddit ikazlarımıza rağmen demokrasi nizamında ve cemiyetçilikte ekseriyetin kararına uymak icabettiğini bu sendikaya bir türlü anlatamadık. Daima kendilerini beğendiler. Daima kendi fikirlerinin doğruluğuna inandılar ve daima kendi isteklerini ekseriyete kabul ettirmeğe uğraştılar...

Büyük iddiaları hiçbir zaman elden bırakmayan bu sendika, Birlik içinde tek başına Birlik rolü oynadı. İstanbulun bütün işçilerini temsilen mitingler tertip etti. Birliği tanımadıklarını iddia etti. Bize yuhalar çekti. Aidat vermemekle, Birliğin hiçbir çalışmasına katılmamakla zaten Birliği tanımadıklarını bildiğimiz bu sendikanın bütün taşkınlıklarına sabırla ve sükûnetle tahammül ettik. Belki hakikati görür ve yaptıklarına nadim olur ümidini içimizden eksik etmedik. Fakat, haklı olarak bu ümidimizi kaybettik ve sendikayı Haysiyet Divanına verdik. Haysiyet Divanı, davetlerine icabet etmiyen sendikanın vaziyetini ve hatalarını etraflıca tetkik ettikten sonra hakkında ittifakla ihraç kararı verdi" (38).

Mensucat Sanayii İşçileri Sendikasının birliğe karşı görüşleri

BİRLİĞİN görüşüne karşı, İstanbul Mensucat Sanayii İşçileri Sendikasının durumunu ve mütalealarını şöylece belirttiğini görüyoruz:

"Sendikalar Birliği, işçi dâvasına çalışmak isteyen sendikaları bütün kuvvetleriyle baltalamağa çalışmaktadır. Sendikalar Birliği,

38 — İstanbul İşçi Sendikaları Birliği 1949 çalışma raporu.

İkinci Genel Kurul Toplantısında 24 delege ile iştirâk eden sendikamız nam ve hesabına hazırlanmış bir raporu okuyan o zamanki sendika başkanı Hasan Tufana muğber olan ve işçi haklarını baltalamak için işçi teşekküllerinin başında bulunan bu şahıslar, sendikamızın 24 delege ile iştirâk ettiği bu toplantıda bir bahane bularak oyumuzu kullanmadan toplantıyı terkettirmek mecburiyeti hâsıl olmuştur. O tarihten bu tarihe kadar tahminen bir sene işçi haklarını baltalamağa uğraşan bu teşekküllerle işbirliği yapmak imkânını bulamadık.

Son olarak, senelerden beri mensucat sanayiinde hasıl olan kriz ve işsizliği alâkalı makamlar nezdinde protesto etmek üzere yapmak istediğimiz toplantıyı, ellerinden gelen bütün gayretleri sarfederek bu toplantının yapılmamasına çalışmışlardır. Hattâ sendikamız, her ne bahasına olursa olsun, bu toplantıyı yapacağına karar verdiğini anlıyan bu işçi düşmanları, nihayet miting günü son gayret daha sarfederek toplantının Türk işçisi için bir leke olacağından ve bu toplantıyı birtakım kuklaların yaptıklarından bahsederek işçi imzasiyle bir beyanname neşrettirilerek bu toplantıya gitmemesi için mezkûr beyannameler bazı ufak çocuklara para vermek suretiyle İstanbulun muhtelif semtlerinde işçilere dağıtılmıştır... Görüyorsunuz ki, işçinin haklarını arayan teşekkülleri baltalayan bu birlik ve sendikalarla nasıl olur da işbirliği yapabiliriz?" (39).

İşte bu sendika, kendileriyle işbirliği yapamıyacağı sendikalardan ayrı kalınca bu teşekküller arasındaki ihtilâf, ikinci bir Sendikalar Birliğinin doğmasını gerektiren şartların ilk tezahürüne vesile oldu.

İktidar partisine karşı başlayan devamlı muhalefet

TEKSTİL Sanayii İşçileri Sendikası, Eyüp mıntakasındaki hâ-

---

39 — İst. Mensucat Sanayii İşçileri S. nın 3. faaliyet raporu, 23 Ekim 1949.

kim durumda olan Mensucat Sanayii İşçileri Sendikasına karşı üye yazma kampanyası açtı. Bu arada, Ayvansarayda bir şube tesis etti (40). 1949 Kasımında kurulan bu şubeye, diğer Mensucat Sendikasından istifa ederek yazılan işçilerin sayısı gün geçtikçe artıyordu. Bu hal, iki sendikanın birbirine karşı şiddetli ithamlarla hücuma geçmesine sebep oldu. Mensucat Sanayii İşçileri Sendikasının C.H.P. ye ve bu partinin Milletvekillerine karşı takındığı sert tavırda muhalefet partisi olan D. P. nin işçiler arasında geniş ölçüde propaganda yapmasının hissesi büyüktü (41). Ancak Tekstil Sanayii İşçileri Sendikasının yeni açtığı Ayvansaray Şubesi ilk İdare Heyeti üyeleri yavaş yavaş C. H. P ye ve bu partinin nüfuzu altına girdiği ileri sürülen Merkez Sendikasına karşı cephe almakta tereddüt etmediler. Şube, "C. H. P. nin tahakkümünden kurtulmak için" sendikadan ayrıldı. Böylece hem İşçi Sendikaları Birliğine, hem de bu Birliğin azası olan Tekstil Sendikasına karşı Eyüp ve Ayvansarayda mensucat işçileri tarafından sendika cephesi kurulmuş oldu. Merkez, C. H. P. nin şubesi olmakla itham edildi.

D. P. ye yardım eden işçi hücumları

TEKSTİL Sanayii İşçileri Sendikası, gittikçe yayılan particilik isnatlarını reddediyordu (42). Üstelik bu iddiaların büyük muhalefet partisi olan Demokrat Partiye yardım ettiği, mukabil iddia ola-

---

40 — Yeni şubenin idare heyeti şu işçilerden teşekkül ediyordu: İhsan Altunel, Veysel Güven, Celâl Beyaz, Ali Rıza Ketenci, İhsan Öndül, Muhterem Köşklü, Vahdet Aya.

41 — İst. Mensucat Sanayii İş. S. 23 Ekim 1949 kongresinde C.H.P. işçi milletvekili Ali Rıza Arıya bir kısım partizan işçiler söz vermek istemediler, hakaretamiz hitaplarda bulundular. Bu hitaplar tarafsız sendikacıları müteessir etti. Ali Rıza efendiliği ile tanınmış bir zattı.

42 — Sendika Başkanı Yaşar İyidoğan şöyle diyordu: " C. H. P. nin sendikamızla alâkası yoktur. Tekstil Sendikası hiçbir zaman siyasî emellerin âleti olmıyacaktır. Yalnız C. H. P. İşçi Sendikalarına bina

rak ileri sürülüyordu (43). Bu iddiaları haklı gösteren hâdiseler yok değildi. C. H. P. işçilere grev hakkını tanımadığı ve D. P. iktidara geçince işçilere grev hakkını vereceğini vaadettiği için, Ayvansaray Şubesi idarecileri ısrarla grev hakkını istiyor ve iktidarı yıpratıcı bir şiddetle hareketten çekinmiyordu.

Tekstil Sanayii İşçileri Sendikasını Ayvansaray Şubesi İdare Heyetinin istifası üzerine hasıl olan durum şöyle idi:

İstifa edenler, şubenin genel kurulunu toplamak ve müstakil bir sendika kurmak istiyordu. Merkez ise, istifa edenler yerine yeni bir şube müteşebbis idare heyeti tesis ediyor ve şube demirbaşına sahip olmak, şubeyi elde tutmak teşebbüsüne girişiyordu.

İstifa edenler, âzalarını kongreye davet ederken, Tekstil Sanayii İşçileri Sendikası, Birlikle müşterek hareket ediyor, ihtilâfın halline çalışıyordu. İki tarafsa, ilk kararlarından dönmüyorlardı. Nihayet Ayvansaraya giden birlik heyeti ile Ayvansaray Şubesinin istifa eden idarecileri bir anlaşmaya vardı. Buna göre şube kongre yapacak, Merkez müdahale etmiyecek, şubeye ait evrak ve demirbaşlar bir hafta içinde Merkeze verilecektir (22 Ocak 1950).

Bunun üzerine, Tekstil Sendikasının Ayvansaray Şubesi müteşebbis İdare Kurulu Ayvansarayda bir kahvede kongresini yaptı. 50 işçinin katıldığı kongreyi 70 kadar Birlik taraftarı müşahid takibetti.

Hür Mensucat İşçileri Sendikası kuruldu

KONGREDE şube başkanı (44) heyecanlı bir hitabe ile Sendi-

---

temin etmek gibi yardımlar yapmıştır. "Sendikalarda C. H. P. nin propagandası yapılıyor" sözleri bundan neşet etmiştir." 22 Ocak 1950.

43 — "Onların bu hareketleri bizce malûm bir partiye belki faydalı olur. Fakat işçi dâvası için asla. Biz yolumuzu biliyor ve yolunu şaşırmış olanlara acıyoruz. (23 Ocak 1950 Sonposta).

44 — İhsan Altınel, C. H P. ye muhalefette en ileri safta yer al-

kalar Birliğine, Tekstil Sendikasına ve C. H. P. ye sert ithamlarda bulundu. İşçilerin tezahüratı arasında şu kararlar verildi:

1 — Ayvansaray Hür Mensucat İşçileri Sendikası adı ile yeni bir sendika kurulmuştur.

2 — Sendika, kurulacak yeni bir işçi sendikaları birliğine katılacaktır.

3 — Çalışma Bakanına grev hakkını isteyen bir telgraf çekilecektir.

4 — Sendikanın anatüzüğü derhal ilân edilecektir.

Kongre kararları derhal yerine getirildi. Bu arada Çalışma Bakanlığına çekilen telgraf, siyasî havayı gerginleştirdi.

Telgrafta şöyle deniliyordu:

"20 Ocak 1950 de yaptığımız kongrede Tekstilden ayrılarak İstanbul Hür Mensucat Sanayii İşçileri Sendikasını kurduk. Meclisteki son konuşmamızda "Türk işçisi grev istemiyor" sözü ne Türk işçilerinin, ne de sendikaların sözüdür. Tekstil Sendikası, Türk işçilerinin sözcüsü değildir. Hür Mensucat Sanayii İşçileri Sendikası olarak kongremizde mevcudun ittifakı ile grev hakkının tanınması istenilmiştir.

Kongre Başkanı
Halil Bozdemir"

O zaman Çalışma Vekili (45), daha evvel Mecliste grev aleyhinde konuşmalar yapmış ve sendikalar adına gönderilen telgraflardan bahsederek işçilerin grev hakkını istemediklerini ileri sürmüştü. Bu telgraf, Çalışma Vekilini tekzibe çalışıyordu. Bu teşebbüs, cevapsız kalmadı. Bir gün sendika başkanı ve iki arkadaşı Fener Ka-

---

mıştı. 1950 milletvekilleri seçiminde D. P. listesinde İstanbul milletvekili oldu. 1954 seçimlerinde aday gösterilmedi.

45 — Reşad Şemsettin Sirer, Meclisteki konuşmasında grev hakkı aleyhinde çok şiddetli cümleler söylemişti. C. H. P. milletvekillerinden birisi de o zaman grev istiyenler bizden değildir diyecek kadar ileri gitmiş, partisini de rahmetli Reşad Şemsettin Sireri de galiba müşkül ve işçiler nazarında mahcup duruma düşürmüştü.

rakoluna götürüldü. Sendikaya siyaset soktukları için mahkemeye verilecekleri bildirildi. Mahkeme sonuna kadar da kapatılmış olduğu anlatıldı (4 Nisan 1950).

Sendikaya siyaset sokulduğu iddiası, şundan ileri geliyordu:

D. P. 21 Ocak 1950 de Ayvansarayda bir kahvede siyasî bir toplantı yapmıştı. Toplantıda muhalefete mensup hatipler, grev hakkının müdafaası hususunda nutuklar söylemişti.

Bir gün sonra Merkezden ayrılma kararı veren şube de aynı kahvede toplanmış, sendika mensupları da grev hakkını istemişlerdi. Bakanlığa göre sendika, böylece siyasete âlet olmuş bir siyasî parti ile işbirliği yapmıştır.

Sendikanın kapatılması, büyük bir heyecan yarattı. Bölge Çalışma Müdürü (46) durumu örtbas etmek istedi isé de, işçiler bu karar üzerine iktidar partisine daha kuvvetle çatmağa, grev hakkını daha ısrarla müdafaaya başladılar.

Tekstil iş kolunda teşkilât arası kaynaşmalar

TEKSTİL Sanayii İşçileri Sendikasının olağanüstü kongresinde (2 Temmuz 1950) bütün mensucat sendikalarının birleştirilmesi fikri yeniden ortaya atıldı. Bunun üzerine yeni bir toplantı yapılması tahakkuk etti. Tekstil Sendikası merkezinde yapılan toplantıda (9 Ağustos 1950), dört mensucat sendikasının idarecileri hazır bulundu (47). Toplantı açılınca, kuvvetin birlikten doğduğu, binaenaleyh her şeyden evvel mensucat sendikalarının birleştirilmesi lâzım gel-

---

46 — İsmail Akçay C. H. P. İşçi Bürosunu sık sık ziyaret ediyor, İşçi Bürosunun temayüllüne göre icraat yapıyordu. Ayvansaray sendikasının kapatılmasında hararetli mesai sarfetmişti.

47 — Toplantıda şu sendikalar vardı: 1 - Tekstil Sanayii İş. S., 2 - Eyüp Mensucat Sanayii İş. S., 3 - Hür Mensucat İş. S., 4 - İst. Mensucat İş S. ve bu sendikalar adına yönetim kurulu mensupları. Toplantıyı Bahir Ersoy açmıştı.

diği anlatıldı. Söz alan delegeler, işçiler arasında ayrılıkların bazı şahısların hırslarından ileri geldiğini belirtti. Şahsî ihtirasların işçi dâvasına zarar verdiği anlatıldı. Bu konuşmalardan sonra prensip olarak, mevcut sendikaların birleştirilmesi kabul edildi. Sendikaların kongrelerde birleşme kararı alarak İdare Heyetine yetki vermesinin isteneceğinde ittifaka varıldı. Ancak 5 Kasım 1950 de yapılması kararlaştırılan müşterek kongrede "hâdiselerin umulmadık tarzda cereyanı" üzerine Tekstil Sanayii İşçileri Sendikasının delegeleri toplantıyı terketti. Diğer sendikalar delegeleri, kongreye devam kararı verdi. Yeni bir anatüzük kabul edildi. Birleşen sendikaların adı İstanbul Mensucat ve Örme Sanayii İşçileri Sendikası oldu. Bu kongrede toplantıyı terketmelerine rağmen, Tekstil Sendikasından iki delege kaldı. Bu delegeler sendikadan ihraç edildiler, fakat yeni teşekkül eden sendikada sorumlu mevkilere getirildiler (48). Birleşme kongresinde dahi yine iki mensucat sendikasını karşı karşıya bırakacak bir ihtilâf belirmişti.

İŞÇİ Sendikaları Birliği bir heyet seçerek ihtilâfı halle çalışıtı. İhtilâf, mensucat işçileri arasında büyük üzüntü yaratmıştı (49).

---

48 — Hâdiselerin umulmadık bir tafzda cereyan ettiğini bildiren Bahir Ersoy kongre salonunu terkeden Muzaffer Candaş ve Yusuf Oyur kendisini, delege oldukları halde takib etmediler. Yeni teşekkül eden sendikanın başkanlığına Hasan Tufan, genel sekreterliğine Şaban Yıldız getirildi. Muzaffer Candaş muhasip, Yusuf Oyur da başkan vekili seçtirildi.

49 — Tekstil Sendikasının defterdar şubesi kongresinde durum şöyle belirtildi: "İstanbulda mevcud mensucat sendikaları yönetim kurulları ile 1 Temmuzdan 1 Kasıma kadar muhtelif yerlerde müteaddit toplantılar yaptık. Bazen samimî bazen de hararetli konuşmalar yaptık. İlk günlerde mutabık kalmadığımız bazı noktalarda sonraları mutabık kaldık ve tam bir samimiyet içinde 5 Kasım 1950 günü Eminönü halkevinde Birleşmiş Mensucat Sendikaları Genel Kurulunu akdetmek üzere 400 küsur delegenin iştirâk ettiği bir kongre tertibettik. Maalesef aylardanberi hasıl ettiğimiz mutabakat ve samimiyet o gün bir anda zail oldu. Bu suretle zavallı Türk işçisi yine büyük bir darbe yemiş oldu ve bu hal biz işçi arkadaşlarınız için büyük bir acı oldu."

Birliğin bir an evvel anlaşmazlığı halletmesi bekleniyordu. Tekstil Sendikasının yıllık kongresinde (25 Şubat 1951) birleşme meselesi yine bahis konusu edildi. Kongrede misafir olarak bulunan Mensucat ve Örme Sanayii İşçileri Sendikası üyelerinden bir grup, kongre başkanlığına bir takrir verdi. Bunda, iki sendikanın birleştirilmesinin sebepleri üzerinde durulacaktı, fakat takrir okunmadı (50). Seçimlerden sonra vazife taksimi yapılır yapılmaz yeni bir kongreye gitme ve iki sendikanın birleştirilmesini sağlama fikri ileri sürüldü. İki sendikanın idarecileri de her şeye rağmen birleşme parolasile hareket etti. Birisi sabahleyin, birisi öğleden sonra olmak üzere aynı salonda iki olağanüstü kongre yapıldı ve birleşmeye karar verildi (20 Mayıs 1951). Bu suretle senelerden beri süren şahsî mücadeleler ve küçük meseleler yüzünden çıkan anlaşmazlıklar halledilerek İstanbul Tekstil ve Örme Sanayii İşçileri Sendikası meydana getirildi, yeni bir idare heyeti seçildi (51). Yeni bir anatüzük hazırlanması için yedi kişilik bir komisyona vazife verildi (52). Bu defa birleşmeden evvel iki sendikaya ait aynı mıntakadaki şubelerin birleştirilip birleştirilmemesi meselesi ortaya atıldı ve nihayet şubelerin de birleştirilmesi ve azaltılması kararlaştırıldı.

---

50 — Kongre Başkanı Süreyya Birola göre; Tekstil Sendikası kongresinde yalnız bu sendikaya âzâ olanların konuşma ve takrir verme hakkı vardır. Fakat Muzaffer Candaşa göre (Tekstil Sendikası, kongrede kaldığı için kendisini sendikadan ihracetmişti) kendileri de mensucatcıdır. Mensucat işçilerinin dâvaları ve birleşmeleri bahis mevzuu olan toplantıda ayrılık gayrılık aranmaz.

51 — Yeni idare heyeti âzâları şunlardı: Bahir Ersoy, Şaban Yıldız, Süleyman Işıldar, Namık Kemal Olgun, Hasan Tufan, Hasan Karakaş, Ömer Çetinkaya, Sami Köke, Sabri Tığlı Yusuf Oyur, Mehmet Tekir, Osman Yatış, Hilmi Us, Muammer Özerkan, İhsan Önalsan, Osman Meriç, Hüseyin Konik, Muzaffer Candaş, Zeynel Ekal, Mustafa Ünal, Ali Aygen,

52 — Komisyon 25 Mayıs 1951 de ilk içtimaını yaptı ve 4 gün içinde mütekâmil bir Anatüzük hazırlamağa karar vererek faaliyete geçti.

Birleşmeye rağmen ileride bu sendika hem kendi teşkilât kademeleri arasında, hem de aynı organda vazife görenler içinde çeşitli anlaşmazlıklara sebep olacak nüfuz ihtilâflarından kurtulamadı ve yeni çözülmeler, yeni sendikalar birbirini kovaladı ve sendika gittikçe zaafa uğradı, meseleler yerine işbaşında kalma yolları için bedenî ve fikrî mesai başladı.

İstanbulda diğer sendikaların teşkilâtlanmasında görülen çeşitli ihtilâflar

Cibali Tütün ve Sigara Sanayii İşçileri Sendikası işçileri arasında da beliren şahıs kavgaları yüzünden Makine Sanayii İşçileri Sendikası etrafında toplanmalar oldu. Basın Teknisyenleri Sendikası bulunmasına rağmen, Devlet Damga Matbaasında çalışanların öncülüğü ile yeni bir sendika kurulması cihetine gidildi ve Matbaa İşçileri Sendikası kurudu. İstanbul Liman ve Dokları Gemi Sanayii İşçileri Sendikası etrafında toplananlar ise gerek Merkezin işleri süratle intaç etmemesini, gerekse toplantılara gitmekte güçlük çekilmesini ileri sürerek yeni bir ayrılma oldu ve İstinyedeki Liman İşçileri Gemi Sanayii İşçileri Sendikasını kurdu. Çimento İşçileri Fabrika Sendikası halinde teşkilâtlanmış olduğu için Yunus Çimento Fabrikası işçilerinden sonra Zeytinburnu İşçileri Çimento Endüstri İşçileri Sendikası adı etrafında birleştiler. Tütün işçileri, iki tip işyerinde çalışmakta idi

1 — Tekel işyerlerinde,
2 — Yerli ve yabancı şirket depo, işleme ve bakımevlerinde.

Birinci gruptaki işyerlerinde çalışanlar, fabrika sendikaları kurmuş bulunmakta idi. Şirketlerde çalışanlardan bir kısmı da, merkezi Ortaköyde olan Tütün İşçileri Sendikasına girmişti. Ancak bu sendika idarecileri hakkında siaysî bakımdan şüpheler besleniyordu. Bu yüzden bir kısım işyerleri bu sendika âzasına iş vermekte tereddüt ettiği için, bir kısım işçiler yeni bir sendika kurmak lüzu-

munu duydular ve Yaprak Tütün El İşçileri Sendikası, bu zaruretten doğdu.

İstanbulda böylece 1951 sonuna kadar 39 işçi sendikası ayakta durabilmişti. İstanbul İşçi Sendikaları Birliği de sendikaların birleşmesinde ve takibedecekleri yolun gösterilmesinde kâfi derecede rehberlik yapmış, çeşitli particilik ithamları arasında mesafeler katedilmiş, her şeye rağmen işçilerin yeniden teşkilâtlanaması işi başarılmıştı.

Anadoludaki sendikalar arası münasebetler

Anadoludaki sendikalar ise henüz kuruluşlarını tamamlamakta ve yeni sendikalar kurma hazırlığına girmiş bulunmakta idi. Ancak idare heyetlerinde zaman zaman sert tenkitler neticesinde büyük değişmeler oluyor ve particilik isnadları işçi mümessili seçimlerine ve seçimlerin tesiri ile sendika idare heyetlerine intikal etmekte idi. Buna rağmen iç ihtilâflar yeni yeni sendikalar kurarak aynı iş kolundaki işçileri parçalama hatasına kadar ileri gitmiyordu. Yalnız İzmir, diğer Anadolu şehirlerinden farklı bir hususiyet gösteriyordu. Aynı işkolunda mevcud sendika varken bir başka sendika kurmak temayülü görülüyordu. Cemiyetler Kanununun değişmesi üzerine teşekkül eden bir Tütün İşçileri Sendikası varken yeni bir sendika kuruluyor (1948), bunu 1950 de bir başka sendika takibediyordu. Fırın işçileri teşkilâtlanmış olduğu halde bir kısım işverenlerin de tesiri ile 1950 de yeni bir sendika doğuyordu. Mensucat işçileri için de durum aynı mahiyette idi. Sendikalar Kanununun neşrini takiben kurulan bir sendikadan sonra bütün işçilerin bu sendika etrafında toplanması beklenirken 1948 de yeni bir sendika doğdu. Tekel Genel Müdürlüğüne bağlı işçiler İstanbulda olduğu gibi ayrı ayrı sendikalar kurmakla işe başladılar ve birleşme fikrine sonradan yanaştılar.

Adanadaki durum da İzmirdekine benziyordu. Sendikalar idarecileri arasında çeşitli ihtilâflar beliriyor, fakat ancak birkaç ki-

şi temayüz ediyordu. İşçilerin şahıslar etrafında toplanması sendikaların verimini hem kolaylaştırıyor, hem de mevziileştiriyordu. Durum işçilerin teşkilâtlanmasına gittikçe elverişli bir zemin üzerinde gelişiyordu.

1954 sonunda işçi ve işveren teşekküllerinin sayısı ve işçi nüfusuna nisbeti

ÇALIŞMA Vekâleti, vilâyetleri 21 bölgeye ayırmıştır. Her bölgede bir müdür bulunmaktadır. Bölge müdürü kendisine bağlı vilâyetlerde çalışma hayatının düzenlenmesi, çalışanların yaşama seviyelerinin yükseltilmesi, işçilerle işverenler arasındaki münasebetlerin âhenkleştirilmesi gibi vazifelerle uğraşır, sendikaları murakabe eder, İş kanununun ve diğer ilgili kanunların tatbikatı ile meşgul olur.

Bölgeler ve bölgelere bağlı vilâyetlerle, Türkiyede mevcut işçi ve işveren sendikaları sayısı ve bu sendikaların üye mikdarları ile umumî işçi sayısı aşağıdadır:

Ankara (Ankara, Çankırı): 23 sendika, 7 sendika şubesi, üye toplamı 12903, işçi sayısı 38544,

Antalya (Antalya, Burdur, İsparta): 4 sendika, 1 şubesi, üye toplamı 1063, işçi sayısı 10869, işveren sendikası 1, üyesi 17,

Aydın (Aydın, Denizli, Muğla): 6 sendika 1 şube, üye mikdarı 2256, işçi sayısı 23966,

Balıkesir (Balıkesir, Çanakkale): sendika sayısı 10, şube sayısı 2, üye mikdarı 2901, işçi sayısı 10349, işveren sendikası 1, üyesi 12,

Bursa (Bursa, Bilecik): Sendika sayısı 12, şubesi 6, üye toplamı 8370, işçi sayısı 10353, işveren sendikası 3, üye sayısı 199,

Diyarbakır (Diyarbakır, Mardin, Muş, Siirt, Bitlis, Hakkâri, Van): Sendika sayısı 10, üye toplamı 930, işçi sayısı 20781,

Edirne (Edirne, Kırklareli): Sendika sayısı 3, üye mikdarı 523, işçi sayısı 6481,

Elazığ (Elazığ, Malatya, Tunceli, Bingöl, Adıyaman): Sendika sayısı 13, şubesi 1, üye toplamı 4354, 1 İşveren sendikası,

Erzurum (Erzurum, Erzincan, Kars, Ağrı): Sendika sayısı 3, şubesi 2, üye toplamı 289, işçi sayısı 16263,

Eskişehir (Eskişehir, Kütahya, Uşak): Sendika sayısı 15, şube sayısı 2, üye toplamı 8326, işçi sayısı 28501,

Gaziantep (Gaziantep, Maraş, Urfa): Sendika sayısı 13, Şubesi 4, üye toplamı 1458, işçi sayısı 14638, işveren sendikası 1,

İstanbul (İstanbul, Tekirdağ): Sendika sayısı 78, şubesi 50, üye toplamı 54499, işçi sayısı 111.197, İşveren sendikası 10, üyeleri 589,

İzmir (İzmir, Manisa): Sendika sayısı 49, şubesi 13, üye mikdari 30888, işçi sayısı 77816, işveren sendikası 1, üyeleri 48,

Kayseri (Kayseri, Yozgat, Nevşehir): Sendika sayısı 5, şubesi 3, üye toplamı 4471, işçi sayısı 17161,

Kocaeli (Kocaeli, Bolu): Sendika sayısı 15, şube sayısı 2, üye toplamı 4661, işçi sayısı 14340,

Konya (Konya, Afyon, Niğde): Sendika sayısı 5, şubesi 2, üye toplamı 2134, işçi sayısı 15158,

Samsun (Samsun, Sinop, Amasya, Ordu, Çorum): sendika sayısı 17, şubesi 3, üye toplamı 5748, işçi sayısı 23731,

Seyhan (Seyhan, İçel, Hatay): Sendika sayısı 48, şube sayısı 3, üye toplamı 15562, işveren sendikası 4, üye toplamı 31, işçi sayısı 37456,

Sivas (Sivas, Tokat): Sendika sayısı 6, şubesi 2, üye toplamı 2099, işçi sayısı 17892,

Trabzon (Trabzon, Gümüşhane, Rize, Çoruh, Giresun): Şendika sayısı 5, şubesi 1, üye toplamı 1321, işçi sayısı 15405,

Zonguldak (Zonguldak, Kastamonu): Sendika sayısı 8, şubesi 2, üye toplamı 14745, işçi sayısı 49817.

Şunu kaydetmek lâzımdır ki, 348 sendika ve 107 şube itibarı ile mevcut 455 işçi sendikasının ancak 281 inin üye mikdarı kesin olarak tesbit edilmiştir. Burada kaydedilen 179.132 üye toplamı bu 281 teşekkülün üye mikdarıdır. Üye sayısı bilinmeyen sendikaların pek faal

olmadıkları tarafımızdan tesbit edildiği için bölge bölge yapılan soruşturmalarda üye mikdarı kesin olarak bilinmeyen 67 sendikanın en çok 26894 üyesi olabilecektir. Böylece İş Kanununa tâbi (463.867 erkek, 70425 kadın ve 28028 çocuk itibarı ile 584292 işçiden sendikalara giremiyecekleri için çocukları bir tarafa bırakacak olursak) 554.966 işçinin ancak 206.026 sı sendikalıdır.

Türkiyede İş Kanununa tâbi olmak üzere 10 ve daha fazla işçi çalıştıran işyeri sayısı (1954 sonunda) 14930 dur. 4-9 işçi çalıştırıp da teşmil kararnamesine göre İş Kanununa tâbi tutulan işyeri sahibinden de 896 işveren 22 sedikada toplanmıştır.

1954 sonunda sendikaların rakamla ifadesi ve işçi sayısı böyledir.

ÜÇÜNCÜ KISIM

İşçi Sendikaları Birlikleri

I

İşçi Sendikaları Birlikleri ve Sendikalar Kanunu

SENDİKALAR Kanununun 8. maddesi "sendikaların aralarında kuracakları birlikler bu kanun hükümlerine tâbidir. Bu gibi Birliklerin kurulabilmesi ancak Birliğe katılmak isteyen sendikaların mevcud üyelerinin üçte ikisinin muvafakatına bağlıdır." demekte bu suretle de sendikaların Birlikler kurması mümkün olmaktadır.

Bu Birlikler Mahallî Birlikler midir, yoksa İşkolu Birlikleri mi?

"Sendikaların aralarında kuacakları Birlikler" den ne kasdedildiği üzerinde durulunca kanunun Mahallî Birliklerden ziyade Meslekî Birlikleri kasdettiği tahmin edilebilir. Zira "aynı işkolunda veya bu işkolu ile ilgili işlerde çalışanların yardımlaşmaları ve ortak menfaatlerini korumaları ve temsil etmeleri amaçları ile kendi aralarında kurabilecekleri dernekler İşçi Sendikaları" olunca (Sendikalar Ka. Md. 1) "sendikaların aralarında kuracakları birlikler" in aynı işkolunda kurulmuş muhtelif sendikaların bir araya gelmesi ile meydana gelebileceği, yani işkolu Birlikleri (federasyonlar) kasdedilmiştir denebilir. Halbuki İstanbulda muhtelif işkollarındaki sendikaların birlik meydana getirmesi Çalışma Vekâletince yukarıda izah ettiğimiz anlayış ve düşünce yüzünden ilk sıralar biraz gayrı kanunî gibi telâkki edildi ise de realiteyi olduğu gibi kabul etmenin daha yerinde bir hareket olacağı neticesine varıldı. Nitekim konfederasyonun kurulmasından sonra da kanunda Birlikler Birliğinin

İşkolu Birlikleri olabilecektir ve bunların birleşmesiyle de Birlikler Birliği konfederasyon kurabilecektir.

KANUNDA sendikaların neler yapacağı sıralandığı halde Birliklerin salâhiyet ve vazifeleri hakkında meskût geçmiştir. Birlikler de sendikaların yaptıklarını veya yapacaklarını aynen tekrarlıyacak idise Birliklere ne lüzum vardı?

Vazı kanun sendikaların kendilerine aid yetkilerin hangilerinden birlikler lehine feragat edebileceklerini tesbit ve tadat etmeyi doğ ru bulmamıştır. Bunu İşçi Sendikaları Genel Kurullarının serbest iradesine bırakmıştır. Fakat bugüne kadar (1954 sonu) Genel Kurullar Birliklerin yetkileri mevzuunu ele almamış, vazife ve salâhiyet taksimi bir esasa bağlanmamıştır. Her ne kadar Sendika - Birlik münasebetleri ve yetkilerinin neler olması lâzım geldiği zaman zaman düşünülmüş ve teklifler hazırlanmışsa da bu mesele kesin olarak karara bağlanmamıştır. Hattâ Birliklerin prensip kararlarına riayet etmeyen teşekküller hakkında ne muamele yapılacağı vazıhan bilinmemektedir. Bazı sendikaların bağlı oldukları Birliğin hayatî icraatına ve yardımcı kadrolar tahsisatına iştirâk etmemekle, beraberliği gerektiren hareketlere lakayd kalmakta oldukları görülegelmektedir. Bu hal Birliklerin tasavvur edilen ölçüde söz ve karar sahibi olmalarını önlediği gibi işçilerin üzerinde durdukları isteklerin sür'atle hallini de güçleştirmektedir. Bununla beraber denebilir ki sendikaların Birliklere olan ihtiyacı, federasyonlara olan ihtiyaçlarından fazla bir kuvvet kazanmıştır.

Zaman zaman sendikalara baskı ve hakraet vuku bulmuyor değildir. Böyle ahvalde Birlikler, federasyonlardan daha kuvvetle seslerini duyurabilmektedir. Bir işçinin uğradığı haksızlığı telâfi için işverenle konuşmak isteyen sendika temsilcilerinin kabul edildiği ve müzakereler yapmak isteyen sendika temsilcilerinin hakarete maruz kaldığı olmaktadır. Bu gibi hallerde Birlikler harekete geçmekte iseler de bu gibi büyük teşekküllerin de işverenler nezdinde itibar görmemeleri sendikaların gelişmesini durdurmakta ve binnetice sendikalar da, Birlikler de faal bir çalışma ayatına kavuşama-

maktadır. Bu durum, 1949 da Milletlerarası Çalışma Bürosu misyonu tarafından müşahede edilmişti. Bu mütehassıslara göre :

"Bir işveren İşçi Sendikalarını tanımaktan veya onlarla müzakerelerde bulunmaktan imtina etmekte serbest olduğu takdirde, bunun neticesi olarak İşçi Sendikalarının ve bütün memleket ekonomisinin anayasanın garanti ettiği dernek kurma hürriyetinin normal neticesi olan faydalardan istifade edemiyecek bir duruma girmeleri pekâlâ mümkün olabilir ve bu şartlar altında zarurî olarak İşçi Sendikalarının faaliyetleri daha ziyade doğum, evlenme, işsizlik ve ölüm hallerinde yardım ve hukukî yardım gibi karşılıklı yardım faaliyetlerine inhisar edebilir ki, bu faaliyetler de dinamizmden mahrum üyelerden temin olunan malî kaynakların zaif olması dolayısile bizzarur pek mahdud olacaktır. Durumun bu yolda inkişafını önlemek için işçi teşekkülleri haklarını kullanmada sarih bir himayeye mazhar olmalıdır ve esasen bu şekilde bir himayenin bahşedilmesi de hükûmetin idarî faaliyetlerinin menfaati icabıdır.' (Rapor, S. 249).

FAKAT işçilere grev hakkı tanınmadığı için kollektif iş akdi müzakeresine yanaşmıyan, sendika ve Birlik temsilcilerini kabul etmeği dahi lüzumsuz gören işverenlere karşı sendikalar birlikleri müessir çarelere başvuramamaktadır. Sendikalar Birliklerinin bir sendikaya veya sendikalı işçilere yapılan hakaret ve tecavüzlerden, toplu işçi çıkarmalardan sonra sert bir lisanla beyanname yazdıkları, muhtelif şehirlerden giden sendika heyetleri ile mitingler tertibettikleri olmuştur. Bu mitingler sadece komünizme karşı tertibedilebilmektedir. Buna mukabil işsizlik sebeblerini ortadan kaldırmayı istemek, işsizlere iş bulmasını teklif etmek, toplu işçi çıkaran işverenleri protesto etmek, sendikalı işçilere baskı harektlerini açıkça duyurmak v.s. gibi konularda mitinge müsaade edilmemekte, toplantı yerine gitmğe hazırlanan işçi toplulukları polis ve asker kuvvetleriyle durdurulmaktadır.

Bu bakımdan Birliklerin, sendikaların üstünde toplu hareketleri idare etmesi ve toplu menfaatleri birleştirerek harekete geçme-

si mümkün olmamaktadır. Bu sessizliğin ve yetkisizliğin tabiî neticesi olarak Sendika - Birlik münasebetleri ve muayyen yetkilerin birliklere devri işi gecikmektedir. Bütün bunlara rağmen sendikalar Birliklerinin teşkilâtlandırıcı, ihtilâfları halledici, öğretici ve istekleri birleştirerek daha müsbet delil ve tekliflerle resmî makamlar karşısına çıkması gibi mühim rolleri olabilmektedir.

İşçi Sendikalarının Mahallî birlikler kurması

YENİDEN İşçi Sendikaları kurulduktan sonra vilâyet hudutları içinde sendikaların birlik teşkil etmeleri isteği belirdi. C. H. P., kontrolü dışında kalan sendikaların bir Birlik kurmasından ve bütün işçiler adına konuşmasından endişe ediyordu. Hiç fırsat vermeden derhal İstanbulda bir Birlik kurulması için teşebbüse geçildi, partili işçilerle görüşüldü, kısmen ikna edildi ve derhal işe girişildi. Esasen İstanbul İşçi Sendikaları Birliğinin Türkiye ölçüsünde işler başarması düşünülüyordu. İstanbul İşçi Sendikaları Birliği güçlüklerle kurulduktan sonra diğer vilâyetlerde de mahallî birlikler vücude getirildi.

1954 yıllı sonuna kadar kurulan Mahallî İşçi Sendikaları Birlikleri (bir kısmının adı birlik yerine federasyondur.) şunlardır :

1 — Ankara İşçi Sendikaları Birliği,
2 — Bursa İşçi Sendikaları Birliği,
3 — Diyarbakır İşçi Sendikaları Birliği,
4 — Güney İşçi Sendikaları federasyonu,
5 — İstanbul İşçi Sendikaları Birliği,
6 — İstanbul Müstakil İşçi Sendikaları Birliği,
7 — Hatay İşçi Sendikaları Federasyonu,
8 — İzmir İşçi Sendikaları Birliği,
9 — Ege İşçi Sendikaları federasyonu,
10 — Karadeniz bölgesi İşçi Sendikaları federasyonu
11 — Sakarya bölgesi İşçi Sendikaları federasyonu
12 — Kocaeli İşçi Sendikaları Birliği,

İlk sıralar vilâyet ve bölgeler dahilinde kurulmuş muhtelif iş kollarına mensub işçilerin ayrı ayrı teşkil ettikleri sendikaların bir kısmının birleşmesile meydana getirilen teşekküllere Birlik adı veriliyordu. Aynı işkolunda Türkiyenin muhtelif şehirlerinde kurulmuş sendikaların birleşmesile meydana getirilen aynı işkolu birliğine federasyon deniyordu. Bu teamül ilk defa Ankara Birliği tarafından bozuldu. Bir kongrede Anatüzük tadili yapılırken Birlik yerine Federasyon denmesi kabul edildi. Bu Fransızca kelime bir kısım sendika idarecilerine daha Avrupaî gelmiş olacak ki, Mahallî ve Bölge Sendikalar Birliklerine de âlem oldu. Sonradan Ankara İşçi Sendikaları Birliği, federasyon kelimesini bıraktı ve tekrar Birlik oldu. Fakat diğer vilâyetlerdeki bazı birlikler yine "federasyon" adını kullanmakta devam etti.

AYNI şehirde bir Birlik varken ilk sıralar siyasî mülâhazalarla yeni Birlikler kuruldu. Bu Birlikler zamanla birleşti ise de sonraları Birlik idarecileri veya sendika idarecileri arasındaki ihtilâflar ortaya yeni bir sendika tipi ve Birlik şekli meydana getirdi. İstanbul İşçi Sendikaları Birliği aynı işkolunda muhtelif sendikalar kurulmak suretiyle işçiler arasındaki şahsî iğbirarların parçalanmalar doğurmasını önlemek kasdiyle Anatüzüğüne bir madde koymuştu. Buna göre Birliğe âzâ olan bir sendikanın temsil ettiği işkolunda kurulacak ikinci bir sendika Birliğe alınmıyacaktı. Fakat aynı işkolunda, hâtta aynı fabrika işçileri arasındaki geçimsizlik ikinci sendikaların doğmasına sebeboldu. Bu ikinci sendikalar Birliğe girmek istediler. Tüzük bu isteklerin karşılanmasına imkân vermediği için ikinci sendikalar çoğalınca yeni bir Birlik doğdu: Müstakil İşçi sendikaları Birliği..

Aynı hal İzmirde de görüldü. İdareciler arasındaki ihtilâf bu defa Ege İşçi Sendikaları Federasyonunu doğurdu ve işçiler İzmirde iki büyük safa ayrıldılar.

Halbuki Birlikler arasındaki ihtilâflar Türk - İş'in zaafa uğramasına sebebolmakta ve bu dağınıklık bizzat işçilere aid esas dâvaların unutulmasına yol açmaktadır. İlk sıralar muhalefet patile-

rine mensup işçilerin iktidar partisinin tesiri altında kaldığı ileri sürülen İstanbul İşçi Sendikaları Birliğine karşı açtıkları Birlik cephesi muvaffak olunca derhal birleşme mevzuu ortaya atılmış ve ikilik zahiren ortadan kaldırılmıştı. Zahiren diyoruz, zira bu parçicilik zaviyesinden meydana gelen ikilik, tek teşekkül içinde dahi zaman zaman devam etmiş ve hâtta büyük iktilâflara sebebolacak münakaşalara yol açmıştır. Birliklerin kuruluş ve çalışma tarzlarını bertafsil anlatmağı bu kitabın dışında mütalea ediyor ilkolarak, Birliklere önderlik eden İstanbul İşçi Sendikalar Birliğinin kuruluş ve gelişme meselelerine geçiyoruz.

İstanbul İşçi Sendikaları Birliğinin kuruluşunda ve gelişmesinde C. H. P. müdahalelerine bakış

24 MART 1948 de İstanbulda kurulan ilk İşçi Sendikaları Birliği esasen birkaç sendikayı bünyesi içine almamış, bir sendika da bu Birliğe katılmak lüzumunu hissetmemişti. Böyle bir durum içinde çalışmalara başlayan İşçi Sendikaları Birliğini parçalamak isteyenler görülür. Birliği, C. H. P. nin idare ettiği açıktan açığa söylenir. İşverenler de, karşılarında birçok sendikaları temsil eden bir işçi teşekkülünün doğmasından kuşkulanır.

Bunlara rağmen sendikaların kapatılmasından sonra ilk defa olarak İstanbulda bir İşçi Sendikaları Birliği kurulmuştur ve ilk kongresini 28 Mart 1948 de yamıştır.

Birlik kongresinde idare heyeti seçimi yapıldıktan sonra (1) birilk henüz teşkilâtlanmamış işçilerin sendikalar kurmasına çalıştı.

---

1 — Birlik İdare heyeti âzâları : Yaşar İyidoğan, (Başkan), Süreyya Birol ve Kâmil Ataçlı (Başkan vekilleri), Azâlar : Vahdettin Durmaz, Nizamettin Babaoğlu, Ziya Üçer, Mustafa Şahin, Bedri Ataman, Ahmet Topçu, Zühtü Tetey, Naci Bilgin, Mehmet Tosun, Seyfi Demirsoy, Nizamettin Yalçınyuva, Şevket Döndüren.

Tramvay, otobüs işçileri, inşaat işçileri, kauçuk işçileri arasından sendika kurabilecek elemanlar seçildi. Bazan kendiliğinden sendika kurmayı düşünen işçilere Birlik, sonradan yardım yaptı. Yeni sendikalar kurulmasına çalışılırken bir taraftan da mensucat işçilerinin birleştirilmesi ile uğraşıldı.

C. H. P. elemanları Birliğin muvaffak olması için bir taraftan hâmilik, bir taraftan hocalık yaptı.Toplantıların nasıl cereyan edeceği, kararların nasıl alınacağı ve deftere geçirileceği öğretildi. Birliğin alması gereken kararlar önceden ilgililere bildirildi ve o tarzda konuşmalar yaptırıldı. C. H. P. İşçi Birosu, artık Birlikle ve onun sevki idaresi ile meşguldü. Partide toplantılar oluyor, sohbet ediliyor ve İşçi Sendikaları idarecileri ile Birlik ileri gelenleri toplantılardan önce partide buluşup fikir teatisinde bulunuyordu. Bir avuç idealist partici hariç, sendika idarecilerinde bir kısmı partiye mideleri ile bağlı idi ve bu açıktan açığa seziliyor, parti tarafından da biliniyordu. Uzun yıllardan beri sendika saflarında staj görmemiş ve sendikacılık hakkında bilgi edinmemiş geniş işçi kütleleri arasında hakiki işçi liderlerinin çıkmasını beklemek lâzımdı. O vakte kadar da bu midecileri partinin emellerine göre kullanmak icabediyordu.

Sendikaların kapatılması sendikacılığa nasıl ağır bir darbe idiyse, C. H. P. nin sendikaları yeniden kurmaktaki gayreti o kadar müspet olmuştur, ki bu iddiayı C. H. P. ye muhalif işçiler ve hattâ işçi olan milletvekilleri kabul etmekten aslâ çekinmemiştir. Bu bakımdan Sendikalar Birliği üzerindeki C. H. P. tesiri yeni bir sendikacı nesli yetişmesi bakımından faydalı olmuş, fakat sendika kültürleri ve sınıf şuurları noksan birtakım işçiler idareci kadrolarında yer alınca sendikacılık çeşitli hastalıklara tutulmuş, gözü görmez, dizi tutmaz, eli işlemez hâle düşmüş bu, bir müddet böyle kalmıştır.

Birlik idarecilerine karşı ilk muhalefet ve protestolar

İŞÇİ Sendikaları Birliği, dokuz aylık faaliyet devresinin hesabını vermek için ilk kongresini yaptı (5 Aralık 1948). Hükûmet ve parti, bu kongreye büyük ehemmiyet verdi. Kongreyi dikkatle takibetti (2). Kongre riyasetine bir partilinin, hem de bu işlerden iyi anlar birisinin getirilmesi gerekti. Önceden karar verilmiş ve aday ilgililere bildirilmişti (3). Başkanlık divanı seçimine geçilince önceki karara uyuldu. Ancak C. H. P. ile arası açık olan Mensucat Sanayii İşçileri Sendikası delegeleri ilk itirazlarını yaptılar. Delegeler, kongre başkanının bir sendika âzası ve kongre delegesi olması icabettiğini ileri sürdü ve aday'a itirazları şiddetlendirdi. Çoğunluk Anatüzüğe muhalif olmasına rağmen adayın başkan seçilmesinde ısrar etti. Ve istenen oldu. Fakat bu netice, Sendikalar Birliğine C. H. P. hâkimiyetinin bir delili olarak hafızalara nakşedildi (4).

Başlangıçta görülen bu gerginlik, kongre sonlarında hâd bir safhaya geldi. Mensucat işçileri, muhtelif taleplerinin kabul edilmemesi üzerine kongreyi terkettiler. Bu hal, C. H. P. çevrelerince üzerinde durulacak bir meseie şeklinde ele alındı. Sebepler etrafında görüşmeler yapıldı. Hâdisenin partiye karşı bir ayaklanma olarak

---

2 — Birliğin kongresini Çalışma Vekili Sadi Irmak, Milletvekili Reşad Şemsettin Sirer, Sadi Bekter, Ali Rıza Arı, Sabri Koçer, Eminettin Çeliközu, Rebii Barkın takibetti.

3 — İşçi Bürosunu idare eden Sabahattin Selek'in kongre riyasetine getirilmesi kararlaştırılmıştı. O zaman sendikacılar içerisinde kongreyi lâyıkı ile idare edecek birisi yetişmemişti. Selek bu işlerin mütehassısı olarak kabulediliyor ve işçilere faydalı oluyordu.

4 — Kongrede mensucat delegelerinden Hasan Tufan şöyle bağırdı: "Sendikaların, Birliğin partipe âlet edilmesini artık istemiyoruz." partinin sendikalara müdahalesi 23 Ocak 1949 da İst. Mensucat İşçileri Sendikası kongresinde Mahmut Alkan tarafından belirtildi, Dr. Rebii Barkının sendikaları siyasete âlet ettiği ileri sürüldü.

değil, partinin tuttuğu işçilere karşı bir aksülâmel olduğu hususunda âdeta ittifaka varıldı.

Mensucat işçilerini tatmin için Birlik başkanının değiştirilmesi ve neticeleri

PARTİ, işçilerin ve sendikaların kendi kontrolü dışında kalmasını önlemekte büyük menfaat görüyordu. Birlik kongresinde İstanbul Mensucat Sanayii İşçileri Sendikası delegelerinin protestoları ve ithamlarını olduğu yerde duraklatmak için bu sendikayı tatmin etmek ve Birliğe bağlı bırakmak icabediyordu. Bu sebepledir ki, Birlik idare heyetinde vazife taksimi yapılırken mensucat işçilerine tâviz verildi ve başkan değiştirildi (5).

Partiye hâkim olan kanaate göre; İstanbul Mensucat Sanayii İşçileri Sendikası ile Haliç Bölgesi Sendikası kurucusunun (6) arası açıktır. Zira bu sendikanın inkişafını önlemek için sun'î bir sendika kurmuş telâkki edilmektedir. Birlik başkanı değiştirilirse, mensucat işçileri tatmin edilmiş olur. Bu bakımdandır ki, Birlik başkanlığına tarafsız bir işçinin getirilmesi uygun olacaktır.

Parti, bu görüşünde aldanıyordu. Nitekim yapılan değişikliğe rağmen mensucat sanayii işçileri, Birlikte istenen ahenkli çalışmayı tesis etmedi.

---

5 — Yaşar İyidoğana başkanlık üzerinde ısrar etmemesi tavsiye olundu. O zamanlar hiçbir partinin âzâsı olmıyan Zühtü Tetey (Gıda Sanayii İşçileri Sendikası Başkanı) riyasete getirildi. Tetey, orta yaşlı, ağır başlı ve mütevazi bir işçi olarak derhal muhit yaptı. Başkan vekilliklerine konuşaması, hitabeti ile şöhret yapan Süreyya Birol, üyeliklere Nizamettin Babaoğlu, Ziya Üçer, Vahid Ceyişakar, Hasan Saydut, Ahmet Topçu, Tahir Çeşmeci, Nusret Yağızgil, Naci Bilgin, Mehmet Tosun getirildi.

6 — Yaşar İyidoğan Defterdar Mensucat Fabrikasında elektrikçi ustabaşı ve işçi mümessili idi.

İşsizlik mevzuunda görüş ayrılığı

İKTİSADÎ kriz memleketin her tarafında olduğu gibi, İstanbulda da kendini bütün ağırlığiyle hissettiriyordu. İşsizlik birçok iş kollarında, bilhassa mensucat sanayiinde görülüyordu. İşçi Sendikaları Birliğinin bir âzası olan Mensucat Sanayii İşçileri Sendikası işsizliğin önlenmesi için hükûmet nezdinde teşebbüse geçilmesini, işçi feryadının halk kütlelerine duyurulmasını istiyordu. İşçi Sendikaları Birliği ve hükûmete yakın çevreleri, böyle bir hareketin önlenmesini lüzumlu görüyordu. Bunun içindir ki, sendikanın Birliğe yaptığı miting teklifi Birlik İdare heyetinde reddedildi (Ağustos 1949).

Sendika, mensucat sanayiinde hâsıl olan krizi alâkalı makamlar nezdinde protestoda ısrar ediyordu. Birçok sendikaların da bu protestoya iştirâkini temine çalışıyordu. Fakat Birlik, bu hareketi lüzumsuz buluyordu. İşçi Sendikaları Birliği, durumu bir tebliğ ile basına bildirdi:

"21 Ağustos 1949 Pazar günü İstanbul Mensucat İşçileri tarafından hükûmet nezdinde protestoda bulunmak maksadiyle bütün İstanbul işçisinin iştirâk edeceği bir toplantı yapılacağı gazetelerle ilân edilmiştir.

Biz, İstanbul İşçi Sendikaları Birliği olarak bu toplantıyı terviç etmediğimizden gerek Birliğimiz, gerekse Birliğimize bağlı 16 sendikanın böyle bir toplantıya katılması bahis mevzuu değildir.

Bu toplantı ile hiçbir alâkamız olmadığından, umumi efkâra ve işçi arkadaşlarımıza duyurulmasına delâletinizi saygı ile rica ederiz."

Birlik, bu protesto toplantısına katılmak istemeyişini kendi bakımından kanunî mesnetlere de dayıyordu (7). Fakat sendika, "bu

7 — Birlik başkanvekili Seyfi Demirsoya göre "Biz de son zamanlarda mensucat piyasasındaki durgunluk dolayısiyle bir kısım işçilerin çalıştıkları yerlerden çıkarıldıklarını biliyoruz. Ancak patronlar bu çıkan işçilerin vazifelerine İş Kanunu hükümleri gereğince son veriyorlar. Bizim vazifemiz bu işden çıkartmalarda gayrı kanunî bir şeyin olup ol-

acaip teşekkülden bir şey beklenmez" diyordu (8).

Kütle halinde tensikat ve ücret düşüklüğü

İŞVERENLER, mal satamadıklarını ileri sürüyor ve işçi çıkarıyordu. Bilhassa Maltaoğulları Mensucat Fabrikasından 450, küçük atölyelerden çıkarılanların sayısı da 800 ü aşmıştı. İşçi ihtiyacı azalınca, işverenler ücretlerde de düşüklükler yaptılar. Çıraklar ayda 40, işçiler 70 lira alır oldu. Bu ücretler, daimî şikâyete yol açtı. Sendikaların harekete geçmesi, işçiler tarafından ısrarla istendi. İşçi Sendikaları Birliği ise ücret azlığı, işsizlik gibi konular üzerinde durulmasının "sendikaları kötü duruma düşüreceğini" sanıyor ve işsizliği protesto mitinginin önlenmesinde ısrar ediyordu. Birliğe göre : "Mitingler, protestolar, gürültüler, büyük toplantılar dâvamızın tahakkukunu geri bırakır, sessiz sadasız çalışarak mühim işler başarmak her zaman için mümkündür" (9). Birlik, İplik ve Muamele Vergisinin işsizlikle ilgili olduğunu ileri sürüyor ve Ankaraya bir heyet göndererek bu işin halline çalışmakla vakit geçiriyordu.

Nihayet işçiler miting yapmaktan vazgeçirilemeyince işe Vilâyet müdahale etti. Mitinge müsaade edilmediğini bildirdi.

Fakat sendika birkaç gün sonra Vilâyete yeni bir müracaatla 4 Eylül 1949 da Eyüpte bir toplantı yapacağını bildirdi, müsaade istedi. Parti, müzminleşmek istidadı gösteren müracaatı bu defa kabul etmekte, Fakat işçileri bu toplantıda bulundurmamak suretiyle işçi hareketini küçültmekte fayda gördü. Vilâyet de toplantıya

---

mamasını araştırmaktır. Piyasadaki durgunluk dolayısiyle çıkarılan işçilerin durumuna gelince, bu vaziyeti ancak hükûmet nezdinde yapacağımız teşebbüslerle düzeltebiliriz. Kazanamıyan patronun işçi besliyemiyeceği kadar tabii bir şey yoktur (Vatan 17 Ağustos 1949).

8 — Vatan 18 Ağustos 1949.

9 — Sendikalar Birliğinin 18 Ağustos 1949 beyannamesi.

müsaade etti. Ancak bir C. H. P. li işçi (10) ye bir beyanname hazırlatıldı. Beyannamede şöyle deniyordu:

"İşçi arkadaş,

Bugün bir toplantı yapılacakmış. Bu toplantıda hükûmet rotesto edilecekmiş. Sebebi de işsizlikmiş.

İşsizliğin bu suretle ortadan kalkmıyacağını çocuk bile anlar.

Bu toplantıda birtakım gizli maksatlar var.

Toplantıyı bir sendika tertip etmiş gibi görünüyor. Halbuki bu işde başkalarının parmağı var. Tabii anladın.

Başka hiçbir sendika bu toplantıya iştirâk etmiyor. Çünkü birtakım kuklalara yaptırılan bu toplantı Türk işçisi için bir leke olacaktır.

Kendini ve dâvanı düşünüyorsan, toplantıya gitme.

İşçi"

Bu beyannameye rağmen, toplantıya iki bin kadar işçi katıldı.

İşsizliği protesto toplantısı
İktisadî durumun tenkidi idi

TOPLANTI, "iktisadî ve içtimaî hayatımızda beklenen düzeni koruyacak, alâkalıların ihmali yüzünden verilen zararlar ve işsizlik canlı misallerle anlatılacak ve protesto edilecek, işsizliğin önlenmesi için gerekli tedbirleri belirtecek" ti (11). Konuşanlar, naylon ve iplik idhalini tenkid ettiler. Ticaret anlaşmaları yapılırken halkın ihtiyaçları ve menfaatlerinin göz önünde tutulmasını istediler. "İdhalât istemiyoruz" dediler (12). Devletçilikle hükûmetin harb yıllarında büyük kârlar temin ettiğini, fakat işçi ücretini asgarî hadde tuttuğunu, Beynelmilel Çalışma Teşkilâtına verilen raporda "Türk

10 — Defterdar Mensucat Fabrikası işçilerinden marangoz ustası Vahid Ceyişakar, hazırladığı ve bastırdığı beyannameyi küçük çocuklara vermiş, 2.5 lira da dağıtma ücreti ödemiştir.

11 — Toplantıyı açan Mehmet Gülerin konuşması (4 Eylûl 1949)

12 — Şaban Yıldız konuşması,

işçileri gayrı sıhhî şartlar altında çalışmaktadır" denildiğini belirttiler. Mensucat sanayiinin kalkınması dâvasını ortaya attılar. (13). İşsizliğin korkunç tahribatını belirttiler. "Bir kapıdan beş kuruşa ayrılan işçinin, bir başka kapıya yüz paradan alındığını" söylediler (14). Sendikaların birer yardımlaşma sandığından farksız olduğunu izah ettiler (15). Sendikalar Birliğinin C. H. P. nin bir organı olduğu, siyasetle uğraşıldığı ısrarla ileri sürüldü (16).

Miting günü akşamı, İşçi Sendikaları Birliği Haysiyet Divanı toplandı. Sendikayı, Birlik kararı hilâfına hareket ettiği için ihraca karar verdi.

Bu karar verildiği sıralarda Bakırköy Mensucat İşçileri Sendikasında bir toplantı yapıldı ve İstanbul Mensucat Sanayii İşçileri Sendikası hariç, dört mensucat sendikasının birleştirilmesi meselesi görüşüldü. Prensip olarak birleşme kararı verildi.

Fakat işsizliği bütün hatları ile belirten protesto toplantısının mevzuu ortadan kaldırılamıyor, işsizliğin devamı sendikanın Birliğe karşı zaferini temin ediyordu. İşsizlik, alabildiğine genişliyordu.

Hükûmetin iktisadî politikası yerli sanayii müşkül duruma düşürüyor, iş sahalarının darlığı, terhis edilen askerlerin yeniden iş bulmalarını çok güçleştiriyordu. Hariçten çivi idhal ediliyor, maliyeti düşürecek bir iş nizamından mahrum olan yerli fabrikalar işçilerini kapı dışarı ediyor, kapılarını kapıyorladı (17). Çorap ve mensucat fabrikaları için de durum farksızdı. On kadar çorap fabrikası

---

13 — Hasan Yeşilırmak'ın konuşması,

14 — Sabri Tunçdağ'ın konuşması,

15 — Mustafa Ünal, Cumhur Beğendi, Şükrü Baturay ve Hüseyin Konikin konuşmaları,

16 — Milletvekili ara seçimlerinde Dr. Rebii Barkının Sendikalar Birliği tarafından milletvekili adayı olarak ileri sürülmesi, Birliğin siyaset yaptığı iddialarına bir delil olarak gösterildi. Ancak o zamanlar Birlik bu aday gösterme işini tavzih etmişti.

17 — Balat Akçagil Çivi Fabrikası kapandı, Fener Üçyıldız Çivi Fabrikası 130 işçi çıkardı (Mart 1949).

işi bıraktı (18). Bunlara hesapsız dış ticaret politikası döviz hovardalığı, iplik tevzi sisteminin hataları sebep oluyor, naylon çorap ithali, yerli sanayii mahvediyordu. İşsizler her tarafı dolduruyordu.

İstanbul Mensucat İşçileri Sendikası "memleketin bugünkü ve yarınki ekonomik, sosyal ve sağlık durumları ile şiddetle alâkalı olan ve bu sebepten millî bir mahiyet gösteren işsizlik meselesi ile yetkili makamların gerektiği şekilde alâkalarını arzu ve temenni ediyor" (19), işsizliğin giderilmesi için sekiz saatten fazla çalışılmamasını ve tek ekip usulüne dönülmesini istiyordu.

İŞSİZLİĞİN aldığı vahamet karşısında Ankaraya giden heyetler, Bakanlardan vaad dinliyor, esaslı tedbirler düşünülemiyordu. Nihayet mesele Millet Meclisine intikal etti. Bir milletvekili (20) işsizlik hakkında hükûmetten izahat istedi. Çalışma Vekili(21) hazırlanan iktisadî plândan bahsederek işsizliğin tehlikeli değil, üzücü bir vasıf taşıdığını bildirdi. Halbuki piyasadaki istikrarsızlık, durgunluk günden güne genişliyor, iplik darlığı istihsali yarıya düşürüyor, neticede binlerce işçi işsiz ve ümitsiz yaşıyordu. İşsiz bolluğu yüzünden bir kısım işverenler ücretleri azaltıyor, ücretlerinin azaltılmasını kabul etmiyenler derhal işden çıkarılıyordu. Mahsul durumu kötü olan Anadolu şehirlerinden ayrılan binlerce işçi İstanbula iş aramaya geliyor, Vilâyete her gün en az iki yüz işçi iş için başvuruyordu (Ağustos 1949). Hele Paşabahçe Şişe ve Cam Fabri-

18 — Bunlar arasında Çiçkvaşvili Çorap, Bomonti Sür'at Mensucat ve Maltaoğulaları Mensucat Fabrikasının bazı daireleri de vardır (Mart 1949).

19 — Sendikanın neşrettiği tebliğ. Bir sureti B. M. M. başkanlığına C. H. P. ye, D. P. ye, M. P. ye, Mareşal Fevzi Çakmağa, General Sadık Aldoğana Emin Erişirgile gönderildi (13 Mart 1949).

29 — B. M. M. müzakereleri (9 Haziran 1949).

20 — Demokrat Parti milletvekili Kemal Özçoban,

21 — Reşat Şemsettin Sirer, bu vekâlete Millî Eğitim Bakanlığından sonra getirilmişti. İşçilerle sür'atle dostluk tesis etmiş, onlara bir arkadaş gibi muamele ederek bütün partilileri hayran bırakmıştı.

kasına tanılan imtiyaz yüzünden sekiz cam fabrikası 1949 da işlerinin duracaklarını iki bin işçiye tebliğ edince durum daha da ciddileşti (22) Sendikalar Birliği Ankaraya bir heyet gönderip durumu hükûmete bildirmeyi kararlaştırdı (23). Hükûmet heyetleri kabul ediyor, bazı tedbirler üzerinde durduklarını bildiriyordu. Fakat gayrı resmî rakamlar mensucat sanayiinde görülen buhran yüzünden işden çıkarılanların 39 bini bulduğunu gösteriyordu (24). Tütün işçilerinin den 10 binî açıkta iş bekliyordu (25). Mensucat işçileri Adalet Fabrikasından Nâzım Darman, Bahariye mensucat fabrikasından kütle halinde çıkarılınca gazeteleri ziyaret ediyor ve işsizliğin gittikçe içtimaî nizamı bozmakta olduğunu söylüyordu (26). Mahmutpaşadaki dokuma tezgâhları da boş duruyordu. Sendikalar Birliği ile münasebetleri gergin olan Mensucat Sanayii İşçileri Sendikası da Ankaraya bir heyet gönderdi. Çalışma Bakanlığından telgrafla randevu aldı (27).

İşsizlik meselesi, günün konusu oldu. "Bugün sadece mensucat sahasında görülen, fakat genişlemek istidadını taşıyan iktisadı buhran, harbte takibedilen iktisadî politikanın tabiî bir neticesi" olarak görülüyor (28), hayat pahalılığı nispetinin yüzde 400 - 500 arttığı hatırlatılıyor, plânlı bir iktisat politikası takibedilmemiş olması tenkid ediliyordu. İşsizlik karşısında Bölge Çalışma Müdürlüğü (29) elindeki en basit imkânları da kullanmıyor, işçileri baştan savuyordu. Müdüre göre: "İş Kanunu, işverene istediği zaman — kanunî müddet içinde haber vermek şartiyle — bir işçiyi çıkarmak hakkı-

22 — Şişe ve Cam Sanayii İşçileri Sendikası işsizliği önlemek için çâreler bulmağa çalıştı, raporlar hazırladı.

23 — Heyet, Birlik başkanı Zühtü Tetey, Seyfi Demirsoy, Vahdettin Durmaz, Vahit Ceyişakar, Nizamettin Babaoğlundan müteşekkildi.

24 — Gece Postası, 17 Eylül 1949

25 — Güneş, 5 Kasım 1949.

26 — Son Saat, 5 Aralık 1949.

27 — 7 Aralık 1949 da randevu temin edildi.

28 — Son Posta, 13 Aralık 1949

29 — Bu makamı İsmail Akçay işgal ediyordu.

nı tanımıştır. Keza henüz işsizlik sigortası da mevcut olmadığı için, Çalışma Müdürü sıfatiyle son tensikat mevzuunda herhangi bir kanunî müdahalede bulunmaklığa fiilen imkân yoktur" (30). Vilâyette yapılan toplantıda, işverenler iş müddetini altı saate indirmekle işsizliği önlemeğe karar verdilerse de durum değişmiyordu. Birleşen mensucat fabrikalarının meydana getirdiği İstanbul Tekstil Sanayii İşçileri Sendikası işsizliği küçümsüyor, fabrikalardaki işçi tensikatının durdurulduğunu bildiriyor, İstanbul Mensucat Sanayii İşçileri Sendikası ise, tensikatın daha geniş ölçüde devam ettiğini bildirmekte ısrar ediyordu (31). İş ve İşçi Bulma Kurumunun istatistiklerine göre 1949 yılının ilk on ayı içinde iş arayanların sayısı 46.626 yı bulmuş, bunlardan ancak 22.077 si bir işe yerleştirilmiştir. Bu, 1949 senesine nispetle yüzde 17.4 noksanlık gösteriyordu. "Bu fark haddizatında, 1949 yılında Kuruma müracaat eden yurddaşların sayısının, birçok iktisadî sebepler dolayısiyle, artmış olmasından" ileri geliyordu (32).

İşsizlik, artan şiddeti ölçüsünde iktidar çevrelerine yakın sendikacılarla muhalefet partisine meyyal işçiler arasındaki iktisadî münakaşaları şiddetlendirdi. Ve böylece işsizliği protesto mitingi, mensucat işçilerinin teşkilâtlı hareketlerinin o yıllarda görülen başlıca başarısı oldu.

Hür işçi sendikaları birliği doğuyor

5 ŞUBAT 1950 de yapılan İşçi Sendikaları Birliği Kongresi, sendikalar arasındaki münasebetlerde yeni bir safhanın başlamasına yol açtı. Birlikten ihraç edilen Mensucat Sanayii İşçileri Sendikası ile tema

30 — Vatan, 15 Aralık 1949, İsmail Akçayın beyanatı.

31 — İdare heyeti âzâlarından Sabri Tığlı Akşam gazetesine durumu bildirdi bazı açıklamalar yaptı (23 Aralık 1949).

32 — Danışma kurulu 1949 görüşmelerine dair zabıt, sayfa 11.

sa geçip, bu ihtilâftan faydalanmak isteyen teşekküller meydana çıktı.

Basın Teknisyenleri Sendikası, Birliğin kuruluş toplantılarına katıldığı halde Birlik dışında kalmıştı. İst. Mensucat ve Tütün İşçileri Sendikaları ise Birliğe girmek istedikleri halde şüphe ile karşılanmış ve Birliğe alınmamıştı. Durumu mütalea edenler, Birlik dışında kalan Motorlu Taşıt İşçileri Sendikası ile Deri ve Debağ İşçileri Sendikasını da içine alacak yeni bir Birlik kurulmasında fayda gördüler.

Mensucat Sanayii İşçileri Sendikası idarecileri, üniversite profesörlerinden bazıları ile görüşerek bir anatüzük hazırlanmasına çalıştılar (Ocak 1950). Yeni birliğe katılması beklenen sendikalara Basın Teknisyenleri Sendikası başkanlığından davetname gönderildi.

Yeni Birliğin kuruluş toplantısı Eyüpte, Mensucat Sendikası merkezinde yapıldı (26 Şubat 1950). Toplantıda yedi sendikanın temsilcileri bulundu (33). Müzakerelere anatüzük üzerinde görüşmelerle başlandı. Toplantıda bulunanların kanaatlarının birbirine uymadığı ilk ankarda belli oldu. Bir kısım temsilcilere göre; yeni Birliğe Hür veya Müstakil demek diğer Birliğin hür veya müstakil olmadığını kabul etmek olur, bu sıfatlar kullanılmamalıdır. Bazılarına göre anatüzükteki "Birliğimiz Milliyetçi bir teşekküldür" ibaresi çıkarılmalıdır. Bu cümlenin varlığı kanunen yasak olan siyasetle uğraşmak olur. Motorlu taşıt işçileri sendikası mümesilleri ise mütaleada bulunmağı yersiz buldular. Müzakereleri takible yetindiler.

Bu toplantıyı İşçi Sendikaları Birliği iki müşahitle takib ediyor, müzakereler etrafında not alıyordu (34). Buna mukabil Hür Mensucat İşçileri Başkanı Sendikalar Birliğini itham ediyor, Birliği C.H.P. nin bir şubesi diye vasıflandırıyor, yeni Birliğin hiçbir siyasî parti-

---

33 — Bu sendikalar şunlardı : İst. Mensucat İşçileri Sendikası, İst. Mensucat Sanayii İşçileri Sendikası, Motorlu Taşıt İşçileri Sendikası, Tütün İşçileri Sendikası, Deri Debağ İşçileri Sendikası, Hür Mensucat İşçileri Sendikası,

34 — Birliğin müşahitliğini Ahmet Topçu ve Vahdettin Durmaz yaptı.

nin âleti olmıyacağını anlatıyordu. Toplantıda bulunanlar bu mütaleaları tasvib ediyordu. Toplantı sonlarına doğru anatüzükten milliyetçilikle ilgili fıkranın çıkarılmasını istiyenlerle ilgili bir karar da alındı. Bu karara göre iki sendikaya (35) mektup yazılacak ve toplantıya gönderilen temsilcilerinin (36) "millî hisleri rencide edecek şekildeki sözerinden dolayı" sendikaları ile olan ilişiklerinin kesilmesinin ve bunun 5 Mart 1950 de yapılacak ikinci toplantıya gönderilecek delege ile tevsikinin temini sağlanacaktı. Bu karar alınırken iki temsilci toplantıyı terketmiş bulunuyordu. Bu iki kişiye göre bu birlik D.P. nin tesiri altındadır ve tüzüğe konulan maddelerle siyasî cereyanların içine düşülmüştür.

5 Mart 1950 toplantısına Tütün İşçileri Sendikası delege göndermedi. Mensucat İşçileri yeni bir delege (37) ile toplantıya katıldı. Motorlu Taşıt İşçileri kurulacak birlik yüzünden ihtilâfa düştüğünden temsilci göndermedi. Toplantıda yeni birliğin adı Hür İşçi Sendikaları Birliği olarak kabul edildi. İlk Genel Kurulunun Ağustos 1950 de yapılması kararlaştı (38).

Motorlu Taşıt İşçileri Sendikasının durumu

YENİ kurulan Hür İşçi Sendikaları Birliğinin kurucuları arasında yer almıyan Motorlu Taşıt İşçileri Sendikasının durumu dikkati çekiyordu. Sendika Başkanı ile nüfuzlu bir idareci (39) Birliğe Katılmak istiyordu. Yönetim Kurulunun çoğunluğu bu birliğe iltihaka

---

35 İst. Mensucat ve Tütün İşçileri Sendikası,

36 — Zeki Ural ve Fehmi Kurucu,

37 — Zeki Ural sendikadan çıkarılmış, Ömer Çetinkaya temsilci tâyin edilmişti,

38 — Hür İşçi Sendikaları Birliğinin ilk idare heyeti: Şeref Hivel (başkan), Mehmet Güler, Süleyman Zeybek (başkan vekilleri), Mehmet Dizman (Veznedar) Hayri Aydost (muhasip), Sabri Tığlı (Genel Sekreter).

39 — Başkan Mehmet İnhanlı ve Faik Çağın,

aleyhtardı. Bunlara (40) göre; milliyetçilik hususunda ve yeni birliğin teşekkül tarzı hakkındaki münakaşalar, kurucu sendikalarla Motorlu Taşıt İşçileri Sendikasının badema işbirliği yapmalarına imkân bırakmamaktadır. Millî hisleri rencide edilmiş olduğundan bu sendika Hür Birlik kurucuları arasında yer almıyacaktır.

Fakat her şeye rağmen, ikinci birliğin kurulması D.P. çevrelerinde ısrarla istenilmekte, Motorlu Taşıt İşçileri Sendikası Başkam D.P. ye girmiş bulunmakta idi. Bu bakımdan sendikasının yeni Birliğe girmesini candan istiyordu. Fakat diğer idareciler ikinci birliğe girmeği yerinde bulmuyor ve iltihak kararını vermiyordu. Netekim Hür İşçi Sendikaları Birliğine girilmesini reddeden Yönetim Kurulu kararına Başkan ve bir âza imza koymadı.

İki Birlik arasında mücadele hızlandı

Hür İşçi Sendikaları Birliğinin kurulması ile iki birlik arasında mücadele başladı ve gittikçe hızını arttırdı. Hürcüler "şuurlu ve vatanperver Türk işçisi" ne hitaben yayınladıkları beyanname ile (Nisan 1950) bütün sendikaları yeni birliğe üye olmağa dâvet etti. Beyanname Sendikalar Birliğini ithamdan ve Sendikaları Hür Birliğe iltihaka davetten ziyade iktidar partisinin tenkidi ve grev hakkının müdafaası mahiyetinde görülüyor, iktidar çevreleri, bir kısım sendikacıların D. P. nin etrafında toplandığını sezerek endişeli günler geçiriyordu.

Bu tarihî beyannamede şunlar bildirilmekte idi:

"Şimdiye kadar her türlü haktan mahrum bırakılan Türk işçisine 1947 senesinde ve 5018 sayılı kanunla Sendika ve Birlik kurmak yetkisi verilmişti. Bu müddet zarfında memleketimizin her tarafında birçok sendika ve birlikler kurulmuşsa da bunların bazısı sendika ismini taşımakla beraber Türk işçisinin hak ve menfaatlarını koruya-

---

40 — Başkanvekili İrfan Özeken, Sekreter İsmail Gürdap, Veznedar Ferhad Kalaycı, Muhasip Ekrem Yener

mamış, kanunun sarih hükümlerine rağmen maalesef sendikaları siyasete âlet etmişlerdir.

Hiçbir siyasî cereyana kapılmamak azmiyle kurulan, arzu ve emirleri ancak kendi üyelerinden alan Birliğimiz 30 Mart 950 tarihinden itibaren resmen faliyete geçmiş bulunmaktadır.

Dâvamızın tahakkuku için hür bir teşekkül içinde birleşmeğe ihtiyaç vardır. Sendikan varsa sendikanla birlikte, sendikan yoksa kanunun bahşettiği haklara istinaden bir sendika kurmak suretiyle birliğimize katıl.

Biz dâvamızın tahakkukunu bütün İstanbul işçilerinin birliğimizde yer alması ile mümkün olacağına inanmış bulunuyoruz. Gayemiz hak ve ihtiyaçlarımızı kanunlar çerçevesi dahilinde metanet ve cesaretle çalışmak sureti ile tahakkuk ettirmek ve yeni seçilecek Büyük Millet Meclisinden grev hakkını istemek olacaktır.

Türkiye Cumhuriyeti, Amerikada 90 sene evvel zencilere bile verilmiş olan bu hakkı, vatanperver ve şuurlu Türk işçisinden asla esirgemeyecektir."

Bu beyanname ile de anlatılıyordu ki, işçi sendikaları gözlerini yapılacak milletvekili seçimlerine dikmişlerdir ve sendikalara hâkim olan yeni zihniyet seçimlerin sonuçları ile belirecektir.

MUHALEFET partisi, İşçi Sendikaları Birliğinde çözüntü istiyor, Hür Mensucat İşçileri Sendikasının yarattığı işçi saflarındaki C.H.P. düşmanlığını takviyeye ehemmiyet veriyordu. Hür İşçi Sendikaları Birliği kurulmuş olmasına rağmen başkanı olduğu sendika ile birlikte İşçi Sendikaları Birliğinde kalan ve Başkanlık Divanında mesuliyet alan bir partili (41) bunun içindir ki, istifaya zorlandı (Mart

41 — Ahmet Topçunun istifa mektubunda deniyordu ki: "Bir zümre mesuliyeti deruhte etmiş olan bu Birliğin sesini duyurmaktan, haklı veya haksız ikna cihetine gitmesi ile ve bu meyanda bu Birliğin efektif bir âzâsı bulunmam dolayısiyle kendimi günbegün büyük bir mes'uliyet altına girmiş hissediyorum. Bu yüzden mezkur Birlikten bugünden itibaren istifaen ayrılmak suretiyle en azdan işçi dâvasını dar ve verimsiz bir yoldan yürütmeğe çalışan Birlikte üye arkadaşlarımı arzuları ile başbaşa bırakmağa karar verdim."

1950). İstifa, Hür İşçi Sendikaları çevrelerinde ilgi uyandırdı (42). Bu istifa Sendikalar Birliğinde sarsıntı yaptı. Sendikalar Birliğinin ilk başkanı Birlik İdare Heyetinden ve başkanı bulunduğu Tekstil Sendikasından (43) ayrıldı (Nisan 950). Yönetim Kurulunda partici-lik isnadları yüzünden huzursuzluk içinde bulunan üyeler de vardı (44).

İktidar partisi, işçileri C.H.P. ye bağlanmağa ve lehde konuşmağa zorluyordu (45). Muhalefet partisi D.P. de iktidarın işçilere ve sendikalara baskı yaptığını matbuata duyurmak için tarafdarlarını teşvik ediyordu. Bir taraftan fabrika ve işyerleri müdürleri işçileri C.H.P. ye âza yazılmağa ve bu partiye meylettirmeğe uğraşırken (46) bir taraftan da Çalışma Müdürlüğü vasıtası ile C.H.P. ye ram olmıyan işçi mümessilleri siyasetle uğraşıyor denerek bu vazifelerinden alındı (Bölgenin evrak No. 3573, tarihi 28/3/1950). Muhalefet bunları dikkatle takip ediyor ve efkârı umumiyeyi bu meseleler ve bilhassa grev mevzuu ile şiddetle ilgilendiriyordu.

D. P. nin zaferinden sonra İşçi Sendikaları Birlikleri arasındaki münasebetler

14 MAYIS 1950 seçimlerinde Demokrat Partinin büyük bir çoğunlukla B. M. M. nde temsil edilmesi ve iktidara geçmesi bu parti taraftarlarının kurduğu Hür İşçi Sendikaları Birliği'nin daha cesur ve daha hararetli bir çalışma programını tatbike imkân verdi. İşçi

---

42 — Başkan İhsan Altunel, Ahmet Topçuya "sendikası namına selâmlar" yolladı. D. P. li işçi çevreleri İhsan Altunelden sonra Ahmet Topçuyu günün kahramanı olarak karşıladı.

43 — Yaşar İyidoğan,

44 — Vahdettin Durmaz,

45 — Hâlen Demokrat Parti safhalarında yer alan bazı işçi sendikaları ileri gelenleri C. H. P. İşçi Bürosundan verilen direktifle gazetelere parti lehinde oy vereceklerini anlatmışlardı.

46 — İ.E.T.T. İdaresinde bazı müdürler 5000 kadar işçiyi C.H.P. yer girmeğe zorladı. (Mayıs 1950 hidayeti)

Sendikaları Birliği idarecileri adeta ne yapacaklarını şaşırmış, iktidar değişmesi ile çeşitli endişelere düşmüşlerdi. Bunu iyice gören Hür İşçi Sendikaları Birliği idarecileri bir beyanname ile kanaatlarını belirttiler

"İşçi arkadaş, Dört sene evvel 5018 sayılı kanunla memleketimizde işçi sendikalarının kurulmasına müsaade edilmiş, fakat bunların inkişafına yardım edileceği yerde maalesef istismarı cihetine gidilmiştir.

Kurulan sendikalar içinde pek azı istiklâlini muhafaza edebilmiş, fakat bir çoğu da kukla sendikalar menzilesine düşürülmüştür.

14 Mayıs seçimleri ile memleketimiz yeni bir devrin eşiğinde bulunmaktadır. Hakiki bir demokrasi havası içinde çalışacak sendikalara artık baka imkânı sağlanmış demektir".

Bu beyanname, D. P. zaferine bel bağlamış olanların gönül ferahlığını ifade ediyordu. Fakat beyanname muhalif duruma geçen sendikacılarla tarafsızlar arasında geniş tepki uyandırdı. Beyannamede; Dünyanın her tarafında olduğu gibi memleketimizde de işçiyi parçalamak, sendikaları dağıtmak ve işçiler arasında yersiz rekabetler yaratmak isteyenlerin bulunduğu belirtiliyordu. Sendikcıları uyanık bulunmağa davet eden bir başka beyanname ile İstanbul İşçi Sendikaları Birliği, Hür İşçi Sendikaları Birliğine cevap veriyordu. Bu cevapta C. H. P. nin iktidardan düşmesinin uyandırdığı endişeler seziliyor ve herhangi bir kapanma veya çözülmeye uğramadan ihtilâfın halli isteniyordu. Hür Birlik tarafından siyasete âlet olmak ve bazı kukla sendikalardan teşekkül etmekle itham edilen İşçi Sendikaları Birliği, D. P. ye mensup sendikacıların hâkim olduğu Hür Birliğe "Gelin birleşelim" diyordu. Bu Birliğe hâkim olan düşünce şu idi —

Hür İşçi Sendikalar Birliği idarecileri mevki istiyorsa daha büyük bir teşekkül olan İşçi Sendikaları Birliğine katılmalı, işçilere kendilerini beğendirmeli ve idareci mevkilerine seçilmelidir.

Türkiye Millî Gençlik teşkilâtı mevzuu ve kongrenin sürprizli neticesi

BİRLİKLER arası mücadele, gittikçe lider mevkiindekilerin birbirlerine yakınlaşması safhasına intikal ederken ortaya yeni bir mevzu çıktı :

Türkiye Millî Gençlik Teşkilâtına âza olmak.

Mesele şu idi : Türkiye Millî Gençlik Teşkilâtı diye yeni bir cemiyet kurulacak, bu cemiyetin Türk gençlerini tamamen temsil edebilmesi için işçilerin de bu teşekküle katılması gerekecek.

Bunu sağlamak için İstanbulun en büyük işçi teşekkülü olan İşçi Sendikaları Birliğinin bir karar vermesi ilgili gençler tarafından istendi. Zira Dünya Gençlik Teşkilâtı WAY'e Türkiyenin katılması için böyle bir kararın alınması şarttı.

Bu mevzuda görüşmek için Sendikalar Birliği olağanüstü bir kongre akdetti (30 Temmuz 1950). Paşabahçe İspirto Fabrikası lokalinde toplanan genel kurul böyle bir teşekküle katılmanın aleyhinde bulundu. Çeşitli müdafaalara rağmen kongre, Millî Gençlik Teşkilâtına âza olmağı reddetti. Böyle bir karara varıldıktan sonra ortaya işçi sınıfının teşkilâtlanması tarihi ile ilgili mühim bir mesele atıldı İki Birlik birleşmeli mi, birleşmemeli mi?

Bu soru, çetin müzakerelere yol açtı. İki Birliğin birleştirilmesinin namus borcu ve birleşmenin zaruret olduğuna karar verildikten sonra birleşmeyi fiiliyata geçirmek için ortaya iki fikir atıldı:

1 — Mevcud Birliklerin yönetim kurulları dışında on işçi seçilsin, Birliklerin birleşmesi meselesini incelesin.

2 — İşçi Sendikaları Birliği Yönetim Kurulu toptan istifa etsin hemen yeni bir seçim yapılsın.

Kongre, iki teklifi de kabul etti. Böylece Sendikalar Birliği yönetim kurulu, Dünya Gençlik Teşkilâtına katılmak sureti ile Millî Gençlik Komitesine iltihak kararı almak için davet ettiği genel kurulda, beklemediği bir şekilde iskat edilmiş oldu. Bunun üzerine Hür İşçi Sendikaları Birliğinin çok müfrit elemanları "saltanatınız bit-

tiiii" diye bağırdılar ve gösteriş yaptılar. Bu hal çeşitli kavgalara, münakaşalara yol açtı.

KONGREDE yeni bir seçim yapılamadı. 15 gün sonra yeni bir kongre akdi kararlaştırıldı. Bu müddet içinde Birlikler arası bir komisyon müteaddit toplantılar yaptı. İki birliğin birleşmesi şartlarını ihtiva eden bir rapor hazırlandı. Bu rapor 20 Ağustos 1950 de devam edilen kongrenin riyaset divanına sunuldu. Raporda şöyle denilmekte idi :

"İstanbul İşçi Sendikaları Birliğinin 30 Temmuz 950 tarihinde Paşabahçede yaptığı olağanüstü toplantıda iki birliğin birleşmesi karar altına alınmış ve bu karara uyularakkeyfiyet Hür İşçi Sendikaları Birliğine tefhim edilmiştir. Bu karara istinaden yaptığımız şu toplantıda her iki Birliğin delegeleri hazır bulunmaktadır. Binaenaleyh bugüne kadar ayrı ayrı çalışan Birlikler tarihe karışmış ve onun yerine İstanbulun bütün işçi sendikalarını bağrında toplayan bir tek Birlik kurulmuş olacaktır.

İstanbulun İşçi Sendikaları Birliğinin bu toplantıyı hazırlayan son kongresinde alınan karar gereğince iki Birlikten beşer kişinin iştirâki ile muhtelit komisyon kurulmuş ve anatüzük hazırlanmıştır. Bu komisyonun İstanbul İşçi Sendikaları Birliğinin Anatüzüğünde yapılmasını düşündüğü tadilât biraz sonra kongrenize arz edilecektir. Bu itibarla, bugüne kadar ayrı çalışmakta olan her iki birliğin çalışmalarına aid raporun kıymetli vakitlerinizi israf edeceği düşüncesi ile tanziminden sarfınazar edilmiştir.

Bu mutlu günün Türk işçisi için hayırlı olmasını bütün kalbimizle temenni eder, işçi dâvasında yeni bir çığır açacak olan kongreye başarılar dileriz."

Bu takririn kongreye izahı sırasında, Hür Sendikalar Birliğinin kuruluş maksadına da temas edildi (47). Rapor ve konuşma alkışlarla karşılandı. Yeni Birlik için İstanbul Millî İşçi Sendikaları Bir-

47 — Hür İşçi Sendikaları Birliği Başkanı Şeref Hivel konuşmasında dedi ki: "Biz ikinci bir birlik kurmak mecburiyetinde kalmıştık. Bu her arkadaşça malûmdur. Artık İşçi Sendikalarının politikadan

liği adı kabul edildi. İdareciler seçildi (48).

Artık sendikalar Birlikleri arasındaki mücadele bitmiş (20 Ağustos 1950), yeni teşekkül içinde grupların çarpışması başlamıştı.

Birbirine cephe alan idarecilerin Birliği

10 EYLÜL 1950 günü kurulan İstanbul Millî İşçi Sendikaları Birliği yeni bir idare heyeti ve yeni bir başkanlık divaniyle faaliyete geçti (49). Her ne kadar iki Birlik aynı teşekküle bağlanmışsa da idare heyeti üyeleri parti farkları yüzünden birbirlerine ısınamamış ve anlaşamamıştı. Netekim Gelir Vergisi Kanununun 1951 malî yılında işçilere tatbik edilmiyeceği haberi çıkınca Birlik 31 Aralık 1950 de toplantı tertib etmeğe ve Gelir Vergisinin işçilere de teşmilini istemeğe karar verince yeni iktidar partisine mensub olanlar böyle bir toplantının lüzumsuzluğunu ileri sürmeğe başladılar. Yeni idare heketinde ilk ciddî anlaşmazlık böylece başgösterdi.

Gelir Vergisinin işçilere tatbikini istiyen hatipler işsizlik mevzuuna da temas ettiler. B. M. M. Başkanlığına, Başbakanlığa, Çalışma Bakanlığına işsizliğin sebeb ve âmillerini belirten, çareler düşünülmesini isteyen yazılar göderdiler. Çalışma Meclisinin toplantıya çağırılması için muracaatta bulundular. Asgari ücretin tesbitini istediler. Bu çeşit müracaatlar ilk nazarda hoş karşılanmıyor ve

---

ayrılmaları zarureti hasıl olmuştur. İşçi Dâvasının selâmeti bakımından hakikaten birleşmemizin zaruretini kabul ederek birleşmek istedik. Şunu iyi bilelim ki, bize bizden başka meded edecek kimse yoktur. Birliğimiz politika tesirlerinden hariç kalacaktır.

48 — İki birlik birleşince idare heyeti şöyle teşekkül etti Mehmet Güler, Mehmet İnhanlı, Veysel Güven, Cemil Gider, Seyfi Demirsoy, Süreyya Birol, Zühtü Tetey, Üzeyir Kuran, Selâhatin Yayım, İbrahim Bilge, Naci Bilgin, Şeref Hivel, Hasan Tufan, Bahir Ersoy, Osman Yatış.

49 — Başkanlığa Zühtü Tetey, Başkan Vekilliklerine Süreyya Birol, Mehmet İnhanlı, Genel Sekreterliğe Salâhattin Yayım getirildi.

yönetim kurulunun iktidar partisine yakın elemanları Birlik başkanlık divanının değiştirilmesi için formül düşünüyor, bir taraftan da sendikalara giderek oy teminine çalışıyor, gruplar teşkil ediyordu.

Nihayet, Motorlu Taşıt Sendikası bir takrir vererek anatüzükte tâdilât için olağanüstü bir kongreye gidilmesini istedi. Bu takrir, idare heyetindeki anlaşmazlıkların birbirini takip etmesine sebep oldu. Hararetli müzakerelerden sonra bütün sendikalardan kongreye gidilip gidilmemesinin sorulması kararlaştırıldı. Fakat birçok işçiler, bilhassa tarafsız sendikalar "Kongre değil, iş istiyoruz" diyordu.

Bunu söylemelerinin sebebi bilinmiyor değildi.

Umumî işçi durumu

AZ ÜCRET almakta olan işçiler, hiç olmazsa Gelir Vergisine tâbi tutulmak ve böylece eskisine nisbetle az vergi ödemek istiyor, işsizlik yüzünden iş bulma ve çalışma hürriyetlerine kavuşmaları üzerinde duruyorlardı. İş Kanununun tatmin edici olmaktan uzak bulunması her gün yeni şikâyetlere, yeni haksızlıklara yol açıyor, İşçi Sigortalarının kırtasiyeciliğe boğulmuş bünyesi işçi ıztıraplarını dindirmeğe kâfi gelmiyor, Sendikalar Kanununun dar hükümlerinin tevsii arzusu teşkilâtçı işçilerce ısrarla isteniyordu. Çalışamıyacak hale gelmiş olan işçilerin sigorta karşısındaki durumu, genç işçileri endişeye düşürüyor, iş kazalarına uğrayanların maluliyet derecelerinin tesbiti, işçilerin iş mahkemelerine başvurmalarını icabettiriyordu. Hele İşçi Sigortaları Hastahanelerinin sağlık kurullarının verdikleri raporlar tatmin edici olmuyor, şüpheyi davet ediyor, bazı hallerde bu raporlar devlet hastahaneleri sağlık kurulları raporları ile tezad teşkil ediyordu. Sigortaların işçiden ziyade sigortanın malî menfaatlarını düşündüğü misallerle iddia ediliyordu.

İŞÇİLERİN karıları, çocukları çok defa iş bulamadan evde oturmakta, ana ve babalar da ihtiyarlıkları yüzünden herhangi bir üc-

retle çalışarak aile bütçesine yardımda bulunamamakta idiler. Bir işçi eline geçen ortalama 110 lira civarındaki ücretle dört beş nüfuslu ailesini geçindiremiyor, çocuklarının umumî zafiyete müptelâ olması felâketi ile karşılaşıyor, hastalık işçinin evinden ayrılmıyordu. Fakat İşçi Sigortaları Kanunu "çalışan insan" lardan bir kısmını muayyen hallerde sigorta etmişti. İşçi ise bütün çalışanların sigorta edilmesini, umumî hastalık sigortasının ise her yerde ve her işçiye teşmilini istiyordu. Ayrıca işçinin bakmakla mükellef olduğu yakınlarına da sigortanın teşmilini taleb ediyordu.

Devlet ve belediye hastahaneleri hastaların istilâsına uğradığı için işçi aileleri bu hastahanelere gitseler de kendilerine sıra gelmeden eve dönüyor, üstelik yoruluyor ve daha çok üzülüyordu.

İşçilerin ücretlere zam talebiyle çıkardıkları iş ihtilâfları işverene tanılan çeşitli haklar yüzünden aylarca karara bağlanamıyor, Hakem Kurullarının kararları ve bilhassa teşekkül tarzları daimi itirazları mucib oluyordu.

İş şartları ve işçi ücretleri bu kadar tatmin edici olmaktan uzak, işçi sağlığı bu derece bozuk, teşkilâtsız işçiler bir hayli kabarık, partilerin sosyal ıslahat programları bu kadar kısır bir durumda iken İstanbul İşçi Sendikaları Birliği bu gibi hayati meselelerle uğraşmak ve bunları işçi lehine tadil etmek için çalışmak dururken partizan işçilerin rekabeti ile Birliği kongreden kongreye sürüklüyor, kongreler ana dâvaların hallini temin için prensip ve icraat kararları ile uğraşacağına sen - ben iddiaları ile uzuyor, şahsî mücadeleler esas meselelerin müzakeresine vakit bırakmıyordu. Bunun içindir ki birçok sendikalar ve idarecilerinin bir kısmı halli zaruretini sezdikleri işlerin en realist ifade ile teşrihini muayyen "lider" lerden bekliyor ve "kongre değl, iş isteriz, iş" diye feryadı basıyorlardı.

BİLHASSA sendikalı işçilere karşı işverenlerin takib ettiği baskı politikası, mümessil işçilerin, işçi taleplerinin tahakkukuna çalışmalarının önlenmesi başlıca şikâyet konusu oluyordu. Bu işler halledilmiyor, kütle hareketleri kanunların imkânları çerçeve-

sinde görülmüyor, işverenlerin artan tazyiki önlenemiyordu. Ankarada toplanan sanayi kongresinde işçi sendikaları temsilcilerine yer verilmemesi gibi hususlar, yabancı garsonların iş piyasasına hâkim oluşlarının durdurulması askıda bırakılıyor, sendikacılar müttehit bir cephe kuramıyor, bir kısmı ise politikacıların telkinlerine göre hareket ediyorladı.

Olağanüstü kongre toplandı

NİHAYET 10 Şubat 1951 de Yönetim Kurulu, 13 sendikanın kongre yapılmasını, 10 sendikanın kongre yapılmamasını, 2 sendikanın müstenkif kaldığını bildirdi. Beş sendika hiçbir mütalea serdetmemişti. Bu netice yeni bir kongreye gidilmesinin zarurî olduğunu belirtti.

İşçi çoğunluğu yönetim kuruluna Birliklerin eski idarecilerini değil yeni elemanları seçmeyi istiyordu. 25 Mart 1951 de olağanüstü kongre aktedildi. 5,5 ay süren devre bir intikal devresi gibi geçmişti (50). Kongrede yönetim kurulu âza miktarı 15 den 21 e çıkarıldı. İki ayrı liste delegelere dağıtıldı. Seçim sonunda Hür Birlikçilerin adayları daha çok oy kazandı (51). 1951 Martının son gecesi başkanlığa ve diğer mesul vazifelere seçim yapıldı (52). Yönetim kurulu mensupları "Burada siyasî hiçbir cereyana ve siyasî parti-

---

50 — Milli İşçi Sendikaları Birliği kongresinde iki yabancı misafir vardı: Arjantin İşçi Ataşesi F. F. Moggia ve Amerikalı sendikacı AFL nin Avrupa temsilcisi M. İ. Brown. Dünya sendikacılık hareketleri içinde birbirlerine zıd fikirleri ve anlayışları temsil eden bu iki sendikacılardan F. F. Moggiayı İşçi Sendikaları birliği taraftarları, M. İ. Brown'ı da Hür İşçi Sendikaları Birliği taraftarları destekliyordu.

51 — Eski idare heyetinin en kuvvetli elemanlarından Bahir Ersoy, Selâhattin Yayım, İbrahim Bilge, Cemil Gider seçimi kazanamadı. Osman Yatış ve Naci Bilgin de seçimi kaybetti.

52 — Başkanlığa Şeref Hivel, Başkan Vekilliklerine Mehmet İnhanlı, Mehmet Güler, Genel Sekreterliğe Baha Tansel, Veznedarlığa Mehmet Dizman, Muhasipliğe Ali Aygen getirildi.

lere âlet olmamağa yemin ederim. Sırf işçi dâvası uğrunda çalışacağımıza namus ve şerefimiz üzerine yemin ederiz." diye and içtiler. Bu yemine rağmen birçok defa birçok sendikacılar "Birlikte siyaset var" iddiasında bulunacak olaylarla karşılaştı. Bazı istifalar ve münakaşalar "particilik yapmakla" izah edildi (53). Birlik, ciddî işlerle uğraşamıyor, zamanın hâkim ifadesine göre "bir seyahat acentası" haline gelmiş bulunuyordu. Amerikan viskonsülü, Amerikan haberler ajansı ataşesi ve bir Amerikan sendikacısı ile yapılan temaslardan sonra (54) Atinaya, Milanoya, New Yorka işçilerin gönderilmesi kararlaştırıldı (55). Bu seyahatler ve verilen karar şekilleri bir çok tenkitlere yol açtı. Esasen birlikten bir şey beklemiyen altı âza toplantılara katılmıyarak müstafi addedildi, dördü istifa etti, yedek âzalardan bazıları ise idare heyetine dâvet edildiği halde toplantılara gitmedi. Bu hâl, Birliği gittikçe çıkmaza sürükledi. Particilik, işçi ihtiyaçlarını işçi gözü ile mütalea edip kütleye mal etmekten mahrumiyet, Sendikalar Birliğinin bu devre idarecilerini son derece passif ve tezadlara düşer bir duruma getirdi.

Demokrat İşçi Partisinin kuruluşu ve çalışmaları

İŞÇİLERİN siyasi partiler tesiri altında kaldıkları iddiaları günün konusu olurken İstanbulda bir sol cenah partisi kuruldu. (Eylül 1950) Demokrat İşçi Partisi "İktisadî ve içtimaî durumu her ne olursa olsun demokratça düşünüş sistemine bağlı bütün münev-

53 — Baha Tanselin genel sekreterlikten istifası, Şeref Hivelin ikinci bir seçimde Başkanlığa getirilmesi, arkadaşları ile ihtilâfa düşmesi siyasî tesirlere karşı durduklarından ve yeminlere sadakat göstermek istediklerinden ileri geliyordu.

54 — Yunanistana Şeref Hivel, Milanoya Mehmet Güler ve İsmail Aras, Amerikaya Mehmet İnhanlı ve İsmail Aras gidecekti. Şeref Hivel millî hislerle Yunanistana gitmekten feragat etti. Diğerleri gittiler.

55 — Konsolos Mr. Mac Donald, Ataşe Mr. Vilson, Sendikacı İ. Brown dı.

verlerle, bilhassa işçi, köylü, sanatkâr ve küçük esnafın hayat ve menfaat beraberliğini temsil eden parti" Marksist bir parti değildir. Millî dâvaları halletmek için birçok mülk sahipleri, esnaf, köylü ve işçi sınıfına inhisar eden mutedil sol cenah partisidir. Tanıdığı hürriyetler şunlardır

Fikir ve vicdan hürriyeti, söz ve yazı hürriyeti, okuma ve okutma hürriyeti, birleşme ve toplanma hürriyeti.

İnandığı haklar da şunlardır

Yaşama ve çalışma hakkı, yerleşme ve yer değiştirme hakkı, siyasî haklar.

Dikkat ettiği masuniyetler :

Ferd masuniyeti, mülkiyet masuniyeti, mesken masuniyeti.

Partinin asıl gayesi ister şahıs, ister zümre olsun tahakküme imkân vermemek, sefalet içinde bulunan geniş halk tabakalarının refahını temin etmektir. İnsan hakları bakımından da liberal bir partidir. Her diktatörlükten nefret ettiği gibi işçi diktatörlüğüne de muhaliftir (Gecepostası, 4/9/950). Partinin kurucusu bir avukat ve üç işçidir (56). Mevcut sendikalar hakkındaki görüşleri aşırı derecede tenkitkârdır (57). İlk sıralarda idarecileri demir ve madenî eşya, Cibali tütün ve sigara, bira fabrikası işçileri ile basın teknisyenleri mensupları idi. Parti ilk kongresinde (10 Şubat

---

56 — Partinin müessisleri şunlardır: Orhan Arsal (Hukuk doktoru, avukat), Üzeyir Kuran (Tesviyeci), Nizamettin Yalçınyuva (tesviyeci), Ferruh Apaydın (makinist). İlk genel idare kurulu şöyle teşekkül etmiştir Parti başkanı Orhan Arsal, ikinci başkan Üzeyir Kuran, kâtip Rıza Durak (matbaa işçisi), muhasip Ömer Gülleç (makinist), üye Ferruh Apaydın, Hasan Şendalay (makinist), Hüsnü Konukseven (tesviyeci), Neşet Bilgin (işçi), Nizamettin Yalçınyuva, Ömer Çetinkaya (dokumacı).

57 — Parti Lideri Orhan Arsal, bir mülâkatta şunları bildirdi: "Bugünkü sendikalar ancak «sarı sendika» vasfını haizdirler. Kurdukları birliklerin de tabii aynı evsafta olmaları icabeder. Gayrı siyasî olduklarını iddia eden bu teşekküllerin siyasî tesir altında hareket ettikleri de meydandadır. (En son dakika, 17 Nisan 1952 Enver Ebcinin mülâkatı).

1952) ismini değiştirmek için uzun münakaşalar yaptı (58) neticede parti adının aynen bırakılması kararlaştı. İkinci genel kurulda ise (13/6/953) demokrat sıfatı atıldı. Kongrede işçi sendikalarına gayet ağır hücumlar yapıldı. Yeni idareciler seçildi (59). Sendikalar hakkında genel başkanlık raporunda pek ağır hükümler bulunuyordu. Bu hücumlar, sendika idarecilerinin bu partiye düşmanca ve şüphe ile bakmalarından sonra başlamıştı. Deniyordu ki:

"HALBUKİ bütün siyasetimiz "masal" ile adam avutmaktan ibarettir... Sendikalarımızı, işçi önderi geçinenlerin yemliği olmaktan mı kurtaracağız?

Ah hele bu sendikalar!. Sözde siyasetle iştigal etmiyen, fakat siyaseti pek meşgul eden bu sarı topluluklar!.. Hangi sahte sendikalistin eliyle hangi partiye peşkeş çekileceği, hangi ideoloji ile zina ettirileceği meşkûk birer bivei bâkir. Çünkü şahsiyetleri yok.. Çünkü ayrı bir zümreye, menfaati zıd bir iktisadi sınıfa mensup olduklarının şuuruna varmak onlar için imkânsız. İşçileri sendika çatısına toplıyabilmek için patrona karşı ateş püskürmekten, kin ve husmet saçmaktan başka bir çâreye başvuramıyan

---

58 — Kongrede Mahmut Arslan Partiye İşçi Partisi, Orhan Arsal Sosyalist Demokrat İşçi Partisi, Üzeyir Kuran İşçi Partisi isimleri verilmesini istediler. Kongre Başkanı Mehmet Dizman mevcut ismin değiştirilmemesini ileri sürdü, bu teklif kabul edildi. Kongrede C.H.P. den Ali Rıza Arı'ya söz verildi. Arı yüzde yüz işçiler lehine konuştu ve sert iddiaları doğru bulmadı. D.P. den Nuri Beşer (İşçi) den konuşmak isteyip istemediği soruldu. Beşer, konuşmaya yetkisi olmadığını söyledi.

59 — Parti Genel Başkanı Orhan Arsal, Genel İdare Kurulu idarecileri: Üzeyir Kuran, İbrahim Güzelce, Mahmut Aslan, Fevzi Gönüllü, Rıza Durak, İsmail Tuğtekin, Mehmet Alplar, ÖmerGüleç, Osman Sevcan, Haysiyet Divanı Üyeleri: Petro Usta, Nâzım Ulusakul, Hamdi Nural, İl İdare Kurulu Üyeleri: Yusuf Aslan, Demir Oduncu, Hüsamettin Dinç, Hasan Şendalay, Hüsnü Konuksever, Cemal Çağlayan, Raif Karaalioğlu, İrfan Savgat, Sevdiye Kayalıoğlu, Cemal Kadık, Hasan Civan, Ahmet Cansızoğlu, Hikmet Açıcı, Yakub Ünver, Emin Namlıer, Nizamettin Yalçınyuva, İl Haysiyet Divanı üyeleri: Hüsamettin Aşıkoğlu, Mevlûd Bayraktar, İbrahim Kayaoğlu.

bu sarı sendikalar, kanunun ve muahedelerin himaye eylediği toplanma hürriyetlerini bile müdafaadan âciz!.. Kuvvetlinin önünde elpençe divân duran, kanunsuz emirlere bile boyun eğmek haysiyetsizliğini gösteren bugünkü sendika liderleri, sadaka kabilinden verilmiş bir demokrasi ile iktifa ettikçe işçi sınıfının,işçi menfaatlarının müdafii olmak sıfatı ile Millet önünde değil, sulh mahkemesinde bile dâva açamazlar. Sadece Marşal planından faydalanırlar, maaşlarını rahatça alırlar ve içlerinden bazıları da aidatları kolayca "deve" yaparlar. Ve bütün bu zahmetlere mukabil iktidarda kim varsa ona yaltaklanmak saadetine mazhar olurlar.

Görülüyor ki işçi de her vatandaş gibi yalnız ve tek başınadır. Uğrunda herşeyin feda edildiği kâzip mefhum devlet bile değil, sadece iktidardır."

Genel kurul raporunda da yine sendikalar itham edilmektedir:

"...Sendika idarecileri, Demokrat İşçi Partisini kendileri için bir rakip, küçümsenmiyecek bir tehlike olarak görmektedirler. Çünkü bugünkü sendika liderleri Demokrat Parti, Halk veya Millet Partileri emrinde çalışan birer partizandır ve vazifeleri işçi sınıfını sendika masaliyle oyalamak, muhtelif partilere dağıtmak suretiyle parçalamak, işçileri siyasi bir kuvvet olmaktan menetmektir. İşçi sınıfını sağmal bir rey makinasından başka bir hüviyetle gözönüne getirmeği adeta bir zül telâkki eden diğer partiler sadece rey avcılığı için sendikalar içinde, kanuna rağmen, siyasi faaliyet ve tahriklerde bulunduklarını müşahede ve tesbit eden partimiz, Sendikalar Kanununun 5. maddesinin mütemadiyen ihlâlini şiddetle takbih ve bizzat kendisi böyle bir töhmet altında kalmamak için bütün üyelerine sendikalardan çekilmek emrini verdi. Bu disiplin kararına itaat etmiyen âzamızın da parti ile olan münasebetleri kesildi. Sendikalardan tamamen elimizi çekmemize rağmen diğer partilerin tahrikâtı devam etmektedir. Sendikalar Birliğinin Cibali Tütün Fabrikasında yapılan son toplantısı bu müdahale ve tahrikâtın ne kadar büyük bir dereceye vardığını inkâr kabul etmez bir şekilde isbat etmiş bulunmaktadır.

Halbuki sendikalar işçinin müdafaa teşkilâtıdır. Fakat sadece müdafaa kâfi değildir. İşçinin içinde bulunduğu sefil şartlardan kurtulabilmesi siyasi bir kuvvet haline gelmesine bağlıdır. Bu itibarla sendikalar İşçi Partisinin tabii üyesi ve mesnedi olmalıdırlar."

SENDİKALAR ve başlarındaki idareciler bu anlayışta olan bir partiye yaklaşmadılar ve ithamları dahi cevaplandırmadılar. Bu suretle ikinci kongresinde İşçi Partisi adını alan teşekkülle cevap vererek bu partiyi kuvvetlendirmek ihtimalini dahi düşündüler ve ithamları dudak bükerek karşıladılar. Parti, 1954 Milletvekili

seçimlerinde siyasî hayatta hiçbir kuvveti olmadığını da gösterdi ve sonradan bazı istifalarla parti daha da zayıfladı. Genel başkanla diğer idareciler arasında ihtilâf belirdi. Parti uyudu.

İşsizliğin önlenmesi için yerli sanayiin müdafaası kasdiyle miting teşebbüsü

İŞÇİ Sendikaları Birliğinin 25 Mart 1951 den itibaren 10 ay kadar süren devresinde en mühim iç hadise Tekstil ve Örme Sanayii İşçileri Sendikası (60) nın hazırladığı bir miting oldu. İşçi Sendikaları Birliği, bir âzasının hazırlamak istediği mitingi ilk önce desteklemek istemedi. Bu, idare heyetinde ihtilâflara yol açtı. Nihayet Birlik, mitinge iştirâk kararı verdikten az sonra Vilâyet kararını bildirdi Miting mahzurlu görülmüştür. Yapılmasına mâni olunacaktır (61). Sendikalar Birliği, mitingi destekleme kararı vermeden evvel sendikanın bir işverenden para aldığını ileri sürmüştü. Daha önce miting için Sendikalar Birliğine müracaat eden iki sendikanın dileği nazara alınmamıştı. Miting lehinde ve aleyhinde olanlar oyları ile bunu bildirdikten sonra (62) Birlik ikinci bir oturumunda meseleyi yeniden incelemişti. Ve bu defa evvelce deftere geçirilmesi unutulan bir miting yapma kararı da bahis mevzuu edilerek yeni bir karar vermek gerekmişti Birlik mitingi destekliyecektir. İşte bu karar verildikten sonra Vilâyetin ka-

---

60 — Tekstil ve Örme Sanayii İşçileri Sendikası, işsizliği protesto için 21 Ağustos 1949da ilk nümayişi yapan İstanbul Mensucat Sanayii İşileçri Sendikasını da içine alan Mensucat işkolundaki sendikaların birleşmesi ile meydana gelmiştir.

61— C. H. P. iktidarı zamanında da aynı işkolundaki işçiler aynı mevzular için miting yapmak istemiş ve müsaade alamamıştı.

62 — Mtingi desteklemeye taraftar olanlar : İbrahim Bilge, Seyfi Demirsoy, Zühtü Tetey, Rahim Mumcular. Aleyhdarlar: Şeref Hivel, Nevzat Akdeniz, Mehmet Dizman, Mehmet Çelemoğlu. Müstenkifler : Ali Aygen, Basri Karagöz, Vahdettin Durmaz, Mehmet Güler, Lütfü Yılmaz.

rarı geldi Mitinge müsaade edilmemiştir. Bunun üzerine de miting tertip komitesi Vilâyeti protesto eden şu beyannameyi yayınladı.

"VATANDAŞ

23 Ağustos 1951 Perşembe günü saat 17 de Taksim Cumhuriyet meydanında bir miting yapacaktık. Mitingin gayesi şunlardı

1 — İşsizliğin önlenmesi için yerli sanayiinin inkişafı

2 — Yerli malların kullanılması

3 — Lüzumsuz ithalâtın durdurulması ;

4 — Tek işçi çalıştıran iş yerlerine de işkanununun teşmili ni istemek ;

Bu kadar makul ve bu kadar memleket yararına olan bu isteklerimizi belirtmek için yapacağımız mitinge maalesef vilâyet tarafından müsaade edilmedi. Halbuki İçtimaatı Umumiye Kanunu bizim bu ulvi gayeler için miting yapmamıza imkân veriyor. Kanundan başka hiçbir kuvvet tanımayan biz işçiler, mitingimize müsaade edilmeyişine üzüldüğümüz kadar, bu isteğimizin kabul edilmemesi için gösterilen sebebe de çok üzüldük. Vilâyetten gelen mitinge müsaade edilmiyeceğini beyan eden valilik kararı şöyledir

"Seçim, toplantı ve münakaşalarının yapılmakta olduğu bu günlerde dilekçenizde belirttiğiniz şekilde bir toplantı yapılması mahzurlu görülmüştür."

Vatandaş!

Bu memlekette demokrasi güneşi parlamakta devam ettiği müddetçe (ki devam edecektir) her zaman seçimle ilgili toplantılar ve siyasî partiler arasında bu kabil münakaşalar elbette olacaktır. Bu mantık silsilesini kabul etmek zarurî olduğuna göre bizler dertlerimizi efkârıumumiyeye hiçbir suretle anlatmağa imkân bulamıyacağız.

Vilâyetin bu kararının bizzat seçim hürriyetinin dayanağı olan Anayasa prensiplerine aykırı buluyor ve Vilâyet makamını politika yapmakla suçlandırıyoruz.

Vatandaş

Türk işçisini sudan bahaneler ve basit politika düşünceleri ile toplanma hakkından mahrum bırakmak kararının mânasını çok iyi anlıyoruz. Vatanın yüksek menfaatlarını, işçilerin haklarını pek güzel idrak eden sendika miting komitesi şunu açıkça belirtmekten şeref duyar

Türk işçilerine toplanma hakkını tanımayan ve onların arzularını belirtmesine imkân vermemek isteyen İstanbul Valisi hareketlerindeki gayeye asla ulaşamıyacaktır. Bizler her türlü hissi politika endişelerinden uzak olarak ilk fırsatta karar verdiğimiz mitingi kanuna dayanarak yapacağız.

Mitingin tehirinde Vilâyetin kanunsuz gördüğümüz men kararı değil, işçilerin öz menfaatleri âmil olmuştur.

İstanbul Tekstil ve Örme Sanayii
İşçileri sendikası miting tertip
Komitesi.,,

Bu beyannamede belirtildiği gibi mitingden vazgeçildi. Ancak mitingin İşçi Sendikaları Birliği İdare heyetinde desteklenmesi ve desteklenmemesi kararları 20 Ocak 1952 kongresinde fırtına kopardı.

Birliğin ihtilâflarla geçen çalışma devresindeki hâdiselere toplu bir bakış

BİRLİĞİN bu devresi çeşitli ihtilâflara yol açan daha birçok hâdiselere de sahne oldu. Yaptırılması düşünülen "İşçi sarayı" için teberru toplama işleri çeşitli tenkitlere yol açtı. Teberrular arzu edilen mikdarın binde birini bulamamıştı.

Birlik idare heyeti içtimalarını müşahitlerin bir vakitler takib edebilmesi ve gazetecilerin de bu toplantılarda not alma imkânlarının sağlanması Birliğin çalışmalarını efkârı umumiyeye aksettirebiliyordu. Sonraları idare heyeti, bazı mütenakız konuşmalar da

herkesçe duyulabildiği için, toplantılara müşahit ve gazetecilerin alınmasını yasak etti. Bu karar bilhassa Basın Teknisyenleri Sendikasını harekete geçirdi. Sendika bu kararları şiddetle protesto etti. Üstelik bu kararlardan sonra sendikaların aidat verme işi de gevşedi. Birlik malî buhran geçirdi (63).

Basın Teknisyenleri Sendikası meseleyi şöyle mütalea ediyordu

"Bütün bir milletin iktisadî, içtimaî, siyasî haklarının bahis konusu edildiği parlamentolarda dahi müşahitlere yer verildiği bir devirde "Yerimiz dar", "iyi çalışamıyoruz", "şöyle oluyor, böyle oluyor" diyerek, aklı selimin kabul etmiyeceği sebebler icad etmek suretiyle, kendileri için neler yapılacağını veya yapılmak istendiğini gözleri ile görmek, kulakları ile duymak isteyen insanlara bu kapıları kapatmak, mücadele ettiğimiz, daha doğrusu etmek istediğimiz zihniyetler içerisine apartopar yuvarlanışımızın gayet tipik bir misâlinden başka bir şey değildir. Sendikamız şiddetle protesto ettiği ve tatbik edilmesine asla rıza göstermiyeceği bu hatalı kararın değiştirilmediği takdirde, genel kurul toplamak suretiyle, bir senbol manzarasından başka hiçbir ileri hareketine şahid olmadığı Birlik üyeliğinden çekilmeği sağlamak yoluna gidecektir."

Nihayet "kongreye gitmek" mevzuu tekrar ortaya atıldı. Anatüzüğe göre Birlik kongresi Aralık ayında yapılırdı. Fakat kısa bir zaman evvel kongre yapıldığından bir kısım sendikacılar, mevcud idare heyetinin bir yıl için seçildiğini ileri sürerek kongreye lüzum görmediler. Fakat ekseriyet 5 saat süren müzakerelerden sonra kongreye gidilmesini kararlaştırdı (18 Aralık 1951). Bu kongreden sonra Birlik yeniden "İstanbul İşçi Sendikaları Birliği" adını aldı. Zira Bakanlar kurulu Birliğe "Millî" adını vermeği kabul etmemişti.

Eski adını kullanmağa başlıyan Birlik 1952 den itibaren işçinin teşkilâtlanması bakımından mühim işler yapamadı. 20 Ocak

63 — Bir kısım sendikalar aidatlarını göndermedi. Liman Dok ve Gemi Sanayii İşçileri Sendikası ise aidat ödemiyeceğini resmen bildirdi.

1952 kongresinde geçen aylarda idare heyetinde bulunan "İşçi Partisi" ikinci başkanı ve Demir ve Madenî Eşya İşçileri Sendikası başkanı (64) aleyhinde konuşmağa fırsat buldular. Fakat tenkitlere ve hücumlara rağmen kongre İşçi Partisi ikinci başkanını tuttu ve ona en çok oyu verdi. (65).

Yeni idare heyeti ve İşçi Partisi ile mücadelesi

LİSTE olarak idare heyetinde ekseriyeti alan eski Sendikalar Birliği grubu, Başkanlık divanı seçimini kaybetti. Bu Birlik idare heyetinin ciddî buhranlar geçirmesine, İşçi Partisinin sendikalara nüfuzuna ve Birlik idarecileri aleyhinde sert politika takibine, Birlikten ayrılma temayüllerinin belirmesine, Birlik başkanvekilliğine getirilen bir işçinin kendi sendikası tarafından bu mevkiden uzaklaştırılmak istenmesine sebeb oldu. İşçi Partisi "üyelerimiz sendikalardan ve Birlikten çekilmeli" parolasını vermişti. Bu direktif partiye karşı bir kısım işçilerin ve tarafsızların cephe almasına sebeb oldu. Üstelik Birlikte birbirine cephe alan iktidar ve muhalefet partisi mensupları İşçi Partisine karşı müşterek bir muhalefet safı vücude getirdiler. İşçi Partisinin nüfuzunu kırmağa, tesir-

---

64 — Üzeyir Kuran eski Amele Teali Cemiyeti mensuplarındandı. İyi konuşur ve ileri tezleri müdafaa ederdi. Mehmet İnhanlıya cemiyetçilik hocalığı yaptığını söylerdi. En çok atışanlar da bu hoca-talebe idi. Açık sözlü ve cesurdu. Kongrede (25 Mart 1951) deki emrivakileri belirtti. Piç fıkrası anlattı ve D.P. taraftarlarınca şiddetle hücuma maruz kaldı. Artık ya Üzeyir Kuran yahud Birlik vardı. İttilâf bu kadar şiddetlendi.

65 — İdare Heyetine seçilenler: Üzeyir Kuran, Mehmet İnhanlı, Şeref Hivel, Seyfi Demirsoy, Mahmut Yüksel, Zühtü Tetey, Yusuf Öner Naci Kurd, Ali Aygen, İsmail İnan, İbrahim Bilge, Ahmet Muşlu, Cemil Gider, Rahim Mumcular, Şaban Yıldız, Basri Karagöz, Hilmi Us, Mehmet Çelemoğlu, Mazhar Yaylalı, Vahdettin Durmuz, Mehmet Güler, Başkanlığa İnhanlı, Başkan vekilliklerine Mahmud Yüksel, Şeref Hivel, Genel Sekreterliğe Yusuf Öner, Muhasipliğe Naci Kurd seçildi.

lerini azaltmağa ve idare heyetlerini ellerine geçiren sendikalarda mukabil hareketlere tevessül etmeğe karar verdiler, faaliyete geçtiler. bütün bunlar gayrı resmî şekilde ve Birliğin politika yapamıyacağı prensibine rağmen, sendikalarda, masa başlarında karara bağlanıyordu. Bütün bu siyasî ve mukabil hareketler sendikalardan bazılarının ve Birliğin iş yapmaz hale gelmesini intaç etti. Hattâ istifa dalgası başkanlık divanını sarmağa başladı.

Durum şöyle idi :

Basın Teknisyenleri Sendikası yönetim kurulunda İşçi Partisi mensupları çoğunlukta idi. Yönetim kurulu, Birliğe gönderdiği bir yazıda Birlikle hukukî ve malî alâkasının kalmadığını bildirdi. Böyle bir kararı Demir ve Madenî Eşya İşçileri Sendikası da verdi. Ancak ileride yapılan kongrede sendikanın bu kararı genel kurulca tasvip edilmedi. Basın Teknisyenleri Sendikasına gelince vaziyet başka inkişaflar kaydetti. Birlik başkan vekili ve Basın Teknisyenleri Sendikası sabık başkanı, kendi sendikası birlikten çekildiği takdirde Birlikten çekilmek şıkkı ile karşılaşacaktı. Sendika idarecilerinin çoğunluğu Birlikten ayrılma kararı verirken, ayrı düşündükleri eski başkanlarını da müşkül duruma düşürme hedefini güdüyorlardı. Bu bakımdan sendikanın sabık başkanı, sendikasının bu kararına karşı şiddetle cephe aldı (66). Fakat Birlikte de çeşitli hizipler teşekkül etmişti. Bunun üzerine Birlik başkanvekili, idare heyeti kararlarını tatbik edilmeyişini, ihtisas komisyonlarının çalışmamasını, genel sekreter de "Birliğin bugünkü şahsiyetine göre genel sekreterlik yapamıyacağını" ileri sürerek istifa ettiler. İstifalar idare heyetinde fırtına kopardı. Başkan Pek az farkla güven oyu aldı. Bunun üzerine başkan da istifa etti. Çöküntüyü önlemek için ister istemez bu istifa reddedildi. Başkan

66 — Şeref Hivelin görüşü şu idi "Basın Teknisyenlerinin sinesinden fışkıran bir sendikacı olmak itibarı ile böyle diktatörce verilen bir kararın mesuliyetine hiçbir vecihle iştirâk etmiyeceğim gibi bu hareketin çok sakat ve yıkıcı olduğunu da meslekdaşlarıma bildirmeği bir vazife telâkki ederim. (5.2.1952)" Basın Teknisyenleri Sendikası kongresinde Birlikten ayrılma kararı reddedildi.

vazifesine devam etti. Yeni başkanvekili ve genel sekreter seçimi yapıldı (67). Durum bununla da düzelmedi.

Anatüzük tadilâtı zarureti belirdi

İDARE heyeti, anatüzüğün, ihtiyacı karşılamadığını görüyor, aksaklıkları hakikî sebeblerine irca edemiyor, şahıs kavgaları ile uğraşarak ve birbirlerine düşerek vakit öldürüyordu. Bununla beraber Birliğe hâkim olan kanaat anatüzüğün tâdili zarureti idi. İdare heyetinin teşekkül tarzı, seçim şekli, çalışma usulleri üzerinde durmak maksadiyle bir komisyon kuruldu (68).

Komisyon şu kararlara vardı

1 — Âza sendikalar, genel kurula üyeleri ölçüsünde delege göndermiyecek, her sendika Birlik kongrelerinde onbirer delege ile temsil edilecektir.

2 — Sendikalar Birliğinde temsil edilen bir iş kolunda yeni bir işçi sendikası kurulursa o sendikaya mevcut sendika ile birleşmesi teklif edilecek, bu birleşme tahakkuk edemezse yeni sendika Birliğe âza kabul edilmiyecetir.

Komisyon çalışmaları 27 Haziran 1952 de bittiği vakit aynı iş kollarında yeni yeni sendikalar kurulmuştu (69). Komisyon, anatü-

---

67 — Başkanvekilliğine Süreyya Birol, Genel Sekreterliğe Ahmet Muşlu getirildi.

68 — Komisyon Mehmet İnhanlı, Süreyya Birol, Mahmud Yüksel, Ahmet Muşlu, Zühtü Tetey, Seyfi Demirsoy ve Şaban Yıldızdan müteşekkildi.

69 — Cibali Tekel Kutu Fabrikasındaki işçileri toplayan bir sendika varken başkan Süreyya Birolun muhalifleri yeni bir sendika kurdu: Kutu ve Mukavva Sanayii İşçileri Sendikası. Bakırköy Bez Fabrikası İşçileri Tekstil ve Örme Sanayii İşçileri Sendikasına bağlı iken başkan Bahir Ersoya muhalif olanlar Teknik Usta ve İşçiler Sendikasını kurdu. Motoru Taşıt İşçileri Sendikası Silâhdarağa şubesi başkanı Hilmi Gürpüze muhalefet edenler Enerji Sanayii İşçileri Sendikasını kurdular. Paşabahçe Şişe ve Cam Sanayii İşçileri Sendikası İdarecilerine cephe

zükte gerekli tadilâtı bir tasarı halinde idare heyetine kabul ettirdi. Ayrıca konfederasyon teşkili mevzuu da ilerlemiş, Birlik konfederasyonun kurucu âzası olmak için kongreden karar almak kanunî mecburiyeti ile karşılaşmıştı.

Konfederasyonu kurmak için kongreye gidildi.

GEREK anatüzüğü görüşmek, gerekse konfederasyonun kurucu âzası olmak kararını almak için Birlik 6 Haziran 1952 de kongre yapma kararı verdi. Böylece kısa bir devre, çeşitli anlaşmazlıklar içinde sona erecek, idare heyeti salim bir çalışma hayatına belki de kavuşacaktır (70). Sendikalar yeni kongreye sistemli bir şekilde hazırlandılar. Gruplar faaliyete geçti. Bir tarafta iktidar partisine yakın elemanlar, bir tarafta ana muhalefet partisini tutan işçiler, bir tarafta da tarafsızlar vardı. Tarafsızlar kısmen muhalefet cephesinde görünüyordu. Bu durum siyasî parti mülâhazaları yerine partizan sendikacıların şahsî değerleri, fikir ve kanaatları yüzünden ileri geliyordu.

Kongrede anatüzük tadilleri kabul edildi. Konfederasyonun

---

alanlar Usta ve İşçiler Sendikasını kurdu. Komisyon bu sendikaları Birliğe almağı önlemek için bu prensip kararını verdi. Bu prensip, ileride görüleceği gibi yeni bir Birliğin doğmasına yol açtı.

70 — Birlik başkanvekili 6 Haziran kongresinde durumu şöyle anlattı ve harici tesirlerin Birliğe nüfuz ettiğini ifade etti Geçen kongrede Birlik Yönetim Kurulu seçiminden sonra başkanlık divanı seçimi yapılır yapılmaz başkanlık divanı aleyhinde neşriyat yapılmıştır. Bunu takiben bir sendike Birlikten ayrılmıştır. Birlik yönetim kurulu başkanlık divanına daimi surette tazyik yapılmıştır. Bu tazyik mevcuddur. Öyle bir duruma düşmüş bulunuyorduk ki hiçbir iş yapılamıyordu. Sendikalar Birliğinden istifa eden arkadaşlarımız bu istifalarını yaparlarken düşünmeli idiler. Neden onu, bunu memnun etmek için istifa ettiler? Şunu da belirteyim : Beni de istifa ettirmeğe çalıştılar. Her ne olursa olsun başkanlık divanını düşürmek istiyorlardı." Mahmut Yükselin konuşmasından.

kurucu üyesi olmak kararı verildi. Gündeme göre kongre sona ermeli idi. Fakat takrirler yeni bir idare heyeti seçimi lâzım geldiğini bildirdi. İdare Heyetinin istifası istendi. Bu takrirler kongrede gürültü kopardı. Başkanlık divanı kongreyi terke kalktı. Neticede yeni bir seçime gidilmesi için 20 gün içinde yeni bir kongre yapılması kararlaştırıldı. Kongreye tadil edilmiş anatüzüğe göre delegeler müsavi sayıda iştirak ettiler.

27 Temmuz 1952 kongresi iki cepheye ayrılan sendikacıların birbirine karşı hesaplı ve gizli kararları ile açıldı. Yönetim kurulunca göre geçen devrenin izahı şöyle idi

"Her nedense Genel Kurul toplantısını müteakip bizi seçenlerin bizden beklediği vazife mesuliyetine iştirakleri gerekirler. Hilâfı hakikat tezviratta bulunmak suretiyle bizi yıpratmak yoluna gitmeleri neticesi olarak hesap verme mecburiyetinde bırakılmış bulunuyoruz" (71).

Kongre muhaliflerin zaferi ile bitti (72). Anatüzük tadilleri tatmin edici görülmedi. Bu değerler başarı gösterecek enerjiyi bulamadı. Birliğin Mayıs 1953 kongresine verimli bir çehre ile çıkması şüphe ile karşılandı. Nihayet 16 Mayıs 1953 kongresi geldi çattı. 58 delege anatüzükte tâdiller isteyen bir takrir verdi. Kongre, şahısların birbirlerini ithamları ile geçti. Anatüzük tâdili ile Sendikalar Birliğine şu prensipler getirildi:

Birlik idare heyetinde her sendikanın bir temsilcisi bulunacak, temsilcinin mazereti halinde yerine temsil ettiği sendikadan bir başka işçi toplantıya katılacaktır. Böylece İdare Heyeti âzaları

---

71 — İşçi Sendikaları Birliği çalışma raporu 1952.

72 — İdare heyeti şöyle teşekkül etti: Cemil Gider, Mehmet İnhanlı, Süreyya Birol, Seyfi Demirsoy, Zühtü Tetey, Celâl Beyaz, Şeref Hivel, Şaban Doğan, Mahmut Yüksel, Hüseyin Morova, Ali Serter Hilmi Gürpüz, Basri Karagöz, İsmail İnan, İbrahim Bilge, Naci Kurd, Yaşar Orcan, Ali Aygen, Mehmet Çelemoğlu, Hakkı Demirhisar, Hakkı Altunay, Başkanlık divanı şöyle teşekkül etti: Başkan Seyfi Demirsoy, başkan vekilleri Celâl Beyaz, İbrahim Bilge, genel sekreter Süreyya Birol, muhasip Hakkı Altunay, veznedar Zühtü Tetey.

(kongrede 35 e çıkmıştır) sendika sayısına tekabül ettirilmiştir. İdare Heyeti kendi arasından dokuz kişilik icra heyeti seçecektir. Icra Heyeti İdare Heyetine, İdare Heyeti de Sendikalar ve Genel Kurula karşı sorumludur. Birlik organlarında bilfiil vazife alanlar, siyasî partilerde faal rol alamıyacaklardır.

Bu kararlara varılması sebebsiz olmamıştır. Ne kadar gizlense de sendikalarda vazife alanlar siyasî hüviyetlerine göre hareket etmişlerdir. 16 Mayıs 1953 kongresinde bir âza bu siyasî temayülleri şu ifade ile belirtmiştir

"Sendikacılar partilere âlet oluyor. Muhalifler aşırı, iktidardakiler passif hareket ediyorlar."

35 kişilik idare heyeti, 9 kişilik icra heyetini seçti (73).

Yeni sendikacıların yetişmesi istenmiyordu

FAKAT idare heyeti bu defa vazifesine devam etmiyen işçilerle dolmuştu. Eskiden bütün üst vazifeleri inhisarlarına alanlar yeni idarecilerin yetişmekte olmasından endişe duyarak Birlik çalışmalarını baltalamağa başladı.

Sendikalarında başkan olanlar, temsilcilerinin Birlik İdare heyeti toplantılarında bulunmalarını frenledi. Sendikasındaki mevkii ile yetinenler ne Birlik Yönetim Kuruluna gitti, ne de başkasını gönderdi. Bir ara İdare Heyeti, işden çıkarılan sendikacılar mevzuunu görüşürken icra heyeti başkan vekili ile genel sekreter arasındaki fikir ihtilâfı bir takrir verilmesine sebep oldu ve güven oyu (74) istendi (26 Ekim 1953). Az bir farkla verilen güven oyu üzerine başkan istifa etti. Olağanüstü bir toplantıda istifa kabul edil-

73 — Başkanlığa Seyfi Demirsoy, Başkanvekilliklerine Zühtü Tetey, Celâl Beyaz, muhasipliğe Hakkı Altunay, veznedarlığa Yusuf Sidal, Genel Sekreterliğe Yusuf Öner gibi kıymetler getirildiler.

74 — Celâl Beyazla Yusuf Öner'in ayrı tezleri müdafaa etmesi üzerine İzzet Çilingir bir takrir verdi ve itimat oyu meselesi böylece ortaya çıktı.

di. Yeni seçimler yapıldı. Yalnız bir üye tekrar vazife almıyacağını bildirdi (75). Yeni seçimde yine eski idarecilere oy verildi. 1953 sonuna kadar Birlik mevzii çalışmalarla vakit geçirdi.

İstanbul Sendikalar Birliğinin sistemli çalışmalar devresi

1954 MİLLETVEKİLİ seçimleri neticelendikten sonra yapılan Birlik kongresi (12/6/1954) bundan öncekilerden çok farklı bir olgunluk gösterdi. Daha önce gençler - eskiler diye gruplanmalara tevessül edilmişti. Yapılan çalışmalar Birlik idare heyetine hep yeni ve genç elemanların seçilmesini temin içindi. "Eskiler" denilenlerin (76) tekrar işbaşına getirilmesi "gençler grupu" nu teşkil edenlere önderlik eden sendikacıyı (77) Birlik çalışmaları dışında kalmağa mecbur etti.

Kongrede anatüzük konusu yeniden görüşüldü. İdare heyeti, kongreye şunu bildirdi

---

75 — Yusuf Sidal, seçimlerden evvel arkadaşlarının fikirlerini almış, seçilseler dahi bu vazifeleri kabul etmiyeceklerine söz vermişlerdi. Tekrar seçilme ihtimali beliren Yusuf Sidal verilen vazifeyi kabul etmiyeceğini bildirdi. "Söz verdikten sonra ben dönmem" dedi. Diğerleri seçildiler. Yusuf Sidal kararından caymadı.

76 — Bunlar arasında Seyfi Demirsoy, Zühtü Tetey, Yusuf Sidal, Hakkı Altunay gibi tanınmış sendikacılar vardı. Bunlar gerek tecrübeleri, gerek şahsi liyakatleri ve meziyetleri, gerekse mazinin hâdiselerinden iyi dersler alarak sendikacılığı siyaset dehlizlerinden kurtarmağa muvaffak olmaları bakımından çok takdir görmekte idi.

77 — Gençler grupunu Ahmet Muşlu (Çikolata ve Şekerli Sanayiinden) meydana getirdi. Ahmet Muşlunun etrafında toplananlarla, kazanmasını istedikleri sendikacılar şunlardı Tahsin Cengiz, Hüseyin Uslubaş, Nâzım Yazıcı, Mehmet Ali Sarı, Hüseyin Altunbüker, Cemil Kitmez, İsmail Gürdap, Celâl Beyaz, Hakkı Altunay, Cemil Gider, Yunus Yakar, Fevzi Gönüllü, Ratıp Selen, Necmi Aksoylu, Basri Karagöz, Sezai Akdoğan, Hüseyin Morova, Kâzım Özbalıkçı, Niyazi Hançer, Hasan Yılmazer, Ali Akçam, Bülend Öztuğ, Mehmet Bağrıyanık, Fahrettin Bellican.

"Geçen kongremizde tâdile uğrayan ana nizamnamenin vechesiyle faaliyet gösteren Birliğimizin muntazam ve istikrarlı bir çalışma tarzı gösterememiş olduğunu itiraf ederiz.

Birlik kongrelerindeki hizipleşmeleri önlemek gayesi ile hazırlanan nizamnamenin maalesef bu hizipleşmeleri sendikalarımıza aksettirmiş olduğunu gördük.

Senelerin verdiği tecrübelere istinaden ana nizamnamenin yeni baştan değiştirilmesi için bir tasarı hazırlanarak sendikalara gönderilmiştir. En iyi kararı umumî heyetimizin vereceğinde şüphemiz yoktur.

Hizipleşmelere de bir son vermek zamanı geldiğine kaniiz. Birlikte veya sendikalarda vazife alma gayesi ile bir an için ayrı gruplar halinde faaliyet sarfetmeyi doğru bulsak bile vazifelerin tevdiinden sonra hiziplerin devamını arzu eder ve o yolda yürür - sek sendikacılığımızı ilerletmiş olmıyacağımızı idrak etmeliyiz".

Kongre, anatüzükte tadilâtı zarurî gördü. Yapılan değişiklikler şunlar oldu

Umumî heyet her iki yılda bir Mart ayında toplanacaktır. İdare heyeti 21 üyeden ibarettir. İdare heyeti relsini, iki reis vekilini, umumî kâtip, veznedar ve muhasibi gizli oyla seçecektir. İdare heyeti 15 günde bir defa toplanacaktır. Birliğin bir de Temsilciler Meclisi vardır. Temsilciler meclisi her üye sendikanın idare heyetince tâyin edilecek birer sendikacıdan teşekkül edecektir. Temsilciler Meclisi İdare Heyeti ile birlikte her üç ayda bir toplanacaktır. Toplantıyı Temsilciler Meclisinden seçilecek bir başkan idare edecektir. Meclis, idare heyetinin çalışmalarını, kongrelerde ileri sürülen teklif ve dileklerin yapılıp yapılmadığını gözden geçirecek ve idare heyetine yeni vazifeler verecektir. Her temsilci, üyesi bulunduğu sendikanın çalışmalarını ve isteklerini bildirecektir. Faaliyette bulunmayan sendikaların normal bir çalışma yolunu tutmasını temin edecek kararlar verecektir.

YENİ anatüzük hükümlerine göre seçimlere gaçildikten sonra hizipleşmeler kendini gösterdi. Propagandalar hızlandı. Seçim ne-

ticeleri ilân edildi (78). İlk toplantıda (79) başkanlık divanı da belli oldu. Gerek idare heyeti gerekse başkanlık divanı (80) kuvvetli birkadroya kavuşmuştu. Seçimlerden ve yeni idarecilerin belli olmasından sonra İstanbul İşçi Sendikaları Birliği teşkilâtlar arası münasebetlerin düzenlenmesine ehemmiyet verdi. Sendikalarla meşgul olacak ayrı bir masa meydana getirdi. Birlik 1954 ün ikinci yarısını teşkilât arası münasebetleri düzenlemek, ihtilâfları önlemek için aktif bir çalışma düzeni kurdu. Ciddî teşebbüslere girdi. Siyasî nüfuzlardan azade bir faaliyet programı çizdi. 1954 Milletvekilleri seçimi öncesi hâdiseleri ve seçim neticeleri işçilerin gözlerini açmış, siyasî partilere âlet olmanın faydasızlığını anlamış, mevcut partiler karşısında işçilerin sendikaları kuvvetlendirmek ve yeni haklar elde etmek için müşterek çalışmalardan başka işlerle uğraşmamaları zaruretini açıklamıştı. Bu anlayışta birleşen idealist sendikacıların gayreti ile Birlik, itibarı, şahsiyeti ve işçi haklarını elde etmek için teşebbüsü elinde bulunduracak kuvvetteki iş yapma sistemi ile gittikçe mühim işler başarabilecek bir zindeliğe kavuştu.

Müstakil Sendikalar Birliği

İSTANBUL İşçi Sendikaları Birliği aynı işkolunda kurulan sen

78 — Ahmet Muşlu, Seyfi Demirsoyun 136 oyuna karşı 74 oy aldı ve idare heyetine seçildi ise de, prensipine sadakat gösterdi ve İdare Heyetinde ekseriyeti almadığı için istifa etti.

79 — Seçimi kazananlar Seyfi Demirsoy, Ziya Hepbir, Mehmut Yüksel, Hakkı Altunay, Yusuf Sidal, Zühtü Tetey, Celâl Beyaz, Yusuf Öner, Mehmet Ali Sarı, Cemil Gider, Ahmet Muşlu, Nuri Beşer, Tahsin Cengiz, Ali Aygen, Lütfü Yılmaz, Ferit Özdemir, İzzet Çilingir, Hüseyin Morova, Halil Gürel, Sezai Akdoğan, Mehmet Çelemoğlu.

80 — Başkan Seyfi Demirsoy, başkanvekilleri Nuri Beşer, Ali Aygen (Ali Aygenin Tekstil Sendikası ile alâkası kalmadığı için başkanvekilliğinden düşürüldü, yerine Zühtü Tetey getirildi), genel sekreter Lütfü Yılmaz, muhasip Hakkı Altunay, (işyerinde teknisyen sınıfına geçince sendikadan ve Birlikten istifa etti, Altunayın sendikalardan ayrılması kayıp oldu), veznedar : Ziya Hepbir.

dikalardan yalnız birini üye kabul etme kararından sonra (27 Hazi ran 1952) Birliğe üye sendikalardan bir kısmının idarecilerine muhalif olan sendikacıların kurduğu teşekküllerin en kıdemlisi olan Sümer bank topluluğu teknik usta ve işçileri sendikası, idarecileri (81) faaliyete geçtiler. Bir birlik kurdular (10 Ocak 1954). Müstakil Sendika lar Birliği adını alan bu teşekkülün kurucuları "ikinci sendikalar" mahiyetinde olan şu teşekküllerdir:

1 — Sümerbank topluluğu teknik usta ve işçileri sendikası, 2 — Kalifiye Mensucat işçileri sendikası, 3 — Paşabahçe şişe ve cam usta ve işçileri sendikası, 4 — Enerji sanayii işçileri sendikası, 5 — Çikolata sanayii işçileri sendikası, Birliğin adında "İşçi" kelimesinin bulunmaması "usta" ların kendilerini işçilerden farklı ve ayrı görmelerinden ileri gelmekte olduğu hissini besleyenlerin meydana çıkmsına yol açtı.

Müstakil Sendikalar Birliği pek az sendikayı, bu sendikalardan pek az işçiyi temsil ettiği için İstanbulda mühim bir teşekkül olarak karşılanmadı. Üstelik üzerlerinde durdukları prensipler, halline çalış tıkları meseleler bakımından da hiç bir özellikleri ve ileri bir karek teri bulunmıyan bu teşekkül işçi sendikaları birliği idarecilerinin hisarcılık, davaya ihanet ve şahsî ihtiras peşinde koşmakla itham etme cihetine gittiler. Müstakil birlik kurucuları (82) sonradan değişik bir idare heyeti seçmek durumuna düştüler. Bunlar (83) dar bir muhit içinde kaldıkları için geniş kütleler tarafından tanınmak bakı mından pek şanslı olmadılar. Üstelik işçi sendikaları birliği camiası na karşı çalışma metodları ve hak elde etme programları yönünden

81 — Şevket Üstünsoy, Rahmi Özdeliorman, Hasan Özkefeli Tekstil ve Örme Sanayii İşçileri Sendikası başkanı Bahir Ersoy'a "işçilik sıfatı yok' diye bu' sendikaya da akırköy şubesinde birkaç işçi "ustaları idare heyetine seçmiyelim" dedikleri için cephe almıştı. Bunun üzerine sendikadan ayrıldılar ve yeni bir teşekkül kurdular.

82 — Geçici heyet başkanı Şevket Üstünsoy, Arif Küçükbilgin, Hikmet Gülkan, Rahmi Özdeliorman, Nadir Barkın, Nurettin Arguç, Hasan Özkefeli.

83 — 1954 sonunda idare heyeti Başkan Rauf Güner, başkanvekilleri Arif Küçükbilgin, Nadir Barkın, sekreter Rahmi Özdeliorman, muhasip Hakkı Etüs, veznedar Nurettin Arguç, idareci üye İsmail Tuğtekin'dir.

de herhangi bir üstünlük sağlıyamadıklarından işçi senedikalarına üye olan sendikalardan birisini dahi aralarınaalamadılar. Hattâ ikinci sendikalar vasfını taşımayan, İşçi Sendikaları Birliğine de âzâ olmayan herhangi bir sendikayı da Müstakil Birliğe katamadılar.

ŞAHISLARIN birbirlerine karşı besledikleri düşmanlık hisleri, sendika idarecileri kadrolarının başında bulunmakta devam etme arzularının yenileceği, işçi dâvasının bir bütün olarak işçiler tarafından ele alınacağı, sendikacılık idealinin bütün vuzuhu ile anlaşılıp bu ülküye bağlı kalma zaruretinin kabul edileceği, işçi sendikalarının genel kültürleri ve sendikacılık tecrübeleri kuvvetli idarecilere kavuşacağı ana kadar bu basit sebeplerle bölünmeler, bu küçük ihtilâflarla parçalanmalar, bu neticesiz ve verimsiz mücadelelerle didişmeler sürüp gidecektir.

İşçi sendikaları ve birliklerinin meslek menfaatlerini bütün kudretleri ile müdafaa edip cemiyet içinde medeniyetin yapıcıları ve beşeri hakların koruyucuları olarak müsbet vazife görmeleri birlik şuurunun tam olarak teessüsünden sonra mümkün olabilecektir.

II

Anadoludaki mahallî sendikalar Birlikleri

BİRBİRİNDEN farklı iş kollarında kurulan İşçi Sendikalarının bir araya gelmeleri ile ortaya çıkan İşçi Sendikaları Birlikleri; sendikalar safında temayüz eden işçilerin eseridir. Bilhassa İstanbul İşçi Sendikaları Birliğinden sonra başlıyan bu mahallî toplanmalar bir hayli faydalı olmuş ve yeni yeni kıymetlerin belirmesine, işçi hakları ve işçi menfaatlarının daha ısrarla korunması ve sağlanması imkânlarının tahakkukuna yardım etmiştir.

Birliklerin kurulması ile (bir kısım Birliklere federasyon dendiği malum bulunmaktadır.) sendikacılık kökleşmiş ve sendikalarda sivrilen elemanlar Birliklerin kurulması ile parlamış, yavaş yavaş kendi iş kolunda beliren bir kıymet, Vilâyet ve bölge dahilinde tanındıktan sonra komşu vilâyetler sınırlarının aşan bir şöhret haline gelmiştir. Artık Hatayda, Adanada, Ankara, Eskişehir, Bursa, İzmir, İstanbul, Zonguldak, Samsun, Malatya, Diyarbakır, Kocaeli ve diğer il ve bölgelerde hangi anlayışta, ne kıymette ve ne meziyette işçi sınıfı önderleri vardır, bilinmektedir. İşte bu netice ancak Birliklerin meydana gelmesiyle başlamıştır.

ANADOLUDAKİ mahallî sendikaların kuruluşları, yaşamaları ve ileri hamleler yapıp işçi sınıfı namına başarılar sağlamaları kolay olmamıştır. İşveren baskıları yanında idarî müdahaleler, bunların yanısıra mali külfetler, nihayet siyasî tesirler ve küçük şehirlerin karakteristik müşkülleri sendika hareketlerinin kolayca yayılmasına engel olmuştur. Burada kültür seviyesi ve ilim adam-

ları azlığını da hesaba katmak yerinde olur. İstanbul ve Ankaraya nisbetle diğer şehirlerin çeşitli mahrumiyetlerini de hesaba katacak olursak Anadoludaki müşkülleri anlamak kolaylaşır.

Fakat, artık bir sendikacılar nesli meydana gelmiş, sendikalar safında yer alan işçiler arasında ön safta mücadeleye atılmış idareciler kadrosu, hattâ profesyonel sendikacılar zümresi meydana gelmiştir. Bu bakımdan Anadoluda kurulan İşçi Sendikaları Birlikleri kuruluşları, yaşayışları ve mücadeleleri bakımından ayrı bir etüde, hattâ münferit monografilere lâyık bir varlık göstermişlerdir. Biz, Türkiyede sendikacılık hakkında umumî bilgiler vermek plânına sadık kalacağımızdan bu eserde Anadoludaki mahallî Birlikler ve çalışma tarzlarına birçok bakımdan benzeyen İstanbul İşçi Sendikaları Birliğini bir örnek olarak yeter ölçüde mütalea ettiğimizden diğer mahallî Birliklere kısaca temas etmekteyiz.

Ankara İşçi Sendikaları Birliği

ANKARA İşçi Sendikaları Birliği 3 Aralık 1951 de 8 sendika tarafından kuruldu. Bu sendikalar şunlardır :

1 — Mihanikî Kimya İşçileri Sendikası, 2 — Motorlu Taşıt Garaj ve Teknik Tarım İşçileri Sendikası, 3 — Elmadağ Patlayıcı Maddeler İşçileri Sendikası, 4 — Ekmek, Simit, Un ve Unlu Maddeler İşçileri Sendikası, 5 — Kırıkkale Makine Kimya İşçileri Sendikası, 6 — Elektrik ve Havagazı İşçileri Sendikası, 7 — Lokanta ve Eğlence Yerleri İşçileri Sendikası, 8 — Mensucat Kesim ve Dikim İşçileri Sendikası.

Sendikalar Birliği, 1952 de Birlik yerine Federasyon adını aldı. Federasyonun âtıl bir duruma düşmesi üzerine 25 Ekim 1953 de yaptığı olağanüstü kongrede tekrar "Birlik" adını aldı ve Anatüzüğünü tâdil etti.

Birliğe dahil olmayan sendika, Matbuat Teknisyenleri Sendikasıdır. Kurucular dışında Birliğe üye olanlar şunlardır:

Kahveciler Sendikası, İnşaat İşçileri Sendikası.

Ankara İşçi Sendikaları Birliği idarecileri arasında (84) temayüz etmiş şahsiyetler kendi alanlarında gittikçe daha çok ahenkli bir işbirliği sağlamaktadır.

Bursa İşçi Sendikaları birliği

23 MART 1949 da faaliyete geçen Bursa İşçi Sendikaları Birliğinin kurucuları şu sendikalardır:

1 — Mensucat Sanayii İşçileri Sendikası, 2 — Tütün İşçileri Sendikası, 3 — Gıda Sanayii İşçileri Sendikası, 4 — Garsonlar Sendikası, 5 — Maden İşçileri Sendikası, 6 — Motorlu Tamir ve Taşıt İşçileri Sendikası.

Sonradan Birliğe Deri Sanayii İşçileri Sendikası, İnşaat ve Toprak İşçileri Sendikası, Elektrik ve Motorlu Taşıt İşçileri Sendikası, İnegöl Ağaç Sanayii İşçileri Sendikası ilihak etti. Bir müddet sonra (1953 ortalarında) Birlik idarecileri arasında başlayan anlaşmazlık bir sene sonra hâd bir safhaya girdi. Kongrenin zamanında yapılmadığı sebepleri ileri sürülerek Birlik İdare Heyeti yerine yeni bir müteşebbis heyet meydana getirildi. Birliğin 7 Mart 1954 te olağanüstü bir kongre yapması sağlandı (85). Kongreden sonra taraflar mahkemeye düştü ve iki idare heyetinden hangisinin meşru olup olmadığı mahkeme kararı ile belli oldu.

---

84 — Ankara Birliği idare heyeti başkanı Mehmet Alpay, başkanvekilleri Mehmet Göze ve Nazmi Yılmaz, umumi kâtip Sefer Yıldız, Muhasip veznedar Tevfik Başaral, üyeler İhsan Şen, Hüseyin İnci, Ömer Akçakanat, Muzaffer Doğangüneş, Nâzım Tarakçı, Ahmet Akçabaşıdan teşekkül etmiştir. Toleyis federasyonu idarecilerinden İsmail Aras ve Lütfü Güneş Ankara sendikaları arasında temayüz etmiş ve Birlik idarecileri ile kuvvetli bir kadro meydana getirmişlerdir. Tahir Öztürk ise gittikçe genişleyen bir icraat safhasındadır.

85 — Altı sendika delegelerinin birleşmesi ile meydana gelen kongrede Recep Kırım, Sait Mert ve Murad Parlakgün gibi tanınmış sendikacılar arasında beliren ihtilâfların Birliğin parçalanmasına yol

Bursa Sendikalar Birliği safında temayüz eden sendikacılar (86) arasında ahengi sağlamak için Türk-İş İcra Heyeti tarafından da gayretler sarfedildi.

Diyarbakır İşçi Sendikaları Birliği

1952 DE faaliyete geçen Birliğin kurucuları şu sendikalardır 1 — Tekel İşçileri Sendikaları, 2 — Yolar 9. Bölge İşçileri Sendikası, 3 — Mensucat İşçileri Sendikası, 4 — Fırın İşçileri Sendikası, 5 — Lokanta ve Eğlence Yerleri İşçileri Sendikası, 6 — Garaj İşçileri Sendikası, 7 — Ziraî Donatım Kurumu İşçileri Sendikası, 8 — Maden İşçileri Sendikası, 9 — Guleman Krom İşçileri Sendikası, 10 — Raman-Batman Akaryakıt İşçileri Sendikası, 11 — İnşaat İşçileri Sendikası.

Birliğin Anatüzüğü henüz tasdik edilmemiştir. 15 günde bir toplanan İdare Heyeti 10 kişiden müteşekkildir. Ayrıca, 3 kişilik bir icra heyeti vardır (87). Nisan 1954 de kongrede nisabı temin ede-

---

açtığı bariz surette anlaşıldı. Bu kongrede yeni idare heyeti şöyle teşekkül etti Recep Kırım, Recep Tecik, Ahmet Çakır, Ahmet Çetince, Halil Kasaplar, Recep Solmaz, Mehmet Şengönül, Hasan Temel, İsmail Sunan, Faik Gülrodop, Ferhad Kulnas, Mehmet Avcı, Oğuz Ünol, Refik Aybars, Mehmet Akbağ.

86 — Redep Kırım (Mensucat), Said Mert, (Motorlu taşıt), Murad Parlakgün (Tütün), Mahmut Yalım (Gıda), Mehmet Tüz (Otel lokanta), Ahmet Çetince (Deri), gibi muhtelif sendikaların idarecileri yanında İbrahim Alpkartal, Müftü Temel, Emin Alkan, Yusuf Örnek, Recep Tecik, Mustafa Gülsün, Mehmet Şengönül, Cevdet Erçelik muhtelif kongrelerde ilgi uyandırmışlardır.
kattir.

87 — İcra komitesi İhsan Keskin (Tekel), Mehmet Akar (Tekel), Arif Öcal'dan müteşekkildir.

meyen Birlik İdare Heyeti geniş bir sahaya yayılan mıntakanın işçi hayatını düzenlemek hususunda Bölge Çalışma Müdürlüğüne yardıma çalışmaktadır. İdarecileri arasında sendika faaliyeti yüzünden işinden atılan (88) olmuşsa da, diğer idareciler işçi haklarını koruma çalışmaktadır.

Ege İşçi Sendikaları federasyonu

Bu federasyon 3 Aralık 1953 de kuruldu. Kurucu sendikalar şunlardır :

1 — Sürücüler Sendikası, 2 — Matbuat Teknisyenleri Sendikası, 3 — Yağ Sanayii İşçileri Sendikası, 4 — Fırın İşçileri Sendikası.

Sonradan federasyona iltihak eden sendikalar da şunlardır 1 — Tekel Şarap ve İspirtolu İçkiler İşçileri Sendikası, 2 — Eshot İşçileri Sendikası, 3 — Akdeniz bölgesi Yapı İşçileri Sendikası, 6 — Taş İşçileri Sendikası, 7 — Ödemiş Fırın İşçileri Sendikası, 8 — Ödemiş Tütün İşçileri Sendikası, 9 — Salihli Palamut İşçileri Sendikası, 10 — Tekel Sigara Sanayii İşçileri Sendikası, 11 — Ege bölgesi Belediye ve Kurumları İşçileri Sendikası, 12 — İzmir Temizlik İşçileri Sendikası, 13 — Şekerli Sanayi İşçileri Sendikası.

Bu sendikalardan Sigara Sanayii İşçileri Sendikası 1954 kongresinde federasyondan ayrılmağa karar verdi. İzmir Birliğine de iltihak etmedi. Tekel Çamaltı Tuzlası İşçileri Sendikası, Çimento Sanayii İşçileri Sendikası, Karayolları İşçileri Sendikası ise federasyona iltihak için prensip kararı verdi.

İZMİR İşçi Sendikaları Birliği varken bu federasyonun kurulması anatüzük yüzünden ileri geldi. Birlik Anatüzüğünün ihtiyaca cevap vermediği görülünce yeni bir anatüzük hazırlanmasına

88 — Fuad Sanır Raman Akaryakıt İşçileri Sendikası başkanı idi. Faaliyetleri yüzünden işinden çıkarıldı. Krom İşçileri Sendikası başkanı Yaşar Özkara bütün işçilerin sendikaya bağlanmasında rol oynadı. İhsan Keskin ve Mehmet Akar bölgenin en faal sendikacılarıdır.

karar verildi (89). Hazırlıklar tamamlandı ve 9 Ağustos 1952 de Birlik idare heytinde müzakeresinden sonra kongreye gidilmesi de kararlaştırıldı. Yeni tüzük yalnız İzmir Sendikalarını değil Ege bölgesini içine alacaktı. Bu arada teşkilâtlanmamış işçilere de sendikalar kurdurulacak ve Birlik geniş bir işçi kütlesini temsil edebilecekti. Kongrede hizipler çarpıştı anatüzük âdeta unutuldu. Bunun üzerine sendikalardan bir kaçının idarecileri mevkiinde olanlar Birlikten ayrıldılar ve federasyonu kurdular.

Federasyon ilk kongresini yaptığı gün (10 Ekim 1954) kuruluş sebebini de resmen açıkladı ve neler yapmak istediğini bu açıklamayı yaparken izah etmiş oldu :

"Memleketimizde çok yeni olan iş mevzuatını toplu olarak tetkik ve menfaatlarımızı korumak amacı ile meydana getirdiğimiz üst teşkilât olan İzmir İşçi Sendikaları Birliği sanayi hareketlerimiz takip ve faliyetleri koordine etmek, üye sendikalar arasındaki ihtilâfları halletmek, çalışma mevzuatımızın iş ve ekonomik hayatımızdaki inkişafa müvazi yürümesini temin etmek, ücretler ve çalışma müddetleri gibi genel menfaata tealluk eden meselelerle meşgul olmak, henüz çok yeni olan iş mevzuatım imkân dairesinde çok kimseye öğretmek veya duyurmak, her müşkülünde sendikaların yardımına koşmak, henüz kurulmamış işkollarında sendikalar kurulması için teşebbüse geçmek ve imkânlar hazırlamak asgarî geçinme endeksine göre ücretleri ayarlamak gibi vazifesini bir yana bırakarak şahsiyatla ve şahsî meselelerle uğraşmağa başlamıştır. Her gün biraz daha derine giden bu gayeden uzak çalışmalardan teşkilâtı kurtarmak için girişilen mücadelenin indî mülâhazalarla çürütülmeğe uğraşılmasına aldırmadan, güç ve takatları nisbetinde çalışmışlarsa da bir netice elde edememenin nevmidisi içinde zararın neresinden dönülürse kârdır fehvasınca bazı sendikalar birleşerek gayeye ulaşmak maksadı ile Ege İşçi Sendikaları Federasyonu'nu kurarak vazifelerine devam etmişdir."

89 — Bu malumat federasyon başkanı B. Asutaydan alınmıştır.

Kongrede yapılan seçimlerden (90) evvel federasyonun takip edeceği yol 9 madde halinde sıralanmış ve kabul edilmişti. Bu prensipler şunlardır :

1 — Emek ve sermaye münasebetlerinde makul ve insanî Esaslar kurmak, 2 — Müsait olmıyan ücret ve çalışma şartlarını arzu edilir hale getirmek, 3 — Bayındırücü bir süratle gelişen sanayiimizdeki göğüs kabartıcı inkişafa müvazi işçiliğin de değerlendirilmesini temin etmek, 4 — Eşit şartlar altında kollektif mukaveleler akdetmek, 5 — Mevdut kanunlara iş ve sanayi hayatımızla bağdaşır hale getirilmesi için hükûmetimiz nezdinde teşebbüse geçmek, 6 — Ahenkli ve mütesanit sendikaların vücud bulmasını sağlamak, 7 — Sendikalar arasında inanlı bir bağ tesis ettirmek, 8 — İşçi - İşveren arasında yılların yarattığı uçurumu kapayarak samimî ve güvenli dayanışma meydana getirmek, 9 — Yıllarca evvel hür dünyada müadelelerle elde edilen hakları kardeşlik duygusu içinde sağlamak ve işçilerimizin kültür seviyelerini yükseltmek, kalifiye hale getirmek, refah ve geçim seviyelerini arttırmak.

Güney bölgesi İşçi Sendikaları federasyonu

27 AĞUSTOS 1950 de kurulan federasyon bilhassa Seyhan vilâyetinde çok değişik şartlar ve çok hareketli işçi meseleleri arasında gerekli faaliyetleri gösterebilen bir teşekküldür. Kısaltılmış adı Güney-İş'tir. Federasyona üye olan sendikalar şunlardır :

---

90 — İcra heyeti: Başkan Burhanettin Asutay, genel sekreter Rahmi Eşsizhan, muhasip Kâmil İsker, ikinci başkan Avni Özyüzgen ve Mehmet Çağlı, üyeler Süleyman Çolak, Vedad Sivri, idare heyeti de şu işçilerden teşekkül eetti: M. Kemal Gülçür, Muammer Şengezken, Mehmet Maden, Rıza Kaptan, Ahmet Ula, Nazmi Kızılkaya, M. Ziya Karaoğuz, Mustafa Hasırcı, Zeki Ertuğrul, Sezai Okay, Muzaffer Bağcıbaşı, Niyazi Tavukçuoğlu, Said Yanlı, Nihat Gürel, Kenan Ülken, Ali Kükrek, Osman Kun, Şükrü Aksakal, Muhlis Sugit, Yusuf Dönme, Mehmet Güriş, Sıtkı Yalçınkaya, Raşit Senbaş.

1 — Akdeniz Devlet Demiryolları ve Limanları İşçileri Sendikası (Mersin), 2 — Çırçır İşçileri Sendikası (Ceyhan), 3 — Çukurova Çırçır İşçileri Sendikası, 4 — D. D. Y. 6. İşletme İşçileri Sendikası, 5 — İnşaat İşçileri Sendikası, 6 — Sümerbank ve Millî Mensucat İşçileri Sendikası, 7 — Tütün ve İspirtolu İçkiler Sanayii İşçileri Sendikası.

Federasyonun, gerek üyeleri dışında kalan sendikalar idarecileri ile, gerek Bölge Çalışma Müdürlüğü ve Çalışma Vekâleti ile olan münasebetleri çok zaman gergin bir mahiyet almıştır (91). Seyhanın bu en kuvvetli teşkilâtı içinde yetişen sendikacılar bilhassa tarım işçilerinin ve mensucat sanayiinde çalışanların birçok haklarını elde etmek için çetin mücadeleler yapmıştır.

Hatay İşçi Sendikaları Federasyonu

ŞUBAT 1953 de Hatayda kurulan federasyon İskenderun, Antakya, Kırıkhan ve diğer şehir ve kasabalardaki işçilerin haklarını korumak maksadiyle meydana getirilmiştir. Hatayda kurulu bulunan sendikaların çoğunu sinesinde birleştiren Birlik idarecileri henüz diğer şehirlerdeki federasyon ve Birliklerle olan münasebetlerini geliştirememiş ve umumî kongrelerde şahsiyetlerini belirtememişlerdir. Çok uyanık ve kültürlü vatandaşlarla dolu olan Hatayda sendikacılık hareketleri süratli ve çok hararetli olmuştur.

---

91 — Federasyon başkanı Hasan Özgüneş Seyhanın en tanınmış sendikacısı olarak bütün mücadele yükünü omuzunda taşımaktadır. İşverenlere karşı sert tedbirlere başvurmuş, ağır konuşmalar yapmış ve hakaret suçu ile hüküm giymiştir. Hasan Özgüneş Türk-İş kongrelerinde ateşli konuşmaları ile dikkati çekmiştir. Nusret Anafarta da sendikacılık sahasında bir hayli ün salmıştı. Şimdi gazetecilik yapmaktadır.

İzmir İşçi Sendikaları Birliği

10 HAZİRAN 1950 de kurulan Birlik, uzun müddet İzmirin en yetkili İşçi teşekkülü olarak faaliyet göstermiştir. Sonraları sendika idarecileri arasında başlıyan görüş ayrılıkları Birlik idarecileri arasında da kendini hissettirmiş ve Türk - İş kongresi arefesinde patlak veren ikilik, sonraları iki idarecinin kesin hatlarla birbirlerine cephe almalarına müncer olmuştur. Partizanların müdahaleleri de Birliğin mevkiini sarsmış, ihtilâf gittikçe derinleşmiştir (92). İzmr İşçi Sendikaları Birliğinin kurucuları şunlardır:

1 — Deniz İşçileri Sendikası, 2 — Mensucat Sanayii İşçileri Sendikası, 3 — Pamuklu Mensucat İşçileri Sendikası, 4 — İzmir İnşaat İşçileri Sendikası, 5— Sürücüler Sendikası, 6 — Kahveci Garsonlar Sendikası, 7 — Yağ Sanayii İşçileri Sendikası, 8 — Tekel Yaprak Tütün İşçileri Sendikası, 10 — Tekel Şarap ve İspirtolu İçkiler İşçileri Sendikası, 11 — Matbuat Teknisyenleri İşçileri Sendikası, 12 — Un İşçileri Sendikası, 13 — Fırın İşçileri Sendikası.

Birlik Anatüzüğü, İstanbul İşçi Sendikaları Birliğinin Anatüzüğünden mülhem olarak hazırlanmıştır.

Karadeniz Bölgesi İşçi Sendikaları Federasyonu

24 AĞUSTOS 1952 de kurulan federasyonun merkezi Samsundadır. Bölgedeki (93) sendikaların çoğunu temsil etmekte olan fe-

92 — Birlik Başkanı Ahmet Ünal ilk Birlik idarecilerinden Burhanettin Asutayla fikir ihtilâfına düşünce diğer sendikacılar iki fikir arasında tercih yapmak zaruretini duymuş ve daha çok Asutayın tezini yerinde bulmuştur. Bu yüzden İzmir sendikaları iki ayrı grupa ayrılmış bulunmaktadır.

93 — Federasyon başkanı Hasan Akağadır. Türk-İş genel sekreteri İsmail İnanın Karadeniz bölgesinde yaptığı bir seyahatten sonra verdiği raporda bazı açıklamalar yapması hem siyasî, hem de sendikalar arası tepkiler uyandırdı. Hasan Akağanın da genel sekreteri tekzibe

derasyon, Türk-İş'e de üye olmuştur. Ancak federasyon 21 - 22 Ağustos 1954 kongresinde konfederasyondan ayrılma kararı vermiştir. Bunun üzerine Türk-İş icra heyeti bu federasyona görüşünü bildirdi:

"Birlik ve beraberliğin Samsunda lüzumsuz görülmesi herkesi haklı düşüncelere ve endişeye sürüklemiştir. Kararın ne şekilde alındığı ve konfedersyonun durumu hakkında sarih malûmatı olmayan kongre üyelerinin ne şekilde hilâfı hakikat beyanlarla aldatıldığını bilâhare öğrenebilmek imkânını bulduk. Karar mesmu olmamakla beraber karara iştirâk eden işçi arkadaşlarımızı dâ bundân dolayî katiyyen kusurlu bulmuyoruz. Kusurun ve hattâ kasdın muayyen bir gurup tarafından irtikâp edildiği tamamı ile bilinmektedir."

Federasyon kongresinde Türk-İş siyasetle uğraşmakla itham edilmiş ve bu ayrılma sebeblerinin başında gelmişti. Konfederasyon ise bunu reddetti ve bölge federasyonu idarecilerinden bir guruba hedef tutarak bir müşahedeyi belirtti :

"Konfederasyon Karadeniz İşçisi ile yakından alâkadar olmağa başladığı andan itibaren malûm gurup arasında Türk-İş aleyhdarlığı hâd safhaya ulaşmıştır." (94). Türk-İş ten ayrılma kararı başta Samsun İnhisarlar İşçileri Sendikası olduğu halde (95) diğer idareciler tarafından da iyi karşılanmadı. Ancak kararı tasvip ettiklerini bildiren sendika da olmamış değildir. Nitekim Krayolları 7. Bölge İşçileri Sendikası (Samsun), Türk-İş'in mektubunu ağır bir dille cevaplandırmış (96) ve ayrılma kararını yerinde bulmuştur.

Kocaeli İşçi Sendikaları Birliği

21 KASIM 1954 de kurulan Birliğin açılış töreni İzmitte yapıl-

---

kalkması işi büyüttü. Türk-İş idare heyeti İnanı haklı buldu. Bu hâdise federasyonla konfederasyon arasındaki bağları koparttı.

94 — 19 Ekim 1954 de yazılan mektup.

95 — Başkanı Nazmi Ceylândağdır.

96 — Sendika başkanı, Hasan Necat Öğüd Türk-İşin yazısını "hâ-

dıktan sonra (97) aynı günde ilk kongresi de yapıldı. Kongrede gerekli izahlarda bulunarak Birlik kurmakla nelerin elde edilebileceği açıklandı ve sendikaların birleşmesinden doğan kuvvetin değeri anlatıldı. İlk idare heyeti seçilerek (98) toplantıya son verildi.

Sakarya Bölgesi İşçi Sendikaları Birliği

1 NİSAN 1952 de kurulan federasyonun kurucuları şunlardır : 1 — Hava Sanayii İşçileri Sendikası, 2 — Otel Lokanta ve Eğlence Yerleri İşçileri Sendikası, 3 — Toprak Sanayii İşçileri Sendikası,4 — Ekmek Simit Un ve Unlu Maddeler İşçileri Sendikası, 5 — Kömür İşçileri Sendikası (Değirmisaz), 6 — Maden Kömürü İşçileri Sendikası, (Tunçbilek) (99).

Sonradan katılan sendikalar şunlardır : 1 — Demir Sanayii İşçileri Sendikası, 2 — Matbuat Teknisyenleri Sendikası, 3 — Motorlu Ziraat, İnşaat İşçileri Sendikası, 4 — İstihkâm Ana Tamir Fabrikası İşçileri Sendikası.

Anatüzüğünün diğer teşekküller Anatüzükerinden farklı maddeleri vardır. Gayeler bölümünde şu hüküm yer almıştır : "Birleşmiş milletler camiasında çalışan işçilere tamlan GREV hakkının

---

zumsuz ve yersiz hezeyandan ibaret" sayacak kadar ileri gitmiş ve teşkilât arası nezaketi hiçe saymıştır.

97 — Açılma töreninde Kocaeli milletvekili Sadettin Yalım, Bölge müdürü de hazır bulundu. Toplantıyı Hikmet Celfe açtı, İbrahim Çetkin ve Sabahattin İstanbullu sendikacılık hakkında konuşmalar yaptı. Toplantı H. Celfenin konuşması ile kapandı.

98 — Başkanlığa Hikmet Celfe, başkanvekilliklerine Sadi Gülerman ve Rezzak Çevik, genel sekreterliğe İbrahim Çetkin, Muhasipliğe Kemal Suay, veznedarliğa Necati Cansever, üyeliklere Sadettin Kınay, Fethi Özgür, Orhan Akelli, Turhan Yargıç, Bahri Tunalı seçildi.

99 — Federasyon mülessisleri de şunlardır : Ahmet Aras, Feyzi Önüt, Hikmet Eren,Ramazan Karameşe, Hüseyin Eriş. Federasyon başkanlığını bir müddet R. Karameşe, şimdi de H. Eriş yapmaktadır. Genel sekreter Ahmet Arastır. Bu sendikacılar gerek konfederasyon toplantılarında, gerekse Toleyis ve Milli Müdafaa İşçileri Federasyonu toplantılarında şahsiyetleri ve fikirleri bakımından dikkati çekmiştir.

Türk işçisine de tanınması için kanunî imkânlar aramak (askerî iş yerlerinde çalışan işçiler bu fıkradan muaftır).

Üç yılda bir Haziran ayında toplanan federasyon 2. kongresini 12 Haziran 1954 de yaptı (100) yönetim kurulu üyeleri federasyona bağlı sendikalar başkanlarıdır.

Zonguldak Maden İşçileri Sendikası

9 NİSAN 1947 de kurulan ve 15.000 civarında azası bulunan bu büyük sendika hiçbir işkolu federasyonuna veya mahallî Birliğe üye olmadığı gibi doğrudan doğruya da konfederasyona üye olmamıştır. Sendika idarecileri (101) müstakil kalmağı tercih etlektedirler. 15 kişilik idare heyeti sendikanın konfederasyona iltihak edip etmemesi hususunda kesin ve mantıkî mütalâalarını Türk efkârı umumiyesine açıklamamışlardır.

Çukurova İşçi Sendikaları Federasyonu

27.7.953 de kuruldu. Merkezi Adanadır. 14 sendikayı temsil etmektedir (102).

---

100 — Kongre başkanlığına Ömer Ergün (Türk-İş muhasibi) getirildi. Federasyon başkanlığına Hüseyin Eriş, genel sekreterliğe Necati Yapıcı muhasipliğe Hikmet Eren, veznedarlığa Aziz Sönmez, Türk-İş delegeliklerine Ahmet Aras, Ramazan Karameşe, Necati Yapıcı, Hüseyin Eriş, Kâzım Aygün, Hikmet Eren seçildi. Ancak Necati Yapıcı bazı sebeblerle Haysiyet divanının 4 sayılı kararı ile 29 Ekim 1954 den itibaren federasyondan çıkkarıldı. Genel sekreterliğe Ahmet Aras getirildi. Haysiyet divanı reisi Hamza Çerçi idi.

101 — Sendika başkanı Necati Diken 1954 seçimlerinde milletvekili (D. P.) oldu. Halen başkanlığı Niyazi Yıldız, ikinci başkanlığı Mehmet Uslubaş , saymanlığı Mehmet Cansu, veznedarlığı Mehmet İpek, mesul muhasipliğği M. Ali Öcal yapmaktadır.

102 — Başkan Ali Sevinç, başkan vekili Kemal Albayraktır. Öz güneşle mücadele halindedirler.

Dördüncü Kısım

Aynı işkolundaki sendikaların teşkilâtlanması

I

İŞÇİLER, sendikalar etrafında toplandıktan ve mahallî Birlikler vücuda getirdikten sonra işkolu birlikleri (Branş Federasyonları) teşkilî ihtiyacını da duydular. Bu suretle memleketin muhtelif şehirlerinde kurulan ve aynı meslek dahilindeki sendikaların birleşmeleri ile federasyonlar doğmağa başladı. Böylece işçiler :

1 — Aynı işkolunda çalışan ve işyeri esası üzerine meydana getirilmiş sendikalar,

2 — Aynı ilde ve bölgede kurulan sendikaların bir merkezde birleşmesi ile meydana getirilmiş mahallî Birlikler.

3 — Aynı sanayi kolunda kurulmuş sendikaların bir merkezde toplanması ile vücuda getirilmiş federasyonlar etrafında üç türlü teşkilât kurmuş oluyordu.

Şube—Merkez, Merkez—mahallî Birlik, Merkez—Federasyon Federasyon—Birlik arasında vazife taksimi zarureti belirdi. İleride kuruluş ve işleyiş tarzından bahsedeceğimiz Türkiye İşçi Sendikaları konfederasyonu (Türk-İş) muhtelif sirkülerle bu mes'uliyet ve selâhiyet dağınıklığını gidermek istedi ise de buna pek riayet edilmedi.

Bunlara rağmen federasyonlar birbirlerini takiben kuruldu ve ayakta tutunmak için lüzumlu propagandayı ve icraatı göstereememekle beraber işçi teşkilâtlanmasında mühim roller oynadı. Memleket ölçüsünde aynı işkolunda çalışanların birleşmesini sağlıyan

İşçi Sendikaları idarecileri sırası ile şu teşekkülleri meydana getirdiler :

1 — Türkiye Otel, Lokanta ve Eğlence Yerleri İşçileri Sendikaları Federasyonu (T. O. L. E. Y. İ. S.)

2 — Türkiye Taşıt İşçileri Federasyonu (T.İ.F.).

3 — Türkiye Tekstil ve Örme Sanayii İşçileri Sendikaları federasyonu (TEKSİF)

4 — Türkiye Deniz İşçileri Sendikaları Federasyonu (Deniz-İş)

5 — Türkiye Müskirat, Tütün ve Yardımcı İşçiler Federasyonu

6 — Devlet Demiryolları İşçileri Genel Sendikası (Genel Sendika).

7 — Türkiye Demiryolları İşçileri Federasyonu,

8 — Şeker Sanayii İşçileri federasyonu,

9 — Türkiye Yapı İş Federasyonu,

Bu teşekküllerden sonra da başka federasyonlar kurulmak istendi ise de teşebbüsler yarıda kaldı. Federasyon adını almış başka teşekküller varsa da bunlar mahallî sendikalar Birlikleri mahiyetinde olduğu için onlardan bu kısımda bahsetmiyoruz.

Kuruluşları sırasiyle federasyonlar hakkında muayyen ölçü dahilinde bilgi verelim:

I — TOLEYİS FEDERASYONU

A. — KURULUŞ :

Türkiyede ilk defa aynı işkolundaki sendikaları meslekî bir üst teşekkül etrafında toplayanlar otel, lokanta ve eğlence yerlerinde çalışan işçiler olmuştur. İstanbul Lokanta, Otel ve Eğlence yerleri İşçileri Sendikası idare heyeti 15 Kasım 1950 tarihinde yaptığı toplantıda aynı işkolu sendikalarının bir tek teşekkül etrafında toplanması lüzumunu görüştü ve federasyon teşkili hakkında diğer şehirlerdeki sendikalara mektup yazılmasına dair bir karar verdi (1).

---

(1) — Bu kararın verildiği yönetim kurulunda şu işçiler vardı : Yunus Yakar,, Baha Tansel, İrfan Süleymancıkoğlu, Mihal Bezirci, Abdülkadir Erkalavut, Raşit Sütkardeş, Kemal Ovek, Enver Bulgan, Lefter Cakos, İbrahim Serer.

Aynı gün sendikalara gönderilen mektuplarda şöyle denildi :

1 — Gördüğümüz lüzum üzerine kendi işkolumuzda bir federasyon kurulmasına yönetim kurulumuzca karar verilmiştir. Bu husustaki mütalealarınızı bildirmenizi saygı ile rica ederim.

2 — İzmir Garsonlar Sendikasına, Ankara, Adana, Erzurum, Ereğli, Eskişehir, İskenderun, Turgutlu, Mersin Lokanta Otel ve Eğlence yerleri İşçileri Sendikalarına yazılmıştır.

Başkan

Yunus Yakar

Sendikalardan gelen cevaplar federasyon kurma fikrinin kabul edildiğini bildirdi. Bu arada merkezin Ankara olması istendi. Bunun üzerine ilk ihzarî toplantıyı hazırlaması, her sendikadan üç delege istenmesi işleri Ankara sendikasına havale edildi. İlk toplantı Ankarada 13 Mart 1951 de yapıldı. Toplantıda Anatüzük komisyonu seçildi ve Ankara sendikasının hazırladığı tüzüğün tadili istendi. Komisyon geniş değişiklikler yaptı. İlk idare heyeti seçildi (2)

16 Mart 1951 de Ankara Valiliğine verilen bir dilekçe ile kısaltılmış adı T. O. L. E. Y. İ. S. olan ilk federasyon faaliyete geçti.

B. — ANATÜZÜK HÜKÜMLERİ :

Federasyonun ilk Anatüzük taslağı 29 madde idi. Tatmin edici görülmedi. Komisyon tasarıyı çok değiştirdi ve 37 madde haline getirdi. Heyet tasarıyı 40 maddeye çıkardı. Tüzük komisyonun raporuna göre Anatüzüğün "taşıdığı ruh sendikaların inkişafı ve tekâmüllerini kolaylaştırmak, mesleğimizin tekâmülü ile meslekdaşları-

2 — Toleyisin ilk müteşebbisler kongresine İstanbuldan Enver Bulgan, Baha Tansel, Lefter Cakos, Adanadan İsmail Doğan, Hikmet Şehitoğlu, Turgutludan Mustafa Durangil, İzmirden Kadri Hoşkan, İzzet Çilingir, Mersinden Nuri Kavcı, Ankaradan İsmail Aras, Kemalettin Ersöz, Sait Akmanlar iştirâk ettiler. İdare heyeti seçimi sonunda başkanlığa İzzet Çilingir, genel sekreterliğe İsmail Aras, İdare heyetine de Baha Tansel, Lefter Cakos, Kadri Hoşkan getirildiler.

mızın refah ve saadetine hizmet edecek ruhu taşımaktadır. Bilhassa üye sendikaların muhtariyet hukuklarına riayet edilerek gelişmelerinin temini gözönünde tutulmuş, ayrıca üye teşekküllerin kendi haysiyet divanlarınca verecekleri kararlara itiraz eden üyelere federasyon haysiyet divanına müracaatla kararı temyiz etmek gibi ileri bir hukuk anlayışı gösterilmiş bulunmaktadır.

İlk Anatüzüğe göre merkezi Ankarada bulunan federasyonun gayeleri şunlardır

Sendikalararası kardeşlik ve tesanüt esaslarını tahakkuk ettirmek, işçi hak ve menfaatlarını sosyal adalet prensipleri içinde aramak ve almak, bakanlıklar nezdinde üye sendikaları temsil etmek (Md. 4), Tüzükte federasyonun Birleşmiş Milletler camiasına bağlı Beynelminel İşçi Teşekkülleri ile (Bakanlar kurulu kararı alınmak şartiyle) (3) her türlü irtibatı temin edebileceği de belirtilmekte idi. Federasyon kongresine âzası 300 den az olan sendikalar azamî üç, 300—1000 âzası bulunanlar beş, 1000 den fazla âzası olanlar yedi delege gönderebileceklerdir. İdare heyetini genel kurul tarafından seçilecek beş kişi teşkil edecektir. Genel kurul her yıl Mart veya Nisan aylarında Ankarada toplanacaktır. Federasyon başkanını genel kurul ismen seçecektir. Başkan istifa eder veya vazifesinden ayrılırsa başkan seçiminde en çok oy alan ikinci aday başkanlığa getirilir. İdare heyeti üç ayda bir lüzum gördüğü yerde toplanır ve karar alır.

Anatüzük 18 Mart 1952 de Eskişehirde yapılan ikinci genel kurul toplantısında tadil edilmek istendi. Merkezin İstanbula nakli teklif edildi. Fakat bu değişiklik talebi reddedildi. Ancak tüzükte başka tadiller yapıldı. Gayeler bölümünde değişiklik oldu. Genel sekreterin de kongrece tayini kararlaştı. Başkan bulunmadığı zamanlar sözcülüğü genel sekreterin yapması kararlaştı.

---

3 — Cemiyetler kanununa göre yurd dışındaki ve milletler arasında beraberlik yapmakta fayda muhafaza edilen cemiyetlerin Türkiyede kurulmasına veya kurulanların yurd içinde şube açmalarına icra vekilleri heyeti kararı ile izin verilebilir (Md. 10). Bu hükme uygun bir maddenin işçi teşekkülleri Anatüzüğüne kaydı zarurdir.

Yeni tüzüğe göre federasyonun gayesi "işçileri guruplandırmak, ekonomi ve sosyal menfaatlarını garanti etmektir." "işçiliğin daimi bir meslek haline gelerek kalkınması gayesi ile mücadeleyi arzu eden bütün işçileri bünyesine kabul eder". "işçilerin vesayetten kurulması, ekonomik ve sosyal menfaatlarının müdafaası, işverenlerle menfaat mübadelesi sureti ile işçilerin hayat standardları - nın yükselmesine çalışmak ve bunlrı garanti altına almağa uğraşmaktır". "Federasyon millî ve beynelmilel plânda bütün işçilerin çalışmasına yardım eder".

Federasyonun 31 Mart 1953 de Adanada yaptığı kongrede Ana tüzük yeni bir tadile uğradı. Merkezin İstanbula nakli kararlaştı. Ayrıca "İcra heyeti" adı verilen bir organ ihdas edildi. İcra heyetini başkan, genel sekreter, sayman ve iki üye teşkil etmekte idi. İcra heyeti her türlü işleri yapacak, yönetim kurulu bu işleri, kararları, muameleleri tasdik veya red edecekti. Üye sendikaların başkanları federasyon yönetim kurulunun tabii âzası olacaktı. Altı ayda bir toplanacak, üç ayda bir de icra heyetinin çalışma raporunu inceleyecekti.

Fakat çalışmalar kısır kaldı. Nihayet tüzük hükümlerini yerine getirmek için Bursada kongre yapılması kararlaştı.

C. — KONGRELER VE KARARLARI

13 Mart 1951 de ilk kongresini Ankarada yapan federasyon idare heyetini seçtikten sonra bu heyet 15 maddelik bir dilek listesi kabul etti. Bu liste Çalışma Bakanlığına da sunuldu. Bunda şunlar vardı

1 — Grev hakkının tanınması,

2 —Asgarî ücret tarifesinin tatbiki,

3 — Ecnebi uyruklu hiçbir işçinin ne şekilde olursa olsun çalıştırılmaması,

4 — İş Kanunu ve bu kanuna dayanan bütün iş mevzuatının tek işçi çalıştıran yerlere ve buralarda çalışan işçilere tatbik edilmesi,

5 — Yüzde onların kanunlaşması,

6 — 3008 sayılı kanunun (İşkanunu) 2, 3, 12, 13, 16, 17. 22. 93. 108. maddeleri ile 5518 sayılı kanunun (İş Kanununu tadil eden kanun) 32. maddesinin ıslahı,

7 — İşsizlik sigortasının teşkili,

8 — Meslek kolumuzun taşıdığı hususiyetler dolayısiyle branşımıza mahsus olmak üzere özel bir kanun çıkarılması,

9 — Meslek kolumuzda yüksek evsaflı işçi yetiştirmek için masrafları devlet tarafından ödenecek mekteplerin açılması,

10 — Halen çalışan işçilerin imtihana tutularak ehliyetlendirilmesi, ehliyetsiz olanların çalıştırılmaması,

11 — Bundan böyle meslek kolumuzu ilgilendiren mevzuat çerçevesi içinde çıkarılması istenen kanunlar hakkında federasyon fikirlerinin sorulması,

12 — İş mahkemeleri kanununun taşıdığı gaye çerçevesi içinde dâvaların süratle intacının temini,

13 — Sigorta sisteminin ıslahı ile primlere hükûmetin de iştirâkinin temini,

14 — İş müfettişlerinin yetkilerinin arttırılması,

15 — Şikâyet mevzuu teftişlerde işçi ve işveren sendikaların dan birer mümessilin de bulunması,

Federasyon ilk kongresinden sonra işler arzu edilen şekilde yürütülmedi. Başkan İzmir delegesi olarak kongreye ktılmıştı. Ankarada iyi bir iş temin edilemediği için İzmirde kaldı. Muhabere ve muameleler genel sekreterce yapıldı. Bir müddet sonra genel sekreterin re'sen kararlar verdiği, yersiz muameleler yaptığı ileri sürüldü. Başkan İstanbula geldi. İdare heyeti İstanbulda toplandı (18 Ekim 1951). İdare heyeti merkezin İstanbula nakline karar verdi. Genel sekreter Amerikada bulunuyordu. Müdafaasına başvurulamadı. Verdiği bazı kararlar fiilen edildi. Amerika dönüşü idare heyetince ifadesi alınarak haysiyet divanına verilmesi kararlaştırıldı (4). Genel sekreter dönünce

4 — Bu karara sebeb olarak evrak dosyasında yedi yazının suretle

bu ithamları reddetti (5). Milanoya gidişini, Sanfransiskoya davetini kıskanan bazı kimselerin iddialar ileri sürerek kendisini dinlemeden haysiyet divanına verdiklerini bildirdi. Bu cevap ve mukabil iddialar polemiğe yol açt (6). Ankara sendikası olağanüstü bir kongre ile durumu gözden geçirdi. Genel sekreteri suçlu bulmadı. Nihayet TOLEYİS federasyonunun 2. genel kurulu Eskişehirde toplantıya çağırdı (18—19—20 Mart 1952). İdare heyetinin genel sekreter hakkındaki kararı kabul edilmedi. Bu kongrede hükûmetin oyalama politikası takib ettiği ileri sürüldü sert tenkitler oldu. Vaadlerin yerine getirilmediği bildirildi. Devlet baskısından uzak bir sendika kurma ve grev yapma hürriyetinin tanınması, işsizlik sigortasının ihdası, İş Kanununun bütün işçilere teşmili, asgari ücretin tesbiti istendi. Yeni bir seçim yapıldı (7). Bu seçim, konfederasyonun kurulması ile federasyonu zaafa düşürdü. Zira icra heyetinin iki âzâsı da konfederasyon icra heyetine seçilmişti. 6 Eylûl 1952 de İzmirde ilk kongresini yapan Türk-İş'in Anatüzüğüne göre konfederasyonda vazife alanlar başka teşekküllerde çalışamzlardı. Bu yüzden başkan ve genel sekreter federasyondan istifa ettiler. Geçici bir icra heyeti kuruldu. Heyet âza sendikalara gönderdiği bir yazıda kongrenin bir an evvel toplanması ve durumun gözden geçirilerek bazı kararlar verilmesini istedi. Kongre 31 Martta Adanada toplandı.

Adana kongresine Eskişehir delegeleri katılmadı. İcra heyetine cephe alınmıştı. Anatüzükte değişiklikler yapılması, merkezin Ankaradan İstanbula nakli istendi. Bu taleb fırtına kopardı. Genel kurul 6 ya karşı 14 oyla Merkezin İstanbula nakline karar verince Ankara delegeleri salonu terk ettiler. Sonradan bunun sendika idare heyetince verilmiş bir prensip kararı olduğu açıklandı. Merkez İs -

---

rinin bulunmayışı, yönetim kurulundan yetki almadan mahiyeti meçhul yazıları şuraya buraya göndermiş olması da ileri sürüldü.

5 — Gecepostası 28-29 Kasım 1951, Kemal Sülkerin İş ve İşçi âleminde sütununda neşredilmiştir.

6 — Gecepostası, 7 Aralık 1951.

7 — Başkanlığa İsmail İnan, genel sekreterliğe İsmail Aras getirildiler.

tanbula nakledilirse federasyondan çekilecekleri açıklandı. Buna rağmen karar de işmedi ve seçimler yapıldı (8). Kongre kararına göre başkan ve genel sekretere bütçe durumu nazara alınarak ücret verilecekti. Bu karar Ankara delegelerince neşriyata vesile oldu ve karşılıklı ithamlar zihinleri bulandırmağa başladı (9).

Hâdiseler, federasyonun inkişafını köstekledi. Başkan istifa etti (7 Kasım 1953). İstifa sebebi şöyle izah edildi :

"Yedi aydanberi İskenderun ve Tarsus sendikalarından bir tek yazı alınmadı. Adana sendikasından da dâvamızla ilgili bir yazı gelmiş degildir. 7 ay içinde federasyona bağlı sendikaların âzâ miktarını öğrenemedik. Bu hususta yazdığımız yazılara en yakın alâka gösteren Mersin sendikası oldu.

İstanbul Oleyis'i ile İstanbul Hafif Batı Musikisi Mensupları Sendikası Bursa Oleyis ve Mersin Oleyis'inden başka federasyona hiçbir sendika aidat göndermedi. Halbuki 3. devre 1. yönetim kurulu oturumunda alınan madde ile ilgili kararların yürütülmesi için aidatların muntazam gönderilmesi icabederdi. Halen federasyona bağlı dokuz sendikadan beşinin federasyona karşı maddî ve manevî alâkasızlığı çalışma zevkimi kırmıştır."

İstifa mektubunda genel sekreterle başkan arasındaki anlaşmazlık da belirtildi.

---

8 — İcra komitesi başkanlığına İzzet Çilingir, başkanvekilliğine Emin Galip (Adana) genel sekreterliğe Yunus Yakar, muhasipliğe Enver Bulgan seçildiler. Birisi hariç hepsi İstanbul sendikası delegeleri idi.

9— Nâzım Tarakçıoğlu basına verdiği izahatta ithamlardan çekinmedi. Tarakçıya göre : "kuruluşundan beri mensubu bulunduğu işçi kütlesine hizmet etmek gaye ve emelini kendisine şiar edinen federasyonumuzun bugün bir iki istismarcı şahsın şahsî emellerinin tahakkuk etmesine vasıta olmasına, sendikamızın kurulduğu gündenberi takib ettiği mücadeleci ruhu ile bağdaşamıyacağı Türk işçisi ve sendikaları tarafından inkâr edilmez bir hakikattir." İzzet Çilingir ise bu iddiaları reddetti ve şunları bildirdi: "Toleyis federasyonu kurulduğu günden bugüne kadar şahsî ihtiraslar yüzünden gayesine doğru gidememiş ve şahsî emellere bir basamak olarak kullanılmak istenmiştir."

Görünüşe göre Turgutlu, Adana, Ankara sendikaları federasyondan ayrılmıştı.

Nihayet 4. genel kurul Bursada toplandı (16.3.1954), Kongreye Adana, Ankara, Turgutlu, İstnbul, Bursa, Eskişehir sendikaları ile Hafif Batı Musikisi Sendikası delegeleri katıldı. Kongreden evvel yapılan yönetim kurulu toplantısında Ankara ve Eskişehir sendikalarının durumu görüşülmüş, aidat borçlarının ödenmesi halinde kongreye alınmaları kararlaştırılmıştı. Kongrede ise bu kararın tatbiki güçlüklere uğradı. Ankara sendikası borcunu ödedi. Eskişehir kongreyi terke kalktı. Fakat ikinci celsede sendika borçlarından bir kısmını ödedi ve üyelik hakkını muhafaza etti. Böylece Toleyis çöküntüden kurtuldu. Yapılan seçimlerden sonra toplantı sona erdi.

D. — FEDERASYONUN ÂZÂSI

TOLEYİS federasyonuna Ankara, İstanbul, Eskişehir, İzmir, Turgutlu, Mersin, Tarsus, Antakya, Bursa, Adana; İskenderun Otel Lokanta ve Eğlence yerleri İşçileri Sendikaları ile İstanbul Hafif Batı Musikisi Mensupları Sendikası âzâ olmuştur. Bu işkolunda çalışan işçi sayısının 35.000 kadarı İstanbulda bulunmaktadır. Fakat bu işçilerden sendikalara âza olanların sayısı çok düşüktür. İstanbul Sendikasının 1350, Ankranın 300, Adananın 300, Hafif Batı Musikisinin 260, İzmirin 250, Mersinin 110, Bursanın 89, Tarsusun 86, Turgutlunun 75, Antakyanın 60 kadar âzâsı vardır.

2 — TÜRKİYE TAŞIT İŞÇİLERİ FEDERASYONU (T İ F)

A. — KURULUŞ :

İstanbul Elektrik, Gaz ve Motorlu Taşıt İşçileri Sendikası 2 Eylûl 1951 de yaptığı kongrede meslekî bir federasyon kurulmasına ve faaliyete geçilmesine karar verdi.

Memleketimizdeki ilk federasyon ve Amerika Taşıt İşçileri Federasyonunun tüzükleri incelendi. Yeni bir tüzük hazırlandı. İstanbul sendikası idare heyeti tüzük taslağını kabul ederek anadolu-

daki sendikalara gönderdi. Bazı sendikalar federasyon kurulmasını lüzumlu buldu. Nihayet İstanbul, Ankara Motorlu Taşıt İşçileri Sendikaları ile İzmir Sürücüler Sendikası, Elâzığ Taşıt İşçileri Sendikası, federasyon kurmak üzere Ankaraya delege gönderdiler. 2 Aralık 1951 de Ankarada yapılan toplantıda Anatüzük tadilerle kabul edildi. Federasyonun ilk müteşebbis idare heyeti seçildi (10). Federasyon merkezi Ankara oldu. Böylece Türkiyede ikinci işkolu federasyonu kuruldu (3 Aralık 1951).

B. ANATÜZÜK HÜKÜMLERİ

Federasyonun ilk Anatüzüğü Taşıt İşçileri Federasyonu T. İ. F. Anasözleşmesi ismini taşır. Gayesi şudur :

"Federasyon, kanunların verdiği bütün haklardan istifade ederek iş akdine ve iş hukukuna müessir olmak ve iş şartlarının işçi menfaatına en uygun şekilde ıslahına çalışma esas gayesi ile kurulmuştur. Federasyon bu gayesine varabilmek için millî ve beynelmilel federasyonlara katılır (Md. 3). Genel kurul her yıl Nisan ayında ilân edilecek şehirde ve mahalde toplanır (Md. 14). Yönetim kurulu genel kurul tarafından iki yıl süre için seçilir. Yönetim kurulu 7 kişiden teşekkül eder (Md. 21). En az 3 ayda bir toplanır (Md. 23) Meşru bir mazerete dayanmadan birbirini takip eden iki toplantıya gitmeyen üye yönetim kurulundan istifa etmiş sayılır (Md. 24). 35 maddelik Anatüzüğün 36. maddesi geçici maddedir. Genel kurula kadar federasyonu müteşebbis kurulun idare edeceğini âmirdir.

10 Mayıs 1952 de Ankarada yapılan kongrede "Anasözleşme" yerine "Tif Taşıt İşçileri federasyonu Anatüzüğü" kabul edildi. Evvelce "Türkiye Elektrik, Buhar, Motorlu ve her nevi Taşıt İşçilerinin kurdukları muhtelif sendikaların bir birlik altında toplanması

10 — Başkanlığa Mehmet İnhanlı (İstanbul), başkan vekilliğine İbrahim Fertelli (Ankara), saymanlığa İsmail Hoşafçı (Ankara), veznedarlığa Hilmi Yüce (Ankara) genel sekreterliğe Münip Pirselimoğlu (Ankara), üyeliklere de Sabri Kırçıl (İstanbul), Burhanettin Asutay (İzmir), Nadir Bahadır (Elâzığ), Hüseyin Genç (Elâzığ) seçildiler.

gayesi ile" teşekkül eden federasyon bu defa "Türkiyede nakliye sanayiinde veya bu sanayi ile alâkalı bir iş şubesinde çalışan işçilerin kurdukları sendikaları bir birlik altında toplamak gayesi ile" faaliyetlerine devam edecekti. Anatüzüğe federasyon âzalarının hak ve vecibeleri" ilâve edildi. Umumî heyete sendikalar genel kurullarınca seçilerek gönderilecek temsilcilerin sendika üye sayısına göre kaç delege olacağı yazıldı. Federasyon organları arasına "İcra heyeti" de ilâve edildi. İcra komitesi başkan, genel sekreter, ve muhasipten teşekkül ediyordu. İdare heyeti ise federasyona dahil sendikaların hepsinden asgarî bir kişi olmak üzere yedi âza ve başkanla başkan vekilinden teşekkül edecekti. Umumî heyet başkan vekilini sonra da yönetim kurulu âzâsını seçecekti.

Anatüzük 31 Mayıs 1953 de yapılan kongrede tadil edildi. Yönetim kurulu üyeleri 8 e çıkarıldı. Federasyon merkezi İstanbula nakledildi. İşçilerin vereceği ayda 5 kuruşluk aidatın yalnız federasyona ait olacağı konfederasyon için ayrı aidat tahsil olunacağı bildirildi. Geçici bir madde ile de gelecek kongrenin Elâzığda yapılacağı Tüzüğe yazıldı.

C. — KONGRELER VE KARARLARI

Federasyon ilk kongresini 10 Mayıs 1952 de Ankarada yaptı. İzmir Sürücüler Sendikası kongreye katılmadı. Çalışmalar verimli olmamış, kongre iyi organize edilmemişti. 14 saat süren müzakerelerde federasyonun Beynelmilel Taşıt İşçileri Federasyonuna girmesine karar verildi.

İkinci kongre 31 Mayıs 1953 de İstanbulda toplandı. Bu kongrede Deniz-İş federasyonu ile birleşmeye karar verildi. Çalışma raporu temennilerden ibaretti. Sert tenkidlerle karşılandı. Denetim kurulu raporunda (11) şunlar belirtildi

"Federasyonumuzun kurulduğundan bu yana gerek sendikacılık sahasında ve gerekse mühim bir işkolunu sinesinde barındıran

11 — Denetim kurulu raporu başkan Lütfü Yılmaz tarafından okundu.

taşıt sanayiinde de beklenilen randımanı veremediği hepimizin, hepinizin malûmudur."

"Kongrede alınan kararların teşkilâta duyurulmadığı ve kongre kararı ile sendikalara verilmesi icabeden vazifeler de bu arada teşkilâta bildirilmemiştir. İşte bunun içindir ki teşkilâtlanma bakımından beklenilen netice hâsıl olamamıştır."

"İcra komitesi toplantılarını tüzük hükümlerine göre yapmamış, bu yüzden de çalışma tesis edilemediğinden bugünkü faaliyetsizlik doğmuştur."

Rapor iyi karşılandı ve gelecek devrede daha iyi çalışılması temennisi ile icra heyeti seçildi (12).

Kongre federasyon merkezinin İstanbula naklini karar altına aldı. 1 Haziran 1953 den beri federasyon İstanbulda çalışmalarına daha verimli bir şekilde devama başladı.

Deniz-İş federasyonu ile birleşme mevzuu ancak Deniz-İş federasyonu genel kurulu kararı alındıktan sonra tahakkuk edecekti. TİF'in kararı üzerine yeni bir tüzük hazırlamak ve birleşme formalitelerini tamamlamak için bir komisyon ayrıldı. Komisyon gerekli çalışmaları tamamlayamadı. Son kongresinde Deniz-İş federsyonu birleşme kararı aldı ise de 1954 sonuna kadar iki karar da tahakkuk etmedi. İki teşekkül birleştiği takdirde Kara, Hava, Deniz Taşıt İşçileri 35-40 bin kişilik bir varlık haline gelecektir.

D. — FEDERASYONUN AZÂSI

Tif'e âzâ olan sendikalar şunlardır :

1 — İstanbul Elektrik, Gaz ve Motorlu Taşıt İşçileri Sendikası.

2 — İstanbul Akaryakıt İşç'leri Sendikası,

3 — Ankara Motorlu Taşıt, Teknik Tarım İşçileri Sendikası,

4 — İzmir Sürücüler Sendikası,

---

12 — İcra heyetine Mehmet İnhanlı (Başkan), Said Merd (başkanvekili), İsmail Gürdap (başkan vekili), Lütfü Yılmaz (genel sekreter), Ferit Özdemir (muhasip), Ziya Hepbir (veznedar) seçildiler.

5 — Elâzığ Motorlu Taşıt ve her nevi Yapı Ziraat Makinaları İşçileri Sendikası,

6 — Bursa Elektrik, Motorlu ve her nevi Taşıt ve Demir İşçileri Sendikası,

7— Kocaeli Aakaryakıt İşçileri Sendikası,

3 — Haydarpaşa Devlet Demiryolları Bölge Atelyesi Sanayii Revizörlük Şube ve Kısım Taşıt İşçileri Sendikası,

9 — Diyarbakır Karayolları 9. Bölge İşletmeleri İşçileri Sendikası,

10 — İstanbul Yollar, Köprüler Mecraları İmir ve Umum İnşaat İşçileri Sendikası,

11 — Gaziantep Elektrik, Su, Motor ve Motorlu Taşıt İşçileri Sendikası

1 Haziran 1953 e kadar 6 sendikadan ibaret olan federasyon kısa bir zamanda yeni sendikaları daha çatısı altına almıştır. Üye sendikaların temsil ettikleri işçi toplamı 9710 dur. İstanbul Motorlu Taşıt İşçileri Sendikasının 5200, Ankaranın 1000 âzası vardır. En az işçinin kayıtlı olduğu sendika Gazianteptedir ve 120 üyesi mevcuddur.

3— TÜRKİYE TEKSTİL VE ÖRME SANAYİİ İŞÇİLERİ SENDİKALARI FEDERASYONU (T E K S İ F)

A. — KURULUŞ

Bu federasyonun kurulmasına 20 mayıs 1951 de İstanbulda karar verildi. O gün İstanbuldaki bütün Mensucat İşçileri Sendikalarının bir tek sendika olarak birleşip çalışması için yapılan kongrede federasyon kurma mevzuu müzakere ve kabul edildi. Bunun üzerine İstanbul Tekstil ve Örme Sanayii İşçileri Sendikası adını alan yeni sendika idare heyeti Türkiyedeki bütün Mensucat İşçileri Sendikalarına birer mektup gönderdi (30 Haziran 1951). Federasyon kurma hazırlığına girişildi. Bir taraftan da Fransa, İsviçre, Kanada İşçi federasyonlarının tüzükleri temin edilerek tercüme ettirildi.

2 Kasım 1951 de İstanbul sendikasının Merkez ve yedi şube-

sinin idare heyeti âzası Beyoğlu şube merkezinde toplandı. Anatüzüğü gözden geçirdi ve federasyon etrafında temaslar yapmak için bir heyetin Anadoluya giderek tetkiklerde bulunması kararlaştı. 5 Kasım 1951 de üç kişi seyahate çıktı (13). Heyet Hereke, Kayseri, Malatya, Gaziantep, Adana, Tarsus, Konya Ereğlisi, Ankara, Nazilli ve İzmirde Tekstil Sendikları İdarecileri ile temaslar yaptılar. Heyet seyahatten döndükten sonra federasyon işlerini yürütmek için ilk muvakkat icra komitesini seçti (14). Komite hazırlıkları tamamladı. 2 Aralık 1951 de federasyon resmen İstanbulda faaliyete geçti.

B. — ANATÜZÜK HÜKÜMLERİ

Federasyon Anatüzüğü 58 i aslî 4 ü geçici madde olmak üzere 62 maddedir. Anatüzük yerine "statü" tâbiri kullanılmıştır. Statünün 2. maddesi "ana prensipler" i, 3. ve 4. maddeleri federasyonun rol ve gayesini anlatır.

Sendikacılığımızda ilk defa olarak bu statü ile "icra komitesi" tâbiri ve organı görülmektedir. Diğer federasyonlar tüzüklerini tadil ederken icra heyeti ihdasını da kendileri için zarurî görmüşlerdir. Teksif icra heyeti başkan ve başkanın seçtiği 4 âzadan ibarettir (Md. 33). İcra komitesi âzalarından yalnız saymanın yönetim kurulundan olması şarttır. Diğer üyelerin federasyona bağlı sendikalardan birisine âza olması kâfidir. İcra heyeti idare heyetine karşı sorumludur (Md. 34).

Federasyon ana prensipleri şunlardır

Federasyona dahil sendikalar, millî kanunlar muvacehesinde, her hareketlerinde işverenler, hükümetler, siyasî partiler, felsefî mezhepler veya diğer haricî gruplara karşı mutlak hürriyetini muhafaza ederek faaliyeti hakkında karar verir ve kendilerini idre ederler.

---

13 — Bunlar Bahir Ersoy (İstanbul), Recep Kırım ve Fuad Besin (Bursa) idiler.

14 — İcra komitesi üyeleri şunlardı : Bahir Ersoy, Muammer Özerkan, Osman Yatış, Celâl Beyaz, Ömer Çetinkaya.

Muayyen bir iş için kendilerine haricî gruplar tarafından yapılan müracaatlara müsbet veya menfi cevab verme hakkını, siyasî partiler karşısında tarafsızlığını, işverenler veya herhangi bir toplulukla işbirliklerinde teşebbüsü elde tutmak hakkını muhafaza ederler. Sendikacılık demokrasisi her sendika üyesine, sendikacılık çerçevesi içerisinde imkân nisbetinde garanti temin, hayatım ve organizasyonunun inkişafını alâkadar eden her mevzuu müdafaa eder.

Komünist ideoloji dışında, hürriyet ve demokrasi prensipleri içinde her çeşit inanışda işçileri bir araya toplayan sendikalar ve üyelerinden her biri sendika organizasyonu dışındaki faaliyet ve inanışları için endişe duymamalıdırlar (Md. 2).

Federasyonun rolü şudur :

Tekstil ve Örme Sanayii İşçileri ile benzerlerini gruplandırmak, ekonomik ve sosyal menfaatlarının müdafaasını garanti etmek, ırk farkı gözetmeksizin işçiliğin kalkınması gayesi ile mücadeleyi arzu eden siyasî, felsefî veya dinî akideleri ne olursa olsun bütün işçileri bir araya getirmekten ibarettir (Md. 3 ün ilk iki paragrafı).

Gayesi ise, işçilerin vesayetten kurtulması, ekonomik ve sosyal menfaatlarının müdafaası, işverenlerle menfaat mübadelesi suretiyle hayat standardlarının yükseltilmesidir (Md. 3 ün son fıkrası). Bu gayeye varmak için de millî ve beynelmilel plânda bütün işçilerin çalışmasına yardım eder, Türkiyedeki federasyonlar ve konfederasyonla ayrıca Hür Milletler Sendika, Federasyon ve Konfederasyonları ile işbirliği yapar. İstihsal, İstihlâk ve Yapı Kooperatifleri kurar, kurslar açar, yayınlar yapar (Md. 4).

Statüye göre federasyona en az 100 üyesi bulunan bir sendika âza olabilir. Ancak bir vilâyette birden ziyade aynı işkolunda kurulmuş sendika varsa bunlardan yalnız biri kabul edilir.

Federasyonun ilk kongresinde (17-18-19 Şubat 1952) Anatüzüğün 7., 227., 37. maddeleri değiştirildi. Federasyona âza olacak sendikanın üye sayısının tasrihine lüzum görülmedi. Genel kurul kararlarının delegelerin en az beşte üç ekseriyetle verilir hükmü yerine mevcud delegelerin ekseriyeti ile verilir şekli kabul edildi. Denetim kurulunun 4 ve 6 aylık fasılalarla icra heyetini denetlemesi

ve önceden haber verme şeklindeki madde de tadil edildi. Denetçilerin diledikleri zaman mürakabe yapabilecekleri kararlaştı.

Statü 2. genel kurulda da (4-5-6-. Ağustos 1953) tadile uğradı. Federasyonun rol ve gayesini gösteren 3. 4. maddelere ilâveler yapıldı. Konünist ideoloji dışında hürriyet ve demokrasi prensipleri içindeki işçilerin federasyona alınacağı tasrih edildi. "İşçilerin vesayeten kurtarılması" ibaresi kaldırıldı. Ticarî gayelerle olmamak şartı ile sağlık ve spor tesisleri kuracağı ve işleteceği kaydedildi.

Federasyonun gelirleri şöyle tesbit edildi :

Federasyona bağlı sendikalara üyelerin vereceği aidatın yüzde onu ile üye sendikaların sair gelirlerinin yüzde onları, üye sendikaların bir defa verecekleri 250 liralık giriş aidatı, fahri üyeleden alınacak aidat vesair yollarla alınacak teberrü ve gelirler.

C. — KONGRELER VE KARARLARI :

Statünün geçici birinci maddesinde federasyonun kuruluşunu müteakip ilk kongrenin Temmuz 1952 de yapılması kaydlı idi. İcra komitesi ilk kongrenin daha önce yapılmasını uygun buldu. İstanbul da toplanan kongre (17-18-19 Şubat 1952) büyük alâka topladı. Esasen bir konfederasyon teşkili bahis mevzuu olduğundan mevcud birlik ve federasyonların kongreye delege göndermesi istenmişti.

Kongre Bütçe ve tüzük; sosyal yardım; dilek, mevzuat, iş ve ücret; konfederasyon; yayın ve teşkilât komisyonlarının teşkiline ve delegelerin bu komisyonlara ayrılmasına karar verdi. Bütçe komisyonu başkana ayda 500 lira verilmesine ve bütün mesaisini federasyona hasretmesine karar verdi. Dilek, mevzuat, iş ve ücret komisyonu 24 maddelik bir rapor hazırladı. Bölge çalışma müdürlerinin lakaydileri ve kadrolarının azlığı tenkid edildikten sonra hakem kurullarının işleri uzatmaması ve seri kararlar vermesi, bütün işçilerin iş kanununa tabi tutulması, umumî hastalık sigortasının bütün yurtta teşmili, asgarî ücretlerin bütün yurtda ve bütün işkollarında tesbiti, işçinin ölümü halinde kıdem tazminatının varislerine verilmesi, hasta işçilere rapor aldıkları tarihten itibaren hastalık ödeneği tahsisi istendi. İşsizlik sigortasının ihdası, işçilere

de memurlar gibi temettü ikramiyesi verilmesinin temini kararlaştırıldı.

Yayın ve teşkilât komisyonu federasyonun kuruluş tarihi olan 21 Aralık gününün "Türkiye Tekstil ve Örme Sanayii İşçileri günü" olarak kutlanmasını istedi. Bu istek kabul edildi.

Bir konfederasyon kurulması kararı da komisyon raporu okununca alkışlarla kabul edildi.

Seçimler yapılarak oturuma son verildi (15).

Federasyonun 2. kongresi 4—5—6 Ağustos 1953 de İstanbulda yapıldı. Kayseri delegeleri merkezin Ankaraya naklini istediler. İstek reddedildi.

Dilek ve mevzuat raporunda "İşçinin meşru hakkı olan grev hakkının" tanınması en başta yer aldı. Konfederasyonun Hür milletler konfederasyonununa katılmasının, radyoda her hafta işçi saati için zaman ayrılmasının temini kararlaştı. Kongreye İstanbul sendikası kadın işçilerin teşkilât'andırılması, Bursa sendikası da emeğin değerlendirilmesi mevzularında iki rapor sundu.

D. — TEKSİF'İN ÂZASI :

1 — ADANA Çukurova Çırçır Fabrikaları İşçileri Sendikası,

2 — ADANA Millî Mensucat Fabrikası Sanat İşçileri Sendikası,

3 — ANKARA Mensucat Kesim, Dikim ve Bilumum Mensucatla İlgili Tezgâhtarlar ve İşçiler Sendikası,

4 — BURSA Mensucat Sanayii İşçi Sendikası,

5 — Ereğli-KONYA Erbez Mensucat Sanayii İşçileri Sendikası,

6 — GAZİANTEP Mensucat Sanayii İşçileri Sendikası,

7 — GEMLİK Viskos Sanayii İşçileri Sendikası,

---

15 — Başkanlığa Bahir Ersoy seçildi. Ersoy da icra heyetini şu şekilde tesbit etti: Süleyman Işıldar, Osman Yatış, Emin Kuşkon ve Ali Aygen.

8 — HEREKE Yünlü ve Halı Dokuma Sanayii İşçileri Sendikası,

9 — ISPARTA Yün, Pamuklu Fabrikaları ve Halı Dokuma Sanayii İşçileri Sendikası,

10 — İSTANBUL Tekstil ve Örme Sanayii İşçileri Sendikası,

11 — KAYSERİ Tekstil Sanayii İşçileri Sendikası,

12 — MALATYA Mensucat Fabrikası İşçileri Sendikası,

13 — NAZİLLİ Mensucat Sanayii İşçileri Sendikası,

14 — TARSUS İçel Mensucat Sanayii İşçileri Sendikası,

Federasyonu kurma veya federasyona katılma kararı verme sırasına göre Herekenln 600, İstanbulun 10.500, Ereğlinin 1024, Nazilliinin 1484, Malatyanın 1452, İçelin 3000, Gaziantebin 400 Adananın 658, Kayserinin 2166, Bursanın 3670, İspartanın 276, Çukurova Çırçırın 2000, Ankaranın 400, Gemliğin 500 âzası vardır. Böylece federasyonun 28.310 üyesi bulunmaktadır.

Federasyona üye olması çeşitli sebeblerle geciken ve aynı şehirdeki kardeş sendikalarla birleşmesi arzulanan sendikalar şunlardır

1 — ADANA Tekstil Sanayii İşçileri Sendikası,

2 — ADANA Millî Mensucat ve Sümerbank Mensucat Sanayii İşçileri Sendikası,

3 — BURSA Tekstil Sanayii İşçileri Sendikası,

4 — DİYARBAKIR Mensucat Sanayii İşçileri Sendikası,

5 — DENİZLİ ve Havalisi Mensucat Sanayii İşçileri Sendikası,

6 — İSTANBUL Bakırköy Sümerbank Topluluğu Teknik Usta ve İşçileri Sendikası,

7 — İSTANBUL Kalifiye Mensucat İşçileri Sendikası,

8 — İSTANBUL Kartaltepe Mensucat İşçileri Sendikası,

9 — İSTANBUL Mensucat Sanayii İşçileri Sendikası,

10 — İSTANBUL Nurullah Narin Fabrikası İşçileri Sendikası,

11 — İSTANBUL Mensucat İşçileri Sendikası,

12 — İZMİR Pamuklu Mensucat Sanayii İşçileri Sendikası,

13 — İZMİR Tekstil ve Örme Sanayii İşçileri Sendikası,

14 — İZMİR Mensucat Sanayii İşçileri Sendikası,

15 — UŞAK Mensucat Sanayii İşçileri Sendikası,
16 — SEYHAN çırçır İşçileri Sendikası,

4 — TÜRKİYE DENİZ İŞÇİLERİ SENDİKALARI FEDERASYONU (Deniz-İş)

A. — KURULUŞ

Muhtelif federasyonların teşkili üzerine İstanbul Liman ve Dokları Gemi Sanayii İşçileri Sendikası, İstinye Gemi Sanayii İşçileri Sendikası, ve Liman Tahmil Tahliye İşçileri Sendikası idarecileri ile müzakereler yaparak aynı işkolundaki işçilerin kurduğu sendikaların bir federasyon meydana getirmeleri prensibi kabul edildi. Esasen konfederasyon teşekkül etmişti. Türk-İş'in Anatüzüğüne göre konfederasyona mahallî sendikalar birlikleri veya aynı işkolundaki sendikaların kurduğu federasyonlar âza olabilecek, muhtelif sanayi kolları sendikalarının üyeleri arasında seçim yapacaktı. Bunu da nazarı itibara alan Gemi Sanayii İşçileri Sendikaları Temmuz 1952 son larına doğru İstinyede toplandılar, Anatüzük üzerinde çalıştılar. Müteakiben 7 Ağustos 1952 günü Liman Dok Sendikası merkezinde toplandılar. Anatüzük kabul edildi. Deniz-İş federasyonunun kurulduğu bir beyanname ile tebliğ olundu. Federasyonun kurulması münasebeti ile Taksim Cumhuriyet Abidesine çelenk konuldu. İki işçi birer konuşma yaptı, federasyonun gayesini anlattı. Tekrar Kasımpaşaya Liman Dok Sendikası merkezine gidildi ve icra heyeti ile müteşebbis heyet seçildi (16).

Yönetim kurulu 19 Ağustos 1952 de toplandı ve deniz işçilerine hitaben bir beyanname neşretti. Bunda. "bir türlü istikrarlı bir vaziyet alamıyan Büyük Deniz İşletmeciliğinin geçirdiği merhaleler içerisinde bugüne kadar kaybolup giden işçi haklarını bundan böyle

16 — İcra komitesi Mahmut Yüksel, Mehmet Ali Sarı ve Fuad Bayardan teşekkül etti. Müteşebbis idare heyeti şu şekli aldı: Başkan Mahmut Yüksel başkanvekili Fikri Kızılbudak, genelsekreter Mehmet Ali Sarı, sayman Fuad Bayar, veznedar Selçuk söğütoğlu, üyeler: Fethi Tamış, Muhsin Sıcak.

kanunların himayesinde olduğunu bu işletmelere ve işverenlere anlatarak gerek deniz işçiliğinde, gerek Liman Tahmil Tahliye ve gerekse gemi sanayiinde çalışan işçilerin iş şartlarında ve hayatlarında güvenilir bir durum yaratmak" gayesinin tahakkukuna çalışılacağı belirtildi.

B, — ANATÜZÜK HÜKÜMLERİ

Deniz-İş Anatüzüğü 45 maddedir. 1 Geçici maddesi vardır. Federasyonun üyeleri "Türkiye liman tahmil tahliye, su yolları her türlü nakliyatı gemi sanayii ile ve bu sanayilerle alâkalı iş şubesinde çalışan işçilerin kurdukları sendikalar" dır (Md. 1). Gayesi ise "Liman Tahmil Tahliye su yolları ile her türlü nakliyat ve gemi sanayiinde çalışan işçilerin sendikaları kurmalarına, kurulmuş sendikaların gelişmelerine her türlü imkânlar dahilinde yardımlarda bulunmak, ve kanunların verdiği bütün haklardan faydalanarak iş akdine ve iş hukukuna müessir olmak ve iş şartlarının işçi menfaatına en uygun şekilde ıslahına çalışarak işçinin refah ve hayt seviyesinin yükselmesini sağlamak" dır (Md. 3).

Federasyonun icra komitesi, yönetim kurulu, federal bürosu, başkanlık makamı, denetçileri ve haysiyet divanı vardır. Federasyon başkan ve başkanvekilini genel kurul ismen seçer (Md. 18/b). Genel kurul iki yılda bir Ağustos ayında ve herhangi bir şehirde toplanır. Federasyon yönetim kurulu en az üç ayda bir içtima eder. Başkan veya başkan vekili vazifelerinden ayrılırlarsa genel sekreter başkanlık vazifesini alır ve yönetim kurulu yedekleri ile takviye edilerek yeniden vazife taksimi yapılır (Md. 34). Federasyona her üye ayda 10 lira verir. Ayrıca her işçi de 5 kuruş federasyon aidatı öder.

C. — KONGRELER VE KARARLARI

Deniz-İş federasyonu 4 sendika tarafından kurulduktan bir hafta sonra (23 Ağustos 1952) ilk genel kurul toplantısını yaptı. Federasyonun bir haftalık mazisi vardı. Çalışma raporu yoktu. Gün-

demde yalnız seçimler faslı yer almıştı. Bu yerine getirildi (17). Anatüzüğe göre 2. kongre 1954 de yapıldı.

1954 Ekim kongresinde federasyona yeni âzalar kazanma gayeleri belirtildi. Türkiye Gemi Adamları Sendikasının durumu ve idarecileri tenkid edildi. İstanbul Denizciler Sendikasının federasyona katılmaması da tenkide uğradı. İcraat belirtildikten sonra TİF le birleşme meselesi kongreye şu şekilde sunuldu.

"TİF federasyonunun büyük bir olgunluk ve tesanüt neticesi olarak kongresinde verdiği federasyonumuzla birleşme kararını yönetim kurulumuz hürmetle karşılamış, bu sebeble bu mevzudaki görüş ve kararın sizlere ait olduğunu da idrâk ederek gündem olarak huzurunuza getirmiş bulunmaktayız."

Kongre Deniz-İş le TİF'in birleşmesine karar verdi ve bunun tahakkukunu idare heyetine bıraktı (17/1).

D. — FEDERASYONUN ÜYELERİ

Federasyonun kurucu sendikaları 4 dür. Üçü İstanbuda birisi İzmirdedir (18). Bir müddet sonra Mersin Deniz ve Kara Tahmil

---

17— Mahmut yüksel başkanlığa, Mehmet Sürenkök başkanvekilliğine, Mehmet Ali Sarı genel sekreterliğe seçildi.

17/1 — Başkanlığa Mahmut Yüksel ve Sadi Metin aday gösterildi. M. Yüksel işçi yetiştirme seminerine devam eden yeni ve kıymetli elemanlar lehine başkanlıktan feragat etti. Geniş bir muhiti ve takdirkârları bulunan Yükselin feragati üzerine başkanlığa Sadi Metin, başkanvekilliğine de Selçuk Söğüt genel sekreterliğe M. Ali Sarı seçildi. Üçü de işçi yetiştirme seminerine devam etmişti. İdare heyeti şöyle teşekkül etti : Mahmut Yüksel, Vahdet Ören, Nuri Beşer, Recep Kalenderli, Mehmet Sürenkök, Muharrem Muhanoğlu, İzzet İmer, Alâettin Altay hepsi de tecrübeleri ve samimiyetleri ile tanınmıştı.

18 — Bu dört sendika adına kurucular şu işçilerdir : Mahmut Yüksel, Tarık Hersek, Receb Kalenderli, Eyüb Yaman, Şükrü Bilgin, Fikri Kızılbudak, Veysel Yosmacıoğlu, Mehmet Ali Sarı, Fethi Tanış, Abbas Çelik, Mahmut Öztürk, Hüseyin Demirata, Mehmet Güler, Selçuk söğütoğlu, Fuad Bayar, Mehmet Fevzi Kılıç, Ali Hepaydınlar, Muhsin Sıcak, Kadri Özbilecik.

Tahliye İşçileri Sendikası genel kurulunda Deniz-İş'e iltihak kararı alınmıştır.

4 — TÜRKİYE TÜTÜN MÜSKİRAT VE YARDIMCI IŞÇİLER FEDERASYONU (19).

A. — KURULUŞ

Toleyis'in kurulmasından sonra İstanbul Tütün İşçileri Sendikası da bir federasyon teşkiline teşebbüs etti. Sendika başkanı bir mülâkatta, (20) çok çalışmak lâzım geldiğini belirtiyor, İstanbul, Samsun, Bursa, İzmir Tütün İşçilerini içine alan bir federasyonun tütün işçilerinin haklarını koruyacak daha iyi bir teşekkül olduğunu söylüyordu. Fakat bu sendikanın hatalı çalışmaları böyle bir federasyonu tahakkuk ettiremedi. Bu defa Tekel Genel Müdürlüğüne bağlı işçilerin kurduğu İstanbuldaki 9 sendikanın idarecileri bir federasyon kurmak için müzakerelere başladılar. Nihayet bir komitenin federasyon tüzüğünü hazırlamak için toplanması kararlaştı (12.10 1951.) Komite (21) çalışmalarına devam ederken ortaya yeni bir fikir atıldı

Tekel Genel Müdürlüğüne bağlı işçilerin kurdukları 9 sendika 4 büyük sendika halinde birleşebilir. Federasyon bu birleşmeden sonra tahakkuk etsin. Yahud Tekel Genel Müdürlüğüne bağlı bu sendikalar bir tek sendika haline gelsin bunlar bir merkez sendikanın şubeleri olsun. Bunlar tahakkuk ettikten sonradır ki federasyon mevzuu görüşülsün.

Nihayet sendika kongreler'nde (22) birbirlerine zıd fik'rler belirdi. Bunun üzerine Ağaç Sanayii İşçileri Sendikasının teklifi ile yeni bir

19 — Federasyon ilk önce "Türkiye Tekel İşçileri Sendikaları Federasyonu" ismi ile kuruldu. Birinci kongrede ismi değişti.

20 — Gecepostası, 12 Aralık 1950 de İbrahim Atılal'ın Kemal Sülkere verdiği izahat.

21 — Anatüzük komitesinde Seyfi Demirsoy, Yusuf Öner, Süreyya Birol, Vahdettin Durmaz, Mehmet Çelemoğlu vardı.

22 — 27 Ekim 1951de Tekel Nakliyat İşçileri kongresi ve 23 Nisan 1951 de Makina Sanayii İşçileri Sendikası lokalinde görüşmeler.

toplantı yapıldı (15 Mayıs 1951). Bu toplantıda netice olarak şu karara varıldı

20 Aralık 1951 de Bomonti Bira Fabrikası Lokaline Tekel İşçileri Sendikaları ikişer delege göndersin ve karara varılsın.

Toplantı yapıldı ve kararlar verildi :

Tekel İşçi Sendikaları, mesleklere göre değil, aynı işverene bağlı olmaları bakımından müşterek bir federasyon kuracaklardır. Federasyon tüzüğü Ocak ayı sonuna kadar hazırlanacaktır. Bu müddet içinde sendikalar kongrelerinde federasyon kurma kararı vereceklerdir. Yahut âzalardan imza toplayacaklardır. Türkiyedeki bütün Tekel sendikalarının kurucu âza olması için muhabereye girişilecektir.

İlk hazırlık tamamlandıktan sonra 13 Nisan 1952 de "Türkiye Tekel İşçi Sendikaları Federasyonu" adı ile bir teşekkül kurulması kararlaştı. Anatüzüğü kabul edildi. İlk idare heyeti seçildi (23). Federasyon kurulurken Cibali Tütün ve Sigara Sanayii İşçileri Sendikası çekingen davranıyor ve Federasyonun teşkilât yönünden başka bir mahiyet almasını istiyordu. Bu bakımdan bu sendika, Yaprak Tütün El İşçileri Sendikası ile birleşmek, sonra da yalnız Tütün ve Sigara Fabrika Bakım ve İşletme Evlerinde çalışanlardan müteşekkil bir başka federasyon kurmak arzusunu izhar ediyordu. Fakat 13 Nisan 1952 de resmen kurulan federasyon her şeye rağmen mesaisine devam etti. Federasyon idare heyeti 10 Mayıs 1952 de bir basın toplantısı yaparak kuruluş çalışmalarını, gaye ve maksatlarını izah etti (24).

Belirtilenler şunlardır

"Türkiye Tekel İşçi Sendikaları Federasyonu acı bir mazinin yüzde doksam boşa giden teşebbüslerimizin neticesi olarak kurulmuş bulunuyor. Bugüne kadar ayrı sendikalar halinde çalışmalar

23 — Başkan Yusuf Öner, başkan vekili Salih Timurtaş, genel sekreter Seyfi Demirsoy, muhasip Rüstem Candan, veznedar Mehmet Çelemoğlu, üyeler: Naci Kurd, Basri Karagöz, Ali Serter, Mazhar Morova.

24 — Konuşmayı başkan Yusuf Öner yaptı.

iyi intibalarla sona ermiş, fakat netice, sukutu hayalden bizi kurtara mamıştır. Bilhassa işverenimizin devlet oluşu, karşılaştığımız mukavemetin izahına lüzum bırakmıyor. Passif geçen hareketler yerine aktif hamleler yapabilmek ve müsbet neticeler almak azmi ile faaliyete geçen federasyonumuz matbuata, en az kendi teşkilâtı kadar kıymet vermektedir.

İşverenin emrivâki halinde kabul ettirmek istediği yeni iş akitleri, sendikaları tanımak istemiyen geri zihniyet ve yine kanunla işçinin hakkını aramak yetkisini veren, fakat aradıkça "sınıf mücadelesi" yapmakla itham edildiğimizin delili olan günün hâdiseleri irademizi tam manâsiyle kuvvetlendirmiş bulunmaktadır."

Günün hâdiseleri şunlardır

İstanbulda yapılmak istenen bir işçi mitinginin yasak edilmesi, Devlet bakanının miting yapmak isteyen sendikayı sınıf mücadelesi yapmak ve komünist metodlarla çalışmak yolundaki ihtimamları idi.

B.— ANATÜZÜK HÜKÜMLERİ

İlk defa Türkiye Tekel İşçileri Sendikaları Federasyonu statüsü adı verilen Anatüzük 48 aslî 3 geçici maddeden ibaretti. "Türkiye Tekel İdaresine bağlı işyerlerinde ve bunlarla ilgili çeşitli işkollarında çalışan işçilerin mensup bulundukları sendikalar" bu federasyonu kuruyordu. Gayesi "Tekel İdaresine bağlı işyerlerinde ve bunlarla ilgili çeşitli işkollarında çalışan işçilerin yardımlaşma ve kalkınmalarını sağlamak, bu işçilerin kurdukları sendikaların münferiden başaramıyacakları meslek menfaatlarını korumak ve faaliyetlerini ahenkleştirmek" ti.

Federasyonun idare heyeti, icra komitesi, federal bürosu ve kanunî diğer organları vardır.

Umumî heyete sendikalar, âza sayılarına göre delege gönderir. 100 üyeye kadar 3, 101 üyeden 500 e kadar her 100 âza için 1, 501 den sonra her 50 âzaya kadar 1 delege gönderirler. Üyeler hesabedilirken 50 işçi ve daha faziası 100, 250 den fazlası 500 işçi sayılır (Md. 16). Umumî heyet federasyonun başkanını, ikinci başkanını, idare heyetini seçer (Md. 16/b). Genel sekreteri başkan tâyin eder.

Genel sekreter icra komitesi üyelerinin biri olur. İcra komitesini başkanın seçtiği dört âza ile başkan teşkil eder (Md. 23). Bu âzaların umumî heyet delegeleri arasından olması şarttır, ancak muhasebecinin idare heyeti âzası bulunması zaruridir (Md. 24). Federal büro icra komitesi tarafından tâyin edilen memurlardır. Federasyona sendikalar her ay 10 lira verir. Sendikalar üyeleri adına ayda ikişer kuruş da öderler. Genel sekreterle federal büro müstahdemleri maaş alırlar (Md. 46). Genel kurul iki yılda bir Temmuz ayında toplanır.

C. — KONGRELER VE KARARLAR:

Federasyonun ilk genel kurul toplantısı 23-24 Ağustos 1952 de İstanbulda yapıldı. Statü üzerinde tadiller yapmak için komisyon teşkil edildi. Komisyon bazı tadilât yaptı. Kongrede Türkiye müskirat, Tütün ve Yardımcı İşçiler Sendikaları federasyonu Anatüzüğü kabul edildi. Tüzüğün 2. maddesinde mevzu ve gaye bölümüne bir ilâve yapıldı. Böylece federasyon yalnız Tekel İdaresine bağlı işyerlerinde çalışan işçilerin değil, ayni zamanda Tekel İdaresine bağlı olmamakla beraber bu işlerin benzeri sahalarda çalışan işçilerin yardımlaşma ve kalkınmalarını sağlamak"ı da gaye ediniyordu.

İlk kongrede federasyon başkanı seçimi sürprizli oldu (25) ve çalışmalara devam edildi. Başkan Türk-İş başkanlığına seçilince icra heyetinde değişiklik yapıldı (26).

D. — FEDRASYON ÂZASI

Federasyonu İstanbuldaki sendikalar kurdu. Bunlar:

1 — Ağaç Sanayii İşçileri Sendikası,

---

25 — Federasyon başkanlığına Naci Kurd getirildi. İlk genel sekreter Seyfi Demirsoy, yönetim kuruluna seçilmedi. Yönetim kurulu şöyle teşekkül etti: Başkanvekili Ali Osman Gökçe, Yusuf Öner, Fethi Saçarçelik, Neşet Önal, genel sekreterliğe Süreyya Birol, muhasipliğe Mehmet Çelemoğlu.

26 — Naci Kurd, Türk-İş başkanlığına seçilince yerine Süreyya Birol, genel sekreterliğe de Ratıp Selen getirildi.

2 — Bira Fabrikası İşçileri Sendikası,
3 — Kutu Fabrikası İşçileri Sendikası,
4 — Kibrit ve Ağaç Sanayii İşçileri Sendikası,
5 — Likör ve Kanyak İşçileri Sendikası,
6 — Makina Sanayii İşçileri Sendikası,
7 — Malzeme ve Çay İşçileri Sendikası,
8 — Nakliyat İşçileri Sendikası,
9 — Yaprak Tütün Bakımevi İşçileri Sendikası,

Sonra Istanbul Tütün ve Sigara Sanayii İşçileri Sendikası Federasyona girmek lüzumunu duydu. Malatya Tütün ve Sigara, Malatya Yaprak Tütün, Tekirdağ Şarap, Gaziantep İçki, Diyarbakır İçki, Ankara Bira, İstanbul Yaprak Tütün el, Bandırma Yaprak Tütün, İzmir İspirto, Bursa Tütün, İstanbul Matbaa Kutu, Samsun Tütün, İzmir Tekel Sigara, İzmir Yaprak Tütün, Hendek Tütün, İzmir Çamaltı Tuzlası, Kocaeli Tütün, Bitlis Tütün ve Sigara İşçileri Sendikaları federasyona katıldılar.

Bütün bu sendikaların âza mevcudu 1953 sonunda 12.100 dü. Bunlardan yalnız 6906 sı İstanbul sendikalarına kayıtlı idi. Tekel işyerlerinde 40.000, bütün müskirat tütün işkolunda ise 75.000 işçi çalışmakta idi.

6 — GENEL SENDİKA (Türkiye Demiryolları İşletmesi Genel Sendikası).

A. — KURULUŞ

1 Eylûl 1950 de kurulan Devlet Demiryolları Genel Sendikası'nın kuruluşu şöyle oldu : Birkaç işçi ilk defa Ankarada müteşebbis bir genel merkez icra kurulu meydana getirdi ve bir yıl içinde 25 şube tesis etti (27). Genel sendika demiryollarında çalışan makinist, a-

27 — Bu şubeler kuruluş tarihi sırası ile şu işyerlerindedir: Ankara deposu, Ankara motor atölyesi, Çatalağzı deposu, Ankara yol atölyesi, Ankara elektrik santralı, Karabük deposu, Malatya deposu, Yedikule cer atölyesi, Çankırı deposu, Diyarbakır deposu, Konya deposu, Samsun deposu ve limanı, Erzincan deposu, Erzurum deposu, Eskişehir

teşçi, usta, işçi, revizör, gardövagon, makasçı ve ameleleri şubeler halinde teşkilâtlandırdı. Bir yıl içinde 4921 âza kaydedildi. Genel Başkanın ifadesi ile (28) bu başarının mahiyeti şudur:

"1 — Demokratik T. C. Hükûmetinin, işçi zümrelerinin hak ve menfaatlarının korunması için tanıdığı hür teşkilâtlanma ve çalışma hakkı ile işçi hak ve menfaatlarına karşı gösterdiği anlayış

2 — Devlet Demiryolları İşçileri Genel Sendikasının programı, demiryol işçilerinin bünyesine göre tanzim edilmiş, Türkiyede en ileri sendika programı olması,

3 Genel sendika çalışmalarının insan ve cemiyet hayatının teşekkül ve çalışmalarına uygun olarak kuruluş, teşkilâtlanma ve mücadele gibi üç esasa istinad etmesi,

4 — Genel sendika mensuplarının bir sendika nizamı içinde çalışarak haklarının korunmasına dair demokratik inançları."

Genel sendika bir de sosyal yardım sandığı kurdu. Kaza, hastalık, kısa ve uzun vadeli ödünç verme, derece tenzili, işsizlik, ölüm, tekaüdlük tazminatı, yetimleri koruma yardımları yapmağı taahhüt etti. Kısa zamanda geniş bir teşkilât kurulabildi.

B. — ANATÜZÜK

Genel sendikanın tüzüğü mevcud kanunlara ve teamüle tabaa tabana zıddı. Vekâlet Anatüzükte mühim değişiklikler istedi ve tüzüğün bünyemize uygun olmadığını bildirdi. Bunun üzerine ilk kongrede federasyonun adı da tüzüğü de değiştirildi. Türkiye Demiryolları ve Limanları Federal İşçi Sendikaları Federasyonu adını alan teşekkülün gayesi tüzükte şöyle tasrih edilmektedir

"Demiryolları ve limanlarında çalışan işçilerin hak ve menfaatları için Federal-İş'in program ve tüzüğü hükümleri dahilinde sendikalar kurmak, kurulmuş sendikalar varsa bunları federal işin tem-

---

deposu, Adana deposu, Irmak deposu, Elâzığ deposu, Kayseri deposu, Mersin deposu, Sivas deposu, Nazilli deposu, Karakamış deposu, Bilecik deposu, (7 Eylül 1950 ile 24 Ekim 1951 arası).

28 — Genel başkanın adı Fahri başkan'dır.

sil edildiği işyerlerinde tam bir tesanüdle programında yazılı esasları gerçekleştirmektir."

1. Kongrede kabul edilen Anatüzük 89 maddedir. 5 maddesi "Federal işin programı" başlığını taşır. Program şunları bildirmektedir :

"Federal-İş federal sendikaların temsil edildiği işyerlerinin bağlı bulunduğu işverenleri ile birbirinin hak ve menfaatlarına karşılıklı saygı göstermeği prensip addeder ve münasebetlerin devamında hüsnüniyetin hâkim olacağına kanidir (Md. 5-b)." Çalışma hayatının tabii neticelerinden olan işsizlik, hastalık, sakatlık, ihtiyarlık, yoksulluk ve ölüm hallerinde federal sendikalara kayıtlı işçilerin yardım görmelerini sağlamak ve bu sahada yardımlaşma sandıkları ve sigortaları gibi tesisler vücuda getirmek gayelerindendir. Bu itibarla federal sendika mensuplarının aile efradını federal sendikanın mânevi üyeleri addeder (Md. 5/d).

Federal-İş'in de icra kurulu vardır. Kongrelerini müessis sendika kongrelerinin seçtiği ikişer delege, federal-iş başkanı, yönetim kurulu, icra kurulu, denetim kurulu, haysiyet divanı üyeleri teşkil eder (Md. 13). Federal sendikalar federal iş bünyesindeki durumları eşit haklarla müessis ve iştirakçi sendikalardır. Federal sendikaların bütün faaliyetleri müşterek gaye, müşterek tüzük ve müşterek güvenlik esasına istinad ettiğinden bütün kurulların çalışmaları gelir ve giderler birbirinin müşterek malı ve yardımcısıdır. Bu iştirakin birleştiği mesul merkez federasyondur (Md. 11).

Federal-İş başkanını kongre seçer. Başkanın yönetim ve icra kurulları âzalarından herhangi birisine başkanlığı ilgilendiren işler için vazife ve takdir selâhiyeti mutlaktır. Başkanın bu takdirine uymayan üyeler, başkanın teklifi ve yönetim kurulunun tasvibi ile kurul üyeliklerinden çıkarılır. Yerine yedekleri getirilir (Md. 36). Federal-İş başkanı işinden çıkarıldığı veya federal-iş merkezinden başka bir yere nakledildiği veya başkanlık vazifesini göremiyecek bir duruma getirildiği takdirde işinden ayrılırsa federal başkan, işyerinde aldığı aylığın tamamını ve kaybettiği mükteseb haklarına karşılık aylığının yüzde yirmibeşini tazminat olarak her ay federal-iş ka-

sasından alır. Eğer ikinci bir defa başkanlığa seçilmezse bu defa almakta olduğu aylık ücret ve mükteseb hak tazminatının bir seneliği kendisine defaten ödenir (Md. 42). Bu hükümler federal-iş başkanının vazife ve selâhiyetle yetkili kıldığı kurul üyeleri için de muteberdir(Md. 43).

Yönetim kurulu on işçiden teşekkül eder. İcra kurulunun kadrosunu başkan ve yönetim kurlu tesbit eder. Federal-İş'in gelirleri üye sendikaların aylık gelirlerinin yüzde ellisinden vesair teberrü ve tahsilâttan ibarettir. Ancak bu madde kongrelerde sert tenkitlere uğramıştır (29). Son tüzük tadilleri üzerine kısaltılmış adı "genel sendika"dır.

C. — KONGRELER VE KARARLAR

30 Kasım 1952 de Ankarada toplanan kongrede Federal-İş'le Demiryolları İşçileri Federasyonunun birleşmesi bahis konusu edildi. "Bir dâvanın tahakkuku için Birlik ve tesanüd şarttır. Bir gayeye mâtuf iki teşekkül olmıyacağına şahsen inandığım için birleşmenin taraftarıyım" (30) diyen delegenin sözleri tasbip edildi. Birleşme fikri Sivas Cer Atölyesinde 15 Mart 1953 de yapılan kongrede tazelendi. Devlet Demiryolları İşçileri Federasyonu idarecileri birleşmenin zaruretini belirtti. Federal-İş temsilcisi de aynı kanaati açıkladı. Aynı sözler Adapazarı federal sendika toplantısında da belirtildi. Bu defa bir işçi (32) "birleşmedikçe ne biz, ne de onlar işçi dâvalarını halledemiyeceğiz." dedi. Federal-İş genel sekreteri (33) birleşme fikrini destekledi ve ihtiraslardan azade olarak hareket edeceklerine söz verdi. Federasyon yönetim kurulu adına yapılan ko-

---

29 — 18 Nisan 1953 Adapazarı kongresinde yüzde 50 nin yüzde 10 a indirilmesi istendi.

30— Şerafettin Akovanın konuşması,

31 — Ömer Şahpazoğlu ve Şükrü Tüfek.

32 — Mustafa Tezcan konuşmasında işçinin refahı birleşmesindedir demişti.

33 — Süleyman Makar

34 — Osman Koparal.

nuşmada birleşme lüzumu bir kere daha belirtildi. Ancak birleşme teklifleri kabul edilecek formüller halinde ileri sürülemedi.

Bir müdet sonra Federal-İş Eskişehir federasyonuna bir mektup göndererek birleşme arzusunu teyid etti (35). Buna rağmen birleşmek mümkün olmadı. Üstelik merkezi Eskişehirde olan Demiryolları İşçileri Federasyonu, Federal-İş'i bozgunculukla ithama başladı. Federal-İş başkanı ise "âdil ve haysiyetli birleşmeyi cam yürekten istiyoruz" (36) dedi.

---

35 — Mektup metni şudur : "Federasyonumuza bağlı bazı sendika teşekkülleri tarafından bulundukları mahallerdeki federasyonumuz federal teşekküllerle birleşmek hususunda bazı teklifler ileri sürdükleri bu teşekküllerimizden gelen yazılardan anlaşılmaktadır. Bu teşebbüslerin mevzii kaldıkça müsbet bir netice vereceğini tahmin etmemekteyiz. Bizden biraz sonra teşekkül etmiş bulunan federasyonumuzun kurucu sendikaları kendilerini feshetmek ve mukabil fesih teklifleri ile ortaya atıldıkları bu birleşme tekliflerinin manâ ve mahiyetinde bir samimiyetin mevcud olmadığını müşahede etmek ve sanmaktayız. Dün kurduğu federasyonu bugün muvazaa yolu ile dahi terk etmeyi uygun bulmamaktayız.

Muhterem federasyonunuzun üyesi bulunan Haydarpaşa, Adapazarı ve Sivas Sanayii Sendikalarının ileri sürdükleri teklif ve faaliyetlere muhterem federasyonumuzun ilgisiz kalması her bakımdan calibi dikkattir.

Üye teşekküllerinizin bu tekliflerden çıkardığımız üzücü manâlar federasyonunuzun bir buhran geçirdiği, yahud da bir tertip plânının tatbikat neticesi olduğunu düşündürmektedir. Her iki ihtimalde de bir kardeş teşekkül olmanız bakımından dikkat nazarınızı çekmeği vazife biliriz.

Genel sendika dışında teşekkül etmiş bulunan Demiryol işçi sendikaları ile gerek sendika olarak, gerekse bugün federasyon olarak ileri sürdüğümüz birleşme arzularımızı bugün de samimiyetle muhafaza etmekteyiz. Gerek kendi teşkilâtımıza ve gerekse federasyonumuzu teşkil eden sendika kurullarına gönderdiğimiz 10.12.1952 tarih ve 23 sayılı beyannamesi ile ve 12.12.52 tarihinde federasyonunuzun kuruluşu anında yaptığımız açık ve samimî birleşme arzularımızı tekrar hatırlatırız.

Birleşme hususunda kurulumuzun noktai nazarı karşılıklı bir hak ve haysiyetle demiryol ve demiryol işçilerinin bünyesine en uygun bir sistemden ibarettir."

36 — İşçi Dünyası, Sayı, 21 (22 Mayıs 1953).

Bir ara iki teşekkül başkanları aynı kongrede karşılaştılar (37). İki başkan da samimiyetten, teklifleri karşı tarafın reddettiğinden bahsetti ve "yutulmak zillet altında kalmak isterseniz dağılın, muvaffak olmak istiyorsanız birleşin!" (38) denmesine rağmen, hava elektriklendi ve birleşmek için müsbet bir adım atılamadı. Sonraları Federal-İş'de bazı kaynaşmalar oldu. Hattâ Çeltekte bir ayrılma görüldü, yeni bir sendika kuruldu. Ankara deposundan bir kısım işçiler Federal-İş'ten ayrıldılar.

D. — FEDERAL-İŞ'İN ÜYELERİ

Federasyonun âzası 35 dir ve sendika olarak değil "federal-İşçi sendikası idare kurulu" şeklinde gösterilmiştir. Bunlar da şunlardır :

1 — Ankara demiryolları deposu, 2 — Motor atölyesi, 3 — Yol atölyesi, 4 — Elektrik santralı, 5 — Çatalağzı demiryolları, 6 — Karabük demiryolları, 7 — Malatya demiryolları, 8 — Yedikule demiryolları, 9 — Çankırı demiryolları, 10 — Konya demiryolları, 11 — Samsun demiryolları deposu, 12 — Erzincan demiryolları, 13 — Erzurum demiryolları, 14 — Eskişehir demiryolları, 15 — Adana demiryolları, 16 — Irmak demiryolları, 17 — Elâzığ demiryolları, 18 — Kayseri demiryoları, 19 Mersin demiryolları, 20 — Sivas demiryolları, 21 — Nazilli demiryolları, 22 — Karakamış demiryolları, 23 — Bilecik demiryolları, 24 — Balıkesir demiryolları, 25 — Çeltek demiryolları kömür işletmesi, 26 — Afyon demiryolları, 27— Samsun liman işletmesi, 28 — Adapazarı vagon atölyesi, 29 — Uşak demiryolları, 30 — İzmir demiryolları motorlu tren deposu, 31 — Sivas cer atölyesi, 32 — Mersin liman işletmesi, 33 — Bandırma demiryolları, 34 — Yerköy demiryolları, 35 — İzmit demiryolları federal işçi sendikaları.

---

37 —Sivas federal sendikası istişarî toplantısı (Haziran 1953).
38— Harfettin Topçuoğlu.

Bu sendikaların âza toplamı 5700 dür.

7 — DEVLET DEMİRYOLLARI İŞÇİLERİ FEDERASYONU (Tüdes).

A. — KURULUŞ

Bu federasyon, Eskişehir Devlet Demiryolları Sanayii İşçileri Sendikasının teşebbüsü ile meydana geldi. Sendikanın mahalli çalışmaları Devlet Demiryolarında çalışan işçilerin genel ihtiyaçlarını krşılamıyordu. Muhtelif şehirlerdeki sendikaların ayrı ayrı tezler ileri sürerek ilgililere gerçek ihtiyaçlar hakkında şüphe vermesi dağınık vaziyetteki işçi'erin gerçek menfaatlarına uygun düşmüyordu. Bunun üzerine Eskişehir sendikası teşebbüse geçti. Bir işkolu federasyonu kurulmasını sağladı.

12 Aralık 1952 de kurucu sendikaların salâhiyetli mümessilleileri sürerek ilgililere gerçek ihtiyaçlar hakkında şüphe vermesi da- 15 Aralık 1952 den itibaren federasyon faaliyete geçti.

B. ANATÜZÜK HÜKÜMLERİ:

Federasyonun Anatüzüğü 43 maddedir. Ayrıca 3 geçici madde vardır. Federasyonun kısaltılmış adı TÜDES tir. Gayesi demiryolları idaresine bağlı işyerlerinde ve bunlarla ilgili çeşitli işkollarında ve demiryolu idaresine bağlı olmakla beraber aynı işyerlerinde çalışmıyanların münferiden başaramıyacakları meslek menfaatlarını korumak, faaliyetlerini âhenkleştirmektir. TÜDES, âza sendikaları destekler ve federasyonlarla işbirliği yapar. İşyerlerinde rasyonelliği ve işçilik randımanını arttırmak hususunda tekliflerde bulunur.

Tüdes'in icra heyeti vardır. Umumî heyet âza sendikalardan üye adedi 3 den 100 e kadar olanların göndereceği 3, 101 den 500 e kadar ilk yüz üye için seçilen delege sayısına beher 100 için 1 er delege ilâvesi ile 7, 501 den yukarı âzası olan sendikalar 7 delegeye ilâveten her 500 âza için gönderilen 1 er delgeden teşekkül eder. 50

ve daha fazla üye 100, 250 den fazla üye 500 telâkki edilerek delege miktarı tâyin edilir. Umumî heyet iki yılda bir Temmuz ayında normal toplantısını yapar. Umumî idare ve murakbe heyetlerini, haysiyet divanını, konfederasyon delegelerini seçer. İdare heyeti kendi arasında vazife taksimi yapar. Başkan vekilinin başkan seçilen delege ile aynı sendikadan olmaması lâzımdır. İdare heyeti en geç ayda bir toplanır. İcraheyeti federasyon başkan, genel sekreter ve muhasipten teşekkül eder.

Federasyon gelir kaynakları şunlardır Sendikalar ayda 10 ar lira aidat verirler. Her üye için 10 kuruş aidat öderler. Sendikalar federasyona girerken beher âza için 50 kuruş giriş aidatı vermeğe mecburdur. Federasyon konser, teberru, vakıf, vasiyet, devlet yardımı vesair yollarla sağlanacak müteferrik gelirleri varidat kaydedebilir. Ancak siyasî, dinî ve ırkî gayeler düşüncesiyle teşekkül eden cemiyetlerden hiçbir suretle teberru kabul etmez (Md. 28/d).

C. KONGRELER VE KARARLARI

İlk müteşebbis icra heyeti (39) kısa zamanda ilk hazırlıkları tamamladıktan sonra federasyonun ilk genel kurul toplantısı 27 Temmuz 1953 de Eskişehir Cer Atölyesinde yapıldı. Kongrede federasyonun yalnız demiryolu işçileri arasında değil, Türk ve dünya işçileri arasında lâyık olduğu mevkii de pek kısa zamanda alacağına şüphe olmadığı belirtildi. Merkezi Ankarada olan Federal-İş'in rekabet yarışına çıktığı kaydedilerek şu mütalealar çalışma raporunda okundu

"Kendilerine telkin etmek istediğimiz en masum ve samimî fikirlerimiz tahrib edilerek teşkilât içinde kendi düşüncelerine göre şekil vererek aleyhimize bir antipati yaratmak istemektedir. Bunun ergeç sakat bir yol olduğu meydana çıkacaktır.

Memleketimizde işçinin teşkilâtlanması henüz bir gelişme çağında ve halli mevcud birçok meseleler ortada dururken sendikaların

39— Başkan Ömer Ergün, genel sekreter Salâhattin Saltuk, başkanvekili Ahmet Yurdagel, Şükrü Tüfek, Ali Osman Koparal, İbrahim Uysal, Zeki Öğünç, Hüseyin Bozüner, İhsan Karakurum.

birbirlerine düşmeleri çok acıdır. Topluluğu ikiye ayırmak şerefli bir vazife değildir. Elele verip memleket, millet ve işçi meselelerini bir arada mütalea edeceğimiz günler içinde olduğumuzu unutmamahıyız."

31 delege ve 5 müşahidin huzuru ile açılan kongrede Sivas, İzmir, Adapazarı, Haydarpaşa, Eskişehir delegeleri bulunmakta idi. Yeni idare heyeti seçildikten sonra çalışmalara son verildi (40).

D. — FEDERASYON ÜYELERİ

Federasyonun kurucuları şunlardır

İzmir, Eskişehir, Sivas, Adapazarı, Haydarpaşa demiryolları işçilerinin âza olduğu beş sendikadır. Bu sendikalardan aidat veren işçiler sayısı 1953 sonlarına doğru 1576 işçi idi. Halbuki sonraları aidatların ücret bordrolarından kesilmesi cihetine gidildi. Federasyon âza miktarı 3000 e yükseldi. Yalnız Eskişehir Sendikasının 2044 üyesi vardır.

Devlet Demiryolları işçilerinin sayısı 20.000 i bulmaktadır. İki federasyon arasındaki geçimsizlik ve anlaşmazlık işçileri prçalamakta ve sendikaları zaafa uğratmaktadır

8 — ŞEKER SANAYİİ İŞÇİLERİ SENDİKALARI FEDERASYONU

A — KURULUŞ:

Gıda sanayii işçileri federasyonu kurulması için girişilen teşebbüste şeker sanayiinde çalışan işçilerin kurduğu sendikaları da bir araya toplamak hedefi güdülüyordu. Böylece şeker sanayii gibi gıda iş kolunun mühim bir dalı Gıda-İş Federasyonunda temsil edilecek ve federasyon gittikçe kuvvetlenecekti.

---

40 — Kongrede başkanlığa Ömer Ergün, başkanvekilliğine Ömer Şahpazoğlu, genel sekreterliğe Harfettin Topçuoğlu, muhasipliğe Salâhattin Saltuk, üyeliklere A. Osman Koparal, Şükrü Tüfek, Mustafa Tezcan, Zeki Öğünç, A. Yurdagel, Rıza Tetik, Halit Seçken, seçildi.

Hazırlanan tüzük taslağı şeker sanayii işçileri sendikalarına da gönderildi. Fakat gıda-iş federasyonu kurulamayınca, Eskişehir Şeker Sanayii Sendikasının idarecileri yalnız şeker işkolunda çalışanları bir araya toplamak için temaslara başladılar. Bazı seyahatler yaptılar. Nihayet 1954 de bu federasyonun kurulmasında muvaffak oldular.

B ANATÜZÜK HÜKÜMLERİ:

Federasyonun merkezi Eskişehir'dedir. Anatüzüğü gıda sanayii İşçileri Federasyonunun tüzük taslağından faydalanılarak hazırlanmıştır. Beş kişilik icra heyeti (41) vardır. İcra heyeti âcil vak'alar karşısında genel kurulun kabul ettiği bütçe haricinde 500 liraya kadar masraf yapabilir. Yönetim kurulu sekiz kişiden (42) müteşekkildir. Toplantılara icra heyeti de katılır. Müzakerelere iştirak eder. Oy verir. Başkan, genel kurulca seçilir. Genel kurul toplantıya çağrılmadan evvel idare heyeti, icra heyeti ile birlikte istişarî mahiyette toplantılar yapar. Kongrede takip edilecek metodlar, üzerinde durulacak meseleler hakkında müşterek kararlara varır. Federasyonun gelirlerini üye teşekküllerin gelir yekûnlarının yüzde 25 leri teşkil eder. Anatüzük, Çalışma Vekâletince henüz tasdik edilmemiştir (43).

C — KONGRELER VE KARARLARI:

Müteşebbis idare heyeti federasyonun ilk kongresini Eskişehirde yaptı. Delegeler bilhassa iş ve sendikalar kanunlarının, ihti-

41 — İcra heyeti başkanı Salih Şengür, ikinci başkan Nuri Aksoy, umumî kâtip Nevzad Büyüköncü, Muhasip Sabri Kılıç, Veznedar İsmail Kılıçtan müteşekkildir.

42 — İdare heyeti şu işçilerden müteşekkildir: Nuri Baturalp, Mustafa Öner, Ahmet Sonmaz, Faik Dinçay, Asım Şenlen, Kâmuran Altın, Kemal Yurderi, Fahretin Tunçay.

43 — Bu federasyon hakkındaki malûmat umumî kâtip Nevzad Büyükönciiden Eskişehire giden arkadaşımız Fahrettin Bellican (İst. Millî Müdafaa Vekâleti İşçileri Sendikası ve federasyonu genel sekreteri) tarafından alınmıştır.

yarlık sigortası kanununun tâdili için icra heyetinin çalışmasını istedi. 6391 sayılı kanunun tâdili lûzumu da belirtildi. Kongrede şeker sanayiine ait işyerlerindeki dahilî talimatnamenin ihtiyacı karşılamadığını bildirdi. Ancak kollektif iş akitleri yapılması cihetine gidilmesi de temenni edildi.

D — FEDERASYON ÜYELERİ:

Federasyonun dört üyesi vardır. Uşak, Alpullu, Turhal ve Eskişehir Şeker Sanayii İşçileri Sendikalarının en kuvvetlisi Eskişehir'dedir. 525 üyesi bulunmaktadır. Turhal'da 345, Alpullu'da 283 kayıtlı üye vardır. Böylece 1487 işçi bir branş federasyonunda toplanmıştır. İleride Konya, Adapazarı, Kütahya, Suluca (Amasya) şeker fabrikaları sendikalarının da bu federasyona katılma kararı alması beklenmektedir.

9 — TÜRKİYE YAPI İŞ FEDERASYONU:

A — KURULUŞ:

Geçimlerini inşaat işçiliği ile sağlayan yüzbinlerce işçi, sürekli olarak ayni şehirde kalmadıkları için sendikalara aza olmağı külfet telâkki etmektedirler. Bu da, inşaat işçileri sendikalarının (Ankara'daki hariç) hiç bir şehirde bariz şekilde faaliyet gösterip, mensuplarına çeşitli faydalar sağlamalarına engel olmaktadır. Ayni şehirde bir tek sendikada toplanmaları mümkün iken (İstanbul'da olduğu gibi) dağınık teşekküller halinde tutunmak istemeleri de, işçileri şaşırtmakta ve çok girift inşaat işçiliği meselelerinin hallini güçleştirmektedir.

Ankara'da İnşaat İşçileri Sendikasının (44) öncülüğü ile giri-

---

44 — Nami Yılmaz, Tahir Öztürk, Kadir Cebeci ve diğerlerinin gayreti ile Ankara İnşaat İşçileri Sendikası bölgenin en gözde sendikası haline gelmiştir.

şilen federasyon kurma fikri ileri sürülürken, yukarıda kaydettiğimiz realite de dikkate alınmıştı. İsteniyordu ki, bu dağınıklık hiç olmazsa kısmen olsun giderilsin. Bu gayeyi tahakkuk ettirmek için Ankara sendikası bir heyeti vazifelendirdi. Muhtelif şehirlerdeki inşaat işçileri sendikaları idarecilerinin mütalealarını alındı. Nihayet federasyon kurulması Ekim 1954 de tahakkuk edebildi.

B — ANATÜZÜK HÜKÜMLERİ:

Türkiye inşaat sanayiinde veya inşaat malzemesi imâl eden işkollarında çalışan işçilerin kurdukları sendikaları bir birlik etrafında toplamak için, merkezi Ankara'da olmak üzere kurulan federasyonun gayeleri şunlardır:

"İnşaat sanayiinde çalışan işçilerin sendikalar kurmalarına ve kurulmuş sendikaların gelişmelerine her türlü imkânlar dahilinde yardımda bulunmak ve kanunların verdiği bütün haklardan faydalanarak iş akdine ve iş hukukuna müessir olmak ve iş şartlarının işçi menfaatine uygun şekilde islâhına çalışarak işçinin refah ve hayat seviyesinin yükselmesini sağlamak"tır (Md. 4).

Federasyona üye sendikalar her üç ayda bir çalışmaları hakkında federasyona bir rapor gönderecektir. Ayrıca, sendikanın bulunduğu şehir ve bölgedeki umumî iş hayatı ve iktisadî durum, işçi meseleleri hakkında da malûmat toplıyacak, bu hususlaki mütaleaları ile birlikte federasyona bildirecektir. Buna karşılık federasyon da her altı ayda bir faaliyetlerini belirten bir raporu üye teşekküllere gönderecektir. Federasyonun icra heyeti vardır. Başkan, genel sekreter ve muhasipten müteşekkildir. İdare heyeti en az dört ayda bir, genel kurul her sene Mayıs ayında evvelce verilen kararla herhangi bir şehirde toplanır. Sendikalar, senede 120 lira aidattan başka, üyeleri için ayda beşer kuruşu federasyona gönderirler.

C — KONGRELER VE KARARLARI:

Türkiye Yapı İş Federasyonu ilk genel kurulunu henüz toplamamıştır. Müteşebbis idare heyeti işkolunu ilgilendiren hususlarda geniş bir faaliyet programı hazırlamıştır. Bilhassa işçi ile inşaat sahipleri arasında çıkan anlaşmazlıkların hal şeklinde aracılık ve hakem olmak imkânlarını sağlamaktadır. Sendika, rayiçten aşağı olmamak üzere, bütün inşaata kalfa ve işçi gönderebilmelidir, tezi federasyon idarecilerince müdafaa edilmektedir.

D — FEDERASYONUN ÜYELERİ:

Kurucu üyeler şunlardır:

1 — Ankara Bölgesi İnşaat İşçileri Sendikası,
2 — Samsun İnşaat İşçileri Sendikası,
3 — Balıkesir İnşaat İşçileri Sendikası,
4 — Kayseri Mevsimlik İşler İşçileri Sendikası,
5 — Elâzığ İnşaat İşçileri Sendikası,
6 — Konya Ereğlisi İnşaat İşçileri Sendikası,
7 — Mersin İnşaat ve Boya İşçileri Sendikası.

Federasyonun müteşebbis idare heyeti (45) kendi aralarında vazife taksimi yapmış (46) tır. Ortalama olarak 4.000 sendikalı işçi, federasyona bağlı bulunmaktadır.

---

45 — Müteşebbis idare heyetini şu işçiler teşkil etmiştir: Tahir Öztürk (Ankara), Kadir Cebeci (Ankara), Yakub Akün (Samsun), Hüsnü Ertürk (Balıkesir), Hamza Keçe (Kayseri), Ali Büker (Konya Ereğlisi), Osman Pişmişoğlu (Balıkesir), Mehmet Selim (Samsun), Süleyman Biler (Elâzığ), M. Emin Baykondu (Konya Ereğlisi), Celâl Kazanç (Ankara), Mümin Bakırhan (Ankara), Talip Yıldırım (Ankara).

46 — Vazife taksimi sonunda Başkanlığa Tahir Öztürk, ikinci başkanlığa Celâl Kazanç, umumi kâtipliğe Kadir Cebeci, muhasipliğe Mümin Bakırhan, veznedarlığa Talip Yıldırım seçilmiştir.

10 — TÜRKİYE ASKERÎ İŞYERLERİ İŞÇİ SENDİKALARI FEDERASYONU

A. — KURULUŞ

İstanbulda merkezi bulunan Millî Müdafaa Vekâleti İşçileri Sendikası idare heyeti 3 Kasım 1954 oturumunda şu kararı verdi :

"Federasyon hakındaki V. Yüksel Erdoğanın takriri okundu. Yapılan müzakeresi neticesinde Askerî işyerleri federasyonunun kurulmasına, statünün bir hafta içinde hazırlanıp tekrar kurula getirilmesine ve o zaman bununla ilgili sendikalar temsilcilerinin de iştirâk edecekleri toplantı gününün tesbitine, statünün başkanlık divanı ve statü komisyonu tarafından tamamlanmasına itti fakla karar verildi." (47)

Esasen sendika başkanlı divanı daha önce askerî işyerleri sendikalarından bazılarının muvafakatini almış ve 11 Eylûl 1954 de sendikalara şu yazı gönderilmişti :

"Bütün sendikaların birleşerek bir federasyon kurması, işyerlerinde çalışan işçilerimizin çeşitli dileklerinin tesbitinin elzem olduğu kanaatında olduğumuzdan, askerî işyerlerinin meydana getirdikleri sendika temsilcilerinin İstanbulda bir toplantı yapması için sendikaların fikirlerinin alınması düşünülmüştür.

Bu hususlaki fikirlerinizi en kısa zamanda bildirmenizi rica ederim.

Umumi reis
Cemalettin Kanak"

Bu yazıda muhtelif sendikalardan muvafakat cevabı alınması üzerine başkanlık divanının hazırlığından haberdar olan bir idare heyeti âzası bahis mevzuu takriri yazdı ve idare heyeti kararını verdi.

47 — Kararı umumi reis Cemalettin Kanak, reis vekili Mücteba Bilgindil, umumî kâtip Fahrettin Bellican, muhasip Celâl Bülbül, vezneder Yılmaz Kuloğlugil, üye Mazlum Altındal, Veli Yüksel Erdoğan, Emin Özçer, Şeref Nurkanelçi vermişti.

Memleketteki sendikaların temayülü daha evvelce bilindiği için İstanbul sendikası bir statü komisyonu seçti (48). Fakat komisyon gerekli çalışmayı yapmadı. Bunun üzerine statü başkan tarafından (49) Tif, Teksif, Türk-İş ve İstanbul İşçi Sendikaları Birliğinin statüleri gözden geçirildikten sonra hazırlandı. 27 Kasım 1954 de tüzük taslağı işkolu sendikalarına gönderildi. Bunun üzerine 30 Ocak 1954 de İstanbul sendikasına 4 şehirden gelen delegelerle bir içtima yapıldı (50) ve Anatüzük taslağı bazı tâdillerle kabul edildi. Tutulan zabıtta şu kararlar imzalandı:

"1 — Federasyonun teşkiline kadar İstanbul sendikasından Cemalettin Kanak, Fahrettin Bellican ve Yılmaz Kuloğlugil'in vazifeli kılınmasına,

2 — Bu toplantıya iştirâk eden sendikaların bir ay içerisinde üyelerinden toplayacakları 2/3 nisbetinde ve kanuna uygun şekilde imzaları muhtevi bulunan listelerin federasyon muvakkat merkezinde taahhütlü olarak gönderilmesine,

3 — İmzaları havi listeler geçici icra heyetine gönderilmesi ile beraber 150 şer liralık giriş parasının da gönderilmesine,

4 — Davet edildiği halde icabet etmeyen sendikalara da varılan kararların ve meydana getirilen ananizamname hükümlerini aynen kabul ettikleri takdirde bu sendikaların da kurucular arasına ithal edilmesi için geçici icra heyetine yetki verilmesine ittifakla karar verilerek bir gün evvel alınan karar gereğince Taksim Cumhuriyet abidesine bütün temsilcilerin iştirâki ile bir çelenk konulmuştur."

---

48 — Komisyon âzası şunlardı: Veli Yüksel Erdoğan, Celâl Bülbül, Mazlum Altındal,

49 — Sendika başkan Cemalettin Kanaktı.

50 — Toplantıda bulunanlar: İstanbul: Cemalettin Kanak, Fahrettin Bellican, Yılmaz Kayseri: Hasan Akalın, Ali Ustaoğlu, Mehmet İnanç, Gölcük: Tahsin Soran, Abdullah Kobak. Adapazarı ve Ankara delegeleri gelmedi. Bir hafta sonra Fahrettin Bellican Adapazarına giderek sendika idarecileri ile temasa geçti ve onlara federasyona katılma şeklini anlattı.

Başkanlık divanına verilen bir takrir (Kayseri delegesi) federasyon merkezinin Ankara olması temennisini izhar etmiştir.

B. — ANATÜZÜK HÜKÜMLERİ

Anatüzük müşterek oturumda incelendi. Tüzük 41 aslî ve 3 geçici maddeden ibarettir. Bu federasyonun da icra heyeti vardır. İcra heyeti üç, idare heyeti beş kişiden teşekkül edecektir. Âza sendikaların bir üyesi mutlak surette idare heyetine seçilecektir. İcra heyeti başkanı ve genel sekreterini genel kurul ismen seçecek muhasip-veznedar idare heyeti arasından seçildikten sonra icra heyetine katılacaktır. Federasyonun gayesi şudur:

"Kanunlardan faydalanarak iş akdine ve iş hukukuna müessir olmak ve iş şartlarının işçi menfaatına en uygun şekilde ıslahına çalışmak, işçinin refah ve hayat seviyesinin yükselmesinini sağlamak. âzası bulunan sendikaların faaliyetlerine yardım etmek."

Federasyona askerî işyerlerinde çalışan kimseleri âza olarak kabul eden sendikalar katılabileceklerdir.

Federasyon siyasi teşekküller hariç her türlü hükmi ve hakikî şahıslardan teberrü alabilecektir. Sendikalar âzalarından aldıkları aidatın yüzde yirmisini federasyona vereceklerdir. Üye sendikalar her üç ayda bir sendika ile ilgili çalışmalar hakkında federasyona rapor göndermekle mükelleftir. Federasyon icra heyeti lüzum gördüğü zamanlar üye sendikalardan gerekli malûmatı isteyecek, rapor muhteviyatı ile gönderme müddetlerini prensip kararlarına bağlayabilecek, federasyon icra heyeti de her üç ayda bir umumî durumu belirten raporları âza teşekküllere gönderecektir. Teşekküller bu vazifeleri yerlerine getirmezlerse diğer taraf o teşekkülün genel kuruluna müracaatla durumu açıklayacak ve kongreden karar isteyebileceklerdir.

C. — KONGRELER VE KARARLAR

Federasyon tüzüğüne göre kongreler iki yılda bir Haziran ayında toplanacaktır. İlk kongre ise, kuruluşundan altı ay sonra

yapılacaktır. 30 Ocak 1954 de başlayan müşterek toplantıda ise ilk kongrenin Kayseride yapılması karar altına alınmıştır. Toplantı 2 Ocak 1955 e kadar devam etmiş, yalnız tüzük hükümleri üzerinde müzakereler yapılmıştır.

D — FEDERASYONUN ÂZASI:

Federasyonun kurucu üyeleri şunlardır:

1 — İstanbul Millî Müdafaa Vekâleti İşçileri Sendikası
2 — Gölcük Deniz Fabrikaları İşçileri Sendikası
3 — Kayseri Askerî İşyerleri İşçileri Sendikası
4 — Eskişehir Hava Sanayii İşçileri Sendikası
5 — Afyon İstihkâm Ana Tamir Fabrikası İş Makineleri İşçileri Sendikası.

Federasyona Adapazarı Ağır Bakım İşçileri Sendikası ile Ankara Millî Savunma Vekâleti İşçileri Genel Sendikası da katılabilecektir. Ayrıca İstanbul Millî Savunma Vekâleti Deniz Fabrikaları İşçileri Sendikasının da katılması beklenmektedir. Kurucu sendikaların âza miktarı şöyledir: İstanbulun 1400, Gölcüğün 900, Kayserinin 1133, Eskişehirin 600, Afyonun 73.

Türkiyedeki askerî işyerlerinde çalışan işçilerin yekûnu 25.000 tahmin edilmektedir. Halen kurulmuş bulunan sendikalardan İzmir, Malatya da federasyona katıldığı takdirde âza sayısı kabaracaktır. Esasen federasyonun gayeleri arasında yeni sendikalar kurmak da bulunduğundan İskenderun, Balıkesir, Çanakkale, Elâzığ gibi şehirlerde de yeni sendikaların kurulmasına çalışılacaktır.

II

Tahakkuk etmemiş federasyon teşebbüsleri

I — GIDA - İŞ

Türkiyedeki bütün gıda sanayiinde çalışan işçilerin kurduğu sendikaları bir federasyon altında toplamak için İstanbul Gıda Sanayii İşçileri Sendikası, aynı iş kolundaki bütün sendikalara birer mektup gönderdi (10.6.1952). Bu mektupta "herhangi bir şehirde muayyen bir tarihte Gıda Sanayii İşçileri Sendikaları idarecileri olarak müşterek bir toplantı yapalım, tanışalım, birbirimizi en candan muhabbetle selâmlıyalım ve bizi birleştiren sendikacılık ülkülerinin ışığı altında teşkilât dâvamızı görüşelim ve ihzarî kararlara varalım" deniyordu. Ayrıca 6 Temmuz 1952 de İstanbulda Sendikalar Birliğine her sendikanın ikişer temsilci göndermesi istendi. 16 sendikaya gönderilen bu mektuba bir kısım sendikalar cevap vermediler. Mahdut sayıda delegenin iştirakiyle yapılan toplantıdan sonra muvakkat bir icra heyeti seçildi (51). Yapılan muhabere sonunda beşi İstanbulda, biri Adanada bulunan altı sendika federasyon fikrine yanaşıyordu. 12 Nisan 1953de İstanbulda yapılan toplantıda federasyon tüzüğü görüşüldü. İhzarî masrafların nasıl temin edileceği kararlaştırıldı.

Bunu takiben yeni teşebbüsler oldu ve hattâ resmen faaliyete geçmesi kararı da verildi. Buna rağmen federasyon bir varlık olarak sendikacılık dünyasında kendini tanıtamadı.

---

51 — İcra heyeti: Zühtü Tetey, Ahmet Muşlu Seyfettin Özbelden teşekkül etti.

2. — BASIN İŞ

İstanbul Basın Teknisyenleri Sendikası da Türkiyedeki bütün basın mensuplarını bir araya getiren bir federasyon kurmak için teşebbüse geçti. Ankara Basın Teknisyenleri Sendikasından bir heyet (52) İstanbula gelerek müteşebbis sendika idarecileri ile görüştü. Sendikalar kongrelerini yapmıştı. Eğer federasyon kurulması kararlaşacak olursa âzadan imza toplanacaktı. Buna karar verildi. Buna rağmen karar tahakkuk ettirilemedi. Sonraları İstanbul Gazeteciler Sendikası ile müzakerelere geçildi. Müşterek çalışmak suretiyle bir meslekî federasyon teşkiline teşebbüs olundu. Gazeteciler Sendikası idarecileri çeşitli mülâhaza ile Basın Teknisyenleri Sendikalarını da içine alan bir federasyon kurulmasına yanaşmadılar. Gazeteciler Sendikasının son kongresinde (13 Kasım 1954) âzalardan bazıları hem Basın Teknisyenleri Sendiaksı ile birleşmek, hem de Gazeteciler Sendikasının bir federasyon kurulmasına önayak olması ile ilgili çalışmalara başlanması tezini müdafaa ettiler. Ayrıca olağanüstü bir kongre aktederek bu mevzular hakkında idare heyetinin görüşünün Genel Kurulca müzakeresini istediler. Fakat gerek hükûmetin temayülü, gerekse sendika idarecilerinden bazısı, böyle birleşmelerin ve iltihakların lehinde değildi. Federasyon fikri de, Basın Teknisyenleri ile birleşme mevzuu da tahakkuk edemedi.

3 — YAPRAK TÜTÜN FEDERASYONU:

İstanbulda Cibali Tütün ve Sigara Sanayii İşçileri Sendikası uzun zamandan beri tütün işçilerini içine alan bir federasyon teşkilini düşünür ve temaslar yapar. Ancak Türkiye Müskirat Tütün ve Yardımcı İşçiler Federasyonu kurulduktan sonra bu fikirden sarfınazar edildi ise de 1953 de tütün işçilerinden müteşekkil bir federasyon kurma fikri yeniden canlandı. Bu temayülün lehinde ve aleyhinde fikirler ileri sürüldü. Nazariye halinde kalan yaprak tü-

52 — Rüştü Hoşgül ve İsmail Teberden müteşekkil heyet 16 Haziran 1952 de İstanbul Basın Teknisyenleri Sendikasında yönetim kurulu ileri gelenleri ile müzakerelerde bulundu.

tün federasyonu 1954 de Müskirat Tütün Federasyonu Genel Sekreteri ile sonradan adını Cibalî yerine İstanbul Yaprak Tütün İşçileri Sendikası diye alan sendikanın genel sekreteri arasındaki anlaşmazlık, federasyon fikrinin yeniden tazelenmesine sebep oldu. Ancak tütüncülerin, müskiratçılarla olan anlaşmazlığı, iki taraf idarecilerinin anlayışı ile giderildiği için yaprak tütün federasyonu kurulması da hiç olmazsa birkaç yıl için geri kalmış oldu.

4. — MENSUCAT İŞÇİLERİ FEDERASYONU:

İstanbul Tekstil ve Örme Sanayii İşçileri Sendikası idarecileri arasında beliren şahsî anlaşmazlık, bu sendikadan bazı idarecilerin muhalefete geçmesine sebep olmuştu (1954). Bunun üzerine Tekstil Sendikası Haysiyet Divanı kurucuları sendikadan ihraca karar verdi. Bu anlaşmazlığı daha da arttırdı. Tekstil Sendikasının başkanı — ki asıl kendisine muhalefet edilen sendikacıdır — aynı zamanda Türkiye Tekstil ve Örme Sanayii İşçileri Sendikaları Federasyonu Teksif'in de başkanı bulunmakta idi. Bu bakımdan İstanbul Mensucat İşçileri Sendikasını kuranlar — aralarında Teksif İcra Heyetinde vazife almış olanlar vardır — bu defa bir federasyon kurmak suretiyle bu muhalefetlerini Türkiye ölçüsünde teşkilâtlandırmak istediler. Esasen Teksif merkezi Ankaraya nakledilmediği için Kayseri Sendikası federasyondan ayrılmış, bunu başkaları takip etmişti. Bunun içindir ki muhaliflere göre Teksifi çökertecek yeni bir federasyon için zemin hazırdı. Genel Sekreter Anadoludaki bütün Mensucat İşçileri Sendikalarına mektuplar göndererek yeni bir federasyon kurulması fikrini ileri attı ve bu arada Teksif başkanının 1954 Milletvekilleri seçiminde C. H. P. listesinde müstakil aday olarak görülmesini tenkid ederek yeni federasyonun siyasî tesir ve temayüllerden uzak kalacağını anlatmak istedi.

Teşebbüsler 1954 yılı içinde müspet netice vermedi. Yeni federasyonun Ankarada merkez kuracağı şayi oldu. Kurulamayan federasyon, merkezinin Ankara olacağı bir kısım sendikalara hoş göründü. Bunun üzerine Teksif'in Ankaraya nakledilmesi istendi. Federasyon İcra Heyeti de bu fikre ister istemez temayül gösterdiler.

5 — TÜRKİYE DERİ, DEBAĞ, AYAKKABI İŞÇİLERİ FEDERASYONU:

A — KURULUŞ

Türkiye'deki bütün deri ve ayakkabı işçileri sendikalarını bir araya getirmek gayesi ile 1951 sonlarına doğru faaliyete geçen İstanbul Deri ve Debağ İşçileri Sendikası, İstanbul'da ayni işkolundaki sendikalarla temasa geçti. Deri ve Debağ İşçileri Sendikası umumiyetle hususi işyerlerinde çalışan işçilerin âzası olduğu bir sendika idi. Beykoz Deri ve Kundura İşçileri Sendikası ise Sümerbank'a bağlı idi. Beykoz Sendikası, federasyon teşkiline yanaşmadı. Ayakkabı İşçileri Sendikası federasyon fikrine müzahir oldu.

Deri Debağ İşçileri Sendikası Başkanı (53) meslekdaşları ile görüşmek üzere Ankara'ya gitti (4-12-1951). Müsbet bir netice alınamadı. Bu defa üç kişilik bir heyet (54) Bursa'ya gitti ve bu şehirdeki ayni işkolunda çalışanların kurduğu sendikalar idarecileri ile görüştü (7-4-1952). Bursa deri ve debağ işçileri, federasyon kurulmasına muvafakat etti. Sendikalar kongrelerinde, federasyon kurulmasını kararlaştırdılar.

Son bir defa anatüzük üzerinde mutabakata varmak için Kazlıçeşme'de Deri Debağ İşçileri Sendikası merkezinde bir toplantı yapıldı (18-7-1952) (55).

---

53 — Rahim Mumcular Ankaraya gitti. Mumcuların bir oğlu olmuş Türk-İş kongresinde bu çocuğa Türkiş adı verilmiş ve çocuğun tahsili konfederasyonca tekeffül edilmişti.

54 — Heyet Rahim Mumcular, Mustafa Pekin (İstanbul Deri Debağ Sendikası), Kâmil Ürkmezer (İstanbul Ayakkabı İşçileri Sendikası),

55 — 18 Temmuz 1952 de yapılan bu toplantıya bağırsak sanayii lâstik, kauçuk sanayii, Ayakkabı İşçileri Sendikasından ikişer delege davet edilmiştir. Deri Debağ İşçileri Sendikası başkanı Anatüzük tas-

Federasyon, bütün çalışmalara rağmen ne 1952 de. ne 1953 de kurulamadı. Nihayet 1954 de yeniden bir hamle yapıldı ve "Türkiye Deri Debağ, Ayakkabı Sanayii İşçileri Federasyonu" resmen faaliyete geçti.

Federasyonun üç âzası ve bir icra heyeti (56) vardı. Görünüşte federasyon kurulmuş, tabelâsı ve evrakı matbuası hazırlanmıştı. Ne yazık ki bütün bu zahmetlere rağmen federasyon, meflûç doğmuş bir çocuk halindedir.

tağı hakkında umumi izahat vermiş ve federasyonun hüzumu hakkında sorulansualleri cevaplandırmıştır.

56 — İcra heyeti, İhsa Özlüoba, Kâzım Edin, M. Ali Aygener ve Kiçakaradan müteşekkildi.

BEŞİNCİ KISIM

KONFEDERASYON

1 — Konfederasyonu doğuran sebepler:

Sendikalar Kanunundan sonra yeniden kurulmağa başlayan işçi sendikaları hükûmet partisi tarafından önceleri açıkça, sonraları kapalı olarak idare edilirken, İstanbul İşçi Sendikaları Birliğinin Türkiye'ye şâmil bir merkez olması düşünülüyordu. Bu husus, Birliğin anatüzüğünde (Md. 4) ifadesini bulmuştu. Ancak sonraları, Anadolunun muhtelif yerlerinde partinin arzusuna aykırı hareket eden işçi sendikaları idarecileri görülmeğe başladı. İstanbul İşçi Sendikaları Birliğinin tüzüğü bunları istenilen şekilde kontrol altında bulundurmağa imkân vermiyordu.

Buna rağmen Birlik, sanayi bölgelerine el uzatıyor, Konya Ereğlisinde mensucat işçilerinin, Sivasta cer atölyesi işçilerinin, Divriği'de maden işçilerinin sendika kurmalarını temin için gerekli tavsiyelerde bulunuyor, birer anatüzük tasarısı gönderiyor ve parti elemanlarının idare ettiği Birlik organı Hürbilek, bu anatüzükleri neşrediyordu. Ancak sonraları bütün sendikaları Türkiye ölçüsünde bir teşekkül etrafında toplamak fikri revaç bulmağa başladı (1948). Mahallî işçi sendikaları birliklerine müracaat dildi. Alınan cevaplar işçi sendikaları birliklerinin bir üst teşekküle bağlanmasına taraftar olduğunu gösteriyordu. Bu teşekkülün anatüzüğünün Birlik idare heyeti tarafından hazırlanması da isteniyordu.

İzmit Sellüloz Sanayii İşçileri Sendikası da, Birliğe müracaat ederek Türkiye'ye şâmil "İşçi Sendikaları Federasyonu" kurulma-

sını istedi. Hattâ Ankara'da bir toplantı yapılarak bu teşebbüsün bir karara varmasını teklif etti (Şubat 1949).

Birlik idarecileri, elde herhangi bir nümune olmadığı için, Türkiye işçi sendikalarını temsil edecek teşekkülün anatüzüğünü hazırlamakta güçlüklerle karşılaştılar. Komisyon çalışmaları fayda vermedi. Esasen 1950 yılında Çalışma Meclisinin toplanacağı umuluyor, bu Meclise iştirak edecek sendikacılara tasavvur edilen konfederasyonun anatüzük taslağının verilmesi düşünülüyor, Ankara'da yapılacak hususî bir toplantıda tüzük hükümlerinin müzakeresinden sonra faaliyete geçilmesi arzu ediliyordu.

1950 de ne Çalışma Meclisi toplandı, ne anatüzük ortaya çıkarıldı, ne de Ankara'da bu maksatla bir toplantı yapıldı. Konfederasyon kurma fikri unutuldu.

İşte böyle bir zamanda Amerikan İş Federasyonu iktisat müşehassısı ve Marşal Plânı Avrupa temsilcisi müşaviri (1) ile Amerikan Büyükelçiliği mensupları İstanbul İşçi Sendikaları Birliğini ziyaret ettiler (19 Ocak 1951). İdarecilerden muhtelif sualler sordular. Bu arada gelir kaynakları hakkında izahat istediler. Marşal Yardımından Yunan İşçi Konfederasyonuna malî yardımda bulunulduğu anlatıldı. Türkiye'de hâlâ bir işçi konfederasyonu kurulmamış olması üzüntü ile karşılandı.

Amerikalıların konfederasyon mevzuundaki fikirleri, zihinleri işgal ederken, Malatya Mensucat Fabrikası İşçileri Sendikası, Birliğe bir yazı gönderdi. Bunda, Türkiye ölçüsünde bir federasyon kurulması için ilk adımın Birlikçe atılması istendi (21 Şubat 1951).

Henüz bu teklife de cevap verecek durumda olmayan Birlik idarecileri, bu defa bir Amerikalı sendikacı ile tanıştırıldılar (2). Bu yabancı sendikacı da konfederasyon teşkili zarureti üzerinde durdu. Hattâ konfederasyonun Milletlerarası Hür İşçi Sendikaları

---

1 — Boris Shiskin idi.

2— Bu, Birleşik Amerika İş Federasyonu Avrupa temsilcisi ve milletlerarası Hür İşçi Sendikaları konfederasyonu icra heyeti âzasında Irwing Brown'du.

Konfederasyonuna âza olunduğu takdirde, kendisinden aidat alınmıyacağı, üstelik maddî yardım göreceği anlatıldı. İşçiler henüz kesin bir karara varmamışken, ayni yabancı sendikacı yine İstanbul'a geldi (Mayıs 1951). Tetkiklerde bulunduktan sonra, iki sendikacıyı Amerika'ya davet etti. Bu davete icabet edildi.

Bu defa Fransa Genel İş Konfederasyonu temsilcisi İstanbul'a uğradı (3). Sendikacılarla konfederasyon mevzuunu görüştü. İcap ederse anatüzük nümuneleri göndereceğini bildirdi. Artık konfederasyonun kurulması fikri kâfi derecede yayılmış ve cazip gelmeğe başlamıştı. Nihayet bazı yabancılar, yine İşçi Sendikaları Birliğini ziyaret ettiler (4). Konfederasyonun kurulmasını tavsiye ettiler ve bunu takiben Hür Dünya İşçileri Konfederasyonuna girmelerini beklediklerini bildirdiler. Kısa bir zaman sonra da Hür Dünya İşçileri Konfederasyonu memurlarından birisi İstanbul'a gönderildi (5). Gece yarısı uçak alanında tezahüratla karşılandı (17 Ocak 1952).

Bir ay kadar incelemelerde bulundu ve konfederasyon kurulması yolundaki istifhamları gidermeğe çalıştı. Bir çok toplantılarda her türlü soruları cevaplandırdı. Sendikaların daha çok kuvvetlenmesi, sosyal sigortaların tekemmül etmesi için mutlak surette işçi konfederasyonuna lûzum olduğunu belirtti. Konfederasyon kurulduktan sonra, Hür Dünya Konfederasyonuna katılmak gerektiğini anlatı. Hür Konfederasyonun, Türk Konfederasyonuna tam bir muhtariyet vereceği, sadece fikren ve iktisaden bu yeni teşekkülü

---

3 — A. Lafond aynı zamanda Fransa Demiryol İşçileri Federasyonu sekereteri idi.

4 — Bunlar Amerikanın Orogon eyaleti işçi federasyonu idarecilerinden Ray Renoud (ki Marşal plânı temsilcisi idi), Ralp Harvood (Marşal Plânı haberler bürosu mümessili) idiler. Bu ziyaret 17 Aralık 1951 de oldu.

5 — Belçikalı olan Herman Petteet konfederasyonun meydana gelmesinde bir hayli emek sarfetti, konferanslar verdi ve hususî toplantılar yaptı.

kalkındırarak Ortadoğuda kuvvetli bir sendika merkezi tesis edileceği izah olundu.

Bu dış tesir ve telkinlerin yanında, memleket realiteleri de bir konfederasyona ihtiyaç olduğunu göstermiştir. "Her Sendika Şefi, bütün Türk işçisi adına konuşmuş ve sendika temsilcilerinin âmme organları nezdinde yaptıkları teşebbüsler ve ileri sürdükleri talepler birbirini tutmamıştır. Bu durum karşısında, henüz doğmamış olan İşçi Sendikaları Konfederasyonunun bazife ve fonksiyonlarını fiilen Çalışma Bakanlığı yapmıştır. Bunun ise, adı geçen vekâletin sırf işçi haklarını değil, fakat bunun yanında işverenlerin hukukunu da temsil eden bir âmme teşkili olmak itibariyle, tatmin edici bir hal tarzı olmaktan uzak bulunduğu aşikârdır. Hülâsa, sendikalarımızın, memleketin muhtelif sanayi mıntıkalarına dağılmış işçileri tek bir ses halinde gerek dahile, gerek harice karşı temsil edecek yüksek bir teşekküle olan ihtiyaçları kendisini bütün şiddetiyle hissettirmiştir." (6)

2 — Konfederasyonun Kuruluş Çalışmaları:

İstanbul İşçi Sendikaları Birliği 1948 deki teşebbüsünü 1950 de yeniden yaptı (6 Ekim 1950). Sendikalara gönderdiği mektupta "bazı sendikalardan aldığımız teklifler ve hâdiseler, artık memleket sendikacılığının konfederasyon haline gelmesini zarurî kılmaktadır" dedi. Fakat ortaya iki fikir atıldı:

1 — Konfederasyon, mahallî biriklerin ve meslekî federasyonların iştirakiyle kurulmalıdır.

2 — Konfederasyon, yalnız işkolu federasyonları tarafından ve sadece bunların iştirakiyle kurulmalıdır. Derhal işkolu federasyonları kurulmasına hız verilmelidir.

Bu mütalealar ileri sürülürken, Ankara'da Ankara, Çukurova ve Ege bölgesi işçi sendikaları temsilcilerinden bir grup Ankara Birliğinde toplantı yapıyordu (Ekim 1950 sonları). İki tez âdeta çarpışma halinde idi. Bir müddet evvel İtalya ve Amerika'yı sendikacılık bakımından gezen Toleyis Federasyonu Genel Sekreteri,

6 — Orhan Tuna, iş mecmuası, sayı 145.

sendikacılara görüşlerini izah ediyordu. Neticede, ne şekilde kararı varılırsa varılsın, mutlak surette konfederasyon kurulması kararlaştırıldı.

Konfederasyon kurulmasına takaddüm eden aylarda TİF ve Teksif'in kurulmaları hızlandırıldı. Ankara İşçi Sendikaları Birliği bütün sendikalara müracaat ederek konfederasyon teşkilini ve merkezi Brüksel'de olan konfederasyona da katılma kararı verilmesini istedi. Bu teklif ortalığı karıştırdı. Zira, konfederasyonun yabancı bir teşekküle katılması da, konfederasyon doğmadan ileri sürülüyordu.

İşçi Sendikaları Birliği (İstanbul) idarecileri, hükûmet partisine yakın işçilerdi (Aralık 1951). Böyle bir teklifi resen cevaplandırmak istemediler ve Ankara Birliğinin yaptığı teklifi, idare heyetinde müzakere ettikten sonra, bunu hükûmete bildirmeğe ve yabancı bir teşekküle katılmanın mümkün olup olmıyacağının Çalışma Vekâletinden sorulmasına karar verdiler. Bir taraftan da konfederasyonun anatüzüğünün hazırlanması çalışmalarına hız verildi. Fransa'dan gönderilen tüzüklerden başka, İsviçre, Kanada federasyonlarının tüzükleri de incelendi.

Bu sırada Teksif'in kurulması işi bitti ve ilk genel kurulda bir konfederasyon komisyonu vücude getirildi (7). Komisyon, konfederasyonun teşekkül tarzı üzerinde durdu. Meslekî federasyonlar yolu ile konfederasyonun kurulmasına karar verdi. Bu karara rağmen itirazlar eksilmedi. Komisyon, ikinci bir oturum yaptı.

Oturuma mahallî birlikler ve meslekî federasyonlar temsilcileri davet edildi (8). Ayrıca, Hür Dünya İşçileri Konfederasyonu

---

7 — Komisyonda Receb Kırım (Bursa), Cevdet Şigay (Nazilli), Şükrü Güleryüz (Adana), Mevlûd Bulca (Adana), Şaban Yıldız (İstanbul), Burhanettin Hasdemir (Kayseri), Remzi Atalay (Ereğli), Yunus Kara (Malatya), İhsan Tekin (Hereke), Bulunuyordu. Raportörlüğe Şaban Yıldız getirildi. Şaban Yıldız Tekstil ve Örme Sanayii İşçileri Sendikasının genel sekreteri idi.

8 — Bu oturuma katılanlar şunlardır İzzet Çilingir (Toleyis), Mehmet İnhanlı (Tif), İsmail Aras (Ankara Birliği), Hasan Özgüneş

temsilcisi de toplantıya katıldı. Bu defa konfederasyonun meslekî ve mahallî birliklerin iştirakiyle kurulması fikri kararlaştırıldı. Üçüncü bir oturumda bu karar kesinleşti ve "konfederasyonun meslekî federasyon ve mahallî birliklerin müştereken kurulmasının Türk işçisine daha çok faydalı olacağını kabul ve oy birliği ile karar verildi"ği (9) zabıtta imzalandı.

Konfederasyonun anatüzüğünün hazırlanması vazifesi İst. Tekstil ve Örme Sanayii İşçileri Sendikasına verildi. Anatüzük, kısa zamanda hazırlandı ve buna son şekli vermek için Bursa'da bir toplantı yapılması kararlaştı.

3 — Bursa toplantısı ve kararları:

Bursa toplantısına (6 Nisan 1952) onbir teşekkülün 28 delegesi katıldı. Anatüzük tasarısını inceledi (10). Bazı delegeler anatüzüğün beşinci maddesine itiraz ettiler. Bu maddenin meali şu idi: Konfederasyon genel kuruluna mahallî veya bölge birliklerinden gönderilecek delegelerin meslekî federasyonları kurulmuş işkollarından olmaması şarttır.

Bu madde şunun için konulmuştu:

---

ve İbrahim Akçan (Çukurova Birliği), Burhanettin Asutay ve Adil Boğakaptan ile Rahmi Esizan (İzmir Birliği).

9 — 18 Şubat 1952 de Teksif genel kurulu başkanlığına sunulan rapor,

10 — Toplantıda bulunanlar şunlardır: Teksiften Bahir Ersoy, Şaban Yıldız, Ali Aygen, Tif'ten: Mehmet İnhanlı, İbrahim Fertelli, İsmail Gürdap, Toleyis'ten: İsmail İnan, Enver Bulgan, İzmir sendikalar Birliğinden: Burhanettin Asutay, Adil Boğakaptan, Rahmi Esizan, Karabük demir çelik sendikasından: Sabri Gürata, Akdeniz bölgesi sendikalar Birliğinden: Zekeriya Göktürk, Çukurova sendikalar Birliğinden: Hasan Özgüneş, Zekeriya Kolcu, Hasan Gürpınar, Ankara sendikalar Birliğinden: Ömer Akçakanat, Fuat Öztan, Muzaffer Doğangüneş, Sakarya bölgesi İşçi Sendikaları federasyonundan: Ahmet Aras, Hüseyin Eriş, Fevzi Önüt, Bursa İşçi Sendikaları Birliğinden: Recep Kırım, Burhan Yalçın, Faik Gülrodop, İstanbul İşçi Sendikaları Birliğinden: Seyfi Demirsoy, Yusuf Öner, Mehmet Güler,

Mesleki federasyonlar kurulmuştur. Federasyon tüzüklerine göre (bilhassa Teksif) bir şehirden ancak bir sendika federasyona aza olabilir. Halbuki bir şehirde çeşitli ihtilâflar yüzünden muhtelif sendikalar kurulmuş ve ayni işkolu adına faaliyete geçmiştir. Federasyona kabul edilmeyen veya girmeyen sendika, mahallî birliğin azası bulunmaktadır. Konfederasyon, birlik ve federasyonlardan teşekkül ettiğine göre, federasyona alınmamış sendika, birlikler vasıtasiyle konfederasyonda temsil edilebilecektir. Bu demektir ki, sendika olarak birbirleriyle mücadele etmekte olanlar, konfederasyonda temsil edilirken, ayni safta bulundurulacak ve mevzii mücadele umumileştirilecektir. Bunu önlemek lâzımdır. İstenen şu idi: Federasyonculara fazla bir hak tanınsın ve federasyona girmeyen muhalif sendikayı konfederasyonda temsil ettirmemek imkânı verilsin.

Bu bakımdan 5. madde itirazlara yol açtı ve sert tartışmalar oldu. Anatüzüğü hazırlayan sendika temsilcileri, maddenin kabulünde ısrar ettiler. Çoğunluk, ısrara rağmen 5. maddeye lüzum olmadığını bildirince, Tekstil Sendikası temsilcileri (11) toplantıyı terk ettiler.

Bu hareket havayı birdenbire elektriklendirdi. Konfederasyon doğarken boğulacaktı. Bu defa diğer temsilciler üç kişilik bir arabulucu heyeti seçti ve iki taraf arasında temaslar yapıldı; salonu terkeden delegeler görüşlerinde ısrar ederlerken, diğer delegeler anatüzüğün müzakeresine devamda bir mahzur görmedi. Arabulucular salonu terkedenlerle anlaşabildi. Ertesi günkü oturuma tekrar katıldılar ve 5. maddenin müzakere ve karara bağlanmasını İzmir'de yapılacak ilk genel kurul toplantısına bıraktılar. Diğer maddelerin müzakeresi tam bir anlayışla cereyan etti. İhtilâf haberi İstanbul'da duyulunca, işçilerden milletvekili olan bir D.P.li (12) derhal Bursa'ya giderek, bütün işçilerle görüştü ve konfede-

---

11 — Bahir Ersoy, Şaban Yıldız, Ali Aygen ,

12 — İşçiler arasından D. P. Milletvekili seçilen İhsan Altınel,

rasyon anatüzük çalışmalarının muvaffakiyetle neticelenmesinde rol oynadı.

Böylece, konfederasyonun anatüzüğü 7-4-1952 de Bursa Sendikalar Birliği lokalinde saat 15,30 da kabul edilmiş oldu. Bu suretle sendikalara kayıtlı işçiler ilk defa olarak bir tek merkeze bağlandılar ve Türk işçilerini yabancı bir memlekette selâhiyetle temsil etmek imkânına malik bir teşekkül vücude getirdiler. Bunun üzerine de, konfederasyonun ilk muvakkat icra komitesi seçildi (13).

4 — İcra Komitesinin hazırlıkları:

İcra komitesi, konfederasyonu resmen teşekkül ettirmek için gerekli kanunî formaliteleri tamamlamağa ve gerekli maddî yardımı elde etmeğe çalışarak işe başladı. Bir işçi marşı hazırlanması mevzuunu ele aldı. Sonra da yapılan bir toplantıda (18 Temmuz 1952) beş karar verdi:

1 — Yeni kurulacak işçi federasyonlarının konfederasyonla münasebetlerini düzenleyebilmek için konfederasyonun resmen kuruluş tarihi 31 Temmuz 1952 Perşembe günü olarak kabul edilmiştir.

2 — İstanbul milletvekilleri ile bir toplantı yapılacak ve konfederasyonun gelir kaynaklarının arttırılması çareleri araştırılacaktır.

3 — Evvelce Türkiye'ye gelmiş bulunan Fransız, Belçika ve Amerikan sendika liderleri, konfederasyon genel kurul toplantısına davet edilecektir.

4 — Türk-İş'in kuruluş tarihini tesbit etmek, üye teşekküllerin faaliyetini belirtmek ve işçilerin bilmesi gereken kanunî mevzuları aydınlatmak için resimli bir Türk-İş yıllığı hazırlanacaktır.

5 — Türk-İş muvakkat icra komitesi, konfederasyonun res-

---

13 — İcra komitesi şöyle teşekkül etti: Başkan Ömer Akçakanat, genel sekreter Şaban Yıldız, Sayman Seyfi Demirsoy, mutakıp Mehmet [illegible], üye Adil boğakaptan,

men kuruluşu münsebetiyle Türk milletine hitaben bir demeç yayınlayacaktır.

Bu kararların sür'atle tatbikine geçildi ve konfederasyon mevzuunda çeşitli faaliyetler yapıldı. Nihayet 31 Temmuz 1952 de Ankara Valiliğine konfederasyonun anatüzüğü verildi.

Bu münasebetle genel sekreter şu beyannameyi yayınladı

"Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu (Türk-İş) bugün 31 Temmuz 1952 Perşembe günü Ankara'da resmen kurulmuştur.

Memleketimizin, bu en büyük işçi teşekkülünün kurulması ile Türk işçileri olarak büyük bir sevinç duymaktayız.

Memleketimiz işçilerinin asırlar boyunca kurmağa hasret çektiği böyle bir işçi teşekkülünün gelecek nesillere, mühim dâvalarını halledilmiş olarak devretmekten başka hiçbir iddiası ve gayesi yoktur.

Mevcut kanun ve nizamlar çerçevesi içinde milliyetçi bir teşekkül vasfını kaybetmeden, siyasî partilerle, hükûmet karşısında mutlak istiklâlini muhafaza edecek olan TÜRK-İŞ, memleketimizin sosyal tarihinde bir merhale olacaktır.

Halen yedi ildeki 10 sendikalar birliği ve sendikalar federasyonunun kurucusu bulunduğu Türk-İş, genel kurul toplantısını 6 Eylûl 1952 de İzmir'de yapacaktır. Bu tarihe kadar bütün sendikalar birlik ve federasyonlarını sinesinde toplayacaktır.

Bütün Türk işçilerini temsil etmekte olan Türk-İş, memleketimizin kahraman ve fedakâr işçilerinin her türlü demokratik haklarını müdafaaya, yeni haklar ve menfaatler sağlamağa azmetmiştir.

TÜRK-İŞ, hayat endeksine uygun, seyyal — bu kelime metinde yanlışlıkla sosyal diye teksir edilmiştir — bir ücretin tatbikine, işsizlik sigortasının ihdasına ve işçi ücretlerinde ayni işi görenler arasında yaş, cins, ırk ve din farkı gözetilmemesine çalışacak ve ilk plânda bu gibi ana dâvaların halli için uğraşacaktır.

Bugün Türk işçilerinin kurmağa muvaffak oldukları konfederasyon, memleketimizin sosyal dâvalarının hallinde ve ekonomik

menfaatlerinin korunmasında her zaman sesini duyuracak ve daima iyi niyetle menfaatlerini savunacaktır.

Aziz Türk milletine ve onun bağrından çıktığı çalışkan ve fedakâr Türk işçisine TÜRK-İŞ kutlu olsun.

Genel Sekreter
Şaban Yıldız"

Bu beyannameyi müteakip konfederasyonun ilk genel kurul hazırlıklarına başlandı. İstanbul'da yapılan mühim bir toplantıda (17-8-952) icra komitesi genel kurula sunulacak çalışma raporunun hazırlanmasını genel sekretere havale etti. Bundan evvel yapılan işleri görüştü. Daha evvel konfederasyonun kurulmasını müteakip durum Çalişma Vekâletine bir yazı ile bildirilmis ve şu hususlar belirtilmişti:

"Kurucu üye teşekküllerin sorumlu delegelerinin oyu ile meydana gelen mes'ul icra komitemiz Türk-İşin ilk genel kurul toplantısına kadar geçecek süre içinde kongre hazırlıkları da dahil bir çok maddî ve manevî müşküller karşısında kalacağını müdriktir

Bütün bu müşküllerimizin hallinde, başta Bakanlığınız olmak üzere hükûmetimizin Türk işçisinin kurmağa muvaffak olduğu Türkiye'nin bu en büyük işçi teşekkülüne azamî kolaylık, müsamaha ve yardımlarını esirgemiyeceğine emin bulunuyoruz. Bu meyanda konfederasyonumuzun mes'ul icra komitesi her an günün şartlarını göz önünde tutacak ve memleket şümul dâvaların hallinde hükûmetimizin en yakın yardımcısı olacaktır."

İcra komitesi, hükûmetin konfederasyona müzahir olmasını sağlamak için, uysal bir politika takibine başlamış ve İzmir kongresinde hükûmetin bir temsilcisinin bulunmasını hedef tutmuştu. İcra komitesi görüşmelerinde, konfederasyonun her yerde iyi karşılandığı belirtildi ve İzmir kongresinde bulunacak bütün yabancı temsilcilere ve gelmesi istenen vekillere, basın mensuplarına, alâkalı Oda ve profesörlere davetiyeler gönderildi.

5 — İzmir Kongrsi:

Türk-İş'in ilk kongresinin İzmir'de ve 6 Eylûlde yapılmasına karar verilmesinin bir sebebi vardı:

"İzmir'de Fuar alanında Türk ve yabancı devletler paviyonları kardeşlik havası içinde yanyana yer almışlarken, Türk işçilerinin burada yaptığı toplantı, her yönden büyük bir mânâ ve önem taşımaktadır.

Dünya sanayiinin çeşitli örnekleri bir arada teşhir edilirken elbette ki sınaî kalkınma ve bu kalkınmada işçilerin baha biçilmez emekleri de büyük bir gururla teşhir ediliyor demektir. İşte, sınaî kudretin zarif tezahürlerinin belirdiği İzmir'de, işçiler de yüzyıllardan beri elde edemedikleri geniş ölçüde teşkilâtlanma hakkını bugün burada kavuşmuş olmanın hazzı içindedirler.

Türk-İş'in ilk kongresinin İzmir'de toplanmasına karar verilmesi, endüstri kalkınmasında biz işçilerin rolünü belirtmeğe bir vesile olmak gayesini gütmüştür" (14) denmesi, bu sebebi açıkça anlatmıştır.

İzmir kongresine 69 işçi delegesi, 120 işçi müşahit gitmiştir. Kongrede çalışma Vekili (15) ve bir çok davetliler hazır bulunmuştur. Gazi İlkokulu tarihî bir gün yaşamış, bayraklarla donatılmış, yerli ve yabancı herkes Türkiye'de ilk defa vaki olan bir toplantının manâsı ve toplantının neticeleri üzerinde durmağa başlamıştır.

Kongreyi muvakkat icra komitesi başkanı açtı. Kısa bir hitabeden sonra Çalışma Vekilini kürsüye davet etti. Bakan, işçilerin teşkilâtlanmaları bakımından, Vekâletin görüşlerini ifade ederken, şunları bildirdi:

---

14 — Muvakkat icra komitesi raporu, sayfa 3-4,

15 — Nuri Özsan çalışma vekili olarak İzmire gitmişti. Hür konfederasyon temsilcileri İ. Brown, H. Patteet, B. İ. T, mümessili, Yunan konfederasyonu temsilcisi Fotis Makris, milletvekilleri, profesörler ve Vali, sanayi odası başkanı, Belediye reisi ve diğer zevat kongreyi dikkatle takip ettiler

"Ekonomik hayatımızın çeşitli işkollarını ve yurd coğrafyasının geniş bölgelerini kucaklayan Türk-İş Konfederasyonu, bizzat işçilerimizin teşebbüs ve insiyatifi ile kurulmuş teşkilâtlı bir varlık olarak huzurunuza çıkarken, hep birlikte maziye doğru bir nazar atfetmemiz yerinde olur.

Yakın maziye baktığımız zaman, sendikaların yasak edildiği devirden bugünkü sendika hürriyeti devrine kadar uzanan ve nihayet konfederasyon kuruluşunun ifade ettiği zirveye kadar ulaşan kısa bir tarih devresinin çetin ve dik yokuşu gözönünde canlanmaktadır. Türk işçisinin serbestçe kurarak geliştirdiği meslekî teşekküllerin bu seri inkişafı, demokratik rejimimizin sendika hak ve hürriyetlerine büyük kıymet verilişinin canlı bir delili ve haklı bir mükâfatıdır.

Hepinizin malûmudur ki, hükûmet olarak faaliyet ve icraatımıza esas teşkil eden program itibariyle sendikaları iktisadî ve içtimaî hayatımızın mühim bir unsuru saymaktayız. Sendikaların beklenen rolü ifa ederek iş hayatında bir refah ve muvazene unsuru olabileceğine kani bulunmaktayız.

İftiharla kaydetmek isterim ki, işçilerimizin teşkilâtlanma hak ve hürriyetlerinin tam ve kâmil bir surette kullanabilmelerini teminat altına alan ve sendikaların normal ve verimli çalışmaları için lüzumlu fırsat ve imkânlar açılmıştır.

Böylece, sendikalarımızın hürriyet ve emniyet içinde çalışarak hakikî ve müşterek ihtiyaçların şuurlu rehberliği altında üyelerine faydalı olabilmesi, bu teşekküllerin iş hayatında geniş işçi kütleleri arasında rağbet ve itibar kazanmalarını ve sayıca olduğu kadar, vasıf ve bünye itibariyle de büyük bir terakkiye mazhar olmalarını sağlamış bulunmaktadır.

Bugün sendikalar üzerinde hükûmetin mürakabesi, her türlü baskıdan uzak, asgarî ve zarurî bir hadde indirilmiştir. Herhangi bir sendikanın idarî bir emirle kapatılması gibi kanunsuz durumlar tamamiyle tarihe karışmış, sendika hakları, kanunî icaplara uygun olarak adlî teminata kavuşmuştur.

İnsan hakları arasında yer alan teşkilâtlanma hak ve hür-

riyetinin milletlerarası gelişmelerini de ehemmiyetle takip etmekte ve işçi sendikalarının işverenler tarafından vaki olacak her türlü müdahale ve baskılara karşı korunması ve müstakil bir hüviyetle kollektif müzakere yapabilmelerinin teminat altına alınmasını istihdaf eden Milletlerarası Çalışma Teşkilâtı tarafından kabul edilmiş 98 numaralı sözleşmeyi ilk tasdik eden devletlerden birisi olmuştur."

Çalışma Vekilinin teşkilâtlanma ile ilgili olarak söylediği bu cümleler, hükümetle işbirliğine hazır sendikacılar arasında büyük bir memnunuk yarattı. Bakanın belirttiği fikirler arasında şunlar da vardı:

"Sendikalarımızı işçi hak ve menfaatlerini müdafaa eder ve ileri götürürken, muvazeneli ve mutedil bir görüşle hak ve hürriyet kadar vazife ve mes'uliyet sahibi olduklarını takdir ettikleri nisbette geniş haklara ve geniş hürriyetlere lâyık olacaklardır."

Milletlerarası Hür Sendikalar Konfederasyonu temsilcisi de konuşmasında, kongrenin 53 milyondan fazla âzası bulunan Hür Konfederasyona katılma kararı vereceğini ümit ettiğini bildirdi. Diğer konuşmalar yapıldıktan sonra, kongre riyaset divanı seçimi oldu; kongreye fasıla verildi ve ikinci celsede muvakkat icra komitesinin çalışma raporu okundu.

6 — İlk raporun mahiyeti:

Muvakkat icra komitesi raporunun mühim hususiyetleri vardı. Raporda mütalealar şu bölümlere göre sıralanmıştı:

1 — İşçilerin teşkilâtlanma hürriyeti ve Cumhuriyete kadar geçen devir,
2 — Millî Mücadele devri ve Cumhuriyetin ilk yılları,
3 — Tek parti devrinin ilk yıllarında,
4 — Sendikalar Kanununun çıkması ve başlayan 3. devir,
5 — Geçirmekte olduğumuz devre,
6 — Türk - İş'in doğuşu,
7 — Teşkilâtın bugünkü durumu,

8 — Hükûmetle münasebetler
9 — Yabancı sendikacılarla temas
10 — Türk basını ve Türk-İş
11 — Türk-İş'in müstakbel faaliyeti ve bazı hatırlatmalar
12 — Netice.

Raporda müstakbel icra heyetinin nelerle uğraşması lâzım geldiği şöyle izah edildi:

"Müstakbel icra heyeti, hükûmetin işsizliği önleyici tedbirler almasına yardımcı olmak mevkiindedir. İşsizlik sigortasının ihdası, belki hükûmete bazı külfetler tahmil edecektir. Her türlü sosyal felâketlerin kaynağı olan işsizliğin bertaraf edilmesine hasredilecek gayretler, işsizlik sigortasının mevcut olmaması yüzünden devam edegelen sosyal facialar yanında çok daha az ölçüde olacaktır. Hele hükûmetin devam edegelen sosyal felâketleri önleyici gayretlerinin icabı olan malî külfetler, işsizlik sigortasının ihdası ile yeniden kabullenilecek malî külfetlerden son derece daha fazladır. Dâvayı geniş ölçüde organize edilmiş bir konferansta ortaya koyup mütalea etmek ve karara varmak, memleketin ihtiyaç duyduğu büyük bir zarurettir.

Memleket dâvaları başında, ücretlerin bugünkü seviyelerinden çok daha yüksek bir seviyeye çıkarılması da bulunmaktadır. Ücretlerin düşüklüğünü ve ücret ödeme sistemlerinin gayri âdil olduğunu unutmamamız gerektir. Asgarî ücret yönetmeliğinin bütün yurtta ve bütün işkollarında tatbikini istemek ve bu isteğin tahakkuku için her türlü kanunî çarelere başvurmak, icra heyetinin vazifelerinden biri olmalıdır. Hayat endekslerine uygun, fiat dalgalanışlarına bağlı seyyal bir ücret sisteminin kabulüne çalışmamız, memleketin temel menfaatleri için sarfedilmiş gayretler olacaktır.

Hükûmetin işçi ücretleri için çalışma programında mes'uliyetler yüklenmesi, başlıca emelimiz olmalıdır.

Hakem kurullarının yalnız iş ihtilâfları ile uğraşır, hükûmet kontrolünden âzade işçi ve işverenlerin müsavi sayıda temsilcilerinin de iştiraki ile müstakil birer teşekkül haline gelmesi, ücret

politikasında vazıh prensiplere bağlanmış bulunması, halline mecburiyet duyduğumuz ana meselelerimizden birisidir. İşçilerin, iktisaden hür olmalarını sağlamak için, ücretlerle işverenlerin kâr ölçüleri arasında bir nisbet bulmak vazifesi, hakem kurullarına düşmelidir.

Eline geçen para ile günü gününe yaşayan işçiler, böyle bir işçi ücreti nizamının çeşitli mahrumiyetleri içinde bulunmak suretiyle iktisadî istiklâllerini muhafaza güçlüğü çekmektedirler. Bu bakımdan işçilerin yaşama seviyelerini yükseltmeğe çalışmak, geçim şartlarını kolaylaştırmak ve işverenlerin bazı hallerde başvurdukları iktisadî tazyike dayanabilmek, demokrasimizin kökleşmesi dâvası ile sıkı sıkıya bağlıdır.

Türk-İş, işçilerin refahına çalışırken, çalışma mevzuatının ıslâhı ile de uğraşmaktan geri kalmamalıdır. Antidemokratik kanunların tasfiyesi işinde konfederasyon, hükûmetin yardımcısı olmalıdır.

Sendikacılık hayatımızın, işçilikle geçen yıllarımızın bize öğrettiği hakikatler, işçilerin sıkı sıkıya birbirlerine bağlı ve dâvalarını savunmada fikir birliği ile müştereken hareket etmeleri mecburiyetidir."

Rapor, bir tarihçe ve bir direktif mahiyetini taşıyordu. Kongrede hiç bir tenkide uğramadan tasvip ve takdir gördü.

7 — İzmir kongresi müzakereleri ve Hür Konfederasyona katılma mevzuundaki hassasiyet:

Kongrede söz alan misafirlerden iki yabancı, kongrenin şu kararı almasını tavsiye etti:

Hür Konfederasyona katılınız.

Bu fikri birisi şöyle ifade etti:

"Türkiye'nin genç sendikacılığının azimle kalkındığını görmekle iftihar duymaktayız. Bunu yalnız Türkiye değil, bütün hür dünya yakından takip ediyor. Bu sebeple, hür dünyada yaşayan 53 milyon işçinin bu hareketle yakinen alâkadar olduğunu söyliyebilirim.

Filhakika Türk-İş, Milletlerarası Hür Sendikalar Konfederasyonuna bağlı değildir. Fakat aramızdaki dostluk ve fikir birliği, bizleri birbirimize manen bağlamış bulunmaktadır."

Avrupa'da Amerika işçilerini temsil eden diğeri ise, daha sarih konuştu ve iltihak kararı alınmasını ümit ettiğini bildirdi.

Bu hava içinde müzakerelere geçildiği vakit, konfederasyonun milletlerarası teşkilâta katılıp katılmaması hususunda birbirine zıd fikirlerin ileri sürülmekte olduğu görüldü. Bir kısım delegeler, Hür Dünya İşçileri Konfederasyonuna katılmanın mahzurlarını belirtti. Kıbrıs gibi Türk milletinin hayatî bir meselesinde Yunanlılar lehine faaliyet gösteren bu teşekkûle katılma kararının yeni seçilecek mümessiller meclisine bırakılmasını teklif etti. Bir başka delege, dünyanın iki kutba ayrıldığını söyledikten sonra, Hür Konfederasyonun Berlin kongresinde Kıbrıs'la alâkalı bazı mevzuların görüşüldüğünü, fakat bu meselelerin neler olduğu hakkında kâfi derecede malûmat elde edilemediğini, bu teşekkülün tüzüğünü de görmediğini, bu bakımdan bu konfederasyona iltihak kararının mümessiller meclisine bırakılmasını ileri sürdü.

Karar verme ihtimali azalınca, yabancı temsilcilerden biri izahat verdi. Konfederasyonun siyasetle alâkalanmadığını ve Kıbrıs meselesi üzerinde işçileri ve Türk milletini rencide edici hiç bir karara varmadığı gibi, hiç bir meseleyi de müzakere etmediğini bildirdi. Bunun üzerine kongre başkanı, Konfederasyona katılıp katılmama meselesini oya koydu. Saat 22,30 olmuştu. Kongre şu karara vardı:

"Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu, Hür Dünya İşçileri Sendikaları Konfederasyonuna katılmıştır. Ancak bu kararın yürütümünü idare heyeti üzerine alacaktır."

Bu karar birbirine muhalif iki gruba ayrılan kongreyi o zaman için tatmin etti. Zira, iltihak kararı verilmiş, bu fikri destekliyenler tatmin edilmiştir. İltihak kararını yürütme işi icra heyetine değil, idare heyetine bırakılmıştır. İcra heyeti hemen gerekli muamelelere girişemiycktir. İdare heyeti toplantısı ve meseleyi yeniden ele alması zaman işidir. İlk toplantı en az altı ay

sonra yapılacağından, kongrenin kararı fazla bir mânâ taşımıyacaktır. İleride görüleceği gibi, bu mesele böylece sürüncemede bırakılmıştır.

8 — Kongrede belirtilen dilekler ve dileklerle ilgili raporlar:

Kongrede verilen bir kararla dilekler, dilek komisyonuna bildirilecek, orada müzakere ve kabul edildikten sonra, bir raporla genel kurula sunulacaktı. Bunun üzerine muhtelif delegeler, temsil ettikleri kütle adına dileklerini komisyona bildirdiler ve komisyona seçilen delegeler, hangi dileklerin rapora alınması lâzım geldiğini görüşüp karar vardılar.

7-9-1952 de saat 9 da toplanan komisyon, verilen dilek muhtıralarını inceledi ve özet halinde rapora geçirmeğe karar verdi. Bütün dilekler 24 maddede hülâsa edildi.

Rapora geçirilen dilekler şunlardır:

1 — İş Kanunu değiştirilsin ve tarım, deniz, hava işçilerini de içine alacak hale getirilsin,

2 İş Kanunu tek işçi çalıştırsa dahi, bütün işyerlerine şâmil olmalıdır.

3 — Sendikalar Kanunu günün icaplarına göre değiştirilsin,

4 — Grev hakkı bir an evvel işçilere tanınsın,

5 — Sigorta kanunlarının aksayan maddeleri değiştirilsin, malûliyet ve ölüm sigortası ihdas olunsun,

6 — İşsizlik sigortası konfederasyonca ele alınarak işçiye fazla yük olmadan tatbik çareleri aransın,

7 — İş Mahkemeleri Kanunundaki aksak maddeler ıslah olunsun, sendikalar temsilcilerinin mahkemede işçilerin haklarını müdafaa etmesi sağlansın,

8 — Ceza Kanununun 482. maddesi tâdil edilsin. Sendika, federasyon ve konfederasyonun manevî şahsiyetine yapılacak suçlarda bu teşekküller adına dâva açılma hakkı tanınsın,

9 — İş Kanununun 5., Damga Resmi Kanununun 73., Belediyeler Kanununun 27. maddeleri değiştirilerek, sendikalar ve diğer

işçi teşekkülleri pul muafiyetine tâbi olsun ve eğlencelerden belediyeye resim ödemesin, işçi teşekkülleri vergiden muaf tutulsun.

10 — Cemiyetler Kanunu değiştirilsin ve sendikalara âza olanların senede 120 liradan fazla aidat veremiyeceğini âmir hükümleri kaldırılsın,

11 — İşçilere mesken kredisi, ücretlerin yüzde 90 ı nisbetinde çıkarılsın, bu paralar Emlâk Kredi Bankasına yüzde beş faizle değil, kooperatiflere yüzde iki buçuk faizle verilsin,

12 — İş müfettişlerinin yetkileri arttırılsın, sendikaların vereceği temsilciler, yardımcı müfettişler olarak vazife görsün,

13 — Turizmi Teşvik Kanununun 12, 13, 14, 33. maddeleri değiştirilsin ve yabancı uyruklu garson ve müzisyenlerin getirilmesi önlensin, 2007 sayılı kanun tatbik edilsin,

14 — Polis Vazife ve Selâhiyetleri Kanununun 12. maddesi ile yasak edilen çalışma konusu kaldırılsın, bu işkolunda çalışacak işçilerin yaş haddi 15 olarak kabul edilsin,

15 — Muamele Vergisi ıslah edilsin, Gelir Vergisi Kanunu âdil bir hale getirilsin,

16 — Yurdun her yerinde ve bütün işkollarında asgarî ücret tatbik edilsin,

17 — Ücretli Hafta Tatili Kanunu bütün işçilere teşmil edilsin. Yarım yevmiye tam olsun,

18 — Konfederasyonun ilk genel kurulunun toplandığı 6 Eylûl, işçi günü olarak kabul edilsin ve kutlansın, işçi marşı yapılsın,

19 — Fazla mesaiyi âmir bulunan koordinasyon heyeti kararları kaldırılsın,

20 — İçyönetmelikler tek tip olsun,

21 — İmâl edilebilen maddeler ve eşya hariçten ithal olunmasın,

23 — İşçi Sigortalarınca teşkil edilecek doktorlardan müteşekkil bir komisyon, her altı ayda bir bütün işyerlerinin sağlık durumlarını kontrol etmeli, hastalıklara karşı önleyici tedbirler alınmalı,

24 — Son senelerde ziraatin kalkınması maksadiyle memlekete ithal edilen ziraat makinaları yüzünden tarım işçileri arasında büyük bir işsizlik doğmakta ve bu yüzden tarım işçileri şehirlere akın etmekte ve işçi ücretlerinde düşüklüğe sebep olmaktadır. Bu itibarla, çoğunluk teşkil eden bölgelerde ziraat makinaları yapmak ve işsiz işçiye iş bulmak gayesiyle teşebbüslerde bulunulsun, muayyen bölgelerde tarım âletleri yapan müesseseler ve tamir atölyeleri ihdas edilsin, iş sahaları açılsın,

25 — Bilfiil gece işlerinde çalışan işçilerin mesaisinin 6 saate indirilmesi sağlanmalıdır,

26 — Sendika, birlik, federasyon ve konfederasyonda idare cihazlarında ve bünyesinde işçi olmayan ve işçilikle ilgisi kalmayanlara vazife ve sıfat verilmesin,

27 — Denizcilik Bankası tarafından işletilen İstanbul ve İzmir limanları tahmil ve tahliye işlerinin durumu ıslah edilmelidir. Bu işler, müteahhide verilmemelidir. Halen İzmir'de 1.000 işçinin bir çok sosyal ve kanuni haklarından mahrum edildiği görülmektedir.

28 — Konfederasyon, aidat makbuzlarını kaldıracak ve kolaylık sağlayacak pullu cüzdanlar ihdas etsin,

29 — Tâdil edilecek kanunlar için bir komisyon teşkil edilmeli, bunda işçiler, işverenler ve ilim adamları ile hükûmet temsilcileri bulundurulmalıdır,

30 — İşçi ceza paraları Konfederasyona verilsin,

31 — Konfederasyonun bir yayın organı olsun,

32 — Tekel iş ve ücret baremi ıslah edilsin ve bütün Tekel müesseselerinde tatbik olunsun,

33 — Hür Konfederasyona katılma kararı alınarak, icra heyetine yetki verilsin ve icra heyeti, hükûmet nezdinde teşebbüse geçsin,

34 — İşçi dâvalarına her vesile ile hizmet eden ve irşad edici hareketlerde bulunan profesör ve doçentlere teşekkür mektubu yazılsın.

Konfederasyon genel kurulu, bu dilekleri muhtevi raporu kabul etti.

9 — Seçimler ve çeşitli tartışmalar:

Kabul edilen bütçeye göre, icra heyetine seçileceklere aydâ 600 ar lira ücret verilecekti. Gerek mevkiin cazibesi ve gerekse verilecek maaşın ehemmiyeti, işçiler arasında bu mevkilere seçilmek için olan alâkayı kamçıladı. Zaten bir kısım teşekküllerin başında işçilik yapmayan ve sadece o teşekküle hizmet ederek, muayyen bir tahsisat alan bir ücretli sendikacılar zümresi türemişti. Bu da, merkezi Ankara'da olan konfederasyona, icra heyeti mensupları olarak seçilmek isteğini açıkça izhara vesile oluyordu. Üstelik, konfederasyonda mevki almak, milletvekili seçilmeğe giden yollardan biri de olabilirdi.

İşte bu âmiller, ilk kongrede seçimlerin çok ehemmiyet kazanmasına ve çekişmelerle geçmesine yol açtı. Esasen delegeler, kongrenin daha önceki celselerinde Milletlerarası Hür Konfederasyona katılma mevzuunda iki gruba ayrılmışlardı. Hükûmete yakın çevrelere mensup olan sendikacılar iltihak aleyhinde, muhalifler ve tarafsızlar ise lehinde karar vermişlerdi. Bu sebeple kongrede seçimler arifesinde başlayan faaliyetlerde de muhalifler - muvafıklar diye iki grup kendini gösterdi.

Seçimlerden çok önce adaylar tâyin edilmiş ve lehlerinde propagandalar yapılmağa başlanmıştı. Gruplar, yeni taraftarlar aramağa çalışıyor, ne seçilmek, ne de particilik yapmak istemiyenlere kur yapan gruplar, faaliyetlerini gittikçe arttırıyordu. Nihayet seçimlere geçildiği vakit, belli olan adayların isimleri bildirildi. Başkan seçilecekti. Oylar toplandı, anatüzük hükümlerine göre hiç bir adayın, mevcudun üçte iki çoğunluğu elde edemediği anlaşıldı. İkinci turda seçim neticelenebildi (16)'

16 — İsmail İnan konfederasyonun ilk başkanı oldu. İnan yaptığı heyecanlı bir konuşmada şahsî hislere kapılmadan Anatüzük gayelerinden ayrılmadan çalışacağını bildirdi ve delegelere ayrı ayrı teşekkür etti. İnan samimiyeti ve iyi niyeti ile neticeyi hakketmişti.

Sıra genel sekreter seçimine geldi ve fırtına koptu. Adaylardan en kuvvetlisi aleyhinde çok şiddetli bir muhalefet yaratılmıştı. Sebep olarak da, Kıbrıs meselesi, Yunanistan'ın durumu ve bu adayın kendi hesabına Yunanistan'a giderek Elen işçileri ile arkadaşlık etmesi idi. Bu seçimde de nisab sağlanamadı ve yeniden seçime gidilmeden evvel iki İstanbul sendikasının ileri sürdüğü adayların ikisinin de ayni sendikadan olması dikkati çekiyordu. Kendi işkollarından olmayan birisini destekleyen sendikanın karşı tarafı kendi arkadaşları ile mağlûp etmek istediği sezildi. Bu arada bir delegenin yanlış tefsir edilen bir cümlesi, gergin sinirleri daha da gerdi ve kongre dağılmaya başladı.

Arabulucular ve dostluk nüfuzlarını kullananlar, dağılan delegelerin salona girmelerine âmil oldular. Yeniden seçimlere devam edildi ve adaylığında ısrar edilmesi tenkidlere yol açan Teksif nazedi, genel sekreterlikten feragat etti; neticede bir başka Teksif mensubu seçimi kazandı. Muhasip seçimi hepsinden çekişmeli geçti ve dokuz tur sonunda nisab temin edilebildi. İdare heyeti, haysiyet divanı, denetim kurulu azaları da seçildikten sonra, kongre sabah saat 6,30 da dağıldı.

Bunun üzerine, zihinleri bir soru işgal etmeğe başladı:

İcra heyeti, Konfederasyonu yaşatabilecek ve idare edebilecek liyakati gösterebilecek midir?

Bu soruya ikinci bir soru ilâve edildi:

Tanınmış sendikacılardan bir grup neden seçilmek istemediler?

Bu sorular bir müddet sonra aydınlanabildi. Bir kısım işçiler, bu kadar taraftarları bulunmasına ve kendilerine liyakat izafe edilmesine rağmen, neden seçimlere katılmadı? Bu, şöyle cevaplandırıldı:

Kıdemli işçiler, icra heyetine seçilirlerse, Ankara'da oturmağa ve işçilikten fiilen ayrılmağa mecbur kalacaklardır. Bu, işyerlerindeki kıdem tazminatlarından feragati icap ettirir. Sigorta hakkını da kaybedecek ve ihtiyarlık sigortasından faydalanmak imkânı bahis mevzuu olamıyacaktır. Her ne kadar ayda 600 lira iyi bir maaşsa da, işçi teşekküllerinin aidat vermekte gösterecekleri ih-

mal, bu parayı sıfıra düşürebilir ve Ankara'ya taşınan bir işçi ailesi de, ne yapacağını şaşırarak perişan olabilir.

Üstelik, Konfederasyonun nasıl işleyebileceği ve müstakbel faaliyetinin hükûmetçe nasıl karşılanacağı da kestirilemez. Hükûmete cephe almak da kolay iş değildir. İkinci kongrede seçilmeyi suya düşürecek başarısızlık, bir sürü yeni müşkülleri ortaya çıkaracaktır. Bu bakımdan bir kısım ileri gelen sendikacılar, icra heyetine seçilmektense, idare heyetinde vazife almağı daha uygun buldular.

Fakat seçim neticeleri, her birinin ayrı ayrı taraftarları olmasına ve seçilenlerin mazideki faaliyetlerine inanılmasına rağmen, tatmin edici olmadı. Bütün gözler, seçim sonunda yapılacak faaliyete çevrildi ve iş beklenmeğe başlandı.

İcra heyeti, 6-10-1952 de Ankara'da toplandı ve konfederasyon binası ve mefruşatı ile meşgul oldu. Konfederasyon binası, 15-10-1952 de törenle açıldı. Çalışma Vekili kısa bir hitabede bulundu ve başkan bir nutuk vererek, konfederasyonun karakterini belirtti. Müteakiben de bir beyanname yayınlanarak, icra heyetinin hareket tarzı anlatıldı.

10 — İzmir Kongresinden İstanbul Kongresine

İzmir kongresinde icra heyeti seçimleri, bilhassa genel sekreterlik bakımından tatmin edici olmadı (17). Bu hava seçimlerden sonra daha da ağırlaştı. İcra heyeti azaları kendi aralarında geçinemez oldular. Bu sırada ortaya bir de Amerika seyahati hikâyesi çıktı.

---

17 Genel sekreterliğe, son dakikada Teksif delegeliğine getirilen Muammer Özerkan seçildi. Özerkanın dostları, kendisine, teşkilâtına rağmen namzetliğini koymamasını, sonunun lehine olmıyacağını anlatmışlardı. Fakat Muammer, senelerdir Tekstil sendikasında yükselmesine engel olunduğunu bildirerek fırsatın geldiğini söylemiş ve Tif'in desteği ile genel sekreter seçilebilmişti. Muhaspliğe açıkoyla ve gıyabında İsmail Aras getirilmişti.

Marşal Yardımı Teknik Kısmından ayrılacak bir tahsisatla, sendikalarda ve fabrikalarda kurs görmek için Avrupa'dan iki bin işçi Amerika'ya davet edilecekti. Türkiye'den 100 işçi isteniyordu. Rivayet şu idi:

Amerika'ya gidecek işçilerin yol ve zarurî masraflarını Teknik Yardım Kısmından ayrılan para ile hükûmet ödeyecek, işçiler Amerika'da iken burada çalışıyormuş gibi işyerlerinden yevmiyelerini alacaklar, böylece aileleri bakımsız kalmıyacaktır. Kendileri de Amerika'da yiyip içecek, beş para harcamıyacaktır. Seçilecek işçiler İstanbul, Ankara, İzmir, Malatya' Kayseri, Adana; İzmit; Karabük sendikaları arasından ayrılacak (Şubat 1952). Seçilecek işçilerin yaşları 23-30 arası ve en az orta okulu bitirmiş, iki yıl ustabaşılık veya ustabaşı muavinliği yapmış olacak ve İngilizce bilecek.

Bu haber ortalıkta dolaşırken, çeşitli fikirler ileri sürüldü; bu defa da yeni bir haber etrafa yayıldı:

Karşılıklı Yardım Teşkilâtı, işçi sendikaları lideri olacak vasıfta 10 işçiyi Amerika'ya göndermeğe karar verdi. Bu işçiler bir sene kadar A. F. L, nin misafiri sıfatı ile tetkikler yapacak, dersler görecek (Ekim 1952).

Bu habere Türk-İş'in adı karıştı. Dendi ki:

Gönderilecek on işçiyi icra heyeti seçmiş. Seçilenlere gizli birer mektup gönderilmiş. Ortalık bir anda icra heyeti aleyhtarlığı ile kaplandı. Esasen arzu ettikleri işçileri icra heyetine seçemiyen gruplar fırsat kollamakta idiler. İcra heyeti aleyhindeki faaliyet neşriyatla takviye edildi. Beyannameler hazırlanmağa başlandı.

Yarı resmi Türk-İş çevreleri ise, durumu şu malûmatla aydınlatmağa çalıştılar:

İcra heyeti muhasibi Amerika'dan döndükten sonra, Ankara gazetelerinden birinde bir seri makale neşretti. Bu yazılarda en az 35 işçinin Amerika'da sendikacılık tahsili yapmasını istedi. Bu yazı, ilgili makamlarca incelendi. Yazı muharririnden bir rapor istendi. Bu istek de yerine getirildi. Bunun üzerine, Karşılıklı Yardım Teşkilâtının salâhiyetli mümessili, rapor muharririnden lider

olmak vasfını haiz on işçinin adını istedi. Fakat buna mukabil, bu isimlerin şahsen değil, işçi teşekküllerinden seçilmek suretiyle tesbitini teklif etti. Fakat ilgili makam, rapor veren sendikacıdan isimler istemekte ısrar etti. Bunun üzerine hâdise ile Türk-İş ilgilenmeğe başladı. Amerikalılarla temas eden sendikacının hazırladığı isimler icra heyetinde değiştirilerek tesbit edildi. İsimler, Karşılıklı Yardım Teşkilâtına bildirildi.

Bunun üzrine hasıl olan mutabakat gereğince, icra heyeti, isimleri tesbit edilenlere mahrem birer mektup göndererek durumu bildirdi. Mektuba bir de fiş eklendi, Gitmeği kabul edenler, o fişi dolduracak ve konfederasyona gönderecekti. Bu mektup gönderme işi şayi oldu ve fırtına koptu. Bir kısım sendikacılar, seçilenlerin isimlerine değil, davet edilecek sendikacıların teşkilât tarafından seçilmesi lûzumuna, gizli mektup gönderme usulünün yersizliğine itiraz etmekte ve bu bakımdan bazı dedikodular yapılmakta idi. Zayıf bir bünyeye malik olan icra heyeti, bu dedikodular karşısında sarsıntı geçirdi. Nihayet İstanbul İşçi Sendikaları Birliği, konfederasyonu bu kararından dolayı protestoya, Deniz-İş Federasyonu, konfederasyonun olağanüstü bir kongre yapmasını istemeğe karar verdi. Taşıt İşçileri Federasyonu da, icra heyetinin haysiyet divanına verilmesini istedi.

Bu kararlar ve teşebbüsler, yalnız İstanbul'a inhisar etmedi. Deniz-İş Federasyonu olağanüstü kongreye gidilmesini bir beyanname ile bütün işçi teşekküllerine duyurdu ve tasvip bekledi. Bu durum karşısında Türk-İş, teşkilâta bir mektup göndererek, bazı ikazlarda bulundu. Bu yazıda, "birbirinin aleyhinde hüküm taşıyan beyan ve hareketlere son verilmelidir. Türk işçisi, teşkilâtından ve idarecilerinden daha başka ve çok büyük işler beklemektedir" deniyordu.

11 — Genel Sekreterliğin gizli mektubunda ne vardı?

Bütün teşkilâtı birbirine düşüren genel sekreterlik mektubunda neler vardı? Bu, uzun müddet sual mevzuu oldu. Mektup, A-

merika'ya gönderilecek işçilere olup bitenleri anlatıyordu. Mektup şudur :

"Çok mühim ve gizlidir.

Mister Brown'un Amerika'ya davet ettiği heyetin dönüşünde, bu heyete iştirak etmiş olan Toleyis Federasyonundan İsmail Aras, Kudret gazetesinde, dönüşünü müteakip bir seri makale neşretmiştir. Makalelerinde, Marşal fonundan işçilerin kalkınması için Avrupa memleketlerine tahsisat ayrıldığı halde, Türkiye için böyle bir tahsisatın olmayışının bir eksiklik olduğunu belirten Aras'ın bu makaleleri, Marşal Yardım Teşkilâtının Paris'teki misyonu tarafından tetkik edilerek, bu mevzuun ele alınması yolunda merkeze bir rapor verilmiş ve bu rapor üzerinde tetkiklerde bulunmak üzere A.F.L, nin Paris'teki Marşal Yardım Plânının tatbikine memur, tanınmış sendikacılardan Mr. Reno memleketimize gönderilmiştir.

İstanbul ve Ankara'da tetkiklerde bulunan Mr. Reno, Ankara'da İsmail Aras'la temas ederek, Türk işçilerinin ve sendikacılarının Marşal Yardım fonundan ne şekilde faydalanılarak kalkınmalarının mümkün olacağı hakkında bir rapor istemiştir.

İsmail Aras bu raporunda:

1 — Türk sendikalarının kalkınma ve gelişmelerini temin için sendika liderlerinin yetişmesi lûzumunu belirtmiş ve asgarî 35 sendikacının Amerika'da asgarî altı ay sürecek bir sendikacılık stajı yapmalarının;

2 — Amerika'nın, Türkiye'de sendikaların her zaman müşküller karşısında kendisinden teknik yardım görecekleri bir teknik müşavir bulundurulmasının;

3 — Türkiye'ye bir işçi ataşesi tâyininin;

4 — Türk sendikalarına bazı teknik malzeme yardımı yapılmasının, bu arada bilhassa baskı işlerini temin edecek malzemenin elzem olduğunu belirtmiştir.

1951 yılının sonlarında ve 1952 yılı başlarında mealen ayni mahiyette olmak üzere verilen bu iki raporun Vaşington'da tetkikinden sonra İsmail Aras, Ankara'daki Karşılıklı Yardım Teş-

kilâtı Başkanı ve Teknik Müşavir Mr. Hall tarafından 13 Ekim 1952 Pazartesi günü saat 17.15 de görüşmek üzere 9-10-1952 tarihinde davet edilmiştir.

Mezkûr tarihte davete icabet eden Aras'la 1 saat 3 dakika konuşmuş ve Amerika'ya gönderilmesini tavsiye edebileceği ahlâkan mazbut ve dönüşünde Türk sendikalarının kendisinden faydalanabilecekleri lider olmak vasıflarını haiz on işçinin ismini istemiştir. İsmen davet edilecek olan bu on işçinin isimlerinin Türk-İş icra heyetindeki vazifesi dolayısiyle direkt olarak kendisi tarafından enpoze edilmesinin doğru olmıyacağı kanaati ile Aras, bir kaç gün müsaade istemiştir.

14-10-1952 günü İsmail Aras'ın acele olarak daveti üzerine toplanan icra heyetimiz, Aras'ın teklifi üzerine, bu mevzuu görüşmüş ve vereceği isimler üzerinde müzakere etmiştir. Türk-İş icra heyetinin bir üyesi olarak değil, doğrudan doğruya bir sendikacı ve teklif sahibi olarak mezkûr teşkilât tarafından Aras'a verilen bu vazifede icra heyetimiz, yapacağı işin daha ziyade bir tavassut olacağını kabul ederek, bazı isimler üzerinde durmuş ve bu arada sizin de gönderilmenizin yerinde olacağı kanaatına varmıştır."

14 Ekim 1952 de yazılan bu mektup, üç gün sonra herkesin diline düşmüştü. Nihayet Türk-İş yönetim kurulu içtimaa davet edildi (17 Kasım 1952). Amerika'ya işçi gönderilmesi işi şimdilik kaydı ile geri bıraktırıldı. Badema gizli muhabere yapılmaması kararlaştı. İcra heyetinin itimad oyu istemesi teklif edildi. İcra heyeti 2 ye karşı 6 oyla güven oyu aldı.

Aradan kısa bir müddet geçmişti ki, genel sekreter istifaya mecbur kaldı. Başkanla genel sekreter, başkanla muhasip arasındaki anlaşmazlık had bir safhaya gelmişti (18). Başkan, genel

18 — Durumun yi gitmediğini anlıyan Özerkan Teksif'e gönderdiği bir mektupta isterlerse istifa edeceğini, Teksif'e bağlılıktan ayrılmıyacağını bildirdi. İhtilâf sonunda dostlar muhitini kaybetmemek hedefini güttü. Fakat Özerkan sendikasının haysiyet divanın da verilmişti. İnan teşkilâtın birçok ileri gelenleri, bilhassa Teksifçiler tarafın-

sekreter ve muhasip hakkında çok ağır sıfatları muhtevi bir raporu idare heyeti azasına sundu. İkisini de şiddetle tenkid ediyor ve ikisinde de müşterek vasıflar bulunduğunu bildiriyor, bu iki işçi ile geçinilemiyeceğini anlatıyordu. Genel sekreter de, başkan hakkında ithamlarda bulunuyor ve karşılıklı iddialar zihinleri işgal ederken Türk-İş'in durumu yürekler acısı bir manzara gösteriyordu.

Neticede idare heyeti, olağanüstü bir genel kurul toplantısı yapılmasına karar verdi. Adî bir suçtan dolayı muhasip cezaevine gönderilmiş, icra heyetinde yalnız başkan kalmıştı. İdare heyeti olağanüstü kongreye karar verdikten sonra (31 Mart 1953) genel sekreterliğe ve muhasipliğe vekâleten tâyinler yaptı (19). Bir müddet sonra da İzmir kongresinde ekilen tohumlar, İstanbul'da kongre yapılması şeklinde meyvasını verdi.

12 — İstanbul Kongresi ve muhtelif kararları:

İstanbul kongresine sunulan icra heyeti raporunda, bu kongreye hangi şartlar altında gidildiği açıklandı:

"6 Eylûl kongresinin (İzmir Kongresi) kutsî neticelerini, Türk işçisinin şerefine has sembolize etmek üzere vazifelendirilen icra heyeti üyelerinin çoğunluğu maalesef itimad ve ilginize mazhar olunamış, kısa zaman içinde gösterdiği istikrarsızlık karşısında, yönetim kurulunun olağanüstü toplantıya çağırılması ile bugünün neticeleri istihsal edilmiştir.

Yalnız, ister kaderin aksi tecellisine, ister umumî bir hatanın hülûlûna hüküm verilsin, bugün karşılaşılan durum elem vericidir."

Raporun "netice" kısmı da bazı hakikatleri anlattı:

"11 aylık çalışmaların muhasebesi yüksek huzurunuza arzedilmiştir. Maddi ve manevî himayesizliğin bir derece yalnızlığı içinde yapılanların yanında ve hattâ üstünde, yapılmayanların da bulunduğunu kabul etmek hakikatin ifadesi demektir.

---

dan tutulmakta idi. İnan, genel sekreteri, negri suç sayılacak vasıflarla anlatıyor ve teşkilâta ancak zarar vereceğini ifadeye çalışıyordu.

19 — Genel sekreterliğe vekâleten Adil Boğaksaptan, muhasipliğe de vekâleten İhsan Tekin getirildi.

Kısa dahi olsa, bir çok tecrübelerin istihsaline imkân veren geçmiş zamanın ilerisi için örnek ittihaz edilmesi icap eder. Her ne olursa olsun, şahsî iğbirarların cemiyetçiliğe sirayetinden kaçınılmalıdır. Aksi halde, başkasının çelmesine lûzum kalmadan düşüp yaralanmak mukadder olur.

Teşekküllerimizi kurduğumuz gibi, onları sevmek ve onlara hizmet etmekte titiz olmalıyız. Senelerin sürüncemelerine maruz kalan dâvamızın halli, kuvvet ve ittihad beklemektedir. Hesap raporunda gelecekle gelenin muhasebesi yapıldığı takdirde, durumun vahameti daha kesin bir ifade arz eyleyecektir (20). Her ne olursa olsun, başka yerlerden yüz binlerce değil, milyonlarca lira beklesek bile, kuruluş ve hayatî temellerimizi teşkil eden üçer kuruşların (üye aidatlarının) kıymetine sirayet edemez. Etmemesi lâzımdır. Maddî ile birlikte manevî vahdetin de önemi büyüktür. Geçen zaman zarfında bu gibi yolsuzlukların manevî çözüntüleri zaman zaman kendini göstermiş, fakat çok şükür kimseden yüz bulamamıştır."

Rapor, konfederasyonun içinde bulunduğu durumu açıkça gösteriyordu. İlgisizlik ve parasızlık yanında yalnızlık da vardı. Ne hükümet Türk-İş'i kaale alıyor, ne teşkilât benimsiyor, ne maddî yardım geliyor, ne de üyeler aidatlarını muntazaman gönderiyordu. Konfederasyon, işçi haklarının nasıl korunacağını ve kütlelere mal edileceğini organize edemiyen iyi niyetli işçilerin elinde kalmış, iyi niyet sadece konfederasyonu kapatmaktan alıkoymuştu. İstanbul kongresi, münhal bulunan genel sekreteri seçecek, konfederasyonun istikbali hakkındaki endişeleri ya ortadan kaldıracak, yahud durumu olduğu gibi bırakacaktı.

---

20 — Teşkilât konfederasyona o kadar borçlanmıştı ki icra heyeti mensuplarının geçimleri vehamet kesbetti. Hesap raporunda durum şu şekilde ifade edilmişti: "Hesapların tetkikinde, geçen müddet zarfında 35038 lira 41 kuruş yerine 7942 lira 34 kuruş olarak gelen aidatlar maalesef verilen teminatın yerine getirilmediğini göstermektedir ki bu, bizler için acı olduğu kadar aynı zamanda utanç verici bir hâdisedir."

Kongre belli başlı iki mevzu ile ilgilendi:

1 — Kıbrıs meselesi;

2 — Hür Dünya İşçileri Konfederasyonuna katılma.

Kıbrıs mevzuunu şu mesele teşkil ediyordu:

Yunan İşçi Konfeedrasyonu, Kıbrıs'ın Yunanistan'a iltihakı için seferber olmuştu. Bazı teşekküllere gönderilen mektuplarında, Kıbrıs'ın Yunanistan'a ait olduğu, kendi mantıklarına göre müdafaa ediliyordu. Üstelik, Konfederasyonla Yunan Konfederasyonu arasında bazı muhabereler cereyan etmekte idi. Görünüşe göre, iki teşekkül arasında resmî mahiyette de olsa münasebet vardı.

Bir takrir, Kıbrıs meselesini kongreye getirdi. Bunda, Türk-İş'e gönderilen ve Kıbrıs'ın Elenliğini savunan mektuptan bahsediliyor ve buna cevap verilmesi, icabında bir miting tertip olunması isteniyordu. Takrir, siyasî mahiyette görüldü ve kongrenin bu mevzu ile uğraşamıyacağı, bu bakımdan takririn geri alınması istendi. Bu istek kabul edildi. Ancak, Hür Dünya İşçileri Konfederasyonuna katılma mevzuu da görüşülmek istenince, Kıbrıs meselesi ile bu mevzu kendiliğinden birleştirilmiş oldu.

Her ne kadar İzmir Kongresinde Konfederasyon Temsilciler Meclisinin, Hür Konfederasyona katılma işini yürütümü kararlaştırılmış ise de, bu iş neticeye bağlanamamıştı. Bakanlar Kuruluna yapılan müracaat, kongrede verilen kararın üçte iki çoğunlukla olmadığı ileri sürülerek reddedilmişti. Bu bakımdan, yeniden bu mevzuda müzakere açılması ve karar verilmesi gerekiyordu.

Bir takrir, Hür Konfederasyonun da, Yunan İş Konfederasyonunu desteklediğini bildirdi. Bu konfederasyonla işbirliği yapmak ve bu teşekküle katılmak mevzuu bahisken, "milletlerarası temaslarımıza milli menfaatlarımızı haleldar etmiyecek ve dostumuzu, düşmanımızı tanıyacak bir şekilde veçhe verilmesi" şeklinde ortaya atıldı. Kongrede müşahit olarak bulunan hükûmet memurları ve iktidar partisine mensup delegeler, Kıbrıs meselesinin konuşulmamasını uzun müzakerelerden sonra temine muvaffak oldular.

Kıbrıs meselesi ile Hür Dünya İşçileri Konfederasyonuna girme mevzuu birbiriyle sıkı sıkıya bağlı bir tek mesele olarak ortaya çıkarıldı. Kongreyi takip eden Hür Konfederasyon temsilcisi (21) hem Kıbrıs meselesi ve hem de Hür Konfederasyona iltihak mevzuunda uzun bir konuşma yaptı. İltihak mevzuunda belirttikleri şunlar oldu (22):

"Geçen yıl Milletlerarası Hür Konfederasyona katılma kararı aldınız. Bana, bu kararı verirken ne gibi bir işe girdiğinizin farkında olmadığınızı söylemek istediler. Bir taraftan her delegeye evvelden bizim hedefimizi ihtiva eden tüzüğümüzün Türkçe bir metni verildiği söyleniyor. Diğer taraftan ise, bunun aslı olmadığı, bu itibarla delegelerin bizim hedefimizi bilmeden oy verdikleri iddia ediliyor. Bu vaziyette size tavsiyem, icap eden tashihi kararı yapmanızdır.

Gayelerimizi herkes gibi siz de gayet iyi bilirsiniz. Umumiyetle ve kısaca ekmek, hürriyet ve sulh ibaresiyle ifade ederiz. İşçilerin ve ailelerinin maddî ihtiyaçlarını içine alan birinci kelimeden maksadımız, sanayi bakımından ileri memleketlerin sahip oldukları kolaylıkları nizama sokarak daimî iş, ihtiyarlık ve hastalık hakkında yardım sağlamak ve işçilere iyi bir hayat standardı temin etmektir. İktisadî bakımdan geri memleketlere ise, gelir kaynaklarını arttıracak şekilde yardım ederek, onların modern ilim ve teknolojiden istifadesini sağlamak yollarını aramaktır.

Hürriyet kelimesi ile ise, işçilerin yalnız maddî sefaletten değil, ayni zamanda komünist veya faşist olsun, her türlü baskıdan veya ticaret kumpanyalarının istismarından kurtulmaları

---

21 — R. G. Miller, yaptığı konuşmada Türk mevzuatını ve sendikacılarının passif hareketlerini de tenkid sayılabilecek cümleler söyledi. Millerin bu konuşması Emniyetçe hoş karşılanmadı ve hakkında takibata girişildi. Bir müddte sonra da memleketimizden ayrılması sağlandı.

22 — Miller, konuşmasından sonra İsmail Aras ve diğer hatiplerce tenkide uğradı. Millerin konuşmasının tam metni konfederasyonca neşredilmedi, bazı parçalar çıkarıldı ve paragraf numaraları değiştirildi.

kasdedilmiştir. Bunların hepsinden daha mühimi, işçilerin hususî hayatlarında bir vatandaş olarak fikir hürriyetlerine sahip olmalarıdır. Kendi aralarında ve dünyadaki diğer işçilerle birleşerek, sosyal ve ekonomik standardı yükseltmeğe çalışmakta serbest olmalıdır.

Sulh kelimesine gelince; mânâsı gayet açık bulunan bu kelime ile yalnız milletler arasındaki sulh değil, ayni zamanda sosyal âhenk için çalıştığımız ifade edilmektedir. Bu sosyal âhengin kurulması için işçiler samimî ve candan yardım etmelidirler. Yalnız onların bu işe yardımı da kâfi değildir."

Hatip, grev hakkını da müdafaa etti. 1947 den bu yana bir çok fikirlerin değişmesine rağmen, grev yasağının memleketimizde hâlâ değişmediğini hatırlattı; bu duruma göre, vaadların bir faydası olmadığını söyledi.

Bu izahattan sonra, hükûmete yakın işçiler, girme veya iltihak etme kararına daha fazla itiraza başladılar, muhalefet partilerine ve müstakil gruba dahil olan delegeler de iltihak kararı alınmasında ısrara başladılar. Nihayet karar verildi:

Türk-İş Konfederasyonunun, Hür Konfederasyona girmesi kararlaştırılmıştır.

13 — Konfederasyon icra heyeti seçiminin gösterdiği çeşitli safhalar:

İzmir kongresinden sonra icra heyeti azası arasında çıkan ihtilâfın bu defa seçilecekler arasında da belirmemesi için delegeler bir hayli gayret sarfederek, âhenkli bir icra heyeti seçilmesini temine çalıştılar. Seçimler için girişilen faaliyetlerde yine particilik seziliyordu. Adaylar oy nisabını temin edemeyince, birinci ve üçüncü turlarda iki aday da feragat etti ve rakipsiz aday dördüncü turda konfederasyon başkanı oldu (23).

---

23 — Müskirat tütün federasyonu başkanı Naci Kurd konuşmasında duyduğu heyecanı kısa cümlelerle ifade etti ve faydalı çalışmalar yapacağına söz verdi. Naci Kurd halen D. P. İstanbul milletvekilidir.

Bunu müteakip genel sekreter seçimine dört aday gösterildi. Teksif, bu defa da İzmir'deki adayını ileri sürüyor, fakat bu defaki şansın, birincisinden daha az olduğu bir çok delegelerce ima ediliyordu. Seçimlere geçildikten sonra, turlar birbirini takip etti. Bu arada açıkça ifade edildi ki; seçimlerde siyasî mülâhazalar hâkim olmaktadır. Siyasî kanaatler sebebiyle seçim neticelenmemektedir. Kulis arası faaliyetlerde bazı siyasî mes'uliyetleri olanlar da, seçimlerin neticelerini değiştirmeğe gayret etmektedir.

Nihayet onuncu turda eski başkan, genel sekreterliğe seçildi.

Muhasip seçimi daha uzun sürdü; nisap temin edilemeyince, seçimin temsilciler meclisince yapılması kararlaştırılarak sabaha karşı saat 4,05 de (Kongre 11.8.953 deki oturumunu 12.8.953 sabahı bitirmiştir) kongreye son verildi.

Kongrede yönetim kurulu da seçildi; ancak seçim neticelenir neticelenmez, istifalar oldu. İstifa edenler, Teksif delegeleri idi. İki asli üye ve bir yedek üye olarak idare heyetine seçilen Teksif delegeleri, icra heyeti neticeleri, bu seçimler sırasında ayni federasyona bağlı delegelerin birbirlerini rencide edici sözler sarfetmesi gibi sebeplerle derhal istifalarını verdi.

Kongrede seçimi yapılamıyan muhasip üye seçmek için Türk-İş Temsilciler Meclisi 28 Eylûl 1953 de Ankara'da toplandı. Seçim son güne bırakıldı. İlk olarak üç komisyon teşkil edildi ve komisyon çalışmaları başladı. Çalışma. bütçe ve teşkilât komisyonları raporlarını tamamladıktan sonra, 30 Eylûl günü müzakere edildi; kararlara varıldıktan sonra, muhasip seçimine geçildi. Sekiz temsilci adaylığını koydu. Nisab sağlamak kolay olmadı. Altıncı tur sonunda yarım saat dinlenme tatili verildi. Yedinci tur neticeyi belli etti (24).

Bu suretle İstanbul kongresinde neticelendirilemiyen seçimler,

---

24 — Demiryolları işçileri federasyonu başkanı Ömer Ergün muhasip seçildi. Geniş bir muhit kısa zamanda Ergünün kıymetini anladı ve geniş bir sevgi yarattı. Ergün işkolunda geniş bilgi sahibi bir işçidir.

Eylûlün son günü tamamlanabilmişti. İcra heyeti, 1 Ekim 1953 den itibaren tam kadrosu ile faaliyete geçti. Kısa bir zaman sonra Başkanla genel sekreter arasında ihtilâf belirdi. Karadeniz mıntıkasında tetkikler yapan genel sekreterin raporu ve basına intikal eden hususlar (25) icra heyetindeki anlaşmazlığı had safhaya intikal ettirdi. İdare heyeti toplantıya çağırıldı. Bu defa başkan istifaya kalktı ise de, kabul edilmedi. İdare heyeti, icra heyeti ile hükûmet arasındaki soğuk münasebeti de inceledi ve arabuluculuğa karar verdi ise de, Bakanlık, genel sekretere karşı cephe almıştı. İdare heyeti azalarından bir kısmı da sertliğini kaybetmemiş muhaliflerdi. Bu bakımdan Vekil, idare heyetini tam kadro ile kabul ederek, müştereken meseleleri mütalea etmdi.

Kısa bir zaman sonra, milltvekili seçimleri için partiler faaliyete geçtiler. İktidar partisi, icra heyeti başkanını kendi listesinde aday gösterdi. Başkan da icra heyetinden istifa etti. 1954 sonuna kadar icra heyeti başkansız olarak çalışmalarına devam etti. Başkan ve muhasip, tam bir anlayış havası içinde vazifeleri başında bulunmaktadırlar.

14 — Konfederasyonun mali durumu:

Anatüzüğe göre, konfederasyonun gelir kaynakları, aza teşekküllere kayıtlı üyelerin her ay göndereceksleri üçer kuruşla bu işçilerin bağlı olduğu sendikaların verecekleri onar liradan ibarettir. Bunun dışında kanunî yollarla konser, müsamere, kurs ve benzeri işler tertip ederek elde edilecek kâr, gelir kaydedilebilir. Sendikalar genel kurullarında karar vermek suretiyle bağışlarda da bulunur.

Konfederasyon aidat ve teberrülerden başka kaynaklara başvurmadı ve gelir sağlayamadı. Ceza paralarından bir miktar aldı.

---

25 — İsmail İnan'ın raporu gerek Karadeniz Birliğince gerekse Hükûmet Organı Zafer tarafından tenkid edildi.

Halbuki sendikalar, birlik ve federasyonlar kongrede ceza paralarının konfederasyona verilmesi için karar almış, kendi haklarından feragat etmişlerdi. Fakat icra heyeti ile Bakan arasındaki soğuk münasebet, ceza paralarının tamamının konfederasyona verilmesine mâni oldu.

Vekâletin konfederasyona karşı takındığı tavır, iktidar partisine mensup işçilerin hâkim olduğu sendikalardan bir kısmını Türk-İş'e aidat vermeden alıkoydu. Bir kısım sendikalar ve üst teşekküller de aidat müessesesini iyi işletebilecek liyakati gösteremedikleri için, konfederasyona aidat gönderemedilr. Bazıları da şahsn icra heyeti mensuplarını beğenmedikleri için vazifelerini yerine getirmediler. Bir kaç teşekkül de konfederasyona lûzum görmemeğe başladı ve aidat vermeyi bir tarafa bıraktı. Bir kaç federasyon ise, bir müddet aciz geçirdi ve kendi varlığını devam ettirebilmek, vazifelilere maaşlarını verebilmek için Türk-İş'i ihmal etmek mecburiyetinde kaldı. Bütün bu âmiller birleşince, konfederasyonun tabiî gelirleri kesildi. İcra heyeti mütemadiyen alârm işareti vererek aidat gönderilmesini teşvik etti. Sadece bu mevzuda gönderilen tâmimler bir düzineye yaklaştı.

Normal olarak üye teşekküllerin konfederasyona göndermeleri icap eden aylık aidat toplamı, İstanbul Kongresine kadar şöyle idi: 3185,31 lira. İzmir kongresinden İstanbul kongresine kadar geçen on ay zarfında ortalama olarak Türk-İş'e ayda 794,20 lira gönderilmiştir. Halbuki bina kirası vardır, icra heyeti üyelerinin 600 er liradan aylıkları vardır, odacı ve sekreter maaşı vardır. Yakacak, ısıtacak ve benzeri zarurî masraflar vardır. Kırtasiye ve pul masrafı vardır. Bütün bunlar ayda en dikkatli bir tasarrufla 2470 lirayı bulmaktadır.

Üye teşekküllerin taahhütlerini yerine getirmemesi yüzünden konfederasyon her ay 1675,85 lira borçlu duruma düşmüştür. Böylece on aylık ihtiyaç noksanı 16758 lirayı bulmuştur. Halbuki İzmir kongresinde hukuk, iktisat ve basın müşavirleri tutulması istenmiş, bir gazete çıkarılması kabul edilmiş, istatistik bürosunun ihmal edilmemesi hatırlatılmıştı. Parasızlık, bunların hiç birisini

yapmağa imkân vermemiş, icra heyeti de her işi bırakmış "para-para" diye feryada başlamıştır.

Kaldı ki, anatüzük hükümlerine göre, üç ay aidat ödemiyen teşekkül ihraç edilir (Md. 25). Fakat bu madde tatbik edilse idi, konfederasyon infisah edecekti. İdareciler zümresi dışında kalan işçiler, konfederasyonun en sadık ve samimî müdafileri oldu. Onlardan gelen kuvvetle Türk-İş ayakta durabildi. Bazı sendikalar, fedakârlık ve parti tesirlerinden âzade hareket etme misallerini verdi. Konfederasyon yıkılmadı ve icra heyetini teşkil edenlerin ayrı ayrı gayret, muhit, iyi niyet ve tecrübeleri ile Türk işçisinin şerefi olarak kabul edilen konfederasyon şeklen dahi olsa, ayakta kalabildi.

İdareciler sözlerinde durarak, sendikalarının borçlarını vermekte pek muvaffak olamadılar. Ankara'da Çalışma Meclisi toplanırken (Şubat 1954) sendikaların ve diğer işçi teşekküllerinin başında bulunanlar, parlak bir toplantı yaptılar. Borçlarını derhal ödeyeceklerine and verdiler. Hamiyetli liderler, teberrü toplamaktan da geri durmadılar. Fakat bu küçük meblâğlar Türk-İşin sadece parasızlığa tahammül eden icra heyeti mensuplarını oyalamaktan başka bir işe yaramıyordu. Eğer ilk sıralar Vekâlet, konfederasyona ceza parası vermeseydi, ne mefruşat alınabilecek, ne de derli toplu bir bina bulunacaktı.

İzmir kongresinden İstanbul kongresine kadar Çalışma Bakanlığı Türk-İşe ceza paralarından 26500 lira verdi. Bu müddet zarfında aidat olarak 8177,42 lira toplandı. Teberrü miktarı 4107,32 lirayı buldu. Üye teşekküllerin on ayda vermesi gereken para 35038,41 lira iken, bu miktarın 8177,42 lirası tahsil edildi ve üyelerin 27096,07 lira borçları kaldı. İcra heyeti de malî duruma göre alacakları tahsisattan 2763,17 lira eksik alabildiler.

Halbuki mali durumu takviye için ayda 3 kuruş Türk-İş aidatı hesabı ile sendika üyeleri için bir yıllık aidatı karşılamak maksadiyle 36 kuruş değerinde pul bastırılmıştı. Bu pulların 38776,88 kuruş değerindeki 106708 adedi 21 teşekkül ve şahsa dağıtıldı. 200 adet de nümune ve hediye olarak verildi. Ne bu

pullar kısa zamanda teşekküllerden ve şahıslardan işçilere tevzi edildi, ne de elde kalan 193172 adet pul paraya tahvil edilebildi. On ayda yalnız 72 liralık pul parası Türk-İş veznesine girdi.

Bu kadar bozuk bir malî durum içerisinde Türk-İş, ne arzu edilen randımanı verdi, ne de malî durum yanında teşkilâtı Türk-İşle fikir ve işbirliği yaptırmağa muvaffak olacak bir hareket tarzı ihtiyar edilebildi.

15 — Türk-İş'in meşgul olduğu ve olmayı tasarladığı işler:

Konfederasyonun kurulması, her tarafta büyük bir memnunluk uyandırdı. İşçiler, konfederasyonun çok işler yapacağını ümit ediyor ve verilmemiş hakların bu suretle elde edilebileceğine inanıyordu. Türk-İş, aydınlar muhitinde de ilgi ile karşılanmıştı. Bilinıyordu ki, "1952 yılının sonlarına kadar çalışan sınıf" adına âmme organlarına, umumî efkâra, matbuat ve parlâmentoya, nihayet işverenlere hitap edecek; Çalışma Bakanlığı ile çalışan sınıf arasındaki münsaebetleri düzenleyecek, bütün memlekete şâmil kollektif iş ve ücret normlarını hazırlayacak, çalışan sınıfın siyasî fırkalar karşısındaki vaziyetini aydınlatacak, perakende ve ekseriya tezad halinde faaliyette bulunan sendikaları mahallî veya mesleki birlikler ve federasyonlar tarzında teşkilâtlandıracak, mevkut ve gayri mevkut neşriyata istikamet verecek, bahşedilmesi prensip itibariyle kararlaştırılan grev hakkına dayanmak suretiyle icabında iş mücadelelerini organize eyleyecek, iş piyasasını, ücret ve fiat hareketlerini, iş gücü arz ve talebindeki tehavülleri takip eyleyecek, yabancı memleketlerin sosyal hayatını ve çalışma mevzuatını müşahede, tetkik ve bütün memlekete şâmil sosyal yardım servislerini teşkilâtlandıracak, kültür tesisleri vücude getirecek, devlete olan münasebetleri nizamlıyacak yüksek bir sendika organı fiilen ortada yoktu.

İşte bu boşluk, Türk-İşin kurulması ve faaliyete geçmesi ile

yavaş yavaş doldurulmağa başlanmıştır" (26) ümidi belirdi. Hattâ konfederasyon henüz kurulma safhasında iken, bu ümid ve sevinç şöyle izah edildi:

"Cereyanın memnuniyet verici tarafı, hareketin aşağıdan gelmesidir. İşçi ve işveren münasebetlerinin tanziminde tarafsız bir rol oynayan devlet karşısında tek sesle çıkacak bir Türk işçi sendikacılığı mefkûresinin gerçekleştirilmesi, grev hakkının Türk işçisine verilmesinin bahis mevzuu olduğu bir zamanda büyük mânâ kazanıyor. Bilhassa İngiliz İşçi Konfederasyonu statüsünden ilham alınarak hazırlanan 80 maddelik nizamname projesinin hususiyetlerinden daha sonra bu sütunlarda bahsedeceğim.

Şimdiden teşebbüsü selâmlamak, şeytanî kuvvet ve âmillerin karışmadığı gerçek bir Türk sosyalizminin gerçekleştirici vasıtalarından olan bu hareketin mevzu ile alâkası bütün fikir ve politika adamlarınca da desteklenmesi temennisinde bulunmak istiyorum" (27).

Lâkin ne İngiliz Konfederasyonu statüsünden ilham alınmıştı, ne idarecilerin sosyalist kültürü vardı, ne de hareket geniş işçi kütlelerinden geliyordu. Hattâ çalışmalar esaslı olamıyor ve kendi sınıflarını karakterize eden intizam, dikkat, zaman değerlendirmeye uygun bir iş nizamı tesis edilemiyordu.

İzmir kongresinden sonra, Eylül ve Ekim ayları kongre formalitesinin ikmali, konfederasyona bina temini ve mefruşatın alınması ile faaliyete geçildi. 1 Kasım 1952 den itibaren nelerin yapılacağı, altı aylık bir program halinde kâğıt üzerinde sıralandı. Buna göre, Kasım ayında teşkilâta ait sarih malûmat toplanacaktı. Hâlâ bu iş bitirilememişti. Konser ve temsil tertip edilecekti, sarfınazar edildi. Kasım ayında ayrıca ufak tefek "yapılacak işler" vardı; askıda kaldı.

Aralık ayında çalışma mevzuatındaki aksaklıkların giderilmesi için bir komisyon teşkili bahis mevzuu idi. Ayrıca kanun-

26 — Orhan Tuna, İstanbul Üniversitesi İktisad Fakültesi mecmuası, ayrı basım 953.

27 — Z. F. Fındıkoğlu, Cumhuriyet, 23.5.951,

lacaki aksaklıkları belirten malzeme toplanacaktı; ne komisyon bir iş yaptı, ne malzeme toplandı, ne de bir arşiv meydana getirilebildi.

Ocak 1953 de bütün işyerlerinin ve işçi adedinin tesbitine geçilecekti. Halbuki bu muazzam işin güçlüğü bilinmiyor, konfederasyonun kuvveti ve kudreti unutuluyordu. Zaten bu ilmî işi yapacak, anket sorularını hazırlayacak ve işyerlerini bu isteklere cevap vereceğe bir mecburiyete sokacak imkân ve yetki vardı. Program, kâğıt üzerinde kaldı. Malûliyet, ölüm ve işsizlik sigortaları üzerinde çalışılacaktı. Bir hukuk bürosu kurulamadığı gibi, işsizlik sigortası kanun tasarısı için de yabancı mevzuattan faydalanacak tercümanları ve elemanları sağlanamadı. Mütasavver tasarılar unutuldu.

İşyerlerinde 8 saatten fazla çalışılmasını, çocuk ve kadın işçilerin istihdamını, geceleri mesai yaptırılmasını âmir bulunan koordinasyon heyeti kararlarının ilgası için teşebbüse geçilecek, kampanya açılacak, bu kararların meydana getirdiği ekonomik mahzurlar ve sosyal tahribat belirtilecekti; mümkün olmadı.

Memlekette imâl edilen ve ihtiyacı karşılayan mamûllerin ihracının durdurulması sağlanacaktı. Türk-İş, ihracat ve ithalât rejimini inceliyecek, ticarî ve malî sahalarda fikir beyan edecek elemanlardan mahrumdu. Bu mevzuların işçiler lehine olduğu kadar, geniş halk kütleleri yararına etüd edilmesi zaruretine rağmen, bu da yapılamadı; bu ses duyurulamadı.

Şubat 1953, grev hakkının verilmesi için başlıyacak çalışmalar için tesbit edilmiş tarihti. Vekâletin çok önce hazırlayıp bir tarafa attığı tasarının incelenmesi ve Çalışma Vekâletine verilmesi ile iktifa edildi. Esasen sendika, birlik, federasyon gibi işçi teşekküllerinde idareci kadroyu ellerinde tutan iktidar partisi mensupları, 1950 den önceki heyecanı kaybetmiş, hattâ o zamanki isteklerini de unutmuştu. Grev de unutulan istekler arasında idi. Artık grev hakkının tanınması en belli başlı teşekküllerin çalışma ve istek raporlarında yarım satırlık yer işgal ediyordu. Bu da bir nevi yasak savma halinde idi. Bu suretle işçi kütlelerine grev

hakkının unutulmadığı anlatılmak isteniyordu. Bu bakımdan Türk-İş'in grev mevzuundaki aczi, diğerlerinden daha çok benimsendi.

Sendikalar ve iş mahkemeleri kanunları da Şubat ayında incelenecekti. Teşebbüse geçmek, bir "tahrirat yazmak" şeklinden ileri gidemedi. Konfederasyonu temsil eden bir rozet hazırlanması da programda vardı. Unutuldu. İşçi marşı hazırlanacaktı. Ne mükemmel bir güfte temin etme imkânı hazırlandı, ne bestelenmiş bir söz yığını ortaya çıkarıldı.

Mart'ta İş Kanununun tâdili ve yeni baştan ele alınması için teşebbüse geçilmesi mükarrerdi. İş Kanunu ele alınmadı, tâdili de sağlanmadı. Genel ve bayram tatillerinde yalnız İş Kanununa tâbi işyerlerinde işçilere verilen yarım yevmiyelerin tam yevmiye haline getirilmesine çalışılacaktı. Kanun hâlâ eski şeklini muhafaza ediyor.

İşyerleri için tek tip yönetmelik hazırlanacaktı. Ne mevcut yönetmelikler derlendi, tasnif edildi ve işçi aleyhinde olan kısımları meydana çıkarıldı, ne de ideal bir iç yönetmelik tasarısı vücude getirilebildi.

Nisan ayında asgarî ücret bareminin bütün işkollarında ve bütün bölgelerde tatbiki için teşebbüse geçilecekti. Bu iş de hâlâ Çalışma Bakanlığının arzusuna bağlı olarak gayet ağır şekilde yürütülüyor ve konfederasyon, memleket ölçüsünde bir istek hareketini organize edemiyor.

Bu altı aylık faaliyet programını ikinci bir altı aylık faaliyet takip edecekti. Bu arada yönetim kurulundan da direktifler alınacaktı.

Yönetim kurulu toplandı (30 Mart 1953). Ertesi akşam mesaisine son verdiği gün şu tebliği neşretti:

"Yönetim kurulunun aldığı kararlar ve icra heyetinde vukua gelen değişiklikler, konfederasyonu ciddî ve müsbet bir istikrar devresine sokmuş bulunmaktadır. Her teşkilâtta olduğu gibi Türk-İş'in de geçirdiği bir istihale devresi vardır. Fakat aklı selim sahibi işçinin ve onun temsilcilerinin mutedil ve hesaplı düşün-

celer sayesinde bütün bu boşlukların bir anda doldurulduğu memnuniyetle görülmektedir.

Konfederasyonumuzun, kulağını dayamak suretiyle tamamen işçiyi ve bağlı teşkilâtı dinlemekte olduğunu şu misalle anlamak mümkündür:

Yönetim kurulumuz, yaptığı bütün müzakereler esnasında, teşkilâttan kâfi derecede talep vaki olduğu takdirde, Temmuz 1953 ayı içerisinde İstanbul'da bir olağanüstü kongrenin yapılmasını dahi uygun görmüştür."

Daha önce belirtilen ihtilâflar karşısında yönetim kurulunun verdiği bu kararlar, çalışmalar hakkındaki memnunluğunu ifade ediyordu. Bahis mevzuu kongre toplandı; kararlar verdi ve seçimler yaptı, dağıldı.

16 — Konfederasyon, olağanüstü kongreye hangi işleri yaparak çıktı ?

İzmir kongresinden İstanbul kongresine kadar geçen on bir aylık bir devre içinde Türk-İş'in halline çalışıp da muvaffak olduğu işler yok değildir. Netekim olağanüstü kongreye sunulan rapor, yapılan işleri de anlatmıştır:

1 — İcra heyeti Çalışma Vekâleti bütçesinin azlığını mesele olarak ele aldı. Konfederasyona göre; "muazzam bir insan topluluğunu ve aynı zamanda sanayi ve iş âleminin kaderini omuzlarında taşıyan Çalışma Vekâletinin, mes'uliyet sahası ile mütenasip bütçe ve kadroya sahip olmaması, içtimaî bir boşluk teşkil eder." Bunun içindir ki, devlet bütçesi müzakere edilirken, Türk-İş, milletvekillerine hitaben yazılan bir mektubu Meclis kapısı önünde dağıttı. İstenen netice alınmadı. 1954 devlet bütçesinde Çalışma Vekâleti için 2399765 lira ayrıldı. (Yani devlet bütçesinin yüzde 0,102 si, onbinde on buçuğu). Türk-İş; bütçenin hiç olmazsa 5 milyon lira olmasını istiyordu.

2 — Bir çok işverenler veya vekilleri, hususî müesseselerde olsun, resmî teşekküllerde olsun, sendikalara ve sendikalı işçilere baskı yapmaktadırlar. Türk-İş, "vicdan ve toplanma hürriyetini

serapa baltalayan bu yıkıcı hareketler karşısında" lâkayd kalmadı ve Çalışma Vekâletine yaptığı müracaatlardan müsbet bir netice alamayınca, beyanname neşretti. Türk-İş, "Sendikacıların baskıdan kurtulmasına medar ararken, bu defa baskının en ağırına maruz kalmak bedbahtlığına" uğradı. Ayancık ve Değirmisaz işçilerinin uğradığı çeşitli baskı hareketleri, konfederasyon tarafından basına aksettirildi.

3 — Her yıl toplanan İşçi Sigortaları Genel Kurulunun verimli olması için, genel kurul delegeleri ile bir toplantı yapıldı. Teşkiât Kanununun değiştirilmesi istendi. Esasen konfederasyon, daha önce Bakanlığın hazırladığı 4792 sayılı İşçi Sigortaları Kurumu Kanununun maddelerini tâdil eden tasarıyı incelemiş ve görüşünü teşkilâta bildirirken ne istediğini anlatmıştı:

"İşçi Sigortaları Teşkilâtı, işçi ve işverenlerden alınan primlerle yaşayan, bu primler ve bu primlerin işletilmesi ile sağlanan imkânlar nisbetinde işçiye gerekli sosyal yardımı yapmak üzere kurulmuş bir teşekkül olduğuna göre, ilk plânda işçi ve işverenleri ilgilendirir. Bu bakımdan Sigorta Kurumunun kuruluşu hakkındaki kanunda yapılacak tadilât da evvelâ asıl hak sahiplerinin fikirlerinin alınması iktiza ederdi. Vekâletin hazırladığı tasarı 28 maddelik esas kanunun 7 maddesini değiştirmekte ve bu değişiklik neticesi, İşçi Sigortaları Kurumunu iktisadî devlet teşekkülü haline ifrağ etmektedir.

Konfederasyon ise, kurumu iktisadî devlet teşekkülü hüviyetinden kurtarıp tamamiyle işçi ve işverenler tarafından idare edilen sosyal sigorta haline getirmek ve sadece sigortalıların primlerini ve bu primlerin işletilmesi ile elde edilecek sermayenin teminatı bakımından devletin sıkı kontrol ve mürakabesi altında bulundurulmasını temin maksadiyle kanunun yeniden gözden geçirilmesinin yerinde olacağı kanaatına varmıştır."

4 — Konfederasyon ithal sistemimizin istikrarsız bazı taraflarının "memleket endüstrisi ve ekonomisinin mazbut bir uzvunu teşkil eden" cam ve çivi sanayiinin durumu ile meşgul oldu. Lüzumlu maddelerin ithalinin sür'atle yapılmasını temine

çalıştı. Bu arada mensucat sanayiinin ihtiyaç duyduğu tops ithalinin lüzumunu da belirtti.

5 — Asgarî ücret yönetmeliğinin bütün yurtta ve bütün işkollarında tatbikini istedi.

6 — İşyerleri yönetmeliği konusu üzerinde durdu. "Kullanışı ve mahiyeti itibariyle iş yerince tek taraflı ve hattâ kanuna mugayir hükümler konmak suretiyle tasdiki mümkün kılınan işyeri içyönetmeliklerinin antidemokratik oluşu; ayrıca işçinin hayat ve istikbali ile oynaması bakımından iki büyük vebal taşımaktadır." Bu sebeple işyerleri içyönetmeliklerinin muayyen tiplere ircaı lâzımdır.

7 — Hamilton Şirketinin işyerinde çalışan işçilere yapılan baskılar bir sendika kurulmasını icap ettirdi. Şirket; sendika kurulur kurulmaz işçilere baskıyı arttırdı. 40 işçi işten çıkarıldı. Ellerinden zorla ibranameler alındığı işçiler tarafından iddia edildi. Türk-İş hukuk müşavirliğini de yapan bir avukat Merzifona işyerine gönderildi. Bir kısım işçilerin tekrar işe alınması sağlandı. Hamilton Şirketi mensuplarından bir yabancı tabanca ile bir işçiyi öldürdü. Bu yabancı; öldürülen işçinin ailesine 300 lira vererek hakkından feragati istedi. Türk-İş bu miktarı 5000 liraya çıkarttı.

8 — Seyhan pamuk tarlalarında çalışan işçilerin asgarî ücreti kiloda 11 kuruş olarak tesbit edilmişti. Asgarî ücret komisyonunun bu kararına işverenler itiraz etti. Yüksek kurul bu ücreti 10 kuruşa düşürdü. Türk-İş, Şûrayı Devlete itiraz edilmesini temin etti.

9 — Konfederasyona göre; "memleket sanayiimizin ilerlememesi ve bazı mühim çöküntülere uğramasının sebebi, yerli malına kıymet verilmemesinden ileri geliyor." Bunun için Türk-İş, yerli malı haftasında bir beyanname yayınladı. "Yerli malı kullanmakta, satın almakta ve müşteri olmakta hükûmetin örnek olması" istendi.

10 — Hükûmetin hazırladığı Deniz-İş Kanunu hakkında işçi görüşlerini tesbit etti. İlgililere bildirdi.

11 — Hakem kurulları hakkındaki kanunun tâdiline çalıştı.

12 — Susurluk'taki İngiliz Borasit Şirketinin senelerden beri "işçilere yaptığı fena muamelelerinin çirkin tabloları" tesbit edildi. 20-30 sene çalışarak ihtiyarlayan yüzlerce işçinin kıdem haklarının verilmediği anlaşıldı. 190 işçinin uğradığı haksızlıkları önlemek için dâva açtı.

13 — Grev Kanununun 1950 yılında hazırlanmasına rağmen, kabul edilememesi üzerinde durdu. Dendi ki: "Bize kalırsa Türk işçisine grev hakkının tanınması zamanı gelmiş ve geçmiştir. Grev hakkına sahip olmayan sendika, ayaksız başa benzer; her şeyi düşünür, kotarır ve fakat hiç bir yere gidemez. Dünya medeniyetinin inkişaf haritalarına koyduğu bundan başka bir çizik, yoktur."

İstanbul kongresine sunulan rapordaki fikir - faaliyetler işte bunlardan ibaretti.

17 — **Konfederasyonun anatüzük hükümleri:**

Türk-İş anatüzüğü, İstanbul Tekstil ve Örme Sanayii İşçileri Sendikasınca (28) hazırlandı. Anatüzük, Bursa'da kat'î şeklini aldı. İzmir kongresinde ilk ciddî tâdillere uğradı.

Anatüzük 52 aslî, 7 geçici maddeden ibaretti. Konfederasyonun kısaltılmış adı "Türk-İş" olarak kabul edildi. Konfederasyonun gayeleri şunlardır:

Üyelerinin meslekî, iktisadî, içtimaî, maddî ve manevi menfaatlerini korumak, toplu olarak bu menfaatlara aykırı hareket edenlerle hiç bir şekilde dinî, felsefî inanç ve siyasî parti farkı gözetmeksizin mücadele etmektir. Türk-İş, bütün işçilerin her nevi demokratik haklarını müdafaaya ve yeni haklar ve menfaatler elde etmeğe, işçilerin kollektif iş emniyetini sağlamağa çalışır. İşçilerin gerek özel, gerek iktisadî devlet teşekkülleri veya resmî

28 — Sendika konfederasyon anatüzüğünün hazırlama vazifesini Bahir Ersoy, ve Şaban Yıldıza zıraktı. Bunlar da bir teknik müşavirle Anatüzüğü hazırladılar.

işyerlerindeki menfaatlerinin kollektif iş mukaveleleri ile garanti altına alınmasını sağlar. İşçilerin hayat endekslerine uygun seyyal bir ücretle, en az orta halli bir geçim seviyesini sağlayacak ücret almalarını temine, işçilerin, işten ayrıldıktan veya çıkarıldıktan sonra en az üç ay geçimini sağayacak bir işsizlik sigortasının tesisine çalışır.

İşçilerin meslekî ve genel kültürlerinin devlet memurları tarafından özel öğretim müesseseleri ile hiç bir öğretim masrafı ödemeden ve iş kazası ile ölen işçilerin çocuklarına resmî okullarda parasız olarak tahsillerine devamını temin edici kanunların çıkarılmasına ve mevcutların ıslahına çalışır. Ayni işte ayni ehliyetle çalşacak işçilerin yaş, cins ve din farkı gözetmeksizin eşit ücret almalarına çalışır. Bütün bunlardan başka, işçilerin vesayetten kurtulmasına, her türlü ekonomik ve sosyal menfaatlarının korunması ile, çalışma saatlerinin azaltılmasına ve buna muvazi olarak ücret seviyelerinin yükseltilmesine çalışır.

Anatüzük, Türk-İş'in üyelerini meslekî federasyonlar ve mahalli sendikalar birlikleri, bunlara bağlı sendikaların üyeleri şeklinde mütalea etmiştir. Ancak beşinci madde şunu âmirdir:

Branşında meslekî federasyonu bulunan sendikalar, vilâyet veya bölge birlik veya federasyonlarına da aza yazılabilirler. Fakat bu yibi sendikalar ancak meslekî federasyonları vasıtasiyle Türk-İş nezdinde temsil edilirler.

Bu hüküm, Bursa toplantısında ciddî ihtilâflara yol açtı. Bu maddenin ilk kongrede karara bağlanmasına karar verildi. İzmir kongresinde bu madde şu şekli aldı:

"Genel kurula mahallî veya bölge birlikleri tarafından gönderilecek delegelerin meslekî federasyonu bulunan sendikalardan olmaması şarttır. (Bu madde, neşri tarihinden itibaren iki yıl sonra yürürlüğe girer).

Konfederasyon iç teşkilât bakımından şöyledir:

1 — İcra heyeti,

2 — Yönetim kurulu,

3 — Temsilciler heyeti,

4 — Haysiyet divanı,
5 — Mürakabe heyeti,
6 — Genel kurul.

İcra heyeti üç kişiden ibarettir. Başkan, genel sekreter, murakib üye. Başkan ve genel sekreteri genel kurul ayrı ayrı ve ismen seçer. Muhasip, temsilciler meclisi üyeleri arasından seçilir. İcra heyeti başka işçi teşekküllerinde sorumlu vazifeler alamazlar. Başkan, konfederasyonu temsil eder. Her türlü yazışmalar, haber alma, Türk-İşin gayeleri ile ilgili yayın ve istatistikleri derleme ve kararları infaz etme genel sekretere aittir. Genel sekreter, veznedarlık ve muhasiplik yetkilerini de haizdir. Murakip üye, teşekküllerin genel kurul toplantılarını takip eder, müşahedelerini bir raporla genel sekretere bildirir.

Bu hükümler İzmir kongresinde çok değiştirildi.

Murakip üye, mes'ul muhasip şekline getirildi. Genel sekretere bırakılmış olan veznedarlık ve muhasiplik yetkileri alındı ve muhasibe verildi.

Yönetim kurulunun 9 aslî ve 9 yedek üyesi vardır. Yönetim kurulunu genel kurul seçer. İcra heyeti kararlarını ve faaliyetlerini gözden geçirir, gerekli direktifleri verir. Altı ayda bir toplanır. İcra heyeti, fevkalâde ahvalde yönetim kurulunu olağanüstü toplantıya çağırabilir.

Mümessiller heyeti, üye teşekküllerin yönetim kurulları tarafından üçte iki çoğunlukla üç yıl için seçilen birer üyeden teşekkül eder. Üyelerden biri kendi sendikasının üyelik sıfatını kaybederse, Türk-İş'teki vazifesinden de uzaklaştırılır. Yerine o sendikadan bir üye istenir. Mümessiller heyeti yılda bir defa toplanır. Lûzum görürse, genel kurulu toplantıya davet eder. Genel kurulun fevkalâde toplantıya çağırılması halinde, mümessiller heyetinin raporu haklı görülmezse, genel kurulun toplanması lehinde oy verenler bir devre geçmedikçe mümessil seçilemezler.

Haysiyet divanı 5 asil ve 3 yedekten teşekkül eder. Türk-İş'in manevî şahsiyetine saygı göstermiyen ve anatüzüğe aykırı hareket edenler hakkında icra heyetinin veya yönetim kurulunun ve-

receği rapor üzerine toplanır. İhtar, tevbih, muvakkat ihraç, kesin ihraç kararları verir.

Bursa toplantısında murakip üyenin yardımcıları ile birlikte mürakabe heyetini teşkil ettiği yazılmıştı. İzmir kongresinde mürakabe heyetinin genel kurul tarafından seçilmesi ve 3 asil, 2 yedek üyeden teşekkül etmesi kararlaştı. Mürakabe heyeti Türk-İş'in bütün organlarının malî ve idarî bakımdan denetlemesini yapar.

Genel kurul, konfederasyonun en yüksek organıdır. Üye teşekküllerin delegelerinden teşekkül eder. İşçi sayısı 100-1000 e kadar bulunan teşekkül bir, 1001-2000 e kadar üyesi bulunan teşekkül iki, 2001-3000 e kadar üyesi bulunan teşekkül üç, 3001-5000 e kadar üyesi bulunan teşekkül dört, 5001-10.000 e kadar üyesi bulunan teşekkül altı, 10.000-15.000 e kadar üyesi olan teşekkül sekiz, 15.000-20.000 e kadar üyesi olan teşekkül on delege ile genel kurulda temsil edilir. 20.000 den itibaren her 5000 üye için birer delege ilâve edilir.

Genel kurula seçilecek delegenin mensup olduğu sendikanın en az 18 aylık üyesi olması şarttır. Genel kurul üç yılda bir Nisan ayında ve muhtelif şehirlerde toplanır.

Fransa, İsviçre, Kanada, Arjantin Federasyonları ve Hür Dünya İşçi Sendikaları Konfederasyonunun anatüzükleri gözden geçirildikten sonra meydana getirilen anatüzük ilk defa Bursa toplantısında (6 Nisan 1952) muhtelif teşekküller temsilcileri tarafından incelendi. Bazı tâdillere uğratıldı. İzmir kongresinde, anatüzük gayeleri arasında yer alan bir fıkranın kaldırılması istendi ve kaldırıldı. Bu fıkra şuydu:

"İşçilerin gerek özel, gerek iktisadî devlet teşekkülleri veya yarı resmî işyerlerindeki menfaatlarının kollektif iş mukaveleleri ile garanti altına alınmasını sağlar."

Bir fıkra daha çıkarıldı:

İşçilerin vesayetten kurtulmasına, her türlü ekonomik ve sosyal menfaatlarının korunmasına ve çalışma saatlarının a-

zaltılmasına ve buna muvazi olarak ücret seviyelerinin yükseltilmesine çalışır."

Bu madde de çıkarıldı:

"İcra heyetinin hiç bir faaliyeti, memleketin bütünlüğüne ve sosyal nizamının ihtilâlci hareketlerle değiştirilmesine ait işler olamaz."

İzmir kongresinde anatüzükteki "işçi sınıfı" tâbiri de kaldırıldı. Bursa tüzüğüne göre; icra heyeti işçi sınıfının menfaatlarını haleldar ettiği olaylar veya kararlar karşısında mevzuatın tâdili için lûzum gördüğü vastalara başvurur (Eski şekil, Md. 22). Ve bu sahada sendikalara yapılacak tebligat daima zata mahsus olacak, tebliği alan mes'ul işçi, tebliğin mahremiyetinden birinci derecede sorumlu olacaktır (Eski Ş. Md. 43). Aksi hareket edenler, haysiyet divanının toplanmasına ve gerekli kararın verilmesine lûzum kalmadan, icra heyeti tarafından vazifelerinden ve mevkilerinden uzaklaştırılır (Eski Ş. Md. 44).

İzmir kongresinde bu maddeler çok değiştirildi. İcra heyetinin "işçi sınıfının menfaatlarını" değil, "işçilerin menfaatlarını haleldar ettiğini gördüğü herhangi bir hâdise karşısında, lûzumlu kararları alacağı ve tatbik edeceği" anatüzüğe geçirildi. Zata mahsus tebligata lûzum görülmedi. Buna karşılık "konfederasyon icra uzuvları tarafından verilen kararları yerine getirmiyenler, haysiyet divanına verilir" dendi (Md. 43). Tebligat hilâfına hareket edenlerin derhal mes'ul mevkilerden icra heyeti kararı ile uzaklaştırılması uygun görülmedi. Bu madde, anatüzükten çıkarıldı.

Olağanüstü İstanbul kongresinde de anatüzük tadilâtı oldu. Bu suretle gelecek kongreye kadar anatüzük üç toplantıda üç defa değiştirildi.

18 — Konfederasyonun azası:

Ankara Valiliğine verilen dilekçe ve anatüzükteki hükümlere göre, konfederasyonun kurucuları şu birlik ve federasyonlardı:

1 — Ankara İşçi Sendikaları Federasyonu (sonradan adı Birlik oldu),
2 — Adana, Çukurova İşçi Sendikaları Birliği (sonradan Güney İşçi Sendikaları Federasyonu adını aldı),
3 — Bursa İşçi Sendikaları Birliği,
4 — Eskişehir, Sakarya Bölgesi İşçi Sendikaları Federasyonu,
5 — İstanbul İşçi Sendikaları Birliği,
5 — İstanbul İşçi Sendikaları Birliği,
7 — Karabük Demir Çelik Sanayii İşçileri Sendikası,
8 — Tarsus, Akdeniz Bölgesi İşçi Sendikaları Birliği,
9 — Türkiye Otel, Lokanta ve Eğlence Yerleri İşçileri Sendikaları Federasyonu (Toleyis),
10 — Türkiye Taşıt İşçileri Sendikaları Federasyonu (TİF),
11 — Türkiye Tekstil ve Örme Sanayii İşçileri Sendikaları Federasyonu (Teksif).

Halbuki konfederasyonun kurucuları arasında iki teşekkül yer almadı:

1 — Karabük Demir Çelik Sanayii İşçileri Sendikası,
2 — Tarsus, Akdeniz Bölgesi İşçi Sendikaları Birliği.

Buna mukabil, Karadeniz Bölgesi İşçi Sendikaları Federasyonu kurucu oldu. Sonradan da şu teşekküller konfederasyona iltihak ettiler:

1 — Demiryolları İşçi Sendikaları Federasyonu,
2 — Deniz-İş Federasyonu,
3 — Tütün, Müskirat ve Yardımcı İşçi Sendikaları Federasyonu,
4 — Murgul Bakır Madeni İçileri Sendikası.

1 Haziran 1954 tarihine kadar Türk-İş'in üyeleri kurucu ve katılmış üye olarak bundan ibaretti. Sonradan bazı teşekküller de iltihak ettiler ve konfederasyonun azası kurucu ve katılmış üyeler olarak şunlar oldu:

1 — Ankara: İşçi Sendikaları Birliği,
2 — Adana: Güney İşçi Sendikaları Birliği,
3 — Bursa: İşçi Sendikaları Federasyonu,

4 — Eskişehir: Sakarya Bölgesi İşçi Sendikaları Federasyonu,
5 — Eskişehir: Devlet Demiryolları İşçi Sendikaları Federasyonu,
6 — Eskişehir: Şeker Sanayii İşçileri Sendikaları Federasyonu,
7 — İstanbul: İşçi Sendikaları Birliği,
8 — İstanbul: Deniz - İş Federasyonu,
9 — İstanbul: Teksif,
10 — İstanbul: Tif,
11 — İstanbul: Toleyis,
12 — Müskirat, Tütün Federasyonu,
13 — İskenderun: Hatay İşçi Sendikaları Federasyonu,
14 — İzmir: İşçi Sendikaları Federasyonu,
15 — İzmir: Ege Federasyonu,
16 — Samsun: Karadeniz Bölgesi Federasyonu,
17 — Murgul Bakır Madeni İşçileri Sendikası,
18 — Diyarbakır İşçi Sendikaları Birliği.

Bütün bu sendikalar, birlik ve federasyonlarına kayıtlı üye sayısı 150.000 i bulmaktadır.

ALTINCI KISIM

TEŞKİLÂTLARIN MEŞRUİYETİ VE KARŞILAŞILAN ENGELLER

Çalışma Vekâletince meşru sayılan teşekküller:

İŞÇİ sendikaları birlikleri, federasyonları ve konfederasyonun meslek teşekkülleri olarak yaşamaları ve fonksiyonlarını lâyıkı ile yapabilmeleri için geniş bir hürriyete ihtiyaç duydukları muhakkaktır. Gerek İş Kanunu, gerekse Sendikalar Kanunu, hürriyetleri kısıcı maddeleri de ihtiva ettiğinden, işçi teşekkülleri arzu ettikleri gelişmeye kavuşamamaktadır. O kadar ki, 1947 veya 1948 de kurulmuş olan teşekküllerden bazıları dahi, 1954 sonlarına doğru Çalışma Vekâletince gayrimeşru teşekküller olarak karşılanmaya başlamıştır.

Vekâletin son zamanlarda 5018 sayılı Sendikalar Kanununun 8. maddesinin 2. fıkrasına istinad etmesi ve bu yolda işçi teşekkküllerine tebligat yapılması, işçi teşekkülleri arasında hoşnutsuzluk yaratmış ve çeşitli rivayetlerin dolaşmasına yol açmıştır. Çalışma Vekâletinin görüşü şudur:

Birlik, federasyon ve konfederasyon kurmak için iki yol vardır: Bunlardan birisi, genel kuruldan kurma veya katılma kararı almak, diğeri de üyelerden imza toplamak. Kongreden karar alınacaksa, sendikalara kayıtlı âzanın üçte ikisinin kongrede bulunup bu kurma veya katılma kararına iştirak etmesi lâzımdır. Yahut imza toplamak cihetine gidilecekse, bu takdirde sendikaya kayıtlı âzanın tamamının iltihak veya kurma kararına imza koy-

ması lâzımdır. Halbuki bir çok sendikalar birlikleri ve federasyonları, hattâ konfederasyon kurulurken bunlara riayet edilmemiştir. Sendikaları kurma ve katılma kararları kanunî değildir ve formaliteler eksiktir. Bu bakımdan teşekkül tarzları kanuna aykırı olan birlik ve federasyonların konfederasyon kurmaları da gayri meşru, bu gayri meşru teşekküllerin delegelerinin katıldığı kongrelerde verilen kararlar, tüzük tâdilleri ve seçimler de gayri meşrudur.

Bu kanaate göre Vekâlet, meşru teşekkülleri şöyle sıralamıştır

1 — Deniz İş Federasyonu,
2 — Teksif Federasyonu,
3 — Müskirat Tütün Federasyonu,
4 — Ege Federasyonu,
5 — Karadeniz Federasyonu,
6 — Demiryolları Federasyonu,
7 — Şeker Sanayii Federasyonu,
8 — Gaziantep Federasyonu,
9 — Kocaeli Birliği,
10 — Türk - İş Konfederasyonu.

Türk İş Konfederasyonuna katılma veya kurma kararı veren teşekkküllerin hepsi meşru sayılmamaktadır. Hem kuruluşları, hem de konfederasyona katılma kararını usulüne göre vermeleri itibariyle Vekâlet, Türk-İş'in üyeleri olarak şu teşekkülleri meşru kabul etmektedir:

1 — Teksif Federasyonu,
2 — Demiryolları Federasyonu,
3 — Ege Federasyonu,
4 — Deniz - İş Federasyonu.

Bu kanaatladır ki Çalışma Vekâleti, Ankara Valiliğine gönderdiği bir yazıda (14 Eylül 1954) diyor ki:

"8-8-1953 tarihinde İstanbulda aktedilen konfederasyon umumî heyet toplantısında, kanunen rey hakkını haiz olmayan delegelerin

de İştiraki ile konfederasyon ana nizamnamesinin bazı maddelerinin tâdil edildiği anlaşılmaktadır.

Medenî Kanunun 60. maddesinde kararın umumî heyette hazır olan âzanın ekseriyeti ârâsı ile verileceüi hükme bağlandığı cihetle, tâdil kararının kanun hükümlerine uygun olarak iltihak kararı almış bulunan birlik ve federasyon delegelerinin ekseriyeti tarafından verilmesi icap eder."

İşçi teşekkülleri bu görüşe iştirak etmiyor:

MAHİYETİNİ belirttiğimiz görüş, bir çok birlik ve federasyonları yeni kongreler yapmağa ve eski kararlarını tashihe mecbur etti. Fakat 1954 sonuna kadar konfederasyonun durumu tamamen meşru hale getirilemedi. Zira, iltihakları kanun hükümlerine — Vekâletin tefsirine göre — uygun hâle getirilemiyen teşekküller vardır. Bu bakımdan konfederasyon da müşkül duruma düşürülmüş bulunmaktadır. Fakat Türk-İş'in mütalea ve itirazları teşkilât tarafından benimsenmiştir. Konfederasyon icra heyeti, Ankara Valiliğine gönderdiği bir yazıda (22-12-1954) durumu kendi cephesinden şu şekilde mütalea ediyor:

"— 1 — 5018 sayılı işçi ve işveren sendikaları ve sendika birlikleri hakkındaki kanunun birinci maddesinin son fıkrasında (Sendikalar bu kanun hükümlerine tâbidir, bu kanunda sarahat olmayan yerlerde Cemiyetler Kanunu ile Medenî Kanun hükümleri uygulanır) denmektedir.

2 — Kanunun bu açık hükmünden şu cihet vazıhan anlaşılmaktadır ki, sendikalar veya bu kanuna göre kurulan birlikler hakkında Cemiyetler Kanunu ile Medenî Kanunun tatbik olunabilmesi, ancak 5018 sayılı kanunun bu hususta bir hüküm sevketmemiş bulunmasına vabestedir.

3 — Halbuki, "5018 sayılı kanunun 8. maddesi 2. fıkrasında bu gibi birliklerin kurulabilmesi, ancak birliğe katılmak isteyen sendikaların mevcut üyelerinin üçte ikisinin muvafakatına bağlıdır" denilmektedir.

4 — Maddenin bu açık ifadesine nazaran, mevzubahis olan üçte iki muvafakattir. Bu muvafakatin umumî heyette veya umumî heyet dışında verilmesinin ayrılık arzeden hukukî bir kıymeti mevcut değildir.

5 — Vazıı kanun sendikaların, cemiyetlerden daha başka bir takım ayrı hususiyetler arzettiğini dikkat nazara alarak bu hükmü sevketmiş bulunmaktadır.

6 — Şayet bu hususta Çalışma Vekâletinin ileri sürdüğü gibi Cemiyetler Kanunu ile Medenî Kanun hükümlerinin bu mevzuda tatbiki kasdolunmuş olsa idi, 5018 sayılı kanunun 8. maddesinde iltihak için ayrıca bir madde konulmaz ve bu cihet tamamen meskût geçilirdi. 5018 sayılı kanunun 8. maddesinde vazıh bir hüküm bulunduğuna ve birleşmenin ne şekilde cereyan edeceği açıkça bildirilmiş olduğuna göre, bu hususta ayrıca Cemiyetler Kanunu ve Medenî Kanun hükümleri tatbik olunamaz.

7 — Vekâletin Medenî Kanun ve Cemiyetler Kanunu hükümlerinin hâdiseye tatbik esasına dayanan mütaleası ve bu derecede açık hüküm müvacehesinde hukukî bir kıymet ifade etmemektedir. Esasen bu teşekküllerin konfederasyona iltihakına dair olan karar ve zabıtlar vaktiyle gerek Çalışma Vekâleti ve gerekse ilgili idarî makamlarca tasvip edilmiş ve bugün ileri sürülen itirazların hiç birisinin o zaman vuku bulmadığına ve bu suretle birleşme keyfiyetlerinin resmen mevcut bulunduğuna nazaran, bugün bazı sebepler serdi ile mevcut bir hukukî durumun tebdiline imkân bulunamamaktadır.

Bu sebeple, Vekâletin bu iltihak keyfiyetine ilişen iddiasının varid ve muteber olmadığını saygılarımızla arz ederiz."

Konfederasyonun itirazına rağmen Vekâlet, ilk kararında ısrar etmektedir. İşçi teşekkülleri bu ısrarları "sendikalara güçlük çıkarmak"tan başka türlü tefsir etmiyor. Hattâ "işçi sendikalarının kuvvetlenmeğe başlaması, bir kısım işçi teşekkülleri idarecilerinin iktidar partisine kayıtlı olmaması, Vekâleti aleyhimizde harekete geçirdi" denmesine yol açıyor.

İst. İşçi Sendikaları Birliği ve Millî Tesanüt Birliği:

İSTANBUL İşçi Sendikaları Birliği, Millî Tesanüt Birliğine girmeğe karar verdi. Bu, zamanın şartları içerisinde dikkate değer bir karardı. Millî Tesanüt Birliği, gaye olarak şunu almıştı:

"Vatandaşların devamlı bir tesanüt fikri etrafında birleşmesini sağlamak, memlekette sosyal barış ve âhenk idealini hâkim kılmak için, komünizm, irtica, ırkçılık gibi millî birliği ve millî varlığı bozan hareketlerle ve bu arada parçalayıcı bölgecilik cereyanları ile mücadele etmek, İnsan Hakları Beyannamesi ile tesbit edilmiş bulunan hak ve hürriyetleri tahdid eden ve sosyal gelişmelere engel olan cereyanlara karşı koymak, Türk devrimlerinin getirdiği müesseseleri korumak, geliştirmek, geniş ölçüde halk kitlelerinin candan malı olmalarına çalışmak, yetişkinler eğitimine önem vererek "inkilâp zihniyeti"ni canlı tutmaktır" (Md.)

İstanbul İşçi Sendikaları Birliğinin genel kurulu tarafından verilen Millî Tesanüt Birliğine girme kararından sonra, işçilerin bazı mühim talepleri bu yeni kurula da aksettirilmeğe başladı. Hattâ işçilerin müdafaa ettikleri tezler (Sendikalar Birliğinin Tesanüt Birliğindeki temsilcisi Celâl Beyaz'dır) sabah gazetelerine başyazı mevzuu olmağa dahi başladı. Bu ve buna benzer hâdiseler üzerine olacak ki, İçişleri Vekâleti, İşçi Sendikaları Birliğinin Tesanüt Birliğinde yeri olmamak lâzım geldiği tezini savundu. Tebligat yaptı. Bunun üzerine Millî Tesanüt Birliği, Vekâlete şunları bildirdi:

"Cemiyetler Kanununa göre teşekkül etmiş dernekler, bu kanunun 4/3 maddesine göre, birlik kurabileceklerinden, diğer kanunlara tevfikan kurulmuş bulunan toplulukların bu birliklere dahil olmamaları iktiza etmektedir. Nitekim İşçi ve İşveren Sendikaları ve Sendikalar Birlikleri hakkındaki 5018 sayılı kanunun 8 inci maddesi bu görüşümüzü teyid eder mahiyette olduğundan, bahis mevzuu maddenin ona göre ıslâhı ve birliğe dahil olmak isteyen İstanbul İşçi Sendikaları Birliğinin bu hususdaki talebinin reddedilmesi icabeder" denilmektedir.

Halbuki, 5018 sayılı kanunun 1 inci maddesinin son fıkrası, bu kanunda sarahat bulunmayan hallerde, Cemiyetler Kanunu ile Medenî Kanun hükümleri uygulanır demekle, gerek Cemiyetler Kanunu ve gerekse Medenî Kanuna atıf yapmaktadır. Binaenaleyh, 5018 sayılı kanunun 8 inci maddesinde, sendikaların kendi aralarında kuracakları birliklerin yine ayni kanuna tâbi olacakları hususunda bir kayıt vardır. Fakat Sendika Birlikleri nin, umumî hükümlere ve diğer kanunlara göre kurulmuş olan konfederasyonlara, yahut birliklere iltihakı hususunda hiç bir kayıt mevcut değildir. Böylece, bir federasyon olan İstanbul İşçi Sendikaları Birliğinin Millî Tesanüt Birliğine iltihakı için 5018 sayılı kanuna göre değil, Cemiyetler Kanunu ve Medenî Kanuna göre amel edilmesi lâzım geldiki kanaatındayız.

Kaldı ki, 5018 sayılı kanunun 8 inci maddesi, sendikaların aralarında kuracakları birlikten bahsetmektedir. Millî Tesanüt Birliğine dahil olan bahis mevzuu teşekkül ise, münferid olarak şu veya bu sendika değil, sendikaların bu kanuna göre toplanıp meydana getirdikleri bir birliktir. Bu arada yine 5018 sayılı kanunun 1 inci maddesinde sendikalar şöyle tarif edilmiştir:

"Ayni işkolunda ve bu işkolu ile ilgili işlerde çalışanların yardımlaşmaları ve ortak menfaatlerını korumaları ve temsil etmeleri amaçları ile kendi aralarında kuracakları dernekler sendikalardır" demekle, sendikaların mahiyetleri itibariyle birer dernek olduğu kabul edilmiş bulunuyor. Böylece, dernek olan sendikaların kurdukları birliklerin yine Cemiyetler Kanununun 4/3. maddesinde gösterilen birliklerle mahiyet itibariyle uygunluğu anlaşılmaktadır. Kanaatımızca, 5018 sayılı kanun ruhu bakımından, Cemiyetler Kanunundan ayrı olarak düşünülemez, bilâkis ona tev'emdir.

Diğer taraftan, iddiamızı teyid etmek üzere bir misal zikredelim : ,

"Bir sendika âzasının sendikadan başka, Cemiyetler Kanununa göre kurulmuş bir dernek veya teşekküle üye olması, gerek Anayasa ve gerekse Medenî Kanun ve İnsan Hakları Anlaşmasına

göre gayet tabiidir. Hal böyle olunca, sendikaların meydana getirdiği bir teşekkülün Cemiyetler Kanununa göre kurulmuş bir birliğe veya sendikaların meydana getirdiği bir sendikalar birliğinin Cemiyetler Kanununa uygun olarak kurulmuş bir konfederasyona girememesi gayri tabii olmak lâzımdır.

İşte, yukardan beri zikredilen mütalealarımıza göre, Millî Tesanüt Birliği, İstanbul İşçi Sendikaları Birliğinin kurucu üyeliğinde kalmasının kanun bakımdan hiç bir mahzuru olmadığı kanaatındadır."

Mesele kapanmadı. Birliklerin mahkemeye verilmesi yoluna tevessül edildi. Birlikler de işi Devlet Şûrasına aksettirmeğe karar verdiler.

Türkiye Millî Gençlik Teşkilâtının görüşü:

DURUM T.M.G.T. bakımından da dikkati çekiyordu. Teşkilât, İşçi Federasyonu ile birlikte çalışmak arzusunda idi. Hattâ bir işçi teşekkülünün bu organizasyonda yer almaması işleri karıştıracak, Dünya Gençlik Teşkilâtına karşı garip ve tenkidi mucip bir vaziyetle karşılaşılacaktı. Bir memleketin gençliğini temsil edecek teşekkül içinde işçi gençliği temsil edecek bir varlığın yer alması zarurî idi. Bunun içindir ki, Vekâletin ikazı ve itirazı basit bir formalite meselesi olmaktan uzaktı. Millî Gençlik Teşkilâtı vilâyete müracaat etti (5-8-1954):

"1 — Teksif, Sendikalar Kanununa uygun olarak kurulmuş bulunmaktadır. Bu kanunun hükümlerini Cemiyetler Kanunu ve Medenî Kanundaki esaslar tamamlamakta olduğu cihetle, Türkiye Millî Gençlik Teşkilâtında âza olmasında bir mahzur yoktur. (Bu mevzua ait daha geniş malûmat, Teksif'in dilekçesinde mevcuttur).

2 — Diğer taraftan, demokrat dünyanın her tarafında işçi teşekkülleri, Millî Gençlik Teşkilâtlarında temsil edilmektedir. Zira genç işçilerin kültürel ve sosyal bakımdan yetişmesi, okuyan gençlikle birlikte memleket meselelerini her türlü harici tesirlerden

uzak, millî plânda incelenmesi gibi büyük faydalar sağlayabilir. Çalışan gençler'le bütün millî gençlik teşkilâtları yakından ilgilenirken ve bu meselelerde bütün Dünya Gençlik Birliği (WAY) demir perde gerisinin işçi meselelerini, bütün istismar plânlarını ortadan kaldıracağı şekilde önem verirken, Türkiye Millî Gençlik Teşkilâtı bundan müstağni kalamaz.

Dünya Gençlik Birliğinde çalışan Türk gençlerinin temsili zarureti vardır; zira Türkiyede genç işçiler için sağladığı imkânlar göğsümüzü kabartarak söyliyebilecek durumdadır. Kaldı ki, diğer demokrat milletlerin sağladığı daha iyi imkânları görmek ve memleketimize getirmek bir kazanç olacaktır.

Mevzuun yeniden incelenerek usule uygun olan durum hakkındaki görüşünüzün bildirilmesine müsaadelerinizi istirham ederiz.

GENEL BAŞKAN
Altan Göle"

Türkiye Millı Gençlik Teşkilâtına Teksif'in katılması meselesi:

TEKSİF henüz genel kurul tarafından tasdik edilmemiş olmasına rağmen, Türkiye Millî Gençlik Teşkilâtına iltihak etmiştir. Böylece üniversite ve yüksek okullardaki aydın gençlerle işbirliği yapmağa başlamıştır. Teşkilât bir işyerinde toplu olarak işçi çıkarılması hâdisesi üzerine beyanname yayınlıyarak işçi teşekkülünü desteklemiştir. Hattâ bu hâdise mahkemeye intikal ettiği takdirde, avukatları ile işçi teşekkülünü müdafaa edeceklerini bildirmişlerdir.

Fakat Dahiliye Vekâleti, Teksif'in T.M.G.T. na katılmasına müdahale etmiştir. Vekâlet, iki teşekkülün ayrı ayrı kanunlarla kurulduklarını, bu bakımdan ikisinin birleşemiyeceğini veya beraber çalışamıyacağını ileri sürmektedir. Vekâlete göre İşçi Federasyonu, 5018 sayılı kanunla, gençlik teşkilâtı ise 4919 sayılı kanunla tâdil edilen 3512 sayılı Cemiyetler Kanunu hükümlerine

göre teşekkül etmiştir. Bu bakımdan Teksif'in iltihakı gayri kanunîdir.

Mesele hem Teksif icra heyetinde, hem de Gençlik Teşkilâtı organlarınca incelendikten sonra, Vekâlete iki tarafın da itirazı, hattâ Şûrayı Devlete "tehiri icra talebi"nde bulunulması kararlaştı. Teksif, İstanbul Valiliğine durumu bir yazı ile (31-7-1954) bildirdi ve şunları izah etti:

"3512-4919 sayılı Cemiyetler Kanunu karşısında 5018 sayılı Sendikalar Kanununun vaziyetinin kısa bir münakaşasını yaparsak :

Cemiyetler Kanununun 1 inci maddesi: "Kazanç paylaşmaktan başka bir amaçla ikiden ziyade kişinin bilgilerini, faaliyetlerini sürekli bir şekilde birleştirmeler suretiyle kurulan dernekler, bu kanun hükümlerine bağlıdırlar. Dernekler tüzüklerinde, dernek olarak kurulmak isteğini açığa vurmakla tüzel kişilik sahibi olurlar. Amaçları kanuna, ahlâka ve genel âdâba aykırı dernekler kurulmaz" der.

5018 sayılı İşçi ve İşveren Sendikaları ve Sendika Birlikleri Hakkında Kanunun 1 inci maddesi ise: "Ayni işkolunda veya bu işkolu ile ilgili işlerde çalışanların yardımlaşmaları ve ortak menfaatlarını korumaları ve temsil etme amaçları ile kendi aralarında kurabilecekleri dernekler işçi sendikalarıdır.

Sendikalar, bu kanun hükümlerine tâbidir. Bu kanunda sarahat olmayan yerlerde Cemiyetler Kanunu ile Medenî Kanun hükümleri uygulanır" der.

Şu iki kanunun birinci maddeleri hükümlerinin birbiriyle mukayesesi bize Sendikalar Kanununun, Cemiyetler Kanunu ile muvazi gittiğini ve tahkim etmediği hususlarda sendikaların Cemiyetler Kanununa başvurmaları lûzumu açık olarak gösterilir. Ancak Cemiyetler Kanunu, kâr gözetmiyen (amaçları kanuna, ahlâka ve genel âdâba aykırı) olmayan bilûmum (derneklerin) kurulmasına imkân verir. Bu cemiyetler ya siyasî veya gayri siyasî olabilir.

5018 sayılı Sendikalar Kanunu ise, 5 inci mddesi hükmünde

"İşçi ve İşveren Sendikaları, sendika olarak siyasetle, siyasî propaganda ve siyasî yayın faaliyetleriyle iştigal edemezler ve herhangi bir siyasi teşekkülün faaliyetlerine vasıta olamazlar. Sendikalar, millî teşekküllerdir. Milliyetçiliğe ve millî menfaatara aykırı hareket edemezer. Bakanlar Kurulu kararı ile, her türlü milletlerarası teşekkülülere iştirak edebilirler" demekle sendikalara, Cemiyetler Kanununa dayanarak kurulan gayri siyasî cemiyetlerin bünyelerine tekabül eden bir istikamet vermiştir.

Türkiye Millî Gençlik Teşkilâtı, 3512 sayılı Cemiyetler Kanununa dayanarak kurulmuştur. Anatüzüğünün 5 inci maddesi "Teşkilât siyasetle uğraşamaz" der.

Cemiyetler, gayelerini tüzüklerinde ifade edebileceklerine göre, gayri siyasî teşekkül oluşta Federasyonumuz ve T.M.G. Teşkilâtı birleşmiş bulunmakta ve birliğin ifadesi ise, bizzat 3512 sayılı kanunda görülmektedir.

Ayrıca, T.M.G. Teşkilâtı anatüzüğünün 6. maddesi, (Türkiyede çalışan gençlik hareketleri, Teşkilâtın asil üyesi olabilirler...) demekle de Federasyonumuzun Teşkilâta üye olabileceğini ifade etmektedir.

Bütün bu mütalealarımız, bir an için keenlemeyekûn addedilse bile 3512 sayılı kanun hüklümlerine göre kurulan gayri siyasî cemiyetlere 5018 sayılı kanuna dayanarak kurulan sendika, birlik veya federasyonların üye olabileceklerine en büyük misal: Millî Tesanüt Birliğine, İstanbul İşçi Sendikaları Birliğinin kurucu üye olmasıdır. Millî Tesanüt Birliği bünyesinde İstanbul İşçi Sendikaları Birliği temsil edilmektedir.

Bu mülâhazalar göz önüne alınarak, Federasyonumuzun Türkiye Millî Gençlik Teşkilâtı bünyesinde temsiline halel getirilmemesi hususunda ilgililere emir buyurmanızı saygılarımızla rica ederiz.

BAŞKAN
Bahir Ersoy"

Bununla beraber, meselenin ehemmiyeti aşikârdı. Kesin bir karara varmak için Devlet Şûrasına müracaat gerekiyordu.

Devlet Şûrasına yapılan itirazda belirtilenler:

MESELE gittikçe ehemmiyet kesbedince, T.M.G.T. Şûrayı Devlet 1. Başkanlığına şu dilekçeyi sundu:

"Şûrayı Devlet 1. Başkanlığına sunulmak üzere,
İstanbul Valiliğine,

Tehiri icra talebimiz vardır.

Dâvacı: Türkiye Milli Gençlik Teşkilâtı.
Beyoğlu Parmakkapı Tel Sok. 4, İstanbul.

Dâvalı: Dahiliye Vekâleti.

Tebliğin mevzuu: 27 Eylûl günlü şifahî ve İstanbul Vilâyetince yapılan T.M.G. Teşkilâtının üyesi olan Teksif Federasyonu (Tekstil ve Örme Sanayii İşçileri Sendikaları) nun teşkilâttan çıkarılması hakkındaki tebligatı.

Hâdiseler; Bize tebliğ olunan Dahiliye Vekâleti yazısında: Teksif Federasyonunun 5018 sayılı Sendikalar Kanununa göre kurulmuş olduğu, Teşkilâtımızın ise 3512-4919 sayılı Cemiyetler Kanununa göre kurulmuş olduğu belirtilmekte ve Sendikalar Kanununa istinaden kurulan bir teşekkülün Cemiyetler Kanununa göre kurulmuş diğer bir teşekküle üye olamıyacağı ifade edilerek Teksif Federasyonunun Teşkilâttan çıkarılması istenmektedir.

Halbuki

"1 — a) Türkiye Milli Gençlik Teşkilâtı, bütün hür memleketler gençlik teşekküllerine uygun olarak kurulmuş Türkiye'deki bütün gençlik teşekküllerini âza olarak sinesinde toplamak gayesiyle hareket eden konfedere bir teşekküldür.

Gayesi: "Türkiye'de çeşitli yönlerde çalışan veya çalışacak olan gençlik hareketlerini birleştirerek, Türk gençliğini tamamiyle temsil görevini yüklenmek, millî dayanışmayı arttırmak, memleketimizin gençlik dâvalarını ortaya koymak ve hâl çareleri aramak, diğer memleket gençlikleri ile temaslar kurmak, hür ve medeniyetçi Avrupa topluluğuna dahil Türk gençliğine dünya dayanışması fikrini telkin etmek, memleketimizde korunmasını teşvik ve gelişmelerini sağlamaya çalışmaktır.

b) T.M.G. Teşkilâtına âza olan teşekküllerin şahsiyetine halel gelmemekte, müstakil olarak faaliyetlerine devam eylemektedirler. Aza teşekküller, Teşkilâta gönderdikleri üçr temsilci ile Teşkilâtın idare hey'etini vücuda getirirler. Bu çalışmalar da gençlik teşekkülleri arasındaki fikri ve millî ideal irtibatını sağlar.

c) Haricî temaslarımızda da ayni âhenkli ve birlikte çalışmanın verimli neticelerini almaktayız. Bütün hür milletler, millî gençlik teşkilâtlarının müşterek hareketleri ile meydana gelmiş olan WAY (Dünya Gençlik Birliği) kongrelerine işçi mümessillerimizle birlikte iştirak etmiş ve gerek bu iştiraklerde, gerek aidatlarımız hususunda bugüne kadar hükûmetimizin malî müzaheretine mazhar olmuş bulunmaktayız.

d) Buraya kadarki izahatımızla arzetmek istediğimiz husus, üyemiz bulunan Teksif Federasyonunun, Teşkilâtımıza üye olmakla hukukî şahsiyetinden bir şey kaybetmediği, bünyesinde bir değişiklik olmadığı ve bu suretle ortada kanunî hükümlere muhalif bir hareket bulunmadığıdır.

2 — a) 5018 sayılı İşçi ve İşveren Sendikaları ve Sendika Birlikleri Hakkında Kanunun 1 inci maddesi Sendikayı dernekler işçi sendikalarıdır" diye tarif eder. Vazıı kanun, işçi sendikalarının işçiler arasında kurulmuş bir nevi dernek olduğunu sarih olarak kabul etmiştir.

b) Gerek Cemiyetler Kanunu ve gerek 5018 sayılı kanun, dernek ve sendikaların teşekkülü ve bunların birlik kurabilmeleri şekillerinden bahseder. Her iki kanunda da derneklerin teşkil ettiği birliklerden üstün birleşik teşekküllerden bahsedilmemiş ise de fiiliyat ve zaruretler, bu üstün teşekküllerin vücudunu âmil olmuştur. Bunun bir çok misalleri arasından bir kaçını arzedelim: Millî Tesanüt Birliği, birlik, federasyon ve teşekkülden meydana gelmiştir. Türkiye Millî Talebe Federasyonu da 4 birlik ihtiva eder.

c) Fiilî zaruretler, millî tesanüdün temini, müşterek idealler, dış temaslardaki fikir vahdeti ihtiyacı, mevcut teşekküllerin bazı mevzularda anlaşmalı hareket etme zaruretini memleketimizde de

duyurmuş ve bunun neticesinle T.M.G. Teşkilâtı gibi koordine teşekküller ortaya çıkmıştır.

d) Sendikalar Kanunu: "Bu kanunda sarahat olmayan yerlerde Cemiyetler Kanunu ile Medenî Kanunlar hükümleri uygulanır" der. Bu suretle her iki teşekkülün zıt olmayıp, bilâkis birbirlerini tamamlayan iki kanuna göre kurulmuş oldukları anlaşılır. Esasen sendikaların, cemiyetlerin hususî bir nevi olduğu ve her ikisinin müştereken Medenî Hukuka dahil müesseselerden bulundukları kanunların ifade ve ruhları iktizasıdır.

Gerek Sendikalar Kanununa göre kurulmuş işçi derneklerinin, gerek Cemiyetler Kanununa göre kurulmuş siyasî gaye taşımayan teşekküllerin ayni teşkilât içinde üyelik sıfatını taşımalarına kanunî bir mâni göremediğimizden, idarî olarak verilen Dahiliye Vekâleti kararının iptalini yüksek Şûrayı Devlet alâkalı dairesinden talep etmek zarureti hâsıl olmuştur.

TEHİRİ İCRA TALEBİMİZ: İstanbul C. Müddeiumumiliği, hakkımızda kanunlara aykırı hareketten dolayı hazırlık tahkikatına geçmiş olduğundan, idare heyetimiz üyelerini, ifadelerini almak üzere, polis vasıtasiyle takip ve celbe başlamış bulunmaktadır.

İhtilâf mevzuu olan hususun Yüksek Şûranızca neticelendirilinceye kadar durumun C. Müddeiumumiliğine bildirilerek, (....) sayılı hazırlık tahkikatının durdurulmasını rica ederiz.

NETİCE: Yukarıda arzettiğimiz sebeplere binaen, Dahiliye Vekâletince müttehez ve Teksif Federasyonunun, Türkiye Millî Gençlik Teşkilâtından çıkarılmasını isteyen kararın kaldırılmasını saygı ile rica ederiz.

Türkiye Millî Gençlik Teşkilâtı
Genel Başkanı
Sabahaddin Başbuğ"

İşçilerin yabancı memleketlere gitmesi ve devam eden zihniyet:

MİLLETLERARASI Çalışma Teşkilâtının toplantılarına işçilerin de katılması statü icabıdır. Çalışma Vekâleti kurulduğu kurulalı işçi-

lerin seçimi işçilere bırakılmamıştır. Bu hâl her defasında itirazlara ve münakaşalara yol açmıştır. Mevcut kanun, talimatname, tüzük veya benzeri yazılı metinlere göre Türk işçilerinin beynelmilel teşekkül'erde temsil edilmesi gerektiği zaman, buna karar vermek yetkisi en büyük işçi teşekkülün olması lâzımdır. Bu da, bugün için Türk-İş'tir. Halbuki Konfederasyon, Çalışma Vekâleti ile olan münasebetini açıkça bildirmiştir (347 sayılı tâmim 26 Nisan 1954):

"Çalışma Vekâletine yazı ile intikal ettiri'en işlerin hayatiyetinden aylarca haberdar olmak mahrumiyeti içinde bulunduğumuz gibi, şifahî görüşmeler de çetin ve soğuk şartlar altında yapılabilmekte ve bu tarz münasebetler verimli olmaktan uzak kalmaktadır. Her nedense Konfederasyonun işçiyi toplu olarak temsil ettiği esas ve realitesini Vekâletin bir türlü görmek ve kabul etmek istemediği ve konfederasyonu daima emir ve vesayeti altında bulunan bir teşkilât olarak görmek istediği varit ve mevsuktur. Bu hal ise, haklı ve umumî teessürün meydana gelmesine kâfi sebep teşkil etmektedir."

Durum bu merkezde iken, Milletlerarası Çalışma Teşkilâtına gönderilecek işçi mevzuunda konfederasyon, Vekâlete bir çok müracaatlar yaptı. Nihayet (22-5-1954 de) şunu da bildirmek lûzumunu duydu:

"Vekâletiniz, Milletlerarası Çalışma Teşkilâtı statüsünün âmir hükümleri hilâfına, işçi temsilcisini resen tâyin etmek yoluna tevessül etmiştir. Teşkilâtımız hiç bir suretle şahıs üzerinde durmaksızın tâyin edilecek işçiyi tasvip etmemek kararındadır."

Bunu takiben de Türk-İş, görüşlerini daha sert bir ifade ile açıkladı (Sayı 345-1, 26 Mayıs 1954):

"Türk-İş 37. Milletlerarası Çalışma Konferansına iştirak edecek üyesini seçmemiş olup, katılacak kim olursa olsun, Türk işçisini temsile selâhiyetli sayılmaz. Hattâ böyle bir teklif karşısında kalacak arkadaşın, teklifi kabul edeceğini de sanmıyoruz.

Kanun, nizam ve statü hükümleri ile bizlere tevdi edilen haklara riayet edilmemesi karşısında, keyfiyeti mucip vasıta ile kon-

teransa aksettirmekten başka bir imkâna sahip bulunmadığımız takdire şayan bir husustur.

Bundan başka, Çalışma Vekâletinin teşekkülümüze ve temsilcilerine öteden beri reva gördüğü muameleleri nazara alarak, teşkilât ve efkârı umumiye karşısında durum ve cihetimizi tâyine mecburuz. Lûtfe ve emre müheyya yaşayabilen bir teşkilât olmaktan kurtulmak zarureti böylece ortaya çıkmaktadır."

Çalışma Vekâleti kuruldu kurulalı devam eden bu seçme ve itiraz etmeler gittikçe şiddetlenirken, ortaya çıkan şey, işçilerin seçme haklarına müdahaleyi istememeleri, Vekâletin ise, işçi teşkilâtına fazla bir güven göstermemesidir.

Sendika idarecilerinin hüviyetlerinin tesbiti:

SON zamanlarda Çalışma Vekâleti; sendikalar, birlikler, federasyonlar ve konfederasyonlarda vazife alanların hüviyetlerini tesbite ve haklarında dosya tutmağa başladı. Bu, bir tâmimle işçi teşekküllerine bildirildi. İlk nazarda pek üzerinde durulmayan ve icabına göre hareket edilmesinde bir mahzur görülmeyen bu tâmimin bir maddesi, Ankara Bölge Çalışma Müdürlüğünün tâmimi ile — her nasılsa — anlaşıldı. Bu tâmimde (Sayı 7119) işçi teşekkülleri idarecilerinin siyasî ve adlî bir ilişiği varsa, tafsilen bildirilmesi isteniyordu. Gayri siyasî birer teşekkül olan işçi sendikalarının ve üst kademelerin idarecilerinin siyasî ilişiklerinin sorulması dikkati çekti. Hele adlî ilişiklerinin de kendilerinden sorulması, garip karşılandı. Mesele şuydu:

Tâmimde belirtilen bu husus, işçilere duyurulmayacaktı. Bölge çalışma müdürlükleri, idarecilerin fikrî bakımdan, siyasî ve icraat bakımından adlî durumlarını mümkün olduğu nisbette tesbit edecek ve Çalışma Vekâletine bildirecekti. Böylece Vekâlet, sendikalar idarecileri hakkında sahih malûmat sahibi olacak ve kararlarını bu bilgilerin ışığı altında verecekti. Bu tâmim de, işçiler arasında, Çalışma Vekâletinin, işçi teşekküllerine manevî

baskı yapmakta olduğu şeklinde mütalealar serdetmelerine imkân verdi. Huzursuzluk duyuldu.

Sendikalar dışında siyasî faaliyetler:

İŞÇİLER, sendikalar dışında siyasî faaliyetlerde bulunmağı istemektedirler. Hattâ B.M.M.nde işçilerin geniş sayıda milletvekili ile müdafaalarını arzulamaktadırlar. Zira, kanunlarla korunacak ta'eplerin tahakkukunun ancak Mecliste müdafasının kuvveti ile mümkün olabileceği inancı, işçilerde bir hayli köklüdür. İlk sıralar işçiler arasından seçilen milletvekillerine "işçi milletvekili" denmesi âdet haline gelmişken, bu milletvekillerinin geniş işçi kütlelerinin arzularına tam manâsiyle cevap verememesi, işçi milletvekili tâbirinin unutulmasına sebep oldu. "Bu milletvekilleri işçilerin değil, partisinin milletvekilleridir" denmeğe başlandı.

Bu, işçileri 1954 seçimlerinde yeni bir anlayışla harekete geçmeğe sevketti: "Türkiye İşçi Milletvekillerini Destekleme Komitesi" kuruldu. Ancak bu komitenin kuruluşu partizan işçiler arasında tepki yaptı. Partiler, bu komiteye iyi gözle bakmadılar. Kuruluş bakımından hatalı ve kanuna aykırı görülerek mahkemeye verildi. Adalet gerekli kararı verdi.

Komite aşırı bir iddiada bulunmuyordu. Gayesi şu idi: "2 Mayıs 1954 de yapılacak genel seçimlerde adaylığını koyan işçi ve işçi dostu kimseleri desteklemek ve bunların T.B.M.M. ne milletvekili olarak girebilmeleri için her türlü yayın faaliyetlerinde bulunmak, miting ve toplantılar tertip etmek ve seçim kanunlarının verdiği haklardan faydalanarak ocak, bucak, ilçe ve illerde seçim propagandası yapmak ve bu maksatla çalışanlarla işbirliği yapmak"tır.

Tanınmış onbir sendikacının birer vatandaş olarak kurdukları bu komite, hangi parti listesinde yer alırsa alsın veya adaylığını müstakil olarak koysun, bütün işçilerin milletvekili olmasına çalışacak, her ilde birer şube kuracak ve gaye tahakkuk ederse, Mecliste bir işçi partisi grupunun meydana gelmesine gayret ede-

cekti. Komite kurucuları bu suretle Mecliste istenilen faaliyetin olabileceğini sanıyor ve işçileri sosyal dâvalar karşısında birleşik bir varlık halinde konuşur, çalışır ve muvaffak olur görmek istiyordu.

Mahkeme kararı ile komite, faaliyetini durdurmak mecburiyetinde kaldı. Fakat komitenin kurulması ile açıklanan arzudan vazgeçilmedi. Hangi sendikacı olursa olsun, Mecliste bazı milletvekillerinin kendi meselelerine alâka göstermemiş olmalarının üzüntüsü içinde bir işçi partisinin kurulmasını ve Meclise hiç olmazsa 40-50 milletvekili işçinin seçilmesini istediğini belirtir.

Milletvekillerini destekleme komitesi, gayeleri arasında işçi ve işçi dostu tâbirinin kullanılması boşuna değildir. Bir kısım sendikacılar, Mecliste işçilerden ziyade işçi dostu olarak tanılan profesör, avukat, hekim ve gazetecinin işçi adayı olarak gösterilmesini ve kazanmalarına çalışmasını ister. Bu istek son zamanlarda işçi ve sendika meseleleri ile ilgilenen ve onların noktai nazarlarına uygun bir fikir plânı üstünde çalışanların artması yüzünden belirdi.

İşçiler her ne kadar kendilerinin dirije edebileceği bir siyasî parti halinde teşkilâtlanmanın da faydasına kani iseler de, mevcut partilerin safları arasında da işçi dâvasına hizmet etmenin mümkün olduğuna inanmaktadırlar. Ocak ve ilçe kongrelerinde mensup oldukları parti idarecilerini tenkid etmeleri de bundandır. Fakat işçi partisi halinde teşkilâtlanmanın faydasını ileri sürenler, bugün için böyle bir imkânın yokluğunu da kabul ederek, susmayı ve hareketsiz kalmayı şahsî menfaatlarına daha uygun bulmaktadırlar. Müşahedemiz bu merkezdedir.

Türk-İş'in Milletlerarası Hür İşçi Sendikaları Konfederasyonuna katılması:

İzmir'de ilk kongresini yapan konfederasyonun Hür Konfederasyona katılma kararı vermesine rağmen, hükûmetin buna rıza göstermemesi, İstanbul kongresinde kararın yenilenmesi üzerine

de ayni itirazların hükûmet çevrelerinden gelmesi, işçi sendikaları hükûmet münasebetleri üzerinde durulmasını gerektirmektedir. Bir kısım sendikacılar, Türkiye'nin Birleşmiş Milletler safında olduğunu, Hür Konfederasyonun da anti komünist bulunduğunu, bu bakımdan bu iltihak mevzuunun bir an evvel müsbet şekilde neticelenmesi lâzım geldiğini ileri sürüyorlar. Bir kısımları ise Batı demokrasilerinde işçi haklarının daha geniş ve işçi hareketlerinin daha ileri olması yüzünden Türk Konfederasyonunun Hür Konfederasyonla işbirliği yapmasına bugünkü şartlar içinde imkân olamıyacağını bildiriyor ve bu iltihakı tasdik etmeme keyfiyetini hükûmetin işçiler lehinde olmayan bir hareketi şeklinde yorumluyorlar.

Hükûmete yakın ve işçilikten uzaklaşmış bazı elemanlar ise, şu mütaleadadır: Bakanlar Kurulu, Türk-İş'in Hür Konfederasyona katılmasına müsaade etti farzedelim. Türk işçilerini kim temsil edecek? Falan mı? Filân mı? Yoksa şu mu? Hangisi yabancı dil biliyor? Türkçeyi doğru dürüst konuşamıyanların ekseriyet teşkil ettiği bir kütleyi yabanilara "İşte Türk sendikacıları" diye tanıtmağa ve rezil olmaya müsaade edemeyiz.

Hükûmetin tasvip etmediği bir kararı kötülemek ve resmî kanaate göre her ne şekilde olursa olsun taraftarlık yapmak pahasına bu bühtan ve iddiaların asla varid olamıyacağını söylemek için işçilerin bir kısmını olsun tanımak kâfidir. Türk-İş'in Hür Konfederasyona iltihakından zarar yerine fayda geleceğine inananlar, kendilerinin bir sendikacılık âlimi olmadığını veya yabancılardan öğrenecek bir şeyi bulunmadığını iddia etmektedirler. Fakat kısa zamanda yabancı sendikacıların yardımı ile Türk sendikacılığının bir hayli ileri gideceğine kanidirler.

Hükûmetin muhtelif vekâletler için bu kadar mütehassıs getirdiği bir devirde, Türk sendikacılarının da sendika mütehassıslarından faydalanmamak, İngiliz, Fransız, Amerikan, Alman, Belçikalı, İsveç ve Norveçli sendikacılarla görüşüp ileri merhalede bulunan bir konfederasyondan ders almamak için hiç bir mantıkî

sebep yoktur denmektedir. Hükûmetin bu hususta hâlâ kar.. vermemesi ise, zihinleri işgal etmektedir.

Türkiye Millî Gençlik Teşkilâtı ve gayesi karşısında işçiler:

28-12-1951 de kuruluş dilekçesi verilen Türkiye Millî Gençli Teşkilâtı, Bakanlar Kurulunun 20-2-1954 günlü ve 4/2478 sayı kararı ile Türkiye dışındaki kültürel teşekküllerle işbirliği yapa bilir. Gayesi şudur: "Türkiye'de çeşitli yönlerde çalışan veya çalışacak olan gençlik hareketlerini birleştirerek Türk gençliğin tamamiyle temsil görevini yüklenmek, millî dayanışmayı artır mak, memleketimizin gençlik dâvalarını ortaya koymak ve hâ çareleri aramak, diğer memleketler gençlikleri ile temaslar kur mak, hür ve medeniyetçi Avrupa topluluğuna dahil Türk genç liğine dünya dayanışması fikrini telkin etmek, memleketimizd gençlik hareketleri kurulmasını teşvik ve gelişmelerini sağlamağ çalışmaktır."

Büyük gelişmelere namzet olan teşkilât, kuruluşundan sonr üç sene geçtiği halde, kuruluş çevresinde kaldı (953-54 raporun dan). Bilhassa işçi gençliği teşkilât bünyesinde temsil edilemed Nihayet "memleketimizde büyük bir işçi kütlesini bünyesnde top layan, yapıcı çalışmaları ile efkârı umumiyenin dikkat nazarla rını çeken ve Türkiye'de işçi hareketlerine önderlik eden Türkiy Tekstil ve Örme Sanayii İşçileri Sendikaları Federasyonu (Teksif) teşkilâta dahil oldu (adı geçen rapor).

T.M.G.T. içinde yer alan Teksif, Santral Mensucat Fabrika sında işçilerin kütle halinde işten atılmaları üzerine, bu teşkilât da faaliyete geçirebildi. Teşkilât yayınladığı bir beyanamed gençlik yönünden meselenin efkârı umumiyeye arzı sağlandı. Te kilât, "İşçiyi hayata ve yarına bağlayan en kuvvetli bağın, işç nin gençliği ve çalışma sahası olduğu unutulmamalıdır. Bu du rumda işverenin tek taraflı olarak aşırı kazanç gayesi ile hazı layıp, zorla kabul ettirdiği şartlar, işçide şahsı için olduğu kada memleket için de mukadderat demek olan gençlik ievherinin kay

bina sebep olmaktadır. İşte bunun içindir ki, işverenin hazırlıyacağı şartlar, her şeyden önce bir gençlik ve memleket dâvası olarak ele alınmalı ve bu görüşün ışığında Santral Mensucat Fabrikasında mağdur duruma düşen 87 genç işçi derhal işlerine iade edilmeli ve normal iş şartları takip edilmeğe başlanmalıdır" dedi.

T.M.G.T. ayni zamanda Millî Tesanüt Birliğine de girmişti. Tesanüt Birliğinde de İstanbul İşçi Sendikaları Birliği temsil edilmekte idi. İşçilerin ayrı yönlerden gençlik ve aydınlar teşkilâtına girmeleri teşvik ve takdir beklerken, hoş karşılanmadı ve Vekâletin "ayrılmanız lâzımdır" şeklindeki mütaleası Devlet Şûrasına intikal etti.

Millî Tesanüt Birliği ve Sendikalar Birliği:

İstanbul İşçi Sendikaları Birliğini genel kurul kararı ile Millî Tesanüt Birliğine girmesinden bir hayli zaman sonraya kadar bu iltihak kararına itiraz eden olmadı. Bu sırada işçi temsilcisi, Millî Tesanüt Birliği Başkanlığına şu yazıyı verdi (6 Kasım 1953):

"Yurd içinde hakikî tesanüdü sağlamak gayesi ile kurulmuş bulunan birliğimizin bugünkü geçim şartları karşısında aldıkları ücretlerin düşüklüğü yüzünden müşkül durumda bulunan işçi kütlesinin gerek maddî ve gerekse kültürel bakımdan kalkındırılabilmesi hususunda faaliyet göstermesi şarttır.

Bu bakımdan, ilişik listede bir işçinin bizzat içinde bulunduğu hayat şartlarının tesiriyle, tatbik edildiği takdirde, kısa zamanda kalkınmasını sağlıyacağına emin bulunduğu hususların birliğimizce ele alınarak hazırlanmakta olan çalışma programında yer verilmesi ve bir komisyon teşkil edilerek ilmî ve hukukî görüşlerinin bildirilmesini rica ederim.

Saygılarımla.

Celâl Beyaz"

Bu listede şunlar bulunuyordu:

1 — Asgarî ücretin bütün işkollarında ayni zamanda tesbit ve tatbiki zaruretini belirtecek ekonomik ve sağlık işleri komisyonlarının teşkili, asgarî geçim ve asgarî ücret arasındaki müna sebet (seyyaliyet),

2 — İşçi sendikaları temsilcilerinin hukukî durumları ile işçi mümessillerinin hukukî münasebetleri belirtilip temsilci haklarının tesbiti ve müdafaası,

3 — Vergi reformu ve asgarî geçim indiriminin yükseltilmesi,

4 — Yıllık ücretli izinin beden ve fikir sağlığı yönlerinden müdafaası,

5 — Bütün resmî tatillerin tam ücretle çalıştırılmamayı icap ettirdiği prensibinin vazı,

6 — İş Kanununun 13. maddesine göre verilecek tazminatın işçi tarafından akdin feshi hallerinde de ödenmesi ve ilk giriş tarihinden itibaren verilmesi,

7 — İşçi, müstahdem aylıkçılar arasındaki ayrılığın kaldırılıp, hepsinin de işçi sayılması,

8 — Kara ve deniz teşkilâtında sendikalı işçilere ucuz tarife tatbiki,

9 — Kadın-Erkek işçi arasındaki ücret farkının kaldırılması,

10 — Fazla mesainin ilgası, işçi kulüpleri ihdası, işçilere toplu halde tetkik gezileri yapabilecek imkânlar bahşi,

11 — İşe, kıdeme, ehliyete göre otomatik terfi sistemlerinin etüdü ve tahakkukuna çalışılması,

12 — Malzeme tazminatı usulünün kaldırılması, ziyan yapan işçilerin ziyanlarının taksitle kesilmesi,

13 — İşyerlerinde işletme komisyonları ihdası, statüsünün hazırlanması,

14 — Fabrika haysiyet divanlarının kurulması. İcabında memurların da bu komisyona sevki,

15 — İşverenlere gayri kanunî fiillerde bulundukları zaman hapis cezasının ve sendikaya tazminat ödeme mecburiyetinin tahmili,

16 — Bütün işyerlerinde istihsal primi ihdası ve prim adaletinin temini.

İşçi isteklerinden bir kısmını ihtiva eden bu liste üzerine, Millî Tesanüt Birliği hükûmete başvurarak İş Kanununun tâdilini istedi. Fakat bir çok müracaatlar gibi, bu müracaat da müsbet

netice vermedi. Fakat İçişleri Vekâleti İşçi Sendikaları Birliğinin bu teşkilâttan çıkarılması gerektiği yolunda müracaatta bulundu.

İşçi teşekkküllerinin beklediği anlayış:

İşçi teşekkülleri, ister sendika şubesi, ister sendika, ister birlik, ister federasyon ve konfederasyon olsun, asırlardır ihmal edilen işçi hak ve menfaatlarının bekçisi olmak azmindedir. Memleketin müstahsil sınıfı olarak bir çok mahrumiyetler içinde bulunan işçiler, hayat seviyelerinin yükseltilmesi, kültürlerinin genişletilmesi ve memleketin kalkınması dâvasında hisselerine düşen vazifenin karşılığını tam olarak almayı arzulamaktadırlar. Sosyal adaletin tam olarak tahakkuku için de, bir taraftan kanunların tâdili, bir taraftan da yeni kanunların neşri gerekmektedir.

İşverenler karşısında bariz şekilde himayesiz durumda bulunan işçilerin tatbikatta karşılaştıkları çeşitli güçlükler ve bir kısım girift meseleler, ancak kanunların değiştirilmesi, yeni mevzuatın tedvini ve hükûmetlerin işçi sendikalarını demokratik rejimlerin tabii bir uzvu olarak görmesi ile mümkündür. İşçilerin kurduğu bütün teşkilâtın tek hedefi, asrın eriştiği medeniyet seviyesine yükselmektir. Bu, memleketin kalkınması için zarurîdir. Böyle bir kalkınmayı sür'atle tahakkuk ettirmek, sendikalara yeni haklar ve yeni çalışma sahaları vermekle mümkündür. İşçiler, bu hakları elde etmek için, kanunî imkânlar içinde çalışmaktadır.

Buna rağmen, çeşitli mahzurlar ve çeşitli güçlükler, bu gayretleri yavaşlatmaktadır. İşçiler, birer vatandaş olarak, siyasî haklarını da mesleki menfaatları yararına kullanabildikleri zaman, Meclisteki temsil kudreti artacak ve istedikleri kanunların kabulü daha da kolaylaşacaktır. Hükûmetin sendikalar karşısında daha müsamahakâr ve daha liberal hareket etmesi, 1954 yılı sonunda en başta gelen işçi istekleri arasındadır.

S O N

NOT: Aşağıdaki iki satır 112. sayfanın sonuna ilâve edilecektir, yeri olmadığı zehabına kapılanlar bulundu. Fakat madem ki kanun Birlik'ten bahsetmektedir. O halde bu birlikler hem mahallî hem

HAZIRLANAN
DİĞER
ESERLER

İstanbul Sendikaları
Sendika ve Meseleleri
Meclis ve İşçi Davası
Fransada Sendikacılık
Dünyada Sendikacılık
Ücret Çeşitleri

Tercüme
hakkı
Mahfuzdur

Fiatı 500 Krş.